

รายงานการวิจัย

จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

โครงการพัฒนาบุคลากรและเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
ด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ : Module 2

โดย

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รายนามผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พ.ต.ท.หญิง ดร.ศิริวรรณ อนันต์โท	หัวหน้าโครงการวิจัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์	ผู้วิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนวิภา วงรุจิระ	ผู้วิจัย
นางสาวกรรณิกา เพชรแก้ว	ผู้วิจัย

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

แนวคำถามการสัมภาษณ์สื่อมวลชนอาเซียน (แปลจากภาษาอังกฤษ)

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง “จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน” ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน
- 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 3) ศึกษาประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน
- 4) หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 5) นำเสนอรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ในโอกาสนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอสัมภาษณ์ท่านในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการ/วิชาชีพสื่อสารมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ดังคำถามต่อไปนี้

1. ชื่อผู้เชี่ยวชาญ.....
ตำแหน่ง/อาชีพ/หน่วยงาน/ประเทศ.....
2. คุณคิดว่าการกระทำเรื่องใดบ้างที่เป็นการปฏิบัติที่ผิดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณในวิชาชีพสื่อมวลชน
3. ประเทศที่คุณปฏิบัติงานอยู่ มีข้อกำหนดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนหรือไม่ โปรดระบุ
4. ในความคิดเห็นของคุณ สื่อมวลชนในประเทศที่คุณปฏิบัติงานอยู่ กระทำผิดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณเพราะอะไร
5. คุณคิดว่าการเพิ่มขึ้นของสื่อออนไลน์หรือสื่อดิจิทัลมีผลกระทบกับจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนหรือไม่อย่างไร
6. คุณคิดว่าควรมีการกำหนดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อใช้ร่วมกันในประชาคมอาเซียนหรือไม่ โปรดให้เหตุผล
7. ถ้าคุณคิดว่าควรมีจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน อะไรเป็นประเด็นสำคัญที่ควรระบุไว้ในข้อกำหนดจริยธรรมนั้น
8. กลยุทธ์หรือแนวทางอะไรที่ควรจะได้นำมาใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน

ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บคำตอบและข้อมูลส่วนตัวของท่านไว้เป็นความลับ การนำข้อมูลไปใช้ในการวิจัยจะไม่มีการอ้างอิงชื่อผู้ตอบโดยเฉพาะเจาะจง ขอขอบพระคุณอย่างสูง

แนวคำถามการสัมภาษณ์นักวิชาการ/นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนของไทย

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง “จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน” ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน
- 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 3) ศึกษาประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน
- 4) หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 5) นำเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ในโอกาสนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอสัมภาษณ์ท่านในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการ/วิชาชีพสื่อสารมวลชน ดังคำถามต่อไปนี้

1. ชื่อผู้เชี่ยวชาญ.....
ตำแหน่ง/อาชีพ.....
2. ท่านคิดว่าการรวมตัวของประชาคมอาเซียนมีผลกระทบจากต่อจริยธรรมของสื่อมวลชนอย่างไรหรือไม่
3. ท่านเห็นด้วยกับการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียนหรือไม่
4. ท่านคิดว่าการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน มีข้อดี ข้อเสียอะไรบ้าง
5. ท่านคิดว่าปัญหาอุปสรรคในการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียนมีอะไรบ้าง
6. สื่อใหม่และสื่อวิทยุโทรทัศน์ในปัจจุบันก่อให้เกิดประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมสื่อมวลชนอย่างไรบ้าง
7. ท่านคิดว่าประเด็นที่ควรกำหนดเป็นจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนมีอะไรบ้าง
8. ข้อเสนอแนะ/มาตรการในการส่งเสริมและกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนมีอะไรบ้าง

ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บคำตอบและข้อมูลส่วนตัวของท่านไว้เป็นความลับ การนำข้อมูลไปใช้ในการวิจัยจะไม่มี การอ้างอิงชื่อผู้ตอบโดยเฉพาะเจาะจง ขอขอบพระคุณอย่างสูง

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทย

ลำดับ	รายชื่อ	ตำแหน่ง
1	ศ.สุรพงษ์ โสธนะเสถียร	นักวิชาการสื่อสารมวลชน
2	รศ.ดร.จุมพล รอดคำดี	ผู้อำนวยการสถานีวิจัยจุฬา สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติด้านสื่อสารมวลชน
3	รศ.ดร.พนา ทองมีอาคม	อดีต กสทช. สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติด้านสื่อสารมวลชน
4	รศ.มาลี บุญศิริพันธ์	ประธานกรรมการนโยบาย องค์การกระจายเสียง และแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์จรรยาบรรณสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน (ต่อ)
นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทย

ลำดับ	รายชื่อ	ตำแหน่ง
1	นายจักรกฤษ เพิ่มพูล	ประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ
2	นายประดิษฐ์ เรืองดิษฐ์	นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติด้านสื่อมวลชน
3	นายวิสุทธิ คมวัชรพงศ์	นายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ผู้อำนวยการสถานีวิทยุคลื่นความคิด เอฟเอ็ม 96.5 อสมท.
4	นางสาวบุญรัตน์ ไตรชาติอภิสรณ์	อดีตบรรณาธิการข่าวต่างประเทศ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก
5	นางกุลชาดา ชัยพิพัฒน์	ผู้แทนสมาคมเครือข่ายผู้สื่อข่าวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAPA)
6	นางสาวณัฏฐา โกมลวาทิน	ผู้ประกาศข่าวและบรรณาธิการข่าวอาเซียนของ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส องค์กรกระจายเสียงและ แพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
7	นายณพพร วงศ์อนันต์	บรรณาธิการบริหารนิตยสารฟอร์บส ประเทศไทย หรือ Forbes Thailand
8	นายบรรยงค์ สุวรรณผ่อง	บรรณาธิการนิตยสาร อีคอนนิวส์
9	นายพิภพ พานิชย์ภักดิ์	อุปนายกด้านต่างประเทศ สมาคมนักข่าววิทยุและ โทรทัศน์ไทย สื่ออิสระ อดีตโปรดิวเซอร์ รายการสารคดีเชิงข่าว Nation Channel
10	นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี	รองประธานอนุกรรมการกิจการระหว่างประเทศ สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
11	นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์	ผู้อำนวยการบริหารสถาบันอิศรา
12	ดร.นิพนธ์ นาคสมภพ	นายกสมาคมโทรทัศน์ดาวเทียม (ประเทศไทย)

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์จรรยาบรรณสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน (ต่อ)
นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนต่างประเทศ

ลำดับ	รายชื่อ	ตำแหน่ง
1	Ati Nurbaiti	Senior Editor, the Jakarta Post
2	Felix Gaedtke	German reporter, Asia Calling
3	Dr.Juliana Abdul Wahab	Lecturer, School of Communication, University Sains Malaysia
4	Myint Kyaw	Secretary General, the Myanmar Journalists Network
5	Nop Vy สื่อมวลชนกัมพูชา	Reporter in Cambodia
6	Pham Doan Trang	Vietnamese blogger/journalist in exile
7	Pham Hoang Nam	Journalist, Vietnam News
8	Rita Nawiyah Che Lah	Broadcast Director of Radio Malaysia
9	Robert Baird	ABC Australia's correspondent in Thailand
10	Zin Wah Kyu	Deputy Director, Myanmar Radio and Television, Ministry of Information
11	Thiha Saw	Editorial Director, the Myanmar Times Chairman, Board of Director, Journalism Institute
12	Vorasack Pravongviengkham	Director of the Lao National Radio (LNO)

รายชื่อผู้ร่วมเวทีเสวนาวิชาการ “จริยธรรมสื่อมวลชนอาเซียน: โอกาสและความเป็นไปได้”

วันพฤหัสบดีที่ 25 กันยายน 2557 ณ โรงแรม ดิเอ็มเมอรัลด์ รัชดา กรุงเทพฯ

ลำดับ	รายชื่อ	ตำแหน่ง
1	นายสมชัย สุวรรณบรรณ	ผู้อำนวยการองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพ สาธารณะแห่งประเทศไทย
2	นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี	ที่ปรึกษาชมรมนักข่าวอาเซียน
3	รองศาสตราจารย์อรุณีประภา หอมเศรษฐี	ประธานสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและ การกระจายเสียง (ประเทศไทย)
4	อาจารย์ ดร.เจษฎา ศาลาทอง	ผู้ดำเนินการเสวนา

รายการอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. (2556). *พรียา จันทร์เจริญ ปรากฏการณ์ 'ครั้งแรก' ในบรูไน*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูล วันที่ 26 มีนาคม 2556. จาก <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/lifestyle/20130326/497117>.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2556). *ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประเทศสิงคโปร์*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 31 สิงหาคม 2557. จาก <http://th.aectourismthai.com/tourismhub/1124>.
- คนเครือไท. (2556). *เสริสือพม่าสุขภาพเสริสืออาเซียน*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 6 สิงหาคม 2557. จาก http://www.khonkhurtai.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1761:2013-0.
- คมชัดลึกออนไลน์. (2556). *สื่อใหม่กับซูเปอร์ไต้ฝุ่น : ฟิลิปปินส์*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 6 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20131117/172870html5-07-03-07-20&catid=34:2009-11-23-07-01-45>.
- โคริน เฟื่องเกษม. (2554). *สิงคโปร์ภายใต้สามผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- จักรกฤษ เพิ่มพูน (2554). *จริยธรรมสื่อ ศูนย์ศึกษากฎหมายและนโยบายสื่อมวลชน* เข้าถึงข้อมูล วันที่ 10 เมษายน 2556 จาก http://www.thaimedialaw.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=8&Itemid=15.
- ขวรงค์ ลิ้มปัทมปาณี. (2555). *เสริภาพสื่อเวียดนาม : วิจัยได้แต่ห้ามทำลายพรรค*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.thairath.co.th/content/236995>.
- ขวรงค์ ลิ้มปัทมปาณี. (25 กันยายน 2557). *การเสวนาวิชาการเรื่อง “จริยธรรมสื่ออาเซียน: โอกาสและความเป็นไปได้” ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กทม. ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสารสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*.
- ฐานเศรษฐกิจ, หนังสือพิมพ์. (2556). *AEC world*. ปีที่ 33 (1) ฉบับที่ 2, 883 (31) วันที่ 29 กันยายน - 2 ตุลาคม.
- ฐานเศรษฐกิจออนไลน์. (2557). *หุ้นใหญ่ชานมิเกลสตูดิโอทีวี เผยธุรกิจสื่อโทรทัศน์เมืองตากาล็อกอนาคตดีงบประมาณโฆษณาพุ่ง/ตามการขยายตัวชนชั้นกลาง*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 6 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.thanonline.com/index.php?option=comContent&view=article&id=23776:2014-07-06-02-45-36&catid=231:aec-news&Itemid=621#VAk0jcJ uWx>.

- ณัฐนิชา เชาวลิต. (2012). *เสรีภาพสื่อในสิงคโปร์* ใน *Government and Politics in Southeast Asia 2012 : Singapore*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 3 กันยายน 2557. จาก <http://southeastasiapolitics.wordpress.com/2012/12/18/government-and-politics-in-southeast-asia-2012-singapore/comment-page-1/#comment-162>.
- ที แอล ซี นิวส์ (TLC News). (2556). *เวียดนามคุมชาวเน็ต ห้ามแชร์บทความข่าว ยกเว้นข้อมูลส่วนตัว*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก www.news.tlcthai.com/world/188718.html.
- ไทยทีวีดิจิตอล. (2557). *สิงคโปร์แต่งตั้งบริษัท M1 รับผิดชอบการช่วยเหลือการเปลี่ยนผ่านสู่ทีวีดิจิตอล*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 31 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.thaidigitaltelevision.com>.
- นิชานท์ สิงหพุทธางกูร. (2556). *ระบบการปกครองท้องถิ่นของประเทศเนอการาบรูไนดารุสสละม*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า (พิมพ์ครั้งที่ 1).
- บล็อก Mynametai. (2556). *แนวปฏิบัติฯ บน “โลกออนไลน์” หรือ “โลกความเป็นจริง”*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก http://www.thaipbs.or.th/profile/mynametai/article175552.ece#.U_edqSQ71_U.
- ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ค.ศ. 1948). *คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก http://www.nhrc.or.th/2012/wb/img_downloads/file/24_file_8722.pdf.
- ผู้จัดการ, นิตยสาร. (2552). *ยุทธศาสตร์ “อินโดจีน” ของทีวีไต่เร็ค*. [ออนไลน์]. กันยายน. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 22 สิงหาคม 2557.
- ฝ่ายธุรกิจ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. (2557). *AEC in Focus : เกาะติดการเปลี่ยนแปลงตลาด ICT ของเวียดนาม*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 24 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.exim.go.th/doc/newsCenter/44559.pdf>.
- พิมพ์สิริ เพชรน้ำรอด. (2012). *แอบมองเพื่อนบ้าน : สื่อและเสรีภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.mediainsideout.net/world/2012/10/67>.
- เฟซบุ๊ก Online Journalism & Journalism in Digital Age. (2556). *อิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ และการนำมาประยุกต์ใช้กับห้องข่าว*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก <https://th-th.facebook.com/notes/608905789146993>.

- มนธิรา ราโท. (2555). *มองไทยผ่านสื่อออนไลน์เวียดนาม*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=2890.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. (2556). *รายงานผลการศึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางและกลไกการกำกับดูแลที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก <https://broadcast.nbt.go.th/data/academic/file/570500000002.pdf>.
- โยว ลุน เทียน. (2556). *สาธารณรัฐสิงคโปร์*. รายงานการสัมมนาระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน (ฉบับแปล).
- วิชวัฒน์ รอดรัตตะ. (2556). *สิงคโปร์*. ใน *Government and Politics in Southeast Asia 2012 : Singapore* [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 3 กันยายน 2557. จาก <http://southeastasia-politics.wordpress.com/2012/12/18/government-and-politics-in-southeast-asia-2012-singapore/comment-page-1/#comment-162>.
- วิรัตน์ นิยมธรรม. (2557) *ไทย-พม่าศึกษาในกรอบประชาคมอาเซียน*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.prachatai.com/activity/2014/11/56408>
- วิบูลย์ สันธุมลย์. (2554). *การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - ลาว ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 (ค.ศ.1975-2009)*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภกิจ แดงขาว และเอกวิทย์ มีสุข. (2556). *ระบบการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยสิงคโปร์*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.
- ศูนย์ศึกษาความร่วมมือระหว่างประเทศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). *ประเทศบรูไนดารุสซาลาม*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 20 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.apecthai.org/apec/th/profile1.php?continentid=2&country=b5>.
- ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2556). *จริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน*. สำนักงานคณะกรรมการกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). *ฐานข้อมูลองค์กรวิชาชีพและบทเรียนการควบคุมกันเองด้านจริยธรรมขององค์กรวิชาชีพในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรคมนาคมไทย*. สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรคมนาคมและกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

สงวน คุ่มรุ่งโรจน์. (2554). เสรีภาพสื่อแบบเวียดนาม “วิจารณ์ได้แต่ห้ามทำลายพรรค” แท้จริงหรือ. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.mediainsideout.net/world/2012/07/28>.

สถานีวิทยุเวียดนาม ส่วนกระจายเสียงต่างประเทศภาคภาษาไทย. (2555). ความจริงเกี่ยวกับเสรีภาพด้านสื่อมวลชนในเวียดนาม. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. [ออนไลน์]. จาก vovworld.vn/th-TH/วิเคราะห์สถานการณ์/ความจริงเกี่ยวกับเสรีภาพด้านสื่อมวลชนในเวียดนาม/87314.vov.

สมเกียรติ อ่อนวิมล. (15 กุมภาพันธ์ 2555). บันทึกอาเขียนกับสมเกียรติ อ่อนวิมล. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.dailynews.co.th/>

สมชัย สุวรรณบรรณ. (25 กันยายน 2557). การเสวนาวิชาการเรื่อง “จริยธรรมสื่ออาเขียน: โอกาสและความเป็นไปได้” ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กทม. ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสารสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักข่าวไทย. (2556). บล็อกเกอร์ลิงคโพรดับหน้าจอบีไซด์ ประท้วงกฎระเบียบควบคุมเว็บข่าว. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 15 กันยายน 2557. จาก http://www.mcot.net/site/content?id=51b0487b150ba031400002ef#.VB2hjSQ71_U.

สื่อมวลชนศึกษา, มูลนิธิ. โครงการกลไกสื่อมวลชนศึกษาเพื่อสุขภาวะ. (2557). ฟิลิปปินส์บังคับใช้ พ.ร.บ.คอมฯ ต่อหลังศาลฎีกาให้โทษหมิ่นประมาทออนไลน์ชอบด้วย ธรณ. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 6 สิงหาคม 2557. จาก <http://mediamonitor.in.th>.

สุภัตรา ภูมิประภาส. (2554). นักข่าวเริ่มมีปัญหากับความน่าเชื่อถือ แหล่งข้อมูลออนไลน์. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.mediainsideout.net/world/2012/07/16>.

สุภิญญา กลางณรงค์. (2556). ติดตามรายงานการเดินทางไปประเทศเวียดนาม. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.supinya.com>.

สุภิญญา กลางณรงค์. (2557). รายงานการเข้าร่วมประชุม Mapping Digital Media Southeast Asia Roundtable ณ Nanyang Technological University ประเทศสิงคโปร์. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.supinya.com>.

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.). (2556). รายงานการศึกษานับสมบูรณ์โครงการจัดทำฐานข้อมูลองค์กรวิชาชีพและทบทวนบทเรียนการควบคุมกันเองด้านจริยธรรมขององค์กรวิชาชีพในกิจการกระจาย

เสียงและกิจการโทรทัศน์ไทย. ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.

อภิธา วัลลภศิริ. (2557). ผล 'TOFEL' ไทยครั้งที่ 3 จากอันดับท้ายสุดอาเซียน. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 16 สิงหาคม 2557. จาก www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/education/20140612/587873/ผลTOFELไทยครั้งที่3จากอันดับท้ายสุดอาเซียน.html.

อัญญารัตน์ ฉัตรธารากุล. (2009). จดหมายถึงเพื่อนจากสิงคโปร์ : เมืองของอนาคต. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 16 กันยายน 2557. จาก <http://www.eastasiawatch.in.th/article.php?id=51>.

อิสรา, สำนักข่าว. (2557). 'ผู้จมนหายใจสุดท้าย' เมื่อข่าวคนคอร์รัปชันขึ้นหน้า 1 สื่อฟิลิปปินส์. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 6 สิงหาคม 2557. จาก http://www.isranews.org/isranews-scoop/item/30676-corruption_306761.html.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2556). สื่อภาคประชาชนและสิทธิการสื่อสาร : บทเรียนจากอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์. [ออนไลน์]. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 6 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4798>.

เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. (2550). เวียดนามอึ้ง..คลิปเอ็กซ์นางเอกว่อนเน็ต!! [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9500000122463>.

เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. (2555). ปล่อยฉากหลุดเสียอกสยิวก๊ว เวียดนามสด VTV3. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9550000034922>.

เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. (2556). คอมมิวนิสต์เวียดนามลงโทษหนัก วิจารณ์รัฐในโซเซียลมีเดียปรับ \$4,700. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.manager.co.th/indochina/viewnews.aspx?NewsID=9560000147677>.

เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. (2557). พม่าผ่านกฎหมายสื่อฉบับใหม่ให้เสรีภาพวิชาชีพวิจารณ์-เข้าถึงข้อมูล. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 17 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9570000031413>.

- Ability SG. (2013). *Code of Conduct Needed for Citizen Journalist*. [online]. Retrieved September 15, 2014. From <http://www.sharingthelioncity.com/code-of-conduct-needed-for-citizen-journalist>.
- About Education. (2014). *The Philippines: Facts and History*. [online]. Retrieved July 13, 2014. From <http://asianhistory.about.com/od/philippines/p/philippinesprof.html>.
- ABYZ News Links. (2014). *Philippines Newspaper and News Media-National and Foreign*. [online]. Retrieved August 3, 2014. From <http://www.abyznewslinks.com/phili.html>.
- Ali Ahmad, Julianah. (2012). *Current Status & Challenges of Social Media in Brunei Darussalam*. Kuala Lumpur : Paper presented at the ITU-ASEAN Forum on Promoting Effective and Secure Social Media.Kuala Lumpur : Malaysia.
- Amnesty International. (2014). *Freedom of expression, association and assembly*. [online]. Retrieved August 21, 2014. From <http://www.amnestyusa.org/our-work/countries/asia-and-the-pacific/malaysia>.
- Asia Law. (2007). *Laos : Media report hint at Laos bourse in 2008*. [online]. Retrieved August 16, 2014. From <http://www.asialaw.com/Article/1970950/Search/Results/Laos-Media-reports-hint-at-Laos-bourse-in-2008.html?Keywords=laos+market>.
- Asian Development Bank. (2014). *Asian Development Bank and Malaysia: Fact Sheet*. Retrieved October 16, 2014. From <http://www.adb.org/publications/malaysia-fact-sheet>.
- Asia Pacific Future Gov. (2013). *THE PHILIPPINES UNVEILS NEW E-GOV MASTER PLAN*. [online]. Retrieved August 3, 2014. From <http://futuregovasia/articles/2013/jun/28/Philippines-unveils-new-e-gov-master-plan>.
- Australian Government, Department of Foreign Affair and Trade. (2014). *Vietnam country brief*. [online]. Retrieved August 16, 2014. From http://www.dfat.gov.au/geo/vietnam/vietnam_brief.html.
- Baker & McKenzie. (2012). *Guide to Media and Content Regulation in Asia Pacific*. [online]. Retrieved August 18, 2014. From http://www.bakermckenzie.com/files/Publication/556b67cf-3ccc-4a39-854c-70631055d60f/Presentation/PublicationAttachment/ae354792-32cc-41d4-b26b-26772f456593/bk_australia_mediacontent_regulation_12.pdf.

- BBC News Asia. (2013). *Singapore Profile*. [online]. Retrieved September 3, 2014. From <http://www.bbc.com/news/world-asia-15966553>.
- BBC News Asia. (2014). *Vietnam Country Profile*. Retrieved September 3, 2014. From <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-16567315>.
- Belsey, A. (1998). Journalism and ethics: Can they co-exist? In M. Kieran (Ed.), *Media Ethics* (1st ed.) (pp. 1-14). London: Routledge.
- Benedict, R. (1934). *Patterns of Culture*. New York: Houghton Mifflin.
- Borneo Bulletin Online. [online]. Retrieved August 25, 2014. From <http://borneobulletin.bornei-online.com.bn>.
- Britanica, Encyclopedia. (2014). *Laos*. [online]. Retrieved July 25, 2014. From <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/330219/Laos/52517/Media-and-broadcasting>.
- Britanica, Encyclopedia. (2014). *Malaysia*. [online]. Retrieved July 25, 2014. From <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/359754/Malaysia>.
- Brudirect.com. (2014). Retrieved August 25, 2014. From <http://www.brudirect.com>.
- Brunei Times, The. (2009). *Ranoadidas.com to unveil new look*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From http://www.bt.com.bn/features/2009/06/07/ranoadidas_com_to_unveil_new_look.
- Budde.com. (2013). *Country Research*. Retrieved August 10, 2014. From <http://www.budde.com.au/Research/Countries/>
- Budde.com. (2014). *Philippines - Telecoms, Mobile, Broadband and Forecasts*. [online]. Retrieved August 10, 2014. From <http://www.budde.com.au/Research/Philippines-Telecoms-Mobile-Broadband-and-Forecasts.html#sthash.K2NvR2Dn.bavtsMOy.dpuf>.
- Cambodia Center for Human Rights. (2014). *Media regulation and freedom of expression in Cambodia*. CCHR Briefing Note – February 2014.
- Catherine McKinley. (2010). *Vietnam: Financially Viable Media in Emerging and Developing Markets*. [online]. Retrieved August 16, 2014. From file:///C:/Users/Administrator/Downloads/Financial_Viability_Report_WAN-IFRA.pdf.
- Center for Independence Journalism (CIJ). (2012). *CIJ alarmed at Bersih 3.0's near-blackout by print media*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From <http://cijmalaysia>.

org/2012/04/26/cij-alarmed-at-bersih-3-0s-near-blackout-by-print-media/#sthash.K8mTBQaH.dpuf.

Center for Independence Journalism (CIJ). (2012). *Media and public must reject sensationalist, gutter journalism*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From <http://cijmalaysia.org/2012/08/06/media-and-public-must-reject-sensationalist-gutter-journalism/#sthash.07bxCY2L.dpuf>.

Center for Independence Journalism (CIJ). (2012). *NST must retract one-sided and highly irresponsible news report*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From <http://cijmalaysia.org/2012/09/25/nst-must-retract-one-sided-and-highly-irresponsible-news-report>.

Center for International Media Ethics (CIME). (2011). *Media Ethics Survey 2011*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From http://www.cimethics.org/home/en/docs/CIME_Media_Ethics_Survey_2011_Report.pdf

Center for Media Freedom and Responsibility. (2013). *Playing the blame game : the media coverage of a minor's suicide*. [online]. Retrieved July 28, 2014. From <http://www.cmfr-phil.org/2013/03/25/playing-the-blame-game-the-media-coverage-of-a-minors-suicide>.

Center for Media Freedom and Responsibility. (2014). *Freedom of Information* [online]. Retrieved July 28, 2014. From <http://www.nujp.org/campaigns-2/press-freedom-advocacy/freedom-of-information>.

Center for Media Freedom and Responsibility. (2014). *Putting herself in her own report*. [online]. Retrieved July 28, 2014. From <http://www.cmfr-phil.org/2014/06/20/putting-herself-in-her-own-report>.

Central Intelligence Agency. (2014). *The World Factbook : Brunei*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bx.html>.

Central Intelligence Agency. (2014). *World Factbook : Laos*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/la.html>.

- Central Intelligence Unit. (2014). *The World Factbook : Indonesia*. [online]. Retrieved September 10, 2014. From <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>.
- Chai, GuokEng, Hoo, Quah Chun and Yeing, Leong Shi. (2011). *Ethics Code Awareness, Usefulness and Professionalism of Malaysian Journalists*. Journal of Business Systems, Governance and Ethica, Vol 5, No 2.2011.
- Chan, Y. (2014). *Journalism and Digital Times: Wider Reach and Sloppy Reporting*. Global Investigative Journalisn Networks. Retrieved September 25, 2014. From <http://gijn.org/2014/09/16/journalism-and-digital-times-wider-reach-and-sloppy-reporting/>.
- CIA World Factbook. (2014). Brunei. Retrieved August 25, 2014. From https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print/country/countrypdf_bx.pdf.
- CIA World Factbook. (2014). Laos. [online]. Retrieved August 25, 2014. From https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print/country/countrypdf_la.pdf.
- Constitution of the Republic of Singapore. (2014). *Singapore Government. Part IV Fundamental Liberties*. [online]. Retrieved September 1, 2014. From <http://statutes.agc.gov.sg>.
- Corben, Ron. (2010). *Cambodia, Vietnam and Laos infocus*. Television Asia. Nov. 2010, p30. Reed Business Information, Inc. (US).
- Dalisay, Jose Jr. (2005). *วรรณกรรมและการเมืองฟิลิปปินส์ร่วมสมัย*. บรรยายในการสัมมนานานาชาติ เรื่องวรรณกรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. 29-30 พ.ค. 2548. กัวลาลัมเปอร์. Kyoto Review of Southeast Asia. Issue 8-9 (March 2007).
- Day, L.A. (2006). *Ethics in Media Communications: Cases and Controversies*. (5th.ed.). Australia: Thomson Wadsworth.
- Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore. (2013). *Population Trends 2013*. [online]. Retrieved August 31, 2014. From <http://www>.

singstat.gov.sg/publications/publications_and_papers/population_and_population_structure/population2013.pdf.

Digital Horizon. (2014). *Chinese Digital Terrestrial TV DTMB Deployment in Laos*. [online]. Retrieved August 19, 2014. From <http://www.dh-tv.com/w10232527.asp>.

Economy Watch. (2013). *Laos (Lao People's Democratic Republic) Economic Statistics and Indicators*. [online]. Retrieved August 3, 2014. From <http://www.economywatch.com/economic-statistics/country/Laos>.

Economy Watch. (2014). *Philippines Telephone Statistics: Number of Fixed Lines, Mobile Phone Penetration Rate*. [online]. Retrieved August 10, 2014. From http://www.economywatch.com/economic-statistics/Philippines/Telephone_Statistics.

Economist Intelligence Unit. (2014). *Laos*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From <http://country.eiu.com/laos>.

Escalante, Rene R. (2007). *The Bearer of PAX American : The Philippines Career of William H. Taft, 1900-1903*. Quezon City, Philippines : New Day Publishers. ISBN 978-971-10-1166-6.

Ess, C. (2013). Global Media Ethics? Issues, Requirements, Challenges, Resolutions, In Stephen Ward (ed.), *Global Media Ethics: Problems and Perspectives*. Wiley-Blackwell.

Expat Blog. (2014). [online]. Retrieved August 19, 2014. From <http://www.expatsblog.com>.

Freedom House. (2013). *Freedom of the Press : Brunei*. [online]. Retrieved August 17, 2014. From <http://www.freedomhouse.org/report/freedompress/2013/brunei>.

Freedom House. (2013). *Freedom of the Press : Laos*. [online]. Retrieved August 17, 2014. From <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/laos>.

Freedom House. (2013). *Malaysia*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From <http://freedomhouse.org/report/freedomworld/2013/malaysia#.VB3pzJR5PCA>.

- Freedom House. (2014). *Press Freedom Rankings*. [online]. Retrieved September 20, 2014. From http://freedomhouse.org/report/freedom-press-2014/press-freedom-rankings#.VB7kOCQ71_V.
- GS Group. (2014). *GS Group launches digital TV services in the ninth Cambodian province*. Retrieved September 1, 2014. From http://en.gs-group.com/press-centre/news/news_623.html.
- Guardian online. The. (2013). *Vietnam Suppresses its bloggers with long jail terms after unfair trials*. [online]. Retrieved September 5, 2014. From <http://www.theguardian.com/media/greenslade/2013/feb/13/censorship-vietnam>
- Hunt, Luke. (2014). *Amid Sharp Criticism, Brunei Delays Launch of Sharia Law*. [online]. Retrieved August 28, 2014. From <http://thediplomat.com/2014/04/amid-sharp-criticism-brunei-delays-launch-of-sharia-law>.
- I Media Ethics. (2012). *Malaysia's Journalists Union Proposes 'Fair Reporting Pledge'*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From http://www.imediaethics.Org/News/2627/Malaysias_journalists_union_proposes_fair_reporting_pledge.php.
- Indonesian Central Bureau of Statistics (Indonesian). (2014). *census 2010*. [online]. Retrieved September 10, 2014. From http://www.bps.go.id/65tahun/SP2010_agregat_data_perProvinsi.pdf.
- INFOASID. (2012). *Indonesia Media and Telecoms Landscape Guide*. [online]. Retrieved September 4, 2014. From <http://www.cdacnetwork.org/tools-and-resources/media-landscape-guides>.
- Infocomm. (2014). [online]. *iN2015 Masterplan* [online]. Retrieved September 4, 2014. From <http://www.ida.gov.sg/Infocomm-Landscape/iN2015-Masterplan>.
- Inter Aksyon.com. (2014). *Philippines may miss goal of shifting to digital TV by 2015, says NTC*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From <http://www.interaksyon.com/business/78611/philippines-may-miss-goal-of-shifting-to-digital-tv-by-2015-says-ntc>.

- International Data Corporation (IDC). (2013). *Press release, 2014: Vietnam's ICT Industry Transitions To The 3rd Platform of Mobility, Cloud, Big Data and Social Business*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From <http://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prVN24549713>.
- International Media Support. (2014). *Myanmar*. [online]. Retrieved November 20, 2014. From <http://www.media support.org/areas/asia/myanmar/>
- International Monetary Fund. (2014). *Brunei Darussalam and the IMF*. [online]. Retrieved August 20, 2014. From <http://www.imf.org/external/country/BRN>.
- International Monetary Fund. (2014). *World Economic Outlook: Recovery Strengthens, Remains Uneven*. [online]. Retrieved April, 2014. From <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/pdf/c2.pdf>.
- International Telecommunications Union. (2013). *Brunei Darussalam*. [online]. Retrieved August 22, 2014. From <http://www.itu.int/ITU-D/icteye/DisplayCountry.aspx?code=BRU>.
- International Telecommunications Union. (2013). *Myanmar Profile*. Retrieved August 22, 2014. From file:///C:/Users/caasasir/Downloads/Country_Profile2013.pdf
- International Telecommunications Union. (2014). *ITU Yearbook of Statistics 2014*.
- Internet Lives Stats. (2014). *Internet Users by Country (2014)*. [online]. Retrieved August 8, 2014. From <http://www.internetlivestats.com/internet-users-by-country>.
- Internet Lives Stats. (2014). *List of Countries by Internet Usage*. [online]. Retrieved September 10, 2014. From <http://www.internetlivestats.com/internet-users>.
- Internet World Status. (2014). *Philippines Internet Usage Stats and Marketing Report*. [online]. Retrieved August 2, 2014. From <http://www.internetworldstats.com/asia/ph.htm>.
- Internews Europe. (2014). *Freedom of Expression and Right to Information in ASEAN Countries: A Regional Analysis of Challenges, Threats and Opportunities Guide*. [online]. Retrieved September 4, 2014. From <http://www.internews.eu/News/Freedom-of-Expression-in-Southeast-Asia-Internews>.

- Jaccar Equity Research (JER). (2010). *Vietnam's ICT : ICT strategy to 2020*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From <http://www.chamber.org.il/images/Files/9854/VN%20ICT%20-%20JER.pdf>.
- Jakartapost. The. (2010). *Press Council says journalists violated ethics in IPO fiasco*. [online]. Retrieved September 10, 2014. From <http://www.thejakartapost.com/news/2010/12/02/press-council-says-journalists-violated-ethics-ipo-fiasco.html>.
- Jakartapost. The. (2012). *Tempo told to apologize for ethics violation*. [online]. Retrieved September 10, 2014. From <http://www.thejakartapost.com/news/2012/10/05/tempo-told-apologize-ethics-violation.html>.
- Jakarta Post, The. (2013). *Asean countries to introduce digital broadcasting by 2015*. [online]. Retrieved August 16, 2014. From <http://www.thejakartapost.com/news/2013/08/20/asean-countries-introduce-digital-broadcasting-2015.html>.
- Jakartapost. The. (2014). *Press Under Scrutiny in KPK's Probe of JeroWacik*. [online]. Retrieved September 10, 2014. From <http://www.thejakartaglobe.com/news/press-scrutiny-kpks-jero-probe>.
- Jaringan Radio KomunitasIndonesia: JKRI. (2012). *Community Radio*. [online]. Retrieved September 4, 2014. From <http://web.jrkijatim.com>.
- Kenney, R. & Ozkan, K. (2011). The Ethics Examiner and Media Councils: Improving Ombudsmanship and News Councils for True Citizen Journalism. *Journal of Mass Media Ethics*, 26(1), 38-55.
- Konrad – Adenauer - Stiftung. (2014). *Media Programme Asia : Brunei Overview*. [online]. Retrieved August 22, 2014. From <http://www.kas.de/medien.asien/en/pages/8880>.
- Konrad – Adenauer - Stiftung. (2014). *Media Programme Asia : Laos Overview*. [online]. Retrieved August 22, 2014. From <http://www.kas.de/mediensien/en/pages/8880>.
- KPL, News. (2014). *Poor road conditions lead to increase in road accidents*. [online]. Retrieved September 03, 2014. From <http://www.kpl.net.la/english/E-newspaper/2014/September/3.9.pdf>.

- Kristal Media Sdn Bhd. (2014). *Kristal Astro channels guide*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From http://www.kristalastro.com/index.php?option=com_content&view=article&id=144&Itemid=111.
- Lao News Agency. (2014). *Media Development in Laos*. [online]. Retrieved July 20, 2014. From <http://www.kpl.net.la/english/media.htm>.
- Leslie, L.Z. (2004). *Mass Communication Ethics: Decision Making in Postmodern Culture*. (2nd Ed.) New York: Houghton Mifflin.
- Lhsa Minggu Simo. (2013). *สถานการณ์สื่อและจริยธรรมสื่อในประเทศไทย. การสัมมนา ระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยพีบีเอส, สถาบันวิชาการ สื่อสาธารณะ. Malaysian Communications and Multimedia Commission Malaysia. (2012).*
- Lim, Merlyna. (2011). *@crossroads : DEMOCRATIZATION & CORPORATIZATION OF MEDIA IN INDONESIA*. Ford Foundation. [online]. Retrieved September 5, 2014. From <http://participatorymedia.lab.asu.edu/?p=171>.
- Lwin, S. (2014). *Media code of conduct finalized*. [online]. Retrieved September 5, 2014. From <http://www.euro-burma.eu/news/show/80/>.
- McKinley, C. (2010). *Vietnam*. Retrieved September 5, 2014. From <https://freedomhouse.org/report/countries-crossroads/2010/vietnam#.VO8uBvmUen8>.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's mass communication theory*. London: SAGE.
- Merrill, J. C. (1997). *Journalism Ethics: Philosophical Foundations for News Media*, New York, St Martin's Press.
- Mill, J. S. (1998). In Crisp, Roger. *Utilitarianism*. Oxford University Press.
- National MCMC Annual Reports 2012*. [online]. Retrieved August 29 July, 2014. From <http://www.skmm.gov.my>.
- Malaysian Communications and Multimedia Commission Malaysia. (2012). *National MCMC Annual Reports 2012*. [online]. Retrieved August 29 July, 2014. From <http://www.skmm.gov.my>.
- MediaCorp. (2014). *History*. [online]. Retrieved August 29 July, 2014. From <http://www.mediacorp.sg/en>.

- Media Wise. (2014). *Union of Journalists Malaysia Services*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From <http://www.mediawise.org.uk/malaysia-2>.
- Media Wise Admin. (2011). *Rights and responsibilities of journalists of the Vietnamese Journalists Association*. [online]. Retrieved August 18, 2014. From <http://www.mediawise.org.uk/vietnam>.
- Michigan State University. (2014). *Laos History*. [online]. Retrieved July 25, 2014. From <http://globaleedge.msu.edu/countries/laos/history>.
- Ministry of Information and Communication (Singapore). (2014). *Overview*. [online]. Retrieved August 18, 2014. From <http://www.mci.gov.sg/web>.
- Ministry of Information and Communication (Vietnam). (2011). *Vietnam Information and Communication Technology*. [online]. Retrieved August 18, 2014. From [http://mic.gov.vn/Attach%20file/sachtrang/sachtrang 2011.pdf](http://mic.gov.vn/Attach%20file/sachtrang/sachtrang%202011.pdf).
- Ministry of Information and Communication (Vietnam). (2014). *Main function*. [online]. Retrieved August 18, 2014. From <http://english.mic.gov.vn/intro/Trang/MainFunctions.aspx>.
- Miriam Schulman. (2007). *Ethical challenges facing newspapers*. [online]. Retrieved August 19, 2014. From <http://www.scu.edu/ethics/practicing/focusareas/media/newspaper.html>.
- Myanmar Today News, August 13, 2014
- Nain, Rom. (2013). *Ethics and professionalism in Malaysia*. [online]. Retrieved August 29, 2014. From <http://www.themalaysianinsider.com/sideviews/article/ethics-and-professionalism-in-malaysia-rom-nain#sthash.Ya7TgqxE.dpuf>.
- Nation Master. (2012). *Laos Media Stats*. [online]. Retrieved September 22, 2014. From <http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Laos/Media>.
- National Union of Journalists of the Philippines. (2014). *Ampatuan Massacre*. [online]. Retrieved August 12, 2014. From <http://www.nujp.org/campaigns-2/ampatuan-massacre>.

- National Union of Journalists of the Philippines.. (2014). *Freedom of Information*. [online]. Retrieved July 23, 2014. From <http://www.nujp.org/campaigns-2/press-freedom-advocacy/freedom-of-Information>.
- National Union of Journalists of the Philippines. (2014). *Journalism and Trauma*. [online]. Retrieved July 28, 2014. From <http://www.nujp.org/programs/ journalism-and-trauma>.
- National Union of Journalists of the Philippines. (2014). *Press Freedom Advocacy*. [online]. Retrieved August 9, 2014. From <http://www.nujp.org/campaigns-2/press-freedom-advocacy>.
- National Union of Journalists, The. (2014). *NUJ offers a unique support structure to its members*. [online]. Retrieved August 29, 2014. From <http://www.nuj.org.uk/work>.
- Philippine Press Institute, The. (2011). *Freedom of Information Bill : The PPI Stand*. [online]. Retrieved August 1, 2014. From <http://www.philpressinstitute.com/wp-content/uploads/2011/10/Freedom-of-Information-Bill.pdf>.
- Philstar.com. (2014). *ABS-CBN investing heavily on digital TV*. [online]. Retrieved August 10, 2014. From <http://www.philstar.com/business/2013/05/06/938724/abs-cbn-investing-heavily-digital-tv>.
- P.Sison, Zandrocarlos. (2556). *สื่อและข้อจำกัดกับการจรรยาบรรณสื่อในฟิลิปปินส์*. สัมมนาระดับภูมิภาคว่าด้วยจรรยาบรรณสื่ออาเซียน. สถาบันวิชาการสื่อสาธารณะ, กรุงเทพมหานคร : ไทยพีบีเอส.
- Radio Free Asia. (2013). *Call for Rights in Laos*. [online]. Retrieved July 25, 2014. From <http://www.rfa.org/english/news/laos/laosrights-12102008074137.html?searchterm:utf8:ustring=free+press+laos>.
- Radio Television Brunei Organization. (2014). [online]. Retrieved August 21, 2014. From http://www.rtb.gov.bn/RTB_City/04_Others/RTB_Official_Organization/RTB_35th_index.htm.
- Rakyat Pos, The. (2014). *Malaysia to Pioneer Digital Terrestrial Television Broadcasting Services*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From [http:// www.therakyatpost.com/news/2014/06/05/malaysia-pioneer-digital-terrestrial-television-broadcasting-services](http://www.therakyatpost.com/news/2014/06/05/malaysia-pioneer-digital-terrestrial-television-broadcasting-services).

- Rappler. (2014). *Philippine population officially hits 100 million*. [online]. Retrieved August 5, 2014. From <http://www.rappler.com/nation/64465-100-millionth-filipino-born>.
- Reporters Without Borders. (2013). *Brunei*. [online]. Retrieved August 20, 2014. From <http://en.rsf.org/brunei.html>.
- Reporters Without Borders. (2013). *Laos*. [online]. Retrieved August 20, 2014. From <http://en.rsf.org/laos.html>.
- Reporters without Borders. (2014). *World Press Freedom Index*. [online]. Retrieved September 1, 2014. From http://rsf.org/index2014/data/index2014_en.pdf.
- Saigoneer. (2014). *[Infographic] Key Statistics on Vietnam's Internet Population*. [online]. Retrieved September 16, 2014. From <http://saigoneer.com/saigon-technology/1559-infographic-key-statistics-on-vietnam-s-internet-population>.
- Seng, OonEe. (2014). *Press Freedom in ASEAN : Ahead or in Reverse?*. Malaysia : paper presented at NUJ-PRESS FREEDOM FORUM 2014 : May 3, 2014.
- Seapa.(2010). *Singapore media: Self-censorship or else*. [online]. Retrieved September 5, 2014. From <http://www.seapa.org/singapore-media-self-censorship-or-else-2>.
- Siebert, F., Schramm, W. and Peterson T. (1956). *Four Theories of the Press*. Urbana, Illinois: University of Illinois Press
- Singapore Management University. (2013). *Digital Media Across Asia: Digital Media In Brunei*. [online]. Retrieved August 21, 2014. From https://wiki.smu.edu.sg/digitalmediaasia/Digital_Media_in_Brunei.
- Singapore Management University. (2013). *Digital Media Across Asia: Digital Media in Laos*. [online]. Retrieved August 21, 2014. From https://wiki.smu.edu.sg/digitalmediaasia/Digital_Media_in_Laos.
- Singapore Management University. (2014). *Digital Media Across Asia: Digital Media in Malaysia*. [online]. Retrieved August 22, 2014. From https://wiki.smu.edu.sg/digitalmediaasia/Digital_Media_in_Malaysia.

- Singapore Press Holdings LTD. (2014). *SPH Corporate Profile*. [online]. Retrieved August 22, 2014. From <http://www.sph.com.sg/about-sph/sph-corporate-profile/>
- Socialmemos. (2014). *Social Media Statistics for Indonesia*. [online]. Retrieved September 8, 2014. From <http://socialmemos.com/social-media-statistics-for-indonesia>.
- Ratana, S. (2013). *Media Grouping: Toward Ethics Formation, Self- Regulation or Professional Suicide?* Presentation in Symposium on ASEAN Media Ethics and Self-regulation. October 14, 2013 at Centara Grand Hotel, Bangkok.
- Southeast Asian Press Alliance: SEAPA. (2557). *สื่อมวลชนกับการเมืองตรงทางแยกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 19 สิงหาคม 2557. จาก <http://www.mediainsideout.net/world/2014/05/196#sthash.xroxn8no.dpuf>.
- Statista.com. (2014). *Number of social network users in Indonesia from 2011 to 2017 (in millions)*. [online]. Retrieved September 4, 2014. From the organization <http://www.statista.com/statistics/247938/number-of-social-network-users-in-indonesia>.
- Supardi, Achmad. (2014). *Netters' Perception on Individual Privacy and Journalism Code of Ethics : A Study of Celebrity-TV Infotainment Conflict*. [online]. Retrieved September 5, 2014. From http://www.academia.edu/1186833/Netters_Perception_on_Individual_Privacy_and_Journalism_Code_of_Ethics_A_Study_of_Celebrity-TV_Infotainment_Conflict.
- Tigerline Research. (2013). *Mobile Penetration in Southeast Asia : 2013 Data Roundup Guide*. [online]. Retrieved September 9, 2014. From <http://www.tigerline.com/2013/12/12/mobile-penetration-southeast-asia-2013-data-round>.
- Tuazon, Ramon R. (2010). *The Print Media: A Tradition of Freedom*. [online]. Retrieved August 1, 2014. From <http://www.ncca.gov.ph/about-culture-and-arts/articles-on-c-n-a/article.php?igm=3&i=221>.
- Tunein.com. (2014). *Brunei Darussalam Radio Stations*. [online]. Retrieved August 21, 2014. From <http://tunein.com/radio/Brunei-Darussalam-r100313>.

- UNDP. (2014). *About Lao PDR*. [online]. Retrieved August 6 July, 2014. From http://www.la.undp.org/content/lao_pdr/en/home/countryinfo.
- UNESCO, Bangkok. (2012). *The first ever World Press Freedom Day celebrated in Myanmar and Lao PDR*. [online]. Retrieved August 11, 2014. From <http://www.unescobkk.org/id/news/article/the-first-ever-word-press-freedom-day-celebrated-in-myanmar-and-lao-pdr>.
- United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, The (ESCAP). (2013). *Brunei Darussalam*. [online]. Retrieved August 20, 2014. From <http://www.unescap.org/stat/data/syb2012/country-profiles/Brunei-Darussalam.pdf>.
- United Nations Development Programme. (2013). *About Lao PDR*. [online]. Retrieved August 3, 2014. From http://www.la.undp.org/content/lao_pdr/en/home.html.
- UNICEF. (2014). *At a glance: Philippines Statistics*. [online]. Retrieved August 8, 2014. From http://www.unicef.org/infobycountry/philippines_statistics.html.
- University of Brunei Darussalam (UDB.). (2014). *Online Radio*. [Online]. Retrieved August 20, 2014. From <http://ubdfm.blogspot.com>.
- US Department of State. (2011). *Background Note: Brunei*. [online]. Retrieved August 21, 2014. From <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2700.htm>.
- Utama, Edi. (2013). *THE PRESSING ETHICAL ISSUES IN INDONESIA'S CONTEMPORARY MEDIA LANDSCAPE*. Delivered in Regional Workshop on Bangkok : ASEAN Media Ethics. November 25-27, 2013.
- Vietnam good travel guide. (2014). *Language of Vietnam*. [online]. Retrieved August 16. From <http://vietnamgoodtravelguide.com/vietnamlanguage.html>.
- Vorasack Pravongviengkham. (2013). *Dealing with Ethics : Are Existing Models Effective?*. Asia Media Summit. 29-30 May. Indonesia : Manado.
- Vorasack Pravongviengkham. (2556). *สถานการณ์สื่อและจริยธรรมสื่อในลาว. การสัมมนาระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยพีบีเอส*.

- Wagstaff, J. (2010). *Southeast Asian Media: Patterns of Production and Consumption (A survey national media in 10 countries of Southeast Asia)*. [online]. Retrieved August 17, 2014. From <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/production-consumption-20100212.pdf>.
- Wahyuni, Hermin Indah. (2013). Self-Regulation of Broadcasting Media in Indonesia Presentation in Symposium on ASEAN Media Ethics and Self-regulation. October 14, 2013 at Centara Grand Hotel, Bangkok.
- Ward, S. (2014). *Digital Media Ethics*. Retrieved August 25, 2014. From: <http://ethics.journalism.wisc.edu/resources/digital-media-ethics/>.
- Weiss, Meredith L. (2012). *Politics in Cyberspace : New Media in Malaysia*. Friedrich-Ebert-Stiftung (FES).
- Wikipedia, the free encyclopedia. *Vietnam News Agency*. [online]. Retrieved August 25, 2014. From http://en.wikipedia.org/wiki/Vietnam_News_Agency.
- Wolfgang Sladkowsk. (2011). *Singapore Travel Guide: Singapore's Media Industry*. [online]. Retrieved August 31, 2014. From <http://www.aseannewsnetwork.com/singapore/economy.html>.
- Wong, Kenneth. (2014). *2014 MALAYSIA DIGITAL MEDIA LANDSCAPE*. Malaysian Digital Association (MDA).
- Woodhead, R.E. (2011). Language as the most important key towards ASEAN community. Retrieved August 14, 2014. From <http://antaranews.com/en/news/76521/language-as-the-most-important-key-towards-asean-community>.
- World Bank. (2013). *Indonesia Overview*. [online]. Retrieved September 12, 2014. From <http://www.worldbank.org/en/country/indonesia/overview>.
- World Bank. (2012). *Data: Malaysia*. [online]. Retrieved August 19, 2014. From <http://data.worldbank.org/country/malaysia>, accessed 23 Jan.2012.
- World Bank. (2014). *Lao PDR Economic Monitor January 2014 : Managing Risks for Macroeconomic Stability*. [online]. Retrieved August 6 July, 2014. From <http://www.worldbank.org/en/country/lao/publication/lao-pdr-economic-monitor-january-2014-managing-risks-for-macroeconomic-stability>.

World Bank. (2014). *Malaysia Overview*. [online]. Retrieved September 12, 2014.

From <http://www.worldbank.org/en/country/malaysia/overview>.

World Bank. (2014). *Philippines* [online]. Retrieved August 1, 2014. From <http://data.worldbank.org/country/philippines>.

World Intellectual Property Organization. (2014). *Brunei Darussalam*. [online]. Retrieved August 21, 2014. From http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198484.

Zul-Fakhri, Maidey. (2013). *สถานการณ์สื่อและจริยธรรมสื่อในบรูไน. การสัมมนาระดับภูมิภาค ว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยพีบีเอส.*

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาบุคลากรและเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) บทที่ 5 จะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับดังนี้ 5.1 สรุปขั้นตอนการวิจัย 5.2 สรุปผลการวิจัย และ 5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

5.1 สรุปขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน
- 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 3) ศึกษาประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน
- 4) หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 5) นำเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนมีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น (preliminary study) โดยการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อมวลชนจากประเทศในกลุ่มอาเซียนในเดือนเมษายน พ.ศ. 2557 โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากประเทศในกลุ่มอาเซียนจำนวน 9 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์นำไปสู่การกำหนดประเด็นศึกษา การเข้าถึงแหล่งข้อมูล และการวางแผนการเก็บข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (literature review) เพื่อกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในภูมิภาคอาเซียนและเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนด
- 3) เก็บข้อมูลโดยการศึกษเอกสาร (documentary research) เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและการประกอบกิจการของสื่อในแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นด้านจริยธรรมสื่อมวลชนและการกำกับดูแลสื่อที่แตกต่างกัน กรณีที่ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารยังไม่ชัดเจนเพียงพอ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อในประเทศนั้นๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ศึกษา แหล่งข้อมูลในการศึกษาเอกสาร ใช้แหล่งข้อมูลที่เป็นทางการทั้งเอกสารตำรา สิ่งพิมพ์และข้อมูลออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบด้านสื่อสารมวลชน เว็บไซต์

ขององค์กรสื่อ หนังสือพิมพ์ออนไลน์และเว็บไซต์ที่เป็นทางการขององค์กรด้านจริยธรรมสื่อในประเทศต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพเพียงพอ ในเชิงความแท้จริง (authenticity) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (credibility) ของข้อมูล และการเป็นตัวแทน (representativeness) ที่นำมาใช้ในการศึกษาได้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารมีการกำหนดประเด็นเป็น 5 ด้าน ได้แก่

- ข้อมูลพื้นฐานของแต่ละประเทศ
- สื่อมวลชนในแต่ละประเทศ
- สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมือง
- องค์กรสื่อและการกำกับดูแลสื่อ
- จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน

4) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (interviews) นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน รวมทั้งผู้แทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศไทยและประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียนจำนวน 28 คน ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการการคัดเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลชาวต่างชาติเป็นชาวกัมพูชา 1 คน ลาว 1 คน อินโดนีเซีย 1 คน มาเลเซีย 2 คน พม่า 3 คน เวียดนาม 2 คน ชาวออสเตรเลียและชาวเยอรมันผู้ทำงานด้านสื่อสารมวลชนในอาเซียน 2 คน ในจำนวนนี้มีนักวิชาการ 1 คน และนักวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนจำนวน 11 คน สื่อมวลชนส่วนใหญ่ทำงานด้านข่าว เช่น นักข่าว บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีผู้บริหารระดับสูงของสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์แห่งชาติ รวมทั้งนักสื่อสารมวลชนออนไลน์ ทุกคนมีประสบการณ์ทำงานด้านสื่อสารมวลชนระหว่าง 10-30 ปี

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ โดยสรุปประเด็นตามกรอบที่กำหนดเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

5) การจัดประชุมนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นในรูปแบบของการเสวนาวิชาการเรื่อง “จริยธรรมสื่ออาเซียน: โอกาสและความเป็นไปได้” เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อในประเทศไทย (stakeholders hearing) เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2557 ณ โรงแรม ดิเอ็ม เมอร์ลด์ กรุงเทพฯ และการเสวนาระดับภูมิภาค “Regional Symposium on ASEAN Media Ethics” จัดโดยสถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ องค์การแพร่ภาพและกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ 8-9 ธันวาคม 2557 ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพฯ ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้รับจากการเสวนาทั้งสองครั้งมาวิเคราะห์ร่วมในการวิจัยนี้ด้วย

การวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินการ 9 เดือน นับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน - 30 ธันวาคม 2557

5.2 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า มีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน ผู้ที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่าเนื่องจากทุกประเทศในภูมิภาคอาเซียนต่างมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนใช้กันอยู่แล้ว หากมีจริยธรรมร่วมก็จะไม่สามารถใช้บังคับได้จริง นอกจากนั้นแต่ละประเทศในอาเซียนก็มีบริบทที่ต่างกัน มีประเด็นอ่อนไหวไม่เหมือนกัน จะใช้มาตรฐานจริยธรรมเดียวกันคงไม่ได้ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งยังคงมองการกำหนดกรอบจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนเป็นเรื่องที่ควรสนับสนุน ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นข้อตกลง

ในการเปิดเสรีอาเซียน และเพื่อให้มีแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน และเป็นการยกระดับการทำงานของสื่อด้วย

ผลการวิจัยในส่วนที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย จะนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1: ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรมจรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน

การวิจัยนี้พบว่า แม้ว่าประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนจะมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่คล้ายคลึงกัน แต่สภาพแวดล้อมด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้น สภาพการทำงานของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศจึงมีความเป็นมาและแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งส่งผลถึงปัญหาด้านจริยธรรมและแนวทางการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชน ดังต่อไปนี้

ประเทศบรูไน ยึดมั่นในอุดมการณ์ “วิถีชีวิตแบบมาเลย์ ศาสนาอิสลาม และยึดมั่นในระบบกษัตริย์” (Malay Islamic Monarchy หรือ Malay Islam Beraja: MIB) ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบสังคมของบรูไนและเป็นแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมของสื่อมวลชนบรูไนด้วย

ประเทศกัมพูชามีองค์กรที่เรียกว่าศูนย์สื่ออิสระแห่งกัมพูชา (Cambodia Center for Independent Media) ซึ่งได้จัดทำประมวลจริยธรรม (Journalist code of ethics) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยความร่วมมือของสมาคมวิชาชีพสื่อ 16 องค์กร และมีการนำไปใช้โดยองค์กรสื่อบางแห่งซึ่งไม่มีการบังคับ ต่อมา มีการตั้งสภาสื่อมวลชนกัมพูชาเพื่อจริยธรรม (The Cambodian Journalist Council for Ethics: CJCE) ภายหลังจากการที่องค์การสหประชาชาติสนับสนุนการประชุมเรื่องจริยธรรมของสื่อมวลชนในกัมพูชาเมื่อปี พ.ศ. 2553 CJCE ประกอบด้วยอดีตสื่อมวลชนและสื่อมวลชนอาวุโสจากองค์กรสื่อต่างๆ CJCE มีเป้าหมายที่จะยกระดับการทำงานของสื่ออย่างมีจริยธรรมและมีความเป็นมืออาชีพ และเพื่อลดการถูกทำร้ายที่อาจเกิดขึ้นแก่สื่อมวลชนจากการปฏิบัติหน้าที่ด้วย CJCE จึงมีโครงการรณรงค์เพื่อให้สื่อมวลชนในกัมพูชาตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบจริยธรรมซึ่งมีการร่างไว้ ในการประชุมระดับชาติของสื่อมวลชนกัมพูชาเมื่อปี พ.ศ. 2552

ประเทศอินโดนีเซียมีประมวลจริยธรรมสื่อมวลชน (Journalism Code of Ethics) ซึ่งได้รับการลงนามรับรองร่วมกันระหว่างองค์กรสื่อจำนวน 29 องค์กร เมื่อปี พ.ศ. 2549 แต่นอกเหนือจากกฎหมาย และหลักจริยธรรมที่กำหนดขึ้นแล้ว ยังมีหลักการทางศาสนาที่แสดงบทบาทในการกำกับดูแลสื่ออย่างเข้มงวด แม้กฎหมายจะให้เสรีภาพในการแสดงออก แต่แนวคิดของศาสนาอิสลามยังมีบทบาทสำคัญ หลักการของศาสนาถูกนำมาใช้ในการพิจารณาออกกฎหมายและกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อให้ประชาชนรวมทั้งสื่อมวลชนปฏิบัติตาม

ประเทศลาวมีการควบคุมเนื้อหาสื่ออย่างเข้มงวด และการกำหนดบทลงโทษอย่างหนัก ทำให้มีบุคลากรด้านสื่อละเมิดกฎหมายหรือข้อก้ำกัทางจริยธรรมรวมทั้งนโยบายของรัฐน้อยมาก ส่วนการคุกคามร่างกาย หรือการโจมตีคนทำงานด้านสื่อเป็นก็ไม่ค่อยปรากฏใน สปป.ลาว เพราะนักข่าวพยายามหลีกเลี่ยงประเด็นที่จะก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นทางการเมือง สปป.ลาว มีข้อบังคับทางจริยธรรม 10 ประการ (Ten-point code of ethics) สำหรับผู้สื่อข่าวและผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน ได้รับการอนุมัติจากสมัชชาแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2551 ซึ่งถือเป็นกรอบการทำงานของสื่อมวลชนลาวบนหลักการแห่งเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อประชาชน

ประเทศมาเลเซีย มีการใช้กฎหมายควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนอย่างเข้มงวด เนื่องจากประเทศมาเลเซียประกอบไปด้วยประชาชนเชื้อชาติต่างๆ สื่อจึงต้องเคารพและให้ความสำคัญของประเด็นเรื่องเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งรัฐบาลได้มีการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ประเทศชาติตั้งอยู่ในความสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง ส่วนสหพันธ์สื่อมวลชนแห่งชาติ (National Union of Journalists: NUJ) ซึ่งเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยองค์กรสื่อหลายประเภทเข้าด้วยกัน มีประมวลจริยธรรม (code of ethics) ของตนเอง โดยมีพื้นฐานมาจากประมวลจริยธรรมของสมาพันธ์ผู้สื่อข่าวนานาชาติ (International Federation of Journalists) สถาบันนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (Malaysian Press Institute) ได้หารือร่วมกับผู้แทนสื่อสารมวลชน 35 องค์กร และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ได้มีการประกาศใช้ข้อบังคับทางจริยธรรมในปี พ.ศ.2532

ประเทศพม่ามีประมวลจรรยาบรรณสื่อ (code of conduct) ซึ่งได้รับการรับรองจากสื่อมวลชนจำนวน 4,500 คน และมีการประกาศใช้เมื่อเดือน พฤษภาคม 2557 ประมวลจรรยาบรรณฉบับนี้ใช้กับสื่อทุกประเภท ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และสื่อออนไลน์ โดยปรับเนื้อหาจากประมวลจรรยาบรรณสื่อนานาชาติเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้จริงในการรายงานข่าวในประเทศพม่า แม้ว่าจะมีเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนในพม่าอยู่เสมอจากการปฏิบัติหน้าที่ที่อาจมีการขัดแย้งกับอำนาจรัฐ หรือมีกรณีสื่อมวลชนถูกละเมิดทางกฎหมายในชั้นรุนแรงโดยไม่เป็นธรรม แต่เป็นที่หวังว่าการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมฉบับใหม่ของพม่า จะสามารถเป็นเกราะป้องกันสื่อมวลชนจากการถูกดำเนินคดีทางกฎหมายโดยรัฐบาลได้ในระดับหนึ่ง

ประเทศฟิลิปปินส์มีการกำหนดจริยธรรมและจรรยาบรรณหลักสำหรับสื่อมวลชนในประเทศของตน เรียกว่าหลักจริยธรรมสื่อมวลชนฟิลิปปินส์ (The Philippine Journalist's Code of Ethics) ตราขึ้นร่วมกันโดยสถาบันสื่อสารมวลชนฟิลิปปินส์ (Philippine Press Institute) และชมรมสื่อสารมวลชนฟิลิปปินส์ (National Press Club) นอกจากนี้ ยังมีจริยธรรมสำหรับสื่อในด้านอื่นๆ อีก เช่น ประมวลจรรยาบรรณวิชาชีพและจริยธรรมของสถาบันหนังสือพิมพ์ฟิลิปปินส์ (Code of Professional and Ethical Conduct of the Philippine Press Institute) และประมวลจริยธรรมของศูนย์ช่างภาพข่าวแห่งฟิลิปปินส์ (Code of Ethics of the Philippine Center for Photojournalism)

ประเทศสิงคโปร์ มีรัฐบาลซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลการทำงานของสื่ออย่างเข้มงวดมากดังที่มีกฎหมายและพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ ตลอดจนข้อกำหนดต่างๆ มากมาย อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้กำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนเช่นเดียวกัน และเป็นการกำกับดูแลที่ไม่ได้ให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในเรื่องนี้ ดังนั้นจะเห็นว่าไม่มีการรวมตัวของสื่อมวลชนเป็นองค์กรสื่อใดๆ และไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานใดๆ ขององค์กรสื่อในสิงคโปร์มาก่อน จนกระทั่งมีการจัดตั้งสหภาพนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (Singapore National Union of Journalists) และได้มีการกำหนดแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ (code of ethics) ในสิงคโปร์ไว้โดยยึดหลักการจากสหภาพสื่อมวลชนแห่งสหราชอาณาจักร (United Kingdom National Union of Journalists)

ประเทศไทยมีองค์กรสื่อมวลชนหลายองค์กรที่จัดทำประมวลจรรยาบรรณและจริยธรรมของตน เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (National Press Council of Thailand) สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (Thai Journalists Association) สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย (Thai Broadcast Journalists Association) สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (The News Broadcasting Council of Thailand) และ สภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) (The

Professionals of Broadcasting Council (Thailand)) และองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยก็ได้มีแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ โดยที่ในส่วนของสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และโทรคมนาคม มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่ในการกำกับดูแลและมีหน้าที่ส่งเสริมให้สื่อมวลชนรวมกลุ่มเพื่อสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมและกำกับดูแลกันเอง หลังจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีประกาศฉบับที่ 103/2557 ให้องค์กรวิชาชีพสื่อกำกับดูแลเรื่องจริยธรรมสื่อกันเอง องค์กรวิชาชีพสื่อที่ถูกกล่าวถึงข้างต้นได้มีการหารือเพื่อร่วมกันร่างแนวทางปฏิบัติงานของสื่อมวลชนตามกรอบบรรยาบรรณวิชาชีพที่มีความชัดเจนมากขึ้นและจะเข้มงวดในการกำกับดูแลการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตามหลักจริยธรรม ภายใต้กฎหมายที่มีการบังคับใช้

ประเทศเวียดนามมีสมาคมสื่อมวลชนเวียดนาม (Vietnamese Journalists Association) ซึ่งดำรงอยู่คู่กับกฎหมายสื่อ (Media Law) ซึ่งเป็นกฎหมายที่สื่อมวลชนต้องปฏิบัติตาม โดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสมาคมสื่อมวลชนเวียดนามให้ดำเนินงานเพื่อปกป้องและทำงานตามแนวทางหรือนโยบายที่พรรคคอมมิวนิสต์กำหนด พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนไว้ด้วย แต่กฎหมายนี้ไม่อาจจัดเป็นประมวลจริยธรรมของสื่อมวลชนได้ อย่างไรก็ตามเวียดนามมีการสอนเรื่องจริยธรรมวิชาชีพสำหรับนักศึกษาด้านสื่อในมหาวิทยาลัยในประเทศเวียดนาม

ตารางที่ 5.1 สรุปประมวลจริยธรรม/แนวทางปฏิบัติของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ประเทศ	ประมวลจริยธรรม/แนวทางปฏิบัติของสื่อมวลชน
บรูไน	Malay Islam Beraja: MIB
กัมพูชา	Journalist Code of Ethics (พ.ศ. 2552)
อินโดนีเซีย	Journalism Code of Ethics (พ.ศ. 2549)
สปป ลาว	Ten-point Code of Ethics (พ.ศ. 2551)
มาเลเซีย	Code of Ethics/Canon of Journalism
พม่า	Code of conduct (พ.ศ. 2557)
ฟิลิปปินส์	Journalist's Code of Ethics (พ.ศ. 2531) KBP Broadcast Code (พ.ศ. 2550) Reporting Ethnic Tensions (พ.ศ. 2513) Guidelines on the Coverage of Crimes Against Women (พ.ศ. 2536) Code of Ethics of the Philippine Center for Photojournalism (พ.ศ. 2554)

ตารางที่ 5.1 สรุปประมวลจริยธรรม/แนวทางปฏิบัติของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน (ต่อ)

ประเทศ	ประมวลจริยธรรม/แนวทางปฏิบัติของสื่อมวลชน
สิงคโปร์	Singapore National Union of Journalists' Code of Professional Conduct
ไทย	ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2541 แนวปฏิบัติของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เรื่อง การปฏิบัติตนของผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2549 จริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2552 ข้อบังคับสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2553 ระเบียบสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพฯ พ.ศ. 2555 ข้อบังคับสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง ว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ พ.ศ. 2555
เวียดนาม	มาตรา 16 แห่งกฎหมายสื่อ (Law on Media of 1989) แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2533 กำหนดสิทธิและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้สมาคมสื่อมวลชนเวียดนาม ถือว่าเทียบเท่าประมวลจริยธรรมสำหรับสื่อมวลชนเวียดนามได้

หมายเหตุ: ประมวลจริยธรรมและแนวทางปฏิบัติของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศมีหลากหลายมาก ผู้วิจัยจึงคัดเลือกเฉพาะที่ถูกต้องมากหรือได้รับการยอมรับเป็นทางการจากรัฐบาล

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2: ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ประชาคมอาเซียนเป็นการรวมตัวกันของประเทศต่างๆ ที่มีความหลากหลายมาก ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอยู่ที่ ระบบการเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา และสังคมของแต่ละประเทศซึ่งแตกต่างกันไป ดังนั้นการกำหนดประเด็นจริยธรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็อาจจะไปกระทบกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และการเมืองของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องยากที่จะบังคับใช้ได้อย่างจริงจัง การมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน อาจมีปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน เช่น ภูมิหลังทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา ฯลฯ ที่แตกต่างกัน จะเป็นปัญหาให้แต่ละประเทศมีมุมมองต่างกันในเรื่องจริยธรรมบางประเด็น อาจทำให้เกิดอคติและไม่สามารถยอมรับทัศนคติที่แตกต่างกันได้ ยิ่งไปกว่านั้น การบังคับใช้จริยธรรมนับว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญ นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนส่วนใหญ่กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมว่า

- 1) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมหรือจรรยาบรรณเมื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติงานสื่อขาดความเป็นมืออาชีพ ขาดการศึกษาฝึกอบรมและพัฒนาวิชาชีพด้านสื่อที่เข้มแข็ง
- 2) สื่อมวลชนในหลายประเทศของภูมิภาคอาเซียนได้รับเงินเดือนน้อย ค่าตอบแทนต่ำ จึงมีแนวโน้มที่จะทำผิดจริยธรรมในการรับผลประโยชน์ตอบแทน
- 3) ระบบทุนนิยมสื่อมีผลต่อการที่สื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติตามจริยธรรม/จรรยาบรรณวิชาชีพ การแข่งขันที่เข้มข้นในธุรกิจสื่อและความจำเป็นเพื่อการดำเนินธุรกิจให้อยู่รอด อาจมีส่วนบั่นทอนความมั่นคงของการยึดมั่นในอุดมการณ์ของสื่อมวลชนได้
- 4) ในบางประเทศ สื่อมวลชนไม่รับรู้ถึงการมีจริยธรรมวิชาชีพเพราะต้องทำหน้าที่ตามที่พรรคการเมืองกำหนดเพื่อสนับสนุนพรรค (คอมมิวนิสต์)
- 5) อุดมการณ์ของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศแตกต่างกัน ทั้งในระดับปัจเจก ระดับองค์กร รวมถึงปัจจัยอื่นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หากเกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างประเทศ สื่อมวลชนอาจไม่สามารถรักษาความเป็นกลางได้ เพราะมักจะปกป้องประเทศของตนเองมากกว่า
- 6) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนยังขาดความร่วมมือและเวทีที่จะอภิปรายหาจริยธรรมกันอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3: ประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน

การวิจัยนี้พบว่าสื่อใหม่มีผลกระทบต่อจริยธรรมมาก ไม่เพียงในประเทศไทยหรือในประเทศอาเซียน แต่มีผลกระทบกับทุกประเทศทั่วโลก และเป็นเรื่องยากที่จะควบคุมเพราะสื่อใหม่มีการขยายตัวเติบโตมากขึ้นตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม สื่อใหม่ไม่ใช่สื่อมวลชนไปเสียทั้งหมด ดังนั้นการเรียกร้องจริยธรรมในสื่อใหม่ จะต้องมีการแยกแยะและนิยามให้ถูกต้อง สื่อใหม่เช่นสื่อสังคมอย่าง Facebook หรือ Twitter นั้นไม่จัดว่าเป็นสื่อมวลชน การกำกับดูแลจริยธรรมของบุคคลจึงเป็นเรื่องยาก เพราะการกำหนดกรอบจริยธรรมขึ้นมากำกับกับส่วนที่เป็นสื่อมวลชนก็อาจจะไปกระทบกับส่วนที่เป็นเสรีภาพในการแสดงออกของปัจเจกชนได้

ผลกระทบจากสื่อใหม่ที่เราเห็นได้ชัดคือ ความรวดเร็วที่คู่มากับความผิดพลาด สื่อออนไลน์เป็นแหล่งเผยแพร่ข่าวลือ การรุกร้าความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น และการใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชังได้ง่ายและรวดเร็วที่สุดรวมทั้งการละเมิดลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ ทุกวันนี้สื่อมวลชนเองก็ใช้สื่อใหม่โดยเฉพาะ Facebook ของบุคคลสำคัญเป็นแหล่งข่าวด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งยังมีความเห็นว่าโทรทัศน์ยังจัดว่าเป็นสื่อดั้งเดิมที่มีอิทธิพลสูงต่อปัญหาด้านจริยธรรมเช่นกัน เพราะมีทั้งภาพและเสียง จึงเปราะบางที่จะนำเสนอภาพที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือกลายเป็นผู้ซ้ำเติมความทุกข์ยากของผู้ที่ตกเป็นข่าว

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4: หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อในภูมิภาคอาเซียน

ผลการวิจัยได้ข้อสรุปเป็นแนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ดังนี้

- 1) การส่งเสริมจริยธรรมควรต้องเริ่มจากในระดับประเทศของตนเองก่อน แล้วจึงขยายไปเป็นข้อกำหนดร่วมของสื่อมวลชนในระดับภูมิภาคอาเซียน
- 2) การส่งเสริมจริยธรรมควรเริ่มจากระดับปัจเจกขึ้นไป คือสร้างความตระหนักเรื่องจริยธรรมในหมู่ประชาชนในภูมิภาคอาเซียนให้กว้างขวาง และส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อมวลชน (media literacy) ให้แก่ภาคประชาชน เพื่อให้พลังประชาชนผู้บริโภคข้อมูลข่าวสารจะเป็นตัวกำกับจริยธรรมของสื่อมวลชนทางอ้อม
- 3) สร้างความเป็นมืออาชีพให้แก่สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน โดยให้การศึกษาและฝึกอบรมทางวิชาชีพสื่อมวลชนแก่ผู้ปฏิบัติงานทั้งในระดับประเทศและภายใต้ความร่วมมือของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน
- 4) จัดให้มีเวทีพูดคุย ประชุมและสัมมนาด้านจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นโอกาสให้สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนได้มีโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ ตลอดจนแสวงหาทางแก้ปัญหาด้านจริยธรรมร่วมกัน และจะนำไปสู่ข้อตกลงในการกำหนดจริยธรรมร่วมกันได้ และการรวมตัวของสื่อในภูมิภาคอาเซียนไม่จำเป็นต้องผ่านองค์กรวิชาชีพสื่อเพียงอย่างเดียว สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน

อนึ่ง สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนควรมีการสร้างร่วมมือกับองค์กรภาครัฐที่ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศอาเซียน ทั้งในระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส (Senior Official Level) และระดับกำกับดูแลนโยบาย (Minister Responsible for Information) โดยจะเป็นสู่ทางการประสานความร่วมมือกับคณะกรรมการวัฒนธรรมและสารสนเทศอาเซียน (ASEAN Committee on Culture and Information—ASEAN COCI) อย่างเป็นทางการโดยตรง

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 5: นำเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

จากการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการประชุมวิชาการ ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นจริยธรรมสื่อมวลชนที่พบ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ประเด็นจริยธรรมทั่วไปของสื่อมวลชน ประเด็นที่มีความสำคัญต่อภูมิภาคอาเซียน และประเด็นที่มีความสำคัญในระดับสากลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2 สรุปประเด็นจริยธรรมสื่ออาเซียน

ประเด็นทั่วไป	● การรายงานข้อเท็จจริง ● การยึดมั่นความเป็นกลาง ปราศจากอคติในการรายงานข่าว ● การไม่ชี้นำ ไม่ปลุกปั่นให้เกิดความแตกแยก ● การเคารพสิทธิส่วนบุคคล เคารพความเป็นส่วนตัวของบุคคล ● การไม่เปิดเผยแหล่งข่าว ● การคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ● การมีความรับผิดชอบต่อสังคม ● การให้โอกาสผู้ที่ตกเป็นข่าวได้ชี้แจงข้อเท็จจริง ● การยอมรับระบบทุนนิยม การรับสินบน การทุจริตในวิชาชีพ ● การใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชัง
ประเด็นระดับอาเซียน	● การเคารพความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมของแต่ละประเทศในภูมิภาค ● การให้ความสำคัญกับประเด็นที่สำคัญในภูมิภาค เช่น สภาวะแวดล้อม การค้ามนุษย์ ● การแสดงความรับผิดชอบและต่อสู้เพื่อภูมิภาคอาเซียนโดยรวม ● การลดอคติในความเป็นชาตินิยม
ประเด็นระดับสากล	● การเคารพทรัพย์สินทางปัญญา ● การเคารพสิทธิมนุษยชน

ในการศึกษาเนื้อหาจริยธรรมของแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียน หรือแม้แต่จริยธรรมในประเทศอื่นๆทั่วโลก จะพบประเด็นจริยธรรมในกลุ่มทั่วไปมากที่สุด เพราะเป็นแนวทางที่สื่อมวลชนพึงปฏิบัติอยู่แล้ว แต่เมื่อศึกษาเนื้อหาจริยธรรมของกลุ่มประเทศบางกลุ่ม เช่น จริยธรรมสื่อมวลชนของกลุ่มชาติอาหรับ จริยธรรมของสื่อมวลชนอิสลาม และจริยธรรมสื่อมวลชนอาเซียน เมื่อปี พ.ศ. 2532 ที่มีการรับรองในการประชุมสมัชชาสหพันธ์สื่อมวลชนแห่งอาเซียน ครั้งที่ 7 จะพบว่ามีการเน้นประเด็นที่เกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ในกลุ่มประเทศหรือเชื้อชาติของตนอย่างชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 32 คน ก็จะทำให้ความสำคัญกับประเด็นระดับอาเซียนมากกว่าประเด็นจริยธรรมทั่วไปเช่นกัน จึงเป็นการยืนยันว่าการสร้างกรอบจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนควรให้ความสำคัญกับบริบทของความเป็นภูมิภาคมากกว่าความสำคัญในระดับประเทศ และประเด็นระดับภูมิภาคที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากมีความห่วงใยคือเรื่องความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมของแต่ละประเทศในภูมิภาค เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน แต่ก็ยังเป็นคุณลักษณะของอาเซียนที่ชัดเจน ทั้งยังแตกต่างจากกลุ่มประเทศอื่นๆ เช่น อาหรับ และยุโรป ซึ่งแต่ละประเทศมีบริบททางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมใกล้ชิดกันมากกว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน” ผู้วิจัยจึงสรุปประเด็นเพื่อนำเสนอเป็นกรอบจริยธรรมร่วมสำหรับสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนได้ดังนี้

- 1) สื่อมวลชนอาเซียนต้องมีความเข้าใจและเคารพความแตกต่างและความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ในแต่ละบริบทของแต่ละประเทศในอาเซียน
- 2) เคารพสิทธิมนุษยชน และไม่นำเสนอข้อมูลและภาพที่เป็นการละเมิดผู้อื่นและชนชาติอื่น และมีความระมัดระวังในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนพิการ
- 3) ไม่ใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชัง (hate speech) ทั้งในระดับประเทศและในระดับภูมิภาคอาเซียน
- 4) การเคารพทรัพย์สินทางปัญญา การนำผลงานของผู้อื่นมาใช้หรือเผยแพร่ต้องมีการขออนุญาตเจ้าของผลงานหรือมีการอ้างอิงตามวิธีการหรือแนวปฏิบัติที่เหมาะสมหรือเป็นที่ยอมรับได้ในระดับสากล
- 5) ต้องไม่เปิดเผยแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล หากการเปิดเผยนั้นจะนำความเสื่อมเสียหรือความเดือนร้อนไปสู่แหล่งข่าวนั้นๆ
- 6) การนำเสนอข่าวอย่างเที่ยงตรง เป็นกลาง ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน
- 7) สื่อมวลชนอาเซียนต้องช่วยกันสนับสนุนและยกย่องการทำงานบนหลักจริยธรรม และช่วยกันปกป้องสื่อมวลชนที่ถูกคุกคาม/ทำร้ายเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีจริยธรรม
- 8) การมีจิตสำนึกสาธารณะในภาพกว้าง ไม่มองข้ามหรือละเลยประเด็นข่าวหรือเรื่องราวที่มีผลกระทบต่อสังคมโลกและภูมิภาค แม้ว่าจะไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศตนเอง เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม หรือความรุนแรง และควรนำเสนออย่างรอบด้าน ไม่ลำเอียงหรือมีผลประโยชน์แอบแฝง
- 9) การไม่รับอามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์เพื่อแลกกับการปฏิบัติหน้าที่ที่ขัดต่อจริยธรรม
- 10) ไม่ทำการโฆษณาชวนเชื่อหรือโฆษณาสรรพคุณสินค้าเกินจริง
- 11) การปฏิบัติงานด้วยการเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น
- 12) การให้โอกาสผู้ที่ตกเป็นข่าวได้ชี้แจงอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ
- 13) การส่งเสริมความเป็นชาตินิยมต้องไม่กระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอาเซียน
- 14) การใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่อย่างมีความรู้และความรับผิดชอบ ไม่ให้เกิดผลเสียต่อบุคคลหรือสังคม

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

เนื่องจากประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีความหลากหลายทางระบอบการเมืองและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา และค่านิยมในสังคม ที่อาจเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาค ผู้วิจัยเสนอให้มีการศึกษาเกี่ยวกับปทัสฐานหรือบริบทของค่านิยมด้านจริยธรรมสื่อมวลชนที่ประชาชนและสื่อมวลชนทั่วไปในภูมิภาคอาเซียนสามารถยอมรับร่วมกันได้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนต่อไป

บทที่ 4

สรุปการสัมภาษณ์และการประชุมวิชาการ

ผลการศึกษารายธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนในบทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพทั้งชาวไทยและชาติอื่นๆ ในอาเซียน โดยวิธีการสรุปเนื้อหาเชิงคุณภาพตามประเด็นที่กำหนดในวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งข้อมูลจากการจัดเสวนาวิชาการ โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้ 4.1) สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทย 4.2) สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทย 4.3) สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนต่างประเทศ 4.4) สรุปผลการเสวนาวิชาการ และ 4.5) สรุปผลการประชุมวิชาการระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน

4.1 สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทย

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักวิชาการชาวไทยจำนวน 4 คน ใน 6 ประเด็น คือ 4.1.1) ผลกระทบจากการรวมตัวของประชาคมอาเซียนต่อจริยธรรมของสื่อมวลชน 4.1.2) ความเห็นต่อการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน 4.1.3) ข้อดี ข้อเสีย และปัญหาอุปสรรคในการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน 4.1.4) ประเด็นปัญหาของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ต่อจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 4.1.5) ประเด็นที่ควรกำหนดเป็นจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน และ 4.1.6) ข้อเสนอแนะ/มาตรการในการส่งเสริมและกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทยได้ดังนี้

4.1.1 ประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมจากการรวมตัวของประชาคมอาเซียนต่อจริยธรรมของสื่อมวลชน

นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทยทั้ง 4 คน ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การรวมตัวของประชาคมอาเซียนไม่เกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมของสื่อ เพราะจริยธรรมสื่อมวลชนเป็นหลักสากลที่สื่อมวลชนไม่ว่าที่ไหนก็ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว เช่น การนำเสนอข้อเท็จจริง ความเป็นกลาง ความรับผิดชอบในวิชาชีพ ความเป็นอิสระ ความถูกต้องของการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียนต่างก็มีข้อกำหนดจริยธรรมของสื่อมวลชนอยู่ จึงไม่เกี่ยวกับการรวมตัวกันของประชาคมอาเซียน

“จริยธรรมสื่อเป็นเรื่องเป็นกลางเป็นเรื่องสากล ไม่ต้องมานั่งถามว่า เราต้องมีจริยธรรมสำหรับอาเซียนหรือเปล่า มันเป็นเรื่องสากลไม่ว่าสื่อที่ไหนในโลกถ้ายึดหลักการการเป็นสื่อมวลชนที่ดีก็ย่อมจะต้องยึดหลักการสากลอยู่แล้ว ในเรื่องความมีอิสระ independent, objectivity มันต้องมีอยู่แล้ว ไม่ว่าอยู่ที่ไหนในโลกกฎเกณฑ์อันนี้ก็เหมือนกัน”

“อาชีพนี้นั้นมีจริยธรรมชัดเจนอยู่แล้ว ไม่ว่าคุณจะอยู่ยุโรป หรืออาเซียน หรืออเมริกา โดยสาระแล้วเมื่อเข้ามาในวิชาชีพนี้ มันจะคล้ายๆกันคือคุณจะต้องมี honest, accuracy มีความ

รับผิดชอบ ไม่ว่าคุณจะอยู่ที่ไหนในโลก คุณต้องปฏิบัติตามอยู่แล้วถ้าต้องการเป็นสื่อมวลชนซึ่งมีจริยธรรมที่ดี”

4.1.2 ความเห็นต่อการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทยทุกคนเห็นตรงกันว่าไม่มีความจำเป็นต้องมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน เนื่องจากทุกประเทศในภูมิภาคอาเซียนต่างมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนใช้กันอยู่แล้ว และหากจะมีก็อาจกำหนดเป็นแนวกว้างๆ ในลักษณะเป็นแนวทางให้แต่ละประเทศปรับให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศตนเอง นักวิชาการคนหนึ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของประมวลจริยธรรม (code of ethics) และจรรยาบรรณ (code of conduct) ว่าควรมีจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อเพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันมากกว่าการมีประมวลจริยธรรมซึ่งมีความเป็นสากลและปฏิบัติเหมือนกันทั่วโลกอยู่แล้ว เช่น การนำเสนอข่าวเด็ก สตรี การไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นต้น หากมีการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในอาเซียนขึ้นมา แม้จะทำได้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ท้ายที่สุดการนำไปสู่การปฏิบัติหรือบังคับใช้อาจเป็นไปได้น้อยมาก หรือแทบไม่มีผลใดๆ เลย ยิ่งไปกว่านั้นนักวิชาการของไทยยังได้ตั้งคำถามว่าองค์กรใดจะมีอำนาจบังคับใช้หรือกำหนดให้ข้อบังคับทางจริยธรรมสื่อมวลชนอาเซียนมีผลในทางปฏิบัติได้จริง

“จำเป็นไหมว่าต้องมีจริยธรรมสื่ออาเซียน ถ้ามว่าแล้วสื่ออาเซียนคืออะไร มันต่างจากสื่อมวลชนอื่นหรือไม่อย่างไร ถึงจะต้องมีร่วมกัน ความจริงมันร่วมกันโดยวิชาชีพอยู่แล้ว และทุกครั้งที่ประชุมร่วมกันก็คุยกันเรื่องพวกนี้ซึ่งมันก็มีเหมือนกันอยู่แล้ว ความถูกต้อง จรรยาบรรณอะไรเหล่านี้มันมีบริบทตรงที่ไหนละที่บ่งบอกว่าเป็นอาเซียนแล้วจะต้องมีจริยธรรมที่แตกต่างจากทั่วไป”

“อาเซียนแต่ละประเทศมันเหมือนกันไหม ความแตกต่างในการทำอาชีพสื่อมวลชนของประเทศอาเซียนมีไหม ที่สื่อประเทศหนึ่งทำ แต่อีกประเทศหนึ่งไม่ได้ทำ เช่น ฟิลิปปินส์ เขาก็มีจริยธรรมของเขา เขาก็ทำอาชีพสื่อของเขา แล้วคุณจะกำหนดจริยธรรมสื่ออาเซียนทำไม มันมีอะไรที่เกิดขึ้นกับจริยธรรมของสื่ออาเซียนหรือเปล่าถึงต้องกำหนดให้มีจริยธรรมร่วมกัน”

“จริยธรรมวิชาชีพสื่อของแต่ละประเทศในอาเซียนมันแตกต่างจากที่อื่นใช่หรือไม่ เราจึงต้องมาหาจริยธรรมร่วม หรือแสดงว่าเขาไม่มีจริยธรรมหรือ เราถึงต้องกำหนดให้มีร่วมกัน ตัวอย่างเช่น บรูไนเขาไม่มีใช้ไหม เราจึงต้องมีจริยธรรมอาเซียนซึ่งเป็นจริยธรรมกลาง”

“ถ้ามว่าแล้วสื่ออาเซียนคืออะไร มันต่างจากสื่อมวลชนอื่นไหมอย่างไร ถึงจะต้องมีร่วมกัน เพราะมันร่วมกันโดยวิชาชีพอยู่แล้ว”

“ถ้าถามว่าจำเป็นไหม ก็จะตอบว่าไม่จำเป็น เพราะมันมีจริยธรรมวิชาชีพสื่อที่เป็นกรอบอยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันการรวมตัวของอาเซียนมันเป็นการรวมความหลากหลายทั้งปวง ซึ่งในการทำงานวิชาชีพนี้มันมีข้อหนึ่งคือข้อห้ามทางด้านศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม อย่างหลายปีก่อน บรูไน มีนักท่องเที่ยวไปนอนอาบแดดที่ชายหาด พอสื่อนำเสนอข่าว นักท่องเที่ยวคนนั้นถูกไล่ออกจากประเทศทันที เพราะมันลึงร้ายแรงในวัฒนธรรมเขา แบบนี้คุณจะทำตรงไหนมาเป็นจุดร่วมได้ละ มันต้องมีรายละเอียดมาก

“ประชาคมอาเซียนเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้ว ไม่ต้องไปจัดการใดๆ สื่อแต่ละประเภทของแต่ละประเทศ จะมีกฎหมายและจริยธรรมกำกับอยู่แล้ว ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับแต่ละประเทศ การนำแนวทางที่แตกต่างและหลากหลายมากำหนดร่วมกัน ไม่มีทางเป็นไปได้และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ

“ประเด็นร่วมของจริยธรรมสื่อมีเหมือนกันทั่วโลก แต่มันจะต่างกันที่คิกริของแต่ละประเทศ จะให้ความสำคัญกับจริยธรรมข้อไหน ในน้ำหนักที่มากน้อยต่างกันแค่ไหน จะเรียกว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่เชิง มันเป็นการยืดหยุ่นตามบริบทสังคม วัฒนธรรม การเมืองของประเทศนั้นๆ เช่น ประเทศบรูไน เขาเคร่งครัดมากเรื่อง top down แต่ของไทยมันกึ่งๆ top down กึ่งๆ ประชาธิปไตย มันก็เลยและอย่างประเทศฟิลิปปินส์เขาไม่มีกษัตริย์ เขาก็เลยยังงี้ก็ได้ ดังนั้นค่านิยมร่วม (core value) มันถูกต้องแล้ว แต่พอเข้าไปปฏิบัติในแต่ละประเทศ ก็มีบริบทภายในแต่ละประเทศที่สื่อมวลชนเขาต้องระมัดระวัง”

“คือมองว่า สื่อมวลชนมันเป็นสากลอยู่แล้ว เพียงแต่เราเอาคำว่าอาเซียนมาใส่ ไม่ได้มีความสำคัญหรือจำเป็นที่ต้องมีจริยธรรมร่วมกัน”

“การกำหนดหรือใช้กรอบจริยธรรมร่วมกัน มีข้อดีเพียงเรื่องเดียวคือจะได้พูด “ภาษาจริยธรรม” เดียวกัน มีแนวทางเดียวกัน แต่ก็เป็นเพียงลายลักษณ์อักษร”

4.1.3 ปัญหาและอุปสรรคในการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทยมีความเห็นตรงกันว่าประชาคมอาเซียนเป็นการรวมตัวกันของประเทศที่มีความหลากหลายมาก ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอยู่ที่ ระบบการเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา และสังคมของแต่ละประเทศซึ่งแตกต่างกันไป ดังนั้น การกำหนดประเด็นจริยธรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็อาจจะไปกระทบกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และการเมืองของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องยากที่จะบังคับใช้ได้อย่างจริงจัง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศทางยุโรป จะพบว่าอย่างน้อยประเทศทางยุโรปก็นับถือศาสนาคริสต์เหมือนกัน แต่ในประชาคมอาเซียนนั้น ประชาชนมีทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม เป็นกลุ่มก้อนชัดเจน ซึ่งต่างก็มีแนวทางเฉพาะของแต่ละศาสนา นักวิชาการไทยบางคนเห็นว่า แม้ว่าจะมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน ปัญหาที่จะเกิดตามมาคือการไม่สามารถบังคับใช้ได้

นักวิชาการไทยได้ยกตัวอย่างปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาว่า

“ถ้านำแนวคิดแบบเสรีนิยมอย่างสังคมตะวันตกมาเป็นข้อกำหนด ประมวลจริยธรรมนี้ก็อาจจะใช้ในประเทศบรูไนไม่ได้ เพราะอาจส่งผลกระทบต่อสังคมของประเทศเขา หรืออย่างประเทศไทยที่มีการออกอากาศข่าวในพระราชสำนักทุกคำและทุกช่องโทรทัศน์นำเสนอ เราก็ไม่สามารถจะไปบังคับประเทศอื่นให้ทำตามได้”

“ถ้าจะมีจริยธรรมสื่ออาเซียน ก็ต้องมองบริบทที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ อันนี้สำคัญ เพราะมันมีความแตกต่าง ถ้าจะกำหนดจริยธรรมสื่ออาเซียนร่วมกัน มันจะต้องดูบริบทว่าจะยืดหยุ่นอันไหน จะต้องเคร่งครัดอันไหน เพราะมันกระทบกับความเชื่อและวัฒนธรรม คือทุกประเทศเขาก็มี มันก็มาจากจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนที่ทั่วโลกเขาทำกัน จึงไม่ใช่เรื่องง่าย”

“อาเซียนเป็นการรวมตัวกันที่หลากหลายมาก แต่ละประเทศก็มีเอกลักษณ์และความเชื่อท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่าง ชาวในพระราชสำนักซึ่งประเทศอื่นเขาไม่มี คุณต้องการให้เขาทำเหมือนกันไหมละ เพราะการกำหนดจริยธรรมมันไปกระทบกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม มันจึงยาก ยกตัวอย่างบรูไนเรื่องบางเรื่องเขาก็นำเสนอไม่ได้ เช่น การแต่งกาย จะไปเสนอภาพที่ผู้หญิงแต่งกายวิบวับๆ ไม่ได้ มันกระทบเสรีภาพก็จริง แต่เสรีภาพก็ต้องมีกรอบวัฒนธรรมของสังคมมันอยู่ คือหลักการร่วมของจริยธรรมวิชาชีพมันมีอยู่แล้ว แต่เวลาปฏิบัติมันต้องดูบริบทของแต่ละสังคม จริยธรรมทั้งหมดที่คุณเรียนมา ทั่วโลกมันก็เหมือนกัน แต่เมื่อคุณจะมาใช้แต่ละประเทศ คุณก็ต้องดูว่าอันไหน ดีกรีไหน ขนาดไหนที่เหมาะสม ไม่ใช่ว่า จริยธรรมข้างเดียวแล้วจะใช้นั้นหมดทุกประเทศ เพราะคีย์มันก็คือ อาเซียนคือกลุ่มประเทศที่มีความหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรมศาสนา ซึ่งเคร่งกว่าประเทศอื่น เราจึงมีปัญหาว่าคุณเสนอภาพอย่างนี้ได้อย่างไรในประเทศหนึ่ง หรือไม่ได้ในประเทศหนึ่ง”

“การใช้ผ้าปิดหน้าของหญิงชาวมุสลิมถือเป็นสิ่งที่ดีงาม แต่ของไทยไม่ได้มองแบบนั้น หากมีคดีอาชญากรรมแล้วผู้ต้องหาปิดหน้า สื่อมวลชนไปเปิดหน้าเขาแล้วนำเสนอข่าว หากเป็นชายก็ไม่เป็นไรมาก แต่หากเป็นหญิงก็จะเป็นเรื่องร้ายแรง ที่สร้างความแตกแยกทางศาสนาได้ ขณะเดียวกันก็อาจมีคนร้ายที่อาศัยชุดคลุมหน้าก่อคดี การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนจะมีกรอบจริยธรรมในเรื่องนี้อย่างไร เป็นเรื่องลำบากมาก”

“อย่างเรื่องความเชื่อเรื่องพญานาคในแม่น้ำโขง ถ้าสื่อไปรายงานข่าวขงมงายอันนี้ไม่ควร เพราะสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์คือความเชื่อของใครก็เป็นของเขา เราไม่ควรไปถูกกฎหมายความเชื่อของเขา เขาจะนับถือผีจะนับถืออะไรก็เป็นเรื่องของเขา ถ้าจะทำให้เขามีชีวิตที่ดำเนินไปได้ตามปกติก็ไม่เห็นแปลกตรงไหนเลย หรืออย่างเรื่องพระประพรมน้ำมนต์ ประเทศอื่นที่นับถือศาสนาพุทธไม่มีพิธีกรรมที่พระประพรมน้ำมนต์นะ มีบ้านเรานี้แหละ มันถูกเรื่องไม่ได้ด้วย เพราะเราเชื่อแบบนี้เชื่อว่านี่คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์”

“บางเรื่อง เช่น รักร่วมเพศ ไทยอาจมองว่าเป็นรสนิยมเรื่องเพศ แต่ทางอินโดนีเซียมองว่าเป็นความผิด หรือการมีภรรยาได้หลายคนของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามมองว่าเป็นเรื่องปกติ แต่ไทยมองว่าเป็นเรื่องผิดศีลธรรม หรือแม้แต่เรื่องการกินหรือไม่กินหมู ต่างศาสนาก็มองต่างกัน การสวมหรือไม่สวมหมวกของแต่ละวัฒนธรรมก็แตกต่างกัน เป็นต้น”

“ประเทศในอาเซียนมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ภูมิศาสตร์มาก ไม่เหมือนประเทศทางยุโรปที่อย่างน้อยก็นับถือศาสนาคริสต์เหมือนกัน แต่ของอาเซียน มีทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ซึ่งต่างก็มีแนวทางของแต่ละศาสนา แม้เราจะกำหนดให้กรอบจริยธรรมเป็นสากล แต่ในทางปฏิบัติมองว่าเป็นไปได้ยากมาก”

“ปัญหาใหญ่ที่สื่อต้องมีจริยธรรมเพราะว่า คาดหวังว่าคุณ (สื่อ) จะต้องทำให้สังคมดีขึ้น ถ้าเอาของตะวันตกมาเลย เสรีภาพทุกอย่าง คุณทำในบรูไนได้ไหม ถ้าทำแล้วสังคมเขาล่มเหลวนะ จริยธรรมในนี้คือความรับผิดชอบที่ทำให้สังคมดีขึ้น ดีกรีมันก็ขึ้นอยู่กับบริบท ลองนึกว่ามีจริยธรรมสื่ออาเซียนขึ้นมาแล้วยังไงละ อย่างถ้าซีเอ็นเอ็นมาทำงาน แล้วเขาไปรายงานในประเทศเขาเราจะไปทำอะไรได้ละ”

“เมื่อพูดถึงจริยธรรมสื่ออาเซียน เรื่องข้ามพรมแดนมันก็มีเรื่องวัฒนธรรมซึ่งก็คือวิถีชีวิต เรื่องของค่านิยมที่ลามมาเรื่องศาสนาด้วย จะทำให้ลงรายละเอียดไม่ได้ ถึงลงรายละเอียดได้ แต่ก็อาจจะบังคับไม่ได้”

“อาเซียน โดยภูมิศาสตร์เปรียบเหมือนกะลามะพร้าว ต่างคนต่างอยู่ ไม่อาจเชื่อมต่อกันได้ ซึ่งต่างกับประเทศทางยุโรป ซึ่งเปรียบเหมือนน้อยหน่า ที่สามารถเชื่อมต่อกันได้เป็นเนื้อเดียวกัน”

4.1.4 ประเด็นปัญหาของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ต่อจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทยทุกคนให้ความเห็นตรงกันว่าสื่อใหม่มีผลกระทบต่อจริยธรรมมาก ไม่เพียงในประเทศไทยหรือในประเทศอาเซียน แต่มีผลกระทบกับทุกประเทศทั่วโลก และเป็นเรื่องยากที่จะควบคุมเพราะสื่อใหม่มีการขยายตัวเติบโตมากขึ้นตลอดเวลา อย่างไรก็ตามนักวิชาการชี้ให้เห็นว่าสังคมกำลังสับสนในการนิยามคำว่าสื่อใหม่ เนื่องจากเป็นเพียงเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดช่องทางการสื่อสารที่เพิ่มขึ้น สะดวกรวดเร็วขึ้น แต่สื่อใหม่ไม่ใช่สื่อมวลชนไปเสียทั้งหมด ดังนั้นการเรียกร้องจริยธรรมในสื่อใหม่ จะต้องมีการแยกแยะและนิยามให้ถูกต้อง เนื่องจากการทำงานของสื่อมวลชนจะผ่านกระบวนการทางวารสารศาสตร์ มีการกลั่นกรองและมีแหล่งข้อมูลที่ตรวจสอบได้ เมื่อสื่อมวลชนใช้สื่อใหม่เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสาร เช่นนี้ก็ใช้หลักจริยธรรมสื่อในการทำงานอยู่แล้ว แต่สื่อใหม่เช่นสื่อสังคมอย่าง Facebook หรือ Twitter นั้นไม่จัดว่าเป็นสื่อมวลชน เนื่องจากเป็นเรื่องของสังคมกลุ่มเล็ก ไม่มีการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร ไม่มีแหล่งข้อมูลที่ตรวจสอบได้ จึงไม่ได้ผ่านกระบวนการทางวารสารศาสตร์ และเนื้อหาในสื่อสังคมส่วนใหญ่ก็เป็นการแสดงความเห็น ไม่ใช่การรายงานข้อเท็จจริง

“เรื่องจริยธรรมสื่อใหม่นี้เป็นปัญหาของทุกประเทศ และเป็นปัญหาที่ยังควบคุมไม่ได้ ความสำเร็จในเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ต (literacy) เรายังไม่สามารถควบคุมกันได้อย่างชัดเจนเท่าไร อย่างไรก็ตามแต่ประเทศอาเซียนเลย ขนาด ITU ประธานเขาซึ่งเวลาผมมีโอกาสไปประชุมเจอยังถามเขาเลยว่าเราจะมีโอกาสควบคุมโซเชียลมีเดียและสื่อใหม่ยังไง เขายังบอกเลยว่าทำได้ยากมาก เนื่องจากมันกำลังระหว่างความเป็น mass กับ interpersonal เพราะสื่อพวกนี้บางครั้งเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล และอีกทีมันก็เป็นเรื่องของ mass ด้วย และวิถีปฏิบัติในเรื่องมวลชนกับในเรื่องส่วนตัว มันก็เป็นคนละเรื่อง และเราจะไปบอกว่าสองอย่างนี้มันคืออันเดียวกันมันก็ได้ อีก เพราะถ้าเราห้ามอันหนึ่งมันจะไปกระทบอีกอันหนึ่งทันที ความมีเสรีภาพ ความเป็นอิสระในการแสดงออก ความเป็น independent มันจะเสีย ซึ่งอันนี้ยากมาก”

“การกำหนด code of conduct กับสื่อใหม่นั้นยาก ไม่เห็นที่ไหนมี ที่ทำคือใช้กฎหมายเลย อย่างบ้านเราก็คงระทวงไอซีทีสั่งปิดเว็บไปเลย อย่างกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ แล้วมันไล่บี้ได้ว่าใครเป็นต้นตอ เพราะโซเชียลมีเดียมา trace back ได้”

“แน่นอน ทุกวันนี้มันเป็นปัญหาก็เพราะสื่อใหม่นี้แหละ แต่เราต้องแยกให้ไต่ระหว่างสื่อใหม่ซึ่งมีเป้าประสงค์เป็นสื่อมวลชน หรือเป็นสื่อกลุ่มหรือสื่อของบุคคล ถ้าเป็นกลุ่มแรก เช่นเว็บไซต์ของสื่ออย่างหนังสือพิมพ์มันมีกระบวนการของ journalism อยู่ แต่ถ้าเป็น social media อย่าง facebook นี่ เป็นเรื่องของบุคคลสังคมกลุ่มเล็ก ไม่มีการดูแล เพราะเนื้อหาเขาไม่ได้ผ่านกระบวนการ journalism ไม่มีการกลั่นกรอง ไม่มีแหล่งข้อมูล แล้วส่วนใหญ่มักจะเป็น comment approach

ไม่ใช่ fact approach มันเป็นเรื่องของ communication channel แล้วมันเป็นเรื่องของ community นั้นๆ ที่นี้คนก็สับสนเอามาผูกว่าเป็นสื่อมวลชน คนก็เลยคิดว่ามีเสรีภาพพูดได้ อะไร จนเกิดอาชญากรรม มีเรื่องจริงบ้างหลอกบ้าง ไม่ได้ผ่านกระบวนการกรองเหมือนกับสื่อมวลชน ดังนั้นถ้าจะพูดเรื่องสื่อใหม่มันก็ต้องแยกให้ออก คือทุกวันนี้มีการนิยามสื่อแบบเหมารวม ต้องแยกให้ออกก่อนว่า สื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ในสังคม กับสื่อที่เป็นเรื่องปัจเจกอย่าง twitter หรือ facebook แม้กระทั่งนักข่าวที่มี facebook หรือ twitter ก็ยังไม่ใช้ แต่อาศัยความเป็นนักข่าวมาทำตรงนี้ มันก็เลยเกิดผลกระทบและทำให้เป็นปัญหาทางจริยธรรม”

“เรื่องนี้ต้องยอมรับว่าสื่อใหม่มีผลกระทบมาก ไม่เพียงแต่ต่อสื่อมวลชนไทย หรือ ประเทศในภูมิภาคอาเซียน แต่ผลกระทบนั้นมีไปทั่วโลก เราไปมองอาเซียนเป็นพระเอก เลยคิดประเด็นว่ามีผลกระทบต่ออาเซียนอย่างไร จริงๆ แล้วมีผลกระทบต่อทั่วโลก”

“เนื่องด้วย ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ ที่แตกต่างกัน เมื่อนำเสนอผ่านสื่อใหม่ ที่มีความรวดเร็วและครอบคลุมไปทั่วโลก ก็ย่อมเกิดผลกระทบมหาศาล การนำเสนอเรื่องหนึ่งของประเทศหนึ่ง อาจเป็นเรื่องดี แต่อีกประเทศหนึ่งมองเป็นเรื่องไม่ดี หรือถึงขั้นเลว เช่น เรื่องรักร่วมเพศ”

“หากมีการเผยแพร่ผ่านสื่อใหม่ที่รวดเร็วและกว้างขวาง จะเกิดการตีความ การเสพข่าว และการส่งต่อข้อมูลที่ไม่อาจควบคุมได้ ซึ่งอาจยิ่งทำให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่ความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างรุนแรงได้ เรื่องนี้ การสร้างกรอบจริยธรรมร่วมกัน ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้”

“หากจะดำเนินการกับผู้ละเมิดจริยธรรมในเรื่องสื่อใหม่ น่าจะเป็นการใช้มาตรการทางกฎหมาย เช่นการฟ้องหมิ่นประมาทหรือละเมิด เพราะการกำกับควบคุมทางจริยธรรมในสื่อใหม่จะทำได้ยาก”

4.1.5 ประเด็นที่ควรกำหนดเป็นจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทยให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อกำหนดทางจริยธรรมของสื่อมวลชนที่ใช้กันอยู่ในแต่ละประเทศของภูมิภาคอาเซียนได้ครอบคลุมหลักจริยธรรมสากลหลายประการที่สื่อมวลชนควรจะปฏิบัติตามอยู่แล้ว เช่น ความเป็นกลาง การรายงานข่าวตามความเป็นจริง การรักษาความลับของแหล่งข่าว และการปกป้องเหยื่อในคดีอาชญากรรม เป็นต้น แต่ก็ควรมีการคำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องที่อ่อนไหวของแต่ละสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนด้วย

“เรื่องที่เราจะนึกถึง อย่างเรื่อง ศาสนา สิ่งเคารพนับถือทั้งหลาย ในแต่ละประเทศ อันนี้จำเป็นต้องเคารพซึ่งกันและกัน จะไปบอกว่าฉันเป็นประเทศเสรีฉันไม่สนใจหรอก พระพุทธรูปร่างไว้กับพื้นก็ได้ เหมือนกับที่มีหลายประเทศที่เขาทำอยู่ แล้วเราก็กัประท้วง จนเขาต้องย้าย ซึ่งก็ทำให้รู้ว่าถ้าจะอยู่ร่วมกันในโลก คุณก็ต้องเคารพศาสนาอันด้วย เหมือนที่จะเอาพระมุฮัมหมัดมาล้อเล่นนี่ก็ไม่ได้”

“มีสิ่งที่แต่ละประเทศให้การเคารพนับถือ เรื่องศาสนา และวัฒนธรรมบางวัฒนธรรม เช่น คนไทยไม่เห็นด้วยกับการตบหัว ไม่เคารพผู้ใหญ่ เท้าพาดโต๊ะ อันนี้ไม่ควรนำมาออกอากาศทางทีวี แม้ฝรั่งจะไม่ถือ แต่คนไทยว่าไม่มีมารยาท มันต้องมีการคุยกันว่าวัฒนธรรมอย่างนี้ประเทศนี้เขาไม่ทำกันนะ อันนี้ต้องมาคุยกัน ถ้าคุณจะรายงานเรื่องประเทศนี้นะคุณก็ต้องเคารพกติกาเรื่องนี้แหละ

“หากจะมีการสร้างข้อกำหนดทางจริยธรรมขึ้นมาใช้ร่วมกัน ประเด็นสำคัญในระดับสากลที่ควรกำหนดไว้ด้วย เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชน เรื่องลิขสิทธิ์”

4.1.6 ข้อเสนอแนะ/มาตรการในการส่งเสริมและกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทยให้ความเห็นคล้ายคลึงกันเกี่ยวกับมาตรการในการส่งเสริมและกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ว่าการกำหนดกรอบจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนไม่มีความจำเป็น เพราะแต่ละประเทศต่างมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนของตนอยู่แล้ว ถึงแม้จริยธรรมร่วมจะเกิดขึ้นได้ แต่ก็ยังบังคับใช้ในทางปฏิบัติได้ยาก เพราะมองไม่เห็นองค์กรที่จะทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมและกำกับดูแลหากเป็นไปได้อาจทำได้ในประเภทสื่อของรัฐ แต่ในระดับล่างอย่างสื่อภาคประชาชนนั้นมีความเป็นไปได้ยาก

ดังนั้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงน่าจะเป็นการพิจารณาว่ากรอบจริยธรรมสื่อมวลชนจะนำส่งคมไปในทางที่ดีขึ้นได้อย่างไร โดยสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนต้องช่วยส่งเสริมในเรื่องดังกล่าว ควรศึกษาจริยธรรมของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศและเรียนรู้ร่วมกัน ว่าการนำข้อกำหนดทางจริยธรรมอาเซียนไปสู่การปฏิบัตินั้นควรมีข้อยืดหยุ่นตรงไหน หรือจะต้องเข้มงวดในเรื่องใดบ้าง ควรมีการประชุมสัมมนาระหว่างองค์กรวิชาชีพสื่อต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน เพื่อหารือร่วมกัน แต่สิ่งสำคัญกว่านั้นคือการจะหาอย่างไรให้ประชาชนในภูมิภาคอาเซียนมีความรู้เท่าทันสื่อ (literacy) โดยเฉพาะสื่อใหม่ซึ่งกำลังทวีความสำคัญขึ้นทุกวัน

“ประชาคมอาเซียน มีภูมิศาสตร์ที่กระจายตัว ไม่อาจรวมตัวกันได้ จึงควรปล่อยให้เสรีภาพในการกำหนดหรือมีกรอบจริยธรรมสื่อที่เป็นอิสระ ไม่ต้องอยู่ใต้กรอบเดียวกันจะดีกว่า”

“ควรสร้างความร่วมมือของประชาคมอาเซียน โดยให้มีมาตรการในการส่งเสริมจริยธรรมกันมากกว่าการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อ เพราะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก หากจะมีความเป็นไปได้ ก็จะทำให้เพียงระดับบน คือในระดับรัฐ ต่อ รัฐ หรือสื่อของรัฐในกำกับของรัฐเท่านั้น ในระดับล่างที่เป็นสื่อภาคประชาชนมีความเป็นไปได้ยาก เพราะทุกวันนี้ แม้แต่สื่อของไทยเอง ก็ควบคุมให้อยู่ภายใต้กรอบจริยธรรมเดียวกันยาก หากทำได้ก็เป็นเพียงกำหนดเชิงบังคับ ซึ่งก็จะขัดกับเรื่องเสรีภาพของสื่ออีก หากจะทำก็จะได้เพียงลายลักษณ์อักษรเท่านั้น”

“ควรมีสมาพันธ์สื่ออาเซียน สมาพันธ์ระหว่างประเทศ องค์กรที่มีอยู่เดิม (สภาการหนังสือพิมพ์) มันยังหลวมๆ ไม่จริงจังมาก แต่มีความเห็นพ้องต้องกันบางส่วน ว่าเราควรคุยกัน ควรทำความตกลงร่วมกันในแต่ละประเทศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรม วิธีปฏิบัติและวิธีการดำเนินชีวิตของคนแต่ละสังคมเป็นอย่างไร ที่จริงแต่ละประเทศต่างก็มีสมาคมอยู่แล้ว ให้เอาแต่ละประเทศมาเจอกัน รวมกันเป็นสมาพันธ์ เพื่อคุยเรื่องนี้ให้จริงจัง”

“เรื่องนี้ควรเป็นเรื่องของสมาคมของแต่ละประเทศ ภาครัฐไม่ควรยุ่ง ไม่เห็นด้วยที่ กสทช.จะเป็นตัวตั้งตัวตี กสทช. อาจจะให้ทุนเขาจัด แต่อย่าไปยุ่งว่าเขาจะจัดยังงัยได้ผลยังงัย สนับสนุนให้เกิดการพบปะ และให้เกิดการตั้งสมาพันธ์ ถ้าเขามาขอเงินจัดประชุมให้ไปเลย เป็นการส่งเสริมการกำกับดูแลด้านจริยธรรม ไม่มีหน่วยงานรัฐไหนเขาทำเรื่องกำกับจริยธรรมหรอก แต่ในบทบาทของการส่งเสริมควรทำ”

“หากจะมีจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนอาเซียนก็ได้ ภายใต้ข้อจำกัด แล้วจริยธรรมที่กำหนดจะต้องกว้างมากๆ เพราะที่สุดแล้ว เมื่อลงรายละเอียดมากๆ มันจะไปกระทบกับค่านิยมร่วมกัน ซึ่งก็ต้องพิจารณาว่า จริยธรรมมันก็ต้องผูกกับคุณค่าในสังคม และที่สุดแล้วมันก็ผูกกับคุณค่าของศีลธรรม ซึ่งมันจะอิงกับคุณค่าทางศาสนา ซึ่งในอาเซียน ศาสนาก็ต่าง ค่านิยมก็ต่างกัน ศาสนาเดียวกันยังต่างกันได้เลย”

“ควรจะต้องมีการประชุมหารือร่วมกัน แต่ละประเทศต้องมาแชร์ ว่าประเทศคุณมีอะไรบ้างที่คุณเห็นว่าสื่อมวลชนไม่ควรทำ ควรกำหนดใน code of conduct มันมีสิ่งที่แต่ละประเทศให้การเคารพนับถือ เรื่องศาสนา และวัฒนธรรมบางวัฒนธรรม”

“การกำหนดสิ่งที่ทำได้ยาก หรือแทบไม่ผลในทางปฏิบัติ ก็เป็นอุปสรรคในตัวของมันเองอยู่แล้ว นอกจากจะนำสิ่งที่มีและได้อยู่แล้วมารวบรวมแล้วศึกษา มองให้เห็นความแตกต่าง หลากหลาย และเรียนรู้ร่วมกันจะดีกว่า”

4.2 สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทย

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยจำนวน 12 คน ใน 6 ประเด็น คือ 4.2.1) ผลกระทบจากการรวมตัวของประชาคมอาเซียนต่อจริยธรรมของสื่อมวลชน 4.2.2) ความเห็นต่อการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน 4.2.3) ข้อดี ข้อเสีย และปัญหาอุปสรรคในการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน 4.2.4) ประเด็นปัญหาของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ต่อจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 4.2.5) ประเด็นที่ควรกำหนดเป็นจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน และ 4.2.6) ข้อเสนอแนะ/มาตรการในการส่งเสริมและกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้

4.2.1 ผลกระทบจากการรวมตัวของประชาคมอาเซียนต่อจริยธรรมของสื่อมวลชน

นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยโดยรวมมีความเห็นว่า ความร่วมมือของชาติต่างๆ ในอาเซียน เกิดขึ้นมานานแล้วก่อนที่จะมีการประกาศรวมตัวเป็นอาเซียน ดังนั้น การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนจึงเป็นการทำให้เป็นระบบมากขึ้นเท่านั้น และจึงไม่น่ามีผลกระทบจากต่อจริยธรรมของสื่อมวลชนไทยหรือประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียนแต่อย่างใด ดังเช่นที่สื่อมวลชนคนหนึ่งกล่าวว่า

“จริยธรรม กับ การรวมตัวกันของประชาคมอาเซียน เป็นคนละเรื่อง ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน เปรียบเหมือนการกินข้าวกับการแต่งตัว ทุกวันนี้เราไปตื่นตื้นตันกับการรวมตัวของประชาคมอาเซียนมากจนเกินไป จริงๆ แล้วเป็นเพียงการรวมตัวกันด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ถ้ามองว่า เมื่อก่อนอาเซียนมีอยู่แล้วหรือไม่ จริยธรรมของสื่อมวลชนของแต่ละประเทศมีอยู่แล้วหรือไม่ คำตอบคือ ใช่ เราก็ต่างคนต่างอยู่ ต่างก็มีจริยธรรมสื่อเป็นของตนเองอยู่แล้ว จะแยกกันเหมือนเมื่อก่อนหรือมารวมกัน ก็ไม่มีผลกระทบใดๆ”

“การรวมเป็นอาเซียน ไม่เกี่ยวกับจริยธรรมสื่อ เพราะแม้ไม่รวมเป็นอาเซียน สื่อต่างๆ ก็ทำหน้าที่ของเขาอยู่เดิมแล้วนั่นเอง”

4.2.2 ความเห็นต่อการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาชีพสื่อมวลชนไทยมีความเห็นแยกกันเป็นสองด้าน ส่วนหนึ่งเห็นว่าไม่จำเป็นและบางคนไม่สนับสนุนให้มีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกัน เพราะไม่เป็นประโยชน์และไม่สามารถใช้บังคับได้จริง นอกจากนั้นแต่ละประเทศมีบริบทที่ต่างกัน มีประเด็นอ่อนไหวไม่เหมือนกัน จะใช้มาตรฐานจริยธรรมเดียวกันคงไม่ได้ ดังปรากฏตามความเห็นต่อไปนี้

“ก่อนอื่นเราต้องทำความเข้าใจก่อนว่า เรื่องจริยธรรม มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติและในทุกวงการ ในวงการศาสนา พระก็ต้องมีจริยธรรมของพระ ชีก็มจริยธรรมของชี วงการการศึกษา ครูอาจารย์ ก็ต้องมีจริยธรรม รวมทั้งสื่อมวลชนเองก็ต้องมีจริยธรรมของสื่อเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว การที่จะมาตั้งกรอบจริยธรรม มองว่าเป็นเรื่องตลก ถ้าเราบอกว่า ตีกรอบจริยธรรม ก็หมายถึง เรากำลังจะกำหนดขึ้นมาใหม่ ร่างหรือสร้างกรอบขึ้นมาใหม่ ซึ่งคิดว่าไม่จำเป็น เราไปตื่นเต้นกันเอง หากจะเปรียบเทียบให้เห็นชัดๆ ก็คือ แต่ละบุคคล หากมีศีลธรรมประจำตนอยู่แล้ว เมื่อมารวมกัน ก็ไม่มีความจำเป็นต้องมีกำหนดว่า ต่อไปนี้ กรอบแห่งศีลธรรมของพวกเราจะต้องมี 1,2,3,4,5..... เพราะทุกคนก็เป็นคนดีอยู่แล้ว จะกำหนดเพื่ออะไร ในทางตรงกันข้าม หากแต่ละคนเป็นคนไม่ดีหรือเป็นคนชั่วคนเลว การกำหนดกรอบแห่งศีลธรรม ก็ไม่อาจทำให้คนชั่ว คนเลวเหล่านั้นมาเป็นคนดีมีศีลธรรมได้”

“เรื่องการกำหนดกรอบจริยธรรมร่วมกันในวิชาชีพสื่อมวลชนอาเซียนก็เช่นกัน โดยความเห็นแล้วคิดว่า ทุกๆประเทศในอาเซียน ต่างก็มีจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนกันอยู่แล้ว จึงไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องมากำหนดกรอบร่วมกัน และแม้หากจะทำ ก็จะได้แต่ก็จะได้เพียงลายลักษณ์อักษร ที่หวังผลในทางปฏิบัติได้น้อยมากหรือแทบไม่มีผลใดๆเลย”

“การมีจริยธรรมร่วมคงเป็นไปได้ไม่ได้ เพราะบริบทสังคมและวัฒนธรรมร่วมของแต่ละประเทศแตกต่างกัน”

“เมื่อพูดถึงประเทศสังคมนิยม เช่น ลาว เวียดนาม พม่า ก็ใช้มาตรฐานเดียวกับเราไม่ได้แล้ว”

“ตัวอย่างประเด็น อาทิ เรื่อง advertorial และการปกปิดแหล่งข่าว แม้แต่กรณีการเสนอข่าวรอบด้านนั้นบางประเทศก็ยังมีปัญหา เช่น ในลาวซึ่งมีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม จะให้เขามารายงานได้อย่างอิสระเสรีเหมือนชาติอื่นคงไม่ได้”

“ไม่เห็นด้วยกับการสร้างกรอบจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในอาเซียน เพราะเห็นว่ายังไม่จำเป็นในด้านไหนเลย ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม เนื่องจากบริบทในประเทศอาเซียนมีความแตกต่างหลากหลายมาก แต่สิ่งที่จำเป็นมากกว่าคือการให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิเสรีภาพของสื่อ”

“ตัวอย่างในยุโรป ช่วงที่เคยมีปัญหาเรื่องการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ยูคเรนาซี เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมต้องระมัดระวังการพูดถึงเรื่องนี้ในเชิงประวัติศาสตร์ จนกลายเป็น norm ของชาติในยุโรป การรายงานข่าวจึงต้องระมัดระวังด้วย แต่จนถึงวันนี้ก็ยังไม่มีการสร้างกรอบจริยธรรม พัฒนาการของสื่อในยุโรปยาวนานกว่าอาเซียนแต่ก็ยังไม่มีการกรอบจริยธรรมร่วมเลย ส่วนตัวเห็นว่า ยังไม่มีเหตุจำเป็นอะไรที่ต้องทำอย่างนั้น”

“ที่สำคัญ ประเทศในอาเซียนยังไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยากให้ดูพัฒนาการทางสังคมมากกว่า เพราะมีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งเงื่อนไขปัจจัยเหล่านั้น ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสื่อ

ด้วยในแง่สิทธิเสรีภาพการนำเสนอข่าวสาร และบทบาทหน้าที่ของสื่อด้วยเช่นกัน เพราะแต่ละประเทศยังมีระดับเสรีภาพสื่อมวลชนไม่เท่ากันเลย”

“สื่อในอาเซียน ยังไม่ถูกทดสอบหลายเรื่อง ในเมื่อแต่ละประเทศ สื่อยังไม่สามารถจะดูแลตัวเองได้ จะมาดูแลภาพรวมได้อย่างไร”

“จริยธรรมร่วมอาเซียนอาจกลายเป็นข้อจำกัด แทนที่จะส่งเสริม”

“อันที่จริงหลักการขั้นพื้นฐานของสื่อทั่วไป เป็นส่วนที่ควรให้ความสำคัญและเคร่งครัดให้ได้ผลอย่างแท้จริงมากกว่า หากสื่อยังไม่ทำหน้าที่ของตัวเองโดยไม่ไปละเมิดคนอื่น เราจะหวังให้มีกรอบใหญ่มากำกับดูแลกันได้อย่างไร”

อย่างไรก็ตาม นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยส่วนหนึ่งยังคงมองการกำหนดกรอบจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนเป็นเรื่องที่ควรสนับสนุน ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นข้อตกลงในการเปิดเสรีอาเซียน และเพื่อให้มีแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน และเป็นการยกระดับการทำงานของสื่อ แต่ควรผลักดันให้ประชาชนในอาเซียนเป็นศูนย์กลางแทนที่จะเป็นประเทศใดประเทศหนึ่ง ดังปรากฏตามความเห็นต่อไปนี้

“เห็นว่าจำเป็นและควรต้องมีจริยธรรมร่วมของอาเซียน เพราะเป็นข้อตกลงหนึ่งในการเปิดเสรีอาเซียน”

“ควรมีจริยธรรมร่วม เพราะแม้สมาชิกสมาคมประชาชาติอาเซียนมีความแตกต่างทางสังคม ภาษา และวัฒนธรรม แต่ก็มีแนวคิดทางวิชาชีพไม่แตกต่างกัน”

“การกำหนดกรอบจริยธรรมร่วมกันทำให้มีการนำเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จะได้มีแนวทางในการทำงานได้ดีขึ้น”

“การรวมตัวของประชาคมอาเซียน เป็นเรื่องที่ดีที่จะมีการได้กำหนดกรอบจริยธรรมร่วมกันเป็นผลกระทบในแง่ดี”

“โดยหลักการแล้ว จริยธรรมร่วมของสื่ออาเซียนควรต้องมี เพื่อให้มีแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน และเป็นการยกระดับการทำงานของสื่อภายในประเทศด้วย โดยเฉพาะสื่อที่มีปัญหา หรือพบข้อจำกัด”

“การจะพัฒนาให้มีจริยธรรมทางวิชาชีพในระดับอาเซียนในภาพรวมนั้นเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้ แต่ทำอย่างไรจะผลักดันให้ประชาชนในอาเซียนเป็นศูนย์กลางแทนที่จะเป็นประเทศใดประเทศหนึ่ง”

4.2.3 ปัญหาและอุปสรรคในการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยโดยรวมมองว่า การมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียนอาจมีปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน เช่น ภูมิหลังทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา ฯลฯ ที่แตกต่างกัน จะเป็นปัญหาให้แต่ละประเทศมีมุมมองต่างกันในระดับจริยธรรมบางประเด็น อาจทำให้เกิดอคติและไม่สามารถยอมรับทัศนคติที่แตกต่างกันได้ ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาการบังคับใช้จริยธรรมนับว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยทุกคนยอมรับ ดังปรากฏตามความเห็นต่อไปนี้

“การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของประเทศในภูมิภาคอาเซียน คือความท้าทาย ว่าสื่อแต่ละประเทศจะสามารถทำความเข้าใจหรือร่วมมือกันได้หรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร”

“นักข่าวแต่ละประเทศจะมีทักษะการรายงานข่าวที่แตกต่างและไม่เท่ากัน เช่น นักข่าวจากฟิลิปปินส์ก็เด่นด้านการตรวจสอบ แต่นักข่าวจากประเทศคอมมิวนิสต์จะคุ้นเคยกับการทำหน้าที่แจ้งข่าวจากรัฐบาลให้ประชาชนทราบ เป็นต้น แต่ละประเทศจะนิยมความเป็นนักข่าวที่ไม่เหมือนกัน แม้แต่ภายในประเทศ นักข่าวแต่ละสำนักก็ต่างกัน ดังนั้นเมื่อรายงานระดับภูมิภาคก็ต้องก้าวข้ามเรื่องนี้ไปได้”

“ข้อตกลงร่วมของชาติสมาชิกอาเซียนหลายประเด็น ก็ยังไม่ถูกนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง อาทิ การให้ความสำคัญของการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นพันธสัญญาที่รัฐบาลต้องทำ บางประเทศก็ยังไม่ทำ แล้วจะมีการปฏิบัติตามจริยธรรมร่วมได้อย่างไร”

“หากสื่อต่างประเทศมากระทำความผิด เช่น ละเมิดจริยธรรมในไทย จะถูกลงโทษอย่างไร การกำกับร่วมจะอย่างไร แคตตาล็อกหรือองค์กรวิชาชีพแต่ละประเทศจะดำเนินการหรือมีวิธีการอย่างไร บางครั้ง การกำหนดกรอบให้เดินไปในแนวทางเดียวกันเป็นสิ่งที่ดีก็จริง แต่ต้องดูเป็นกรณีๆ ไปด้วย เพราะแต่ละประเทศในอาเซียนก็มีบริบทหลายอย่างที่แตกต่างกันอยู่มากด้วย และนี่คืออุปสรรคสำคัญ”

“การมีจริยธรรมร่วม ไม่ใช่ไปยัดให้เขาไปล้มรัฐบาลเขา ไปบอกให้เขามีเสรีภาพแบบเราเหมือนกันเท่ากับเรา เปลี่ยนให้เป็นเหมือนเราแบบนี้ไม่ได้”

“จุดอ่อนคือ จริยธรรมเป็นข้อปฏิบัติร่วม เป็นแนวปฏิบัติที่ต้องทำร่วมกัน แต่ละประเทศยังมีไม่เหมือนกัน บางประเทศมี บางแห่งไม่มีใช้ แต่ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย ดังนั้นจึงอาจเป็นข้อจำกัดที่ทำให้หลายชาติอาจมีปัญหาาร่วมกัน”

4.2.4 ประเด็นปัญหาของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ต่อจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยโดยรวมมองว่าสื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์มีผลกระทบต่อประเด็นจริยธรรมมาก แต่ต้องพิจารณาถึงขอบข่ายของสื่อใหม่ให้ชัดเจนว่าเป็นสื่อมวลชนหรือสื่อบุคคล หากเป็นสื่อที่มืองค์กรวิชาชีพกำกับ องค์กรสื่อเหล่านี้จะมีข้อกำหนดในการทำงานไว้ชัดเจนเพราะผลกระทบจากสื่อใหม่ที่เห็นได้ชัดคือ ความรวดเร็วที่คู่มากับความผิดพลาด และความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือองค์กรที่ตกเป็นข่าวหรือเป็นประเด็นข่าว สื่อออนไลน์เป็นแหล่งเผยแพร่ข่าวลือ การรุกร้าความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น และการใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชังได้ง่ายที่สุด และรวดเร็ว รวมทั้งการละเมิดลิขสิทธิ์ ดังความเห็นต่อไปนี้

“ปัญหาของสื่อใหม่ที่พบขณะนี้คือ หลายครั้งการทำงานขาดการตรวจสอบความถูกต้องอย่างถี่ถ้วน ทำให้เมื่อแพร่กระจายไปแล้วเกิดผลกระทบอย่างกว้างขวาง ดังนั้นต้องไม่เอาแค่ความไวหรือส่งแพร่อย่างเดียวโดยไม่กรอง”

“ต้องให้เครดิตเจ้าของเรื่องและภาพ หากจะเผยแพร่หรือนำข้อมูลมาใช้ในสื่อใหม่ เพราะขณะนี้สื่อต่างๆ เลยนับประเด็นเหล่านี้มากขึ้น”

“การทำงานและเสนอข่าวสารของสื่อออนไลน์มีความสำคัญในแง่ที่มีความรวดเร็ว ดังนั้นต้องให้ความสำคัญกับประเด็นลิขสิทธิ์ (copyright) การอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลของแหล่งข่าว กับการใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชัง (hate speech) เพราะสื่อออนไลน์ไปได้เร็ว ถึงผู้รับได้มากขึ้น และกว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีเรื่องการรักษาความเป็นส่วนตัว ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล (privacy)”

นอกจากนั้น ทุกวันนี้สื่อมวลชนเองก็ใช้สื่อใหม่โดยเฉพาะ Facebook ของบุคคลสำคัญเป็นแหล่งข่าวด้วย “...นักวิชาชีพ ไปตกปลาในมหาสมุทรของสื่อออนไลน์นั้น ทำกันเยอะมาก กลายเป็นการ ‘ทำข่าวราคาถูก’ แต่จะควบคุมคงยากเช่นกัน ดังนั้นกระบวนการกำกับดูแลทำได้ผ่านองค์กร เช่น ชมรม สมาคม สมาพันธ์ การควบคุมกันเองของแต่ละสำนักข่าวมากกว่า...”

สื่อมวลชนคนหนึ่งเสนอแนะว่า การใช้สื่อใหม่ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องอย่างถี่ถ้วน เพราะเมื่อข่าวสารแพร่กระจายไปแล้วจะเกิดผลกระทบอย่างกว้างขวาง ดังนั้นต้องไม่เน้นเพียงความเร็ว หรือส่งแชร์อย่างเดียวโดยไม่กลั่นกรอง และเมื่อนำข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ไปเผยแพร่ทางสื่อมวลชน ก็ต้องให้เครดิตเจ้าของเรื่องและภาพ และควรพิจารณาให้รอบคอบ “...แม้บางเรื่องอาจไม่ผิดกฎหมาย แต่ผิดจริยธรรม หรือแม้จะก้าวกึ่งว่าจะผิดหรือถูก ก็อาจต้องเลือกที่จะยังไม่เผยแพร่...”

อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนส่วนหนึ่งให้ความเห็นว่าโทรทัศน์ยังจัดว่าเป็นสื่อดั้งเดิมที่มีอิทธิพลสูงต่อปัญหาด้านจริยธรรมเช่นกัน เพราะมีทั้งภาพและเสียง จึงเปราะบางที่จะนำเสนอภาพที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือกลายเป็นผู้ซ้ำเติมความทุกข์ยากของผู้ที่ตกเป็นข่าว นอกจากนี้ยังมีการระบุถึงรายการเล่าข่าวทางโทรทัศน์ ว่าเป็นตัวอย่างที่มีความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน และละเมิดจริยธรรมมากที่สุด ดังความเห็นต่อไปนี้

“เห็นว่าโทรทัศน์จะมีความเสี่ยงสูงที่อาจมีปัญหาเรื่องของจริยธรรม เพราะเห็นทั้งภาพและเสียง จึงเปราะบางที่จะนำเสนอภาพที่ละเมิดศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ หรือสื่อกลายเป็นผู้ซ้ำเติมความทุกข์ยากของผู้ที่ตกเป็นข่าว ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง เด็ก คนด้อยโอกาสในสังคม มีโอกาสจะถูกละเมิดบ่อย และบางครั้งการกระทำของสื่อก็ผิดกฎหมายด้วย แต่สื่อก็ยังทำ”

“รายการเล่าข่าวทางโทรทัศน์มีการทำผิดจริยธรรมบ่อยๆ เช่น การนำภาพคนนอนตัวมาออกกรายการร่วมกับแพทย์ หรือการถ่ายภาพเด็กโดยไม่ปิดหน้า”

แต่นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยก็ยอมรับว่าสื่อสังคมออนไลน์ก็มีประโยชน์ต่อการทำงานของสื่อมวลชนอยู่มาก เพราะเป็นสื่อที่สร้างผลกระทบได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว มองด้านหนึ่งอาจทำให้เกิดความร่วมมือที่ง่ายขึ้นและมากขึ้น นักข่าวรู้จักเพื่อนใหม่ที่สามารถช่วยเหลือกันและกันได้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น ส่งต่อข้อมูลกับผ่านโปรแกรม LINE, Twitter และ Facebook สามารถติดตามว่าเพื่อนร่วมอาชีพในประเทศอื่นๆ เขาทำงานกันอย่างไร องค์กรความรู้ด้านสื่อของแต่ละประเทศจะแลกเปลี่ยนกันได้ง่ายขึ้น

4.2.5 ประเด็นที่ควรกำหนดเป็นจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยโดยรวมมองว่าจริยธรรมนั้นเป็นเรื่องทั่วไปที่สื่อและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อควรต้องมี และโดยทั่วไปหลักการพื้นฐานในแต่ละประเทศส่วนใหญ่ก็จะใกล้เคียงกัน เช่น การลงเนื้อหาที่ต้องครบถ้วน ไม่รับอามิสสินจ้าง ไม่ละเมิดสิทธิเด็ก การทำงานโดยปราศจากอคติ ให้โอกาสผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือผู้ตกเป็นข่าวได้ชี้แจงและต้องทำทันที และการคำนึงถึงประโยชน์

สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และการปกป้องแหล่งข่าวและการทำงานของนักข่าว เหล่านี้เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สื่อมวลชนทุกคนต้องมีและต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลมีการกล่าวถึงประเด็นจริยธรรมที่ควรพิจารณาให้มีความสำคัญอย่างมากในระดับอาเซียน ได้แก่

1) จริยธรรมที่มีความสำคัญในระดับโลก เช่น ประเด็นสิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก การค้ามนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งสื่อมวลชนต้องให้ความสำคัญและต้องเข้าใจบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียนด้วย

2) จริยธรรมร่วมกันในระดับภูมิภาค ได้แก่ การเคารพความแตกต่างหลากหลายของชาติต่างๆ ทั้ง ด้านศาสนา เชื้อชาติ และวัฒนธรรม

ซึ่งนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังต่อไปนี้

“ประเด็นอ่อนไหวและควรให้ความสำคัญมากในระดับอาเซียนคือ การเคารพความแตกต่างหลากหลายของชาติต่างๆ ทั้ง ด้านศาสนา เชื้อชาติ และวัฒนธรรม และประเด็นสิทธิมนุษยชน เรื่องนี้สำคัญมาก สื่อมวลชนต้องเข้าใจบริบทที่แตกต่างกันของประเทศเหล่านี้ด้วย เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องอ่อนไหว”

“กรณีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ เช่น ในมาเลเซีย มีเรื่องนี้เยอะ จีนกับมุสลิม หรือในไทยเองก็ยังมีเรื่องนี้”

“อคติทางเชื้อชาติ ความลำเอียงทางเชื้อชาติ เราถูกพัฒนาให้มองผ่านมุมการรักชาติ แม้ว่าจะมีประโยชน์ในยุคหนึ่งแต่ปัจจุบันถ้ามากเกินไปก็ไม่ดี อาจสร้างปัญหา นี่เป็นข้อท้าทายที่สุด หากสื่อถูกบังคับ หรือกดดันเพื่อให้รายงานโดยลดทอนมุมมองจากผลประโยชน์ชาติก็คงรู้สึกอึดอัด ผมเองก็คงรู้สึกเช่นกัน สื่อไทยก็มีหน้าที่ต่อประชาชนไทย เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของชาติ แต่เมื่อเรารายงานในระดับภูมิภาค หากเรายังไม่สามารถก้าวข้ามอคติทางชาติพันธุ์ ยึดติดกับความเป็นตัวตนของตัวเอง นี่อาจเป็นอุปสรรคใหญ่เช่นกัน”

“นอกจากนี้ประเด็น ความขัดแย้งด้านศาสนา นักข่าวต้องทำการบ้านและเตรียมตัวให้ดี สร้างความเข้าใจและมีความรู้ข้อมูลเชิงลึกของเรื่องนั้น ในชาติต่างๆที่หลากหลายจะมามีกรอบใหญ่ห้ามรายงานเรื่องอ่อนไหวบางเรื่อง อย่างนี้จะกลายเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเสนอข่าวสารไปแทน”

“สื่อจะต้องมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้น ความละเอียดอ่อนในเชิงการใช้ทรัพยากรร่วมกัน หรือ ความเข้าใจในเชิงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยกตัวอย่าง คำว่า “ประชาธิปไตย” นั้น รู้กันว่าเป็นหลักการสากลที่ทั่วโลกเข้าใจ แต่บริบทของชาติในอาเซียนนั้นมีความแตกต่างกัน หลายประเทศระบบการปกครองต่างกัน ดังนั้นเราคงไม่สามารถใช้หลักการของสากลนี้ไปวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินประเทศใดประเทศหนึ่งในอาเซียนได้เพียงมุมใดมุมหนึ่งเท่านั้น เพราะแต่ละประเทศก็มีประวัติศาสตร์ทางสังคม การเมือง วัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน จะเอาแว่นของคนไทย ไปมองคนลาว ลิงคโพร่ คงไม่ได้”

“ประเด็นสิทธิเด็ก การค้ามนุษย์ การละเมิดสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องให้ความสำคัญอย่างมาก กรณีตัวอย่าง คือประเทศไทยก็ถูกกล่าวหาว่าเรื่องสิทธิเด็กและการค้ามนุษย์ถูกนานาชาติและอาเซียนจับตามองมาก”

“เรื่องสำคัญคือ การคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เราพบได้

บ่วยคือ การเปิดเผยชื่อ ภาพที่ไม่เหมาะสม ภาพของคนในครอบครัว การสัมภาษณ์ที่เกินเลย สิ่งเหล่านี้ยังพบได้เยอะในการเสนอข่าวขณะนี้”

“การนำเสนอข่าวต้องเน้นจริยธรรม ไม่อคติ หรือชี้นำ ทำให้เกิดความแตกแยก กรณีความขัดแย้งหรือเป็นปัญหาระหว่างเชื้อชาติเช่นไทย-ลาว เวียดนามกับจีน เป็นต้น”

“การไม่เปิดเผยแหล่งข่าว ในไทยและในอาเซียนก็พยายามจะยึดมั่นเรื่องนี้ หลายคนยอมติดคุกเพื่อแลกกับการรักษาแหล่งข่าวหรือถูกข่มขู่คุกคาม กรณีการเปิดโปงขบวนการทุจริตตัดไม้ทำลายป่าในลาว นักข่าวโดนคุกคามจนต้องหลบหนีไปทีโน่นทีนี้ หนีตายมาที่ฝั่งไทยบ้าง อะไบบ้าง แต่สังคมกลับไม่ให้ความสำคัญหรือพยายามสนับสนุนช่วยเหลือ ทั้งๆที่เขา กำลังทำหน้าที่ตามวิชาชีพและตามหลักจรรยาบรรณสื่อในการนำเสนอความจริง ท่ามกลางการเสี่ยงภัย เอาชีวิตเข้าแลก อาเซียนไม่ได้ออกแถลงการณ์หรือเคลื่อนไหวในเรื่องนี้เลย....คือหมายความว่าคนในสังคม มักจะให้น้ำหนักกับสื่อที่เสียชีวิตโดยไปโยงกับเรื่องสิทธิเสรีภาพเสียส่วนใหญ่ แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดหรือไปตรวจสอบให้ชัดเจนว่า สาเหตุที่ตายเป็นเพราะได้ทำงานตามวิชาชีพและยึดถือจรรยาบรรณอย่างเต็มที่ หรือด้วยเหตุอื่นๆ นักข่าวที่ทำหน้าที่อย่างจริงจัง เดือดร้อนและมีภัยคุกคามก็มีหลายคนที่ยังไม่ได้รับการดูแลที่ดีเพียงพอ”

“เราควรยอมรับความจริงกันตั้งแต่ต้นว่า ทุกวันนี้เราต้านทานทุนนิยมไม่ได้อีกแล้ว เลิกพูดเถิดว่าเราเป็นสื่ออิสระ ต้องเสนอข่าวด้วยความเป็นกลาง ตรงไปตรงมา เพราะมันไม่จริง ในโลกของความเป็นจริงนะสื่อจะมีอิสระในภาพรวมได้ยาก โดยเฉพาะสื่อยุคดิจิทัล เราควรยอมรับไปเลยว่า เราเป็นสื่อไหน เป็นของใคร มีเจตน์อย่างไรใครเป็นนายทุนหนุนหลัง ประกาศไปเลย ประชาชนและผู้ชมผู้อ่านเขาจะได้แยกแยะได้ วิจารณ์ญาณได้ รู้อย่างชัดเจน ให้มันรู้กันไปเลย แต่ก็คงต้องมีพื้นที่หนึ่งที่กองบรรณาธิการจะต้องยืนหยัดความเป็นอิสระของตัวเองให้ได้”

“เราจะพบว่า เคียวนี่เรามองแทบไม่เห็นพื้นที่ของ advertorial เลย เพราะโฆษณามันแฝงเข้าไปอยู่ในเนื้อหาต่างๆจนแทบจะแยกไม่ออกอีกต่อไปแล้ว ความเห็นผมคิดว่าในสื่อนี้มีพื้นที่ประชาสัมพันธ์โฆษณาได้ เพราะเราต้องอยู่รอด แต่ควรแยกให้ชัด ไม่ใช่อ่านข่าวแต่มีถ้วยกาแฟ และโน้ตบุ๊คเปิด โชว์ยี่ห้อ อันที่จริง เราควรต้องซื่อสัตย์กับผู้อ่านของเรา ต้องบอกว่านี่คือโฆษณา ให้ชัดเจน ผมไม่มายด์ ว่าจะเป็นอย่างใคร แต่ต้องทำให้ชัดเจน ผู้ชมเขาจะได้แยกแยะได้”

“สภาพปัจจุบัน สื่ออยู่ในสังคมทุนนิยม ทุนเป็นใหญ่ ที่วิดิจิตอลต้องใช้เงินเป็นพันล้าน ทุกคนต้องอยู่รอด ดังนั้นทำให้ความรับผิดชอบลดลง การนำเสนอข่าวจึงจะต้องเลือกรื่องที่ต้องขายได้ ความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นก็เป็นอย่างอื่นเรื่อง แต่ยังไม่ใช่ว่าประเด็นหลักลำดับต้นๆ”

“อยากให้ความสำคัญกับประเด็นของการรักษาสังแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับเสียงของชาวบ้าน และคนในพื้นที่แทนผู้มีอำนาจคนอื่นๆ นักข่าวต้องส่งเสริมเรื่องนี้ การตั้งคำถามอย่างเจาะลึกจริงๆว่าการทำลายป่ามากมายนี้ ต้นเหตุมาจากไหน ใครเป็นตัวการ จะส่งผลกระทบกว้างขวางอย่างไร ถามชาวบ้านว่าทำไมเขาถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บุกรุกทั้งๆที่อยู่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ เรื่องเหล่านี้นักข่าวไม่ค่อยทำ”

“หลักการให้โอกาสคนที่ตกเป็นข่าวได้ชี้แจง และต้องตรวจสอบที่มาของข่าวให้ชัดเจน ถูกต้องก่อนรายงานออกไป เป็นเรื่องสำคัญ เพื่อป้องกันความผิดพลาด นำเสนอข่าวผิดๆ หรือการเสนอข่าวลือที่ไม่มีมูล ทำให้คนได้รับผลกระทบเกิดความเสียหาย ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขามากแค่ไหน เป็นเพียงเพราะว่ามีคนนำเชื่อถือเผยแพร่ข่าวนั้นออกไปแล้วก็มีคนไปแชร์ต่อ”

“ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นประเด็นที่ต้องระวัง ด้านหนึ่งเรามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่อีกด้านยังมีเรื่องที่เป็นประเด็นตลกคางทางประวัติศาสตร์อยู่ ซึ่งมีคนบางกลุ่มพยายามเอาเรื่องนี้มาเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างชาตินิยมให้กับผู้มีอำนาจการปกครองในประเทศ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ หากคิดว่า เรามีเพื่อนบ้านเป็นเมียนมาร์ เรากำลังจะก้าวหน้าทางเศรษฐกิจร่วมกันกับเมียนมาร์ คำถามคือเราจะเอาเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่เขียนโดยคนยุคหนึ่งมาเป็นศัตรูของประเทศเรา ทำร้ายประเทศเรา บอกว่าไทยต้องเสียกรุงศรีอยุธยาถึงสองครั้ง หรือการสร้างภาพยนตร์ว่าเมียนมาร์รุกรานไทย มาทำให้เป็นประเด็นหรือไม่ เราควรทำอะไร เมื่อเป็นประชาคมเดียวกันแล้ว เราควรจะมีเรื่องนี้ไป หรือหาที่อยู่ที่เหมาะสมให้กับเรื่องราวเหล่านี้ แทนการมาตอกย้ำ ผลิตซ้ำเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชาติ แต่กลับเป็นเรื่องใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อชาติอื่นๆ”

“ทัศนคติเรื่องคนเขมรหรือฉะไทย คนลาวชี้แจง และไทยชอบนับว่าลาวเป็นน้องไทย ตลอดเวลา ความเชื่อว่าสยามเป็นใหญ่ตลอดเวลา แนวคิดเรื่องรัฐชาตินี้เกิดเพียงไม่กี่ร้อยปี เราจะเอาแนวคิดเรื่องแคว้น รัฐชาติต่างๆ มาผลิตซ้ำและหาประโยชน์ เพื่อสร้างรัฐหรือความเข้มแข็งของรัฐชาติ ภายใต้การปกครองของรัฐเผด็จการหรือเปล่า”

“สื่อในอาเซียนต้องให้ความสำคัญกับประเด็นที่มีความร่วมกันในระดับประเทศ ไม่มองเฉพาะเพียงจากมุมมองของประเทศตนเองเท่านั้น หรือมองเฉพาะการรวมตัวด้านเศรษฐกิจ การเมือง แต่ปัญหาต่างๆ อาทิ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาการค้ามนุษย์ ก็ต้องให้ความสำคัญมากขึ้น เพราะต่อไปการเดินทางระหว่างกันจะทำได้ง่ายขึ้น การไปมาหาสู่กันง่ายขึ้น สื่อต้องตื่นตัว ไม่ใช่ปล่อยให้ประเทศที่ร้ายราย เช่น สิงคโปร์ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซียไปกอบโกยจากประเทศที่ยากจนหรือด้อยกว่า แต่ร้ายรายทรัพยากรเพียงฝ่ายเดียว”

“สื่อต้องให้ความสำคัญเรื่องนี้ ทำอย่างไรสื่อในอาเซียนจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมระหว่างประเทศให้ได้มากขึ้น สื่อมีความสำคัญมาก ไม่ใช่จะนำเสนอเฉพาะมุมมองของประเทศตัวเองเพียงอย่างเดียว หรือเดินตามแนวทางของนักธุรกิจทุนนิยมทางเศรษฐกิจ เน้นนโยบายทางเศรษฐกิจอย่างเดียว โดยไม่สนใจประเด็นที่เป็นผลกระทบจากการพัฒนา หรือผลกระทบต่อประชาชนด้วย”

“เมื่อเราทำข่าว เดิมจะมองจากตัวเรา ไทยเป็นศูนย์กลาง แต่จากนี้ไปเราต้องมีความละเอียดอ่อนมากขึ้น รู้เขารู้เรามากขึ้น ต้องทำความเข้าใจและทำการบ้านให้มากขึ้น ต้องรู้ว่า การพัฒนาจากประเทศไทย โครงการลงทุนขนาดใหญ่ของไทยที่ไปลงทุนในพม่าได้ส่งผลกระทบอย่างไร กับชนเผ่าและชาติพันธุ์ในเมียนมาร์บ้าง สื่อจะมีตบอดหรือไม่รายงานเรื่องเหล่านี้ไม่ได้”

“ประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ คือ การเคารพหลักสิทธิมนุษยชน การเคารพสิทธิความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามหลักสากลที่เราเรารู้กันอยู่ แต่เนื่องจากสื่อในแต่ละประเทศมีข้อจำกัดในการทำงานแตกต่างกัน ดังนั้นการจะมาวางหลักการบางอย่างร่วมกัน ยกย่องมาตรฐานให้เป็นแนวหลักร่วมของทุกประเทศแต่ขัดต่อสิ่งที่มีอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง ก็อาจทำได้ยาก เรา

จะไปวิพากษ์วิจารณ์ประชากรในชาติอื่นๆเลยคงไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการพูดคุยและทำความเข้าใจให้เพิ่มขึ้น”

“ต้องให้ความสำคัญกับประเด็นลิขสิทธิ์ (copyright) การอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล ของแหล่งข่าว กับการใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชัง (hate speech) เพราะสื่อออนไลน์ไปได้เร็วมากขึ้น กว้างขวาง นอกจากนี้ ยังมีเรื่อง การรักษาความเป็นส่วนตัว ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล (privacy)”

“เรื่องพื้นฐานยังคงต้องเก็บไว้ อาทิ การคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะมากกว่าส่วนตัว ไม่แสวงหาผลประโยชน์ ไม่ใช่หน้าที่ในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม เสนอข่าวอย่างเป็นธรรม รอบด้าน ต้องไม่ละเมิดความเป็นส่วนตัว แต่ไม่จำเป็นจะต้องใช้หลักเดียวกันกับทุกๆ ประเทศ เพราะหลักพื้นฐานต่างคนต่างมีอยู่แล้ว และมักจะมีส่วนคล้ายคลึงหรือร่วมกันอยู่”

4.2.6 ข้อเสนอแนะ/มาตรการในการส่งเสริมและกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยได้ให้ข้อเสนอแนะหลายประการที่เป็นประโยชน์ในการสร้างกรอบจริยธรรมและส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ได้แก่

1) สื่อมวลชนอาเซียนควรมีจิตสำนึกและยอมรับความแตกต่างหลากหลายของชาติในอาเซียนเสียก่อน จะได้มีความเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ อย่างถูกต้อง เช่น คำว่า “ประชาธิปไตย” ในบริบทของชาติในอาเซียนนั้นมีความแตกต่างกันเนื่องจากระบอบการปกครองต่างกัน ดังนั้นเราคงไม่สามารถใช้หลักการสากลไปวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินประเทศใดประเทศหนึ่งในอาเซียนได้เพียงมุมใดมุมหนึ่งเท่านั้น เพราะแต่ละประเทศก็มีประวัติศาสตร์ทางสังคม การเมือง วัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน จะเอาแว่นของคนไทยไปมองคนลาว สิงคโปร์ คงไม่ถูกต้อง

“สื่อทุกประเทศมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพพื้นฐานของตนเองอยู่แล้ว การจะยกระดับบางประเด็นมาเป็นประเด็นร่วมกันในอาเซียนนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละประเทศด้วย ไม่สามารถใช้กรอบเดียวกับทุกประเทศ”

“จะต้องให้ความเคารพในวัฒนธรรม อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของคนในแต่ละประเทศที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความเป็นอาเซียนในภาพรวมด้วย ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีความละเอียดอ่อนที่ต้องดูในรายละเอียดเพิ่มเติม เช่น ประเทศไทยก็ต้องไม่ไปดูถูกหรือละเมิดสิทธิ ของชาวลาว เรื่องการพัฒนาที่ไม่เท่ากัน เป็นต้น”

“ต้องมีการศึกษาบริบทร่วมของอาเซียนที่ไม่เหมือนกันด้วย โดยคำนึงถึงความหลากหลายและความแตกต่างดังกล่าว”

2) การส่งเสริมจริยธรรมสื่อมวลชนอาเซียนควรเริ่มต้นจากการผลักดันจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนของแต่ละประเทศให้สำเร็จก่อน จึงจะก้าวไปสู่ระดับภูมิภาคอาเซียน

“ส่วนตัวมองว่า แค่อีกได้ทำหน้าที่ตามกรอบจริยธรรมของตัวเองในแต่ละประเทศให้ดี ทำให้ได้ก็เพียงพอที่จะกำกับดูแลกันเองแล้ว”

“ต้องผลักดันจริยธรรมวิชาชีพข่าวของแต่ละประเทศ”

3) การส่งเสริมจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนควรกระทำผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนปัญหา เรียนรู้ทางวัฒนธรรมและการเชื่อมความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ เป็นหลัก เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมอง เข้าใจ ความแตกต่าง และยอมรับซึ่งกันและกันได้ ไม่ใช่การออกกฎเกณฑ์บังคับ ดังนั้น การประชุมองค์การวิชาชีพสื่อมวลชนระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนเป็นวิธีการหนึ่งที่เหมาะสม และน่าจะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จของการมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกันในภูมิภาคอาเซียนได้

“อาจเป็นในรูปแบบหยิบยกประเด็นที่เป็นปัญหาร่วม มาหารือ มาพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน และมาแลกเปลี่ยนวิธีแก้ไขมากกว่า เช่น เรามีปัญหานี้ ชชาติอื่นเป็นไหม แล้วจะแก้ไขกันอย่างไร”

“เสนอให้มีการประสานงานกันในรูปแบบเครือข่าย ชมรม เพื่อสานสัมพันธ์กัน หารือและคุยในประเด็นที่เป็นปัญหา หรือเรื่องร่วมกัน เพราะวัฒนธรรมที่แตกต่างและหลากหลายของแต่ละประเทศ แวันและกรอบในการนำเสนอข่าวของเราอาจไม่เหมือนเพื่อนชาติอื่นๆ ซึ่งแน่นอนเพราะเรามองจากมุมของเรา แต่อย่างน้อยอยากให้มีองในฐานะที่เป็นกรอบของ AEC ไม่ใช่มุมมองของเราเพียงอย่างเดียว”

“หากเอาผลประโยชน์ของชาติเพื่อรายงานข่าวอาเซียน ทำที่สุดมันจะกลายเป็นว่าเราได้อะไร เสียอะไร ซึ่งแท้ที่จริง สารหลักของประชาคมอาเซียนคือมุมมองจากระดับชาติ ไปสู่นานาชาติและภูมิภาค เพื่อสร้างกำลังการต่อรองมากขึ้นในการรวมกลุ่มกัน การสร้างความรู้สึกร่วมแบบนี้ ผมเชื่อว่าประสบความสำเร็จได้หากทำผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การเชื่อมสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ผมเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงมาจากวัฒนธรรมเป็นหลักไม่ใช่การออกกฎเกณฑ์บังคับ”

นอกจากนั้น ยังมีข้อท้าทายจริยธรรมอื่นๆจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทย เช่น สังคมนิยมในปัจจุบัน ทำให้สื่อมวลชนต้องทำข่าวที่ขายได้มากกว่าการทำข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และมีข้อเสนอแนะให้สื่อมวลชนอาเซียนควรให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะปัญหาป่าไม้เป็นปัญหาร่วมของชาติอาเซียนและกำลังถูกทำลายอย่างมาก แต่นักข่าวหลายชาติไม่สามารถรายงานปัญหาทรัพยากรธรรมชาติได้เพราะถูกรัฐบาลควบคุม

4.3 สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนต่างประเทศ

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนในภูมิภาคอาเซียนเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมสื่ออาเซียนจำนวน 12 คนใน 7 ประเด็น ได้แก่ 4.3.1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนที่ไม่ถูกต้องตามจริยธรรมในประเทศของตน/ในภูมิภาคอาเซียน 4.3.2) การมีประมวลจริยธรรมหรือข้อกำหนดทางจริยธรรมของสื่อมวลชนในประเทศ 4.3.3) อุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน 4.3.4) ความเห็นต่อการมีข้อกำหนดด้านจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 4.3.5) ประเด็นจริยธรรมที่ควรเป็นข้อกำหนดร่วมกันของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 4.3.6) ปัญหาและอุปสรรคของการนำข้อกำหนดจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนไปสู่การปฏิบัติ 4.3.7) แนวทางหรือกลยุทธ์ในการส่งเสริมจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ในการสัมภาษณ์นี้ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นภาษาไทยได้ดังนี้

4.3.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนที่ไม่ถูกต้องตามจริยธรรม

ผู้ให้ข้อมูลแต่ละประเทศมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนที่ไม่ถูกต้องตามจริยธรรมนั้นครอบคลุมประเด็นที่หลากหลาย เช่น

- 1) การนำเสนอเรื่องราวที่ไม่ถูกต้อง การนำเสนอข่าวหรือหวนำตื้นตัน หรือเรื่องราวที่ไม่มีหลักฐานที่มาของแหล่งข้อมูลชัดเจนถูกต้อง
- 2) ความไม่เป็นกลางของสื่อมวลชน เช่นบางประเทศในอาเซียน สื่อต้องทำงานภายใต้การกำหนดทิศทางและข้อแนะนำของพรรคการเมือง (พรรคคอมมิวนิสต์) หรือเอนเอียงไปทางฝ่ายพรรคการเมืองที่ตนชื่นชม
- 3) ความไม่ชัดเจนระหว่างการนำเสนอข่าวกับการโฆษณาประชาสัมพันธ์
- 4) การรับของขวัญหรือรับสินบน การใช้ประโยชน์จากตำแหน่งนักหนังสือพิมพ์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ใช้บทบาทหน้าที่ของสื่อไปเพื่อให้ได้เงินจากผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะในแถบชายแดน โดยไม่รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง
- 5) การไม่ปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของสื่อ ทำให้ประชาชนไม่เชื่อถือสื่อมวลชน

4.3.2 การมีประมวลจริยธรรมหรือข้อกำหนดทางจริยธรรมของสื่อมวลชน

ส่วนใหญ่เกือบทุกประเทศจะมีข้อกำหนดจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนอยู่แล้ว ซึ่งมีการเรียกชื่อและมีที่มาแตกต่างกันไป เช่น ในประเทศกัมพูชา มี Cambodia Center for Independent Media ซึ่งมีสมาชิกจาก 16 สมาคมสื่อมวลชนทั่วประเทศได้กำหนดจริยธรรมของสื่อมวลชนกัมพูชาขึ้นใช้ร่วมกันเมื่อปี พ.ศ. 2552 ประเทศลาวมีข้อกำหนดจริยธรรมสื่อ 10 ประการ ใช้เมื่อ พ.ศ. 2551 ประเทศอินโดนีเซียมีประมวลจริยธรรมเรียกว่า Kode Etik Jurnalistik พ.ศ. 2549 ประเทศมาเลเซียมีประมวลจริยธรรมซึ่งจัดทำขึ้นโดยสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย แม้กระทั่งประเทศพม่ายังมีประมวลจริยธรรมที่ออกโดยสภาวิชาชีพสื่อมวลชนและเริ่มใช้ในเดือนพฤษภาคม ปี 2557 นี้ ยกเว้นประเทศเวียดนามที่กำหนดในกฎหมายสื่อมวลชนที่เข้มงวดเพื่อความมั่นคงทางการเมืองและสื่อต้องปฏิบัติตามแนวทางของพรรค (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 3)

4.3.3 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน

แม้ว่าแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียนจะมีข้อกำหนดทางจริยธรรมของสื่อมวลชนแล้วก็ตาม แต่ก็มีเหตุที่สื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดทางจริยธรรมได้ ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งการไม่สามารถปฏิบัติตามจริยธรรมว่า 1) สื่อขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมหรือจรรยาบรรณเมื่อนำไปสู่การปฏิบัติ 2) สื่อมวลชนในหลายประเทศของภูมิภาคอาเซียนได้รับเงินเดือนน้อย ค่าตอบแทนต่ำ 3) ผู้ปฏิบัติงานสื่อขาดความเป็นมืออาชีพ ขาดการศึกษาฝึกอบรมและพัฒนาวิชาชีพด้านสื่อที่เข้มแข็ง 4) เพราะระบบทุนนิยมสื่อมีผลต่อการที่สื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติตามจริยธรรม/จรรยาบรรณวิชาชีพ การแข่งขันที่เข้มข้นในธุรกิจสื่อและความจำเป็นเพื่อการดำเนินธุรกิจให้อยู่รอดอาจมีส่วนบั่นทอนความมั่นคงของการยึดมั่นในอุดมการณ์ของสื่อมวลชนได้ 5) ในบางประเทศสื่อมวลชนไม่รับรู้ถึงการมีจริยธรรมวิชาชีพเพราะต้องทำหน้าที่ตามที่พรรคกำหนดเพื่อสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์

4.3.4 ความเห็นต่อการมีข้อกำหนดด้านจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

เมื่อสอบถามถึงการมีข้อกำหนดด้านจริยธรรมร่วมระหว่างสื่ออาเซียนด้วยกัน สื่อต่างๆ ในอาเซียนต่างมีความเห็นแตกต่างกัน ฝ่ายที่สนับสนุนให้เหตุผลว่าเป็นสิ่งที่ดีที่จะมีโอกาสแบ่งปันร่วมกันระหว่างสื่อมวลชนในกลุ่มประเทศอาเซียน เพราะหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนต่างไม่ได้ทำงานเชื่อมโยงกัน ทำให้ขาดความรู้เกี่ยวกับสื่อเพื่อนบ้าน แต่บ้างก็เห็นด้วยว่าควรมีร่วมกันประมาณร้อยละ 90 ไม่ควรเหมือนกันทั้งหมดเพราะต่างมีกฎหมายต่างกัน ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่เห็นด้วยกับการมีข้อกำหนดด้านจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนให้เหตุผลซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) แต่ละประเทศในภูมิภาคมีความแตกต่างในมุมมอง ความคิดและการตีความรวมทั้งวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จึงไม่จำเป็นต้องมีจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมกัน
- 2) แต่ละประเทศมีข้อกำหนดทางจริยธรรมของตนเองอยู่แล้ว เพียงปฏิบัติให้ได้ตามนั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีจริยธรรมในระดับภูมิภาคอีก และ
- 3) จริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนไม่สามารถใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตามมีผู้เสนอว่าสนับสนุนการมีจริยธรรมสื่อมวลชนร่วม แต่ควรเป็นระดับโลกไม่ใช่เพียงระดับภูมิภาคเท่านั้น

4.3.5 ประเด็นจริยธรรมที่ควรเป็นข้อกำหนดร่วมกันของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่เห็นด้วยกับการมีข้อกำหนดด้านจริยธรรมร่วมระหว่างสื่อมวลชนอาเซียนได้เสนอประเด็นที่ควรกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

- 1) ความถูกต้องของข้อมูลข่าวสาร การรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องด้วยหลักฐาน การรายงานข่าวอย่างสมดุล
- 2) ความเป็นมืออาชีพของสื่อมวลชน
- 3) ห้ามการรับผลประโยชน์และการคอร์รัปชัน
- 4) การรักษาความเป็นส่วนตัว
- 5) การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การระมัดระวังในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนพิการ
- 6) การส่งเสริมคุณค่าของประชาธิปไตยและเสรีภาพในการสื่อสาร
- 7) เคารพสิทธิของผู้อื่นในประเทศสมาชิกอาเซียนในแต่ละบริบทของแต่ละประเทศ
- 8) การยอมรับและเข้าใจความแตกต่างทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียน

4.3.6 ปัญหาและอุปสรรคของการนำข้อกำหนดจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนไปสู่การปฏิบัติ

ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการนำข้อกำหนดจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ปัญหาความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียน อาจเป็นอุปสรรคในการหาจุดร่วมทางประเด็นจริยธรรม

- 2) สื่อมวลชนในหลายประเทศมีรายได้ต่ำ และความสามารถขององค์กรสื่อที่จะเพิ่มค่าตอบแทนให้สื่อมวลชนไม่เท่ากันในแต่ละประเทศ ทำให้ความหวังที่จะลดปัญหาการรับสินบนทำได้ยาก
- 3) อุดมการณ์ของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศแตกต่างกัน ทั้งในระดับปัจเจก ระดับองค์กร รวมถึงปัจจัยอื่นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
- 4) หากเกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างประเทศ สื่อมวลชนอาจไม่สามารถรักษาความเป็นกลางได้ เพราะมักจะปกป้องประเทศของตนเองมากกว่า
- 5) สื่อมวลชนในแต่ละประเทศมีเรื่องราวที่ต้องกังวลอยู่มากมาย สื่อมวลชนภาคธุรกิจต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด จึงไม่แน่ใจว่าการกำหนดจริยธรรมร่วมกันจะนำไปสู่การปฏิบัติได้
- 6) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนยังขาดความร่วมมือและเวทีที่จะถกปัญหาจริยธรรมกันอย่างจริงจัง

4.3.7 แนวทางหรือกลยุทธ์ในการส่งเสริมจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ผู้ให้ข้อมูลจากแต่ละประเทศได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางหรือกลยุทธ์ในการส่งเสริมจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ดังนี้

- 1) การสร้างความเป็นมืออาชีพให้แก่สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน โดยให้การศึกษาและฝึกอบรมทางวิชาชีพสื่อมวลชนแก่ผู้ปฏิบัติงานทั้งในระดับประเทศและภายใต้ความร่วมมือของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน
- 2) การจัดเวทีประชุมสัมมนาด้านจริยธรรมสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นโอกาสให้สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนได้มีโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ ตลอดจนแสวงหาทางแก้ปัญหาด้านจริยธรรมร่วมกัน และจะนำไปสู่ข้อตกลงในการกำหนดจริยธรรมร่วมกันได้
- 3) การส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อมวลชนให้แก่ภาคประชาชน (media literacy) เพื่อใช้พลังประชาชนผู้บริโภคข้อมูลข่าวสารเป็นตัวกำหนดกรอบจริยธรรมของสื่อมวลชนทางอ้อม
- 4) การสร้างเครื่องมือการติดตามตรวจสอบจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน เช่น ในรูปแบบของผู้ตรวจสอบสื่อ (Ombudsman) หรือสภาสื่ออาเซียน (ASEAN Media Council) โดยให้ผู้แทนจากทุกประเทศเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อติดตามการทำหน้าที่ของสื่อและรับเรื่องร้องเรียนจากผู้ที่ได้ผลกระทบจากการทำงานของสื่อ
- 5) ควรมีการรณรงค์ส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ประชาชนและสังคมทั่วไป เพราะปัจจุบันนี้ทุกคนทำหน้าที่เป็นสื่อได้ จึงควรมีความรับผิดชอบเท่าๆ กับผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อมวลชน

4.4 สรุปผลการเสวนาวิชาการ

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้จัดการเสวนาวิชาการเรื่อง “จริยธรรมสื่อมวลชนอาเซียน: โอกาสและความเป็นไปได้” เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 25 กันยายน 2557 ณ โรงแรม ดิเอมเมอร์ลด์ รัชดา กรุงเทพฯ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย และให้ความรู้แก่สาธารณะ ผู้เข้าร่วมเวทีเสวนา ได้แก่ นายสมชัย สุวรรณบรรณ ผู้อำนวยการกองการกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี ที่ปรึกษาชมรมนักข่าวอาเซียน และรองศาสตราจารย์อรุณีประภา หอมเศรษฐี ประธานสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) มีผู้เข้าร่วมรับฟังประมาณ 70 คน ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญจากการเสวนาวิชาการได้ดังนี้

4.4.1 นายสมชัย สุวรรณบรรณ เห็นว่าแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียนยังมีปัญหาเรื่องสื่ออยู่ หากจะกำหนดแนวทางกำกับดูแลกันเอง โดยปลอดจากการแทรกแซงของหน่วยงานภาครัฐก็ยังสามารถทำได้ ไม่ดี สำหรับประเทศไทยสื่อยังแบ่งกันเป็นค่ายเนื่องจากประเด็นทางการเมือง มีการใช้ภาษาสร้างความเกลียดชัง (hate speech) และการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล โดยเฉพาะเด็กและสตรี สิ่งเหล่านี้หากไม่มีการควบคุม หรือกำกับดูแลกันเอง ก็จะสร้างความเสียหายให้สังคมอย่างมาก ดังนั้นกลุ่มภาคประชาชนและองค์กรต่างๆ ควรมารวมตัวกันเป็นสุนัขเฝ้าสื่อ (media watch dog) เพื่อกำกับดูแลไม่ให้สื่อใช้สิทธิเสรีภาพจนเกินขอบเขต ดังนั้น หากแต่ละประเทศยังมีปัญหาของตัวเองอยู่ การจะทำในกรอบใหญ่อาเซียนแล้วจะทำได้มากนักน้อยเพียงใดก็ยังเป็นประเด็นคำถาม แต่อย่างน้อยส่วนตัวเชื่อว่าจำเป็นต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำหรือการกำหนดหลักการสามสี่ข้อที่สื่อทุกประเภทต้องเข้าไปอยู่ในกรอบนั้น และเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องชักชวนเพื่อนสื่อในภูมิภาคอาเซียนมาร่วมมือกันกำกับดูแล

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการสร้างข้อกำหนดจริยธรรมร่วมกัน นายสมชัยกล่าวถึงเรื่องวัฒนธรรมการทำงานของสื่อแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน แม้แต่ในประเทศไทยเอง สื่อวิทยุโทรทัศน์เดิมจะเป็นของภาครัฐและเป็นสื่อเชิงพาณิชย์ ส่วนสื่อสาธารณะมาทีหลัง แตกต่างจากการกำเนิดของสื่อฝั่งตะวันตกที่เริ่มจากการมีสื่อสาธารณะก่อน จึงมีความเข้มแข็งเป็นสถาบันหลักของสังคมอยู่ก่อน แม้จะมีสื่อพาณิชย์ตามมาภายหลังก็ยังไม่มีความขัดแย้งกับจริยธรรมมากเพราะมีมาตรฐานเดิมวางไว้อยู่แล้ว ด้วยเหตุที่ค่านิยมและฐานคิดแตกต่างกัน สื่อของไทยจึงมีหลักคิดที่ตอบประโยชน์ส่วนตัวก่อนสาธารณะ

การเปลี่ยนแปลงใดๆที่เป็นสิ่งใหม่ ผู้ปฏิบัติงานต้องปรับกระบวนการทางความคิดหรือทัศนคติให้ตรงกันก่อน ยิ่งทำรายการคุณภาพดีมาก็ยังต้องใช้ทุนมาก การรวมกลุ่มของสื่อมวลชนภายใต้องค์กรวิชาชีพและกำกับดูแลกันเองเพื่อสร้างมาตรฐานกลางทางจริยธรรมร่วมกันก็มีความเป็นไปได้และต้องใช้พลังของผู้บริโภคมาช่วยกำกับดูแลควบคุมสื่อด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาของแต่ละชาติในอาเซียนมีระดับความก้าวหน้าแตกต่างกัน ดังนั้น การจะสร้างจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในอาเซียนระดับภาพใหญ่เลยคงทำได้ยาก ควรต้องเริ่มจากในระดับประเทศของตนเองก่อน สำหรับองค์กรกำกับดูแลควรให้การสนับสนุนการทำงานของสื่อด้านจริยธรรม แต่ไม่ควรสร้างกติกากำหนดการทำงานสื่อทำงานได้ยาก และไม่จำเป็นต้องมีมาตรฐานเดียวสำหรับคนทุกกลุ่ม เพราะตลาดสื่อมวลชนในอนาคตจะเป็นตลาดเฉพาะกลุ่มมากขึ้น

นายสมชัยเห็นด้วยกับการที่สื่อสิ่งพิมพ์จะกำกับดูแลกันเองร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะเขาลงทุนเองทุกอย่าง ส่วนสื่อวิทยุโทรทัศน์นั้นใช้ทรัพยากรของรัฐ จึงเห็นด้วยว่า ต้องใช้รูปแบบการกำกับดูแลร่วมกัน (co regulation) โดยควรแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) องค์กรวิชาชีพ (operator) เช่นสมาคมวิชาชีพต่างๆ 2) ผู้กำกับดูแล (regulator) และ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เพราะพลังผู้บริโภค เป็นส่วนสำคัญที่จะสามารถทำให้ระบบการกำกับดูแลกันเองของสื่อได้ผล สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

4.4.2 นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี กล่าวว่าขณะนี้เมืองไทยอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ ซึ่งสามารถแยกได้เป็นสามส่วน ดังนี้

1) ปัญหาสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นของเอกชนทั้งหมด เมื่อสื่อมวลชนกระทำความผิดหรือไม่พอใจและลาออกจากองค์กรวิชาชีพ องค์กรก็ไม่สามารถทำอะไรได้ นายชวรงค์เห็นด้วยกับการกำกับ

ดูแลตัวเองร้อยละเปอร์เซ็นต์โดยรัฐต้องไม่แทรกแซง แต่รัฐควรสนับสนุนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อของประชาชนและสร้างองค์กรผู้บริโภคสื่อที่เข้มแข็ง ในขณะนี้อองค์กรสมาชิกรหัสสื่อพิมพ์แห่งชาติเพียงอย่างเดียวยังทำงานไม่ได้ผล ต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรสมาชิกด้วย เช่น ถ้ามีเรื่องร้องเรียนมาและสมาชิกรหัสสื่อพิมพ์รับเรื่องไว้แล้ว องค์กรสมาชิกต้องมีการแก้ไขปรับปรุง และองค์กรภาคประชาชนควรมีบทบาทในการกดดัน เพราะหากสมาชิกรหัสสื่อพิมพ์มีบทลงโทษ แต่ผู้บริโภคยังไม่สนใจให้การสนับสนุนรหัสสื่อพิมพ์นั้นต่อไป มาตรการลงโทษของสมาชิกรหัสสื่อพิมพ์ก็จะไม่มีความหมาย

2) สื่อวิทยุโทรทัศน์มีความแตกต่างจากสิ่งพิมพ์ เพราะคลื่นความถี่คือทรัพยากรของชาติ ดังนั้นจึงต้องกำกับดูแลโดยองค์กรรัฐคือสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เป็นลักษณะการกำกับดูแลร่วมโดยนำตัวอย่างจากต่างประเทศมาใช้ คือองค์กรรัฐมีหน้าที่สนับสนุนให้สื่อกำกับดูแลกันเองก่อน หากมีปัญหากำกับดูแลกันเองไม่ได้รัฐจึงเข้าไปจัดการ หากใครทำผิดหลักจริยธรรมจะมีการเก็บข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในการต่อไปในอนาคตครั้งต่อไป

3) สื่อออนไลน์ มีการจัดตั้งสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ขึ้นเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2555 เป็นแหล่งรวมของเจ้าของและบริษัทที่มีการเสนอข่าวออนไลน์เพื่อวางหลักในการทำงาน เช่น ทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ จริยธรรมและความเป็นมืออาชีพของสื่อออนไลน์และการพัฒนานักวิชาชีพ ทั้งนี้มีการทำกรอบจริยธรรมไว้แล้วและจะลงรายละเอียดเพิ่มขึ้นเพราะในอนาคตคงมีเรื่องร้องเรียนเข้ามามากขึ้นเรื่อยๆ เพราะสื่อออนไลน์มีการแข่งขันยอดและจำนวนของผู้ชม ได้มีการเชิญนายกสมาคมโฆษณาสื่อดิจิทัลมาให้ความเห็นด้วย เพราะการวางแผนซื้อสื่อก็มีผลต่อการกำกับดูแลจริยธรรมเช่นกัน

จริยธรรมสื่อออนไลน์คือความท้าทายใหม่ในยุคนี้ ประเทศไทยถือเป็นต้นแบบของการรวมตัวสื่อออนไลน์ในภูมิภาคอาเซียน มีการเชิญตัวแทนสื่อออนไลน์ในกลุ่มประเทศอาเซียนมาสัมมนา และบางประเทศก็ดำเนินการตามประเทศไทย เช่น ฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย อินโดนีเซียได้ลอกแบบร่างแนวปฏิบัติการเสนอข่าวสื่อออนไลน์ไปใช้และให้สภาสื่อมวลชนอินโดนีเซียรับรองเพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน แต่ในเมืองไทยยังมีปัญหาในการปฏิบัติเพราะหลายสื่อยังไม่ทำตามอย่างเคร่งครัด เช่น การขออนุญาตเมื่อเอาภาพหรือข่าวคนอื่นมาใช้

การรวมตัวของสื่อในภูมิภาคอาเซียนไม่จำเป็นต้องผ่านองค์กรวิชาชีพสื่อเพียงอย่างเดียวสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายข่าวอาเซียน (Asian News Networks: ANN) เป็นองค์กรที่ดูแลสื่อในระดับเอเชียและมีสื่อหนังสือพิมพ์หลักระดับประเทศเป็นสมาชิก เช่น The Nation ของไทย The Jakarta Post ของอินโดนีเซีย Philippine Daily Inquirer ของฟิลิปปินส์ News Straits Times ของมาเลเซีย ซึ่งเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการพัฒนาจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนได้เช่นกัน

ปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน คือ แต่ละประเทศมีศักยภาพและอำนาจในการดำเนินการไม่เท่ากัน เช่น กลุ่มแรกเป็นประเทศที่มีศักยภาพ ได้แก่ อินโดนีเซียกับไทยซึ่งไทยใช้วิธีการผลักดันผ่านองค์กรวิชาชีพสื่อ ในฟิลิปปินส์ยังไม่มีสื่อสิ่งพิมพ์แห่งไหนโดดเด่นและมีการแข่งขันสูง จึงรวมตัวกันยากลำบากมาก ส่วนประเทศเวียดนาม สื่อยังเป็นของรัฐเป็นหลัก การร่วมดำเนินการใดๆ ต้องขออนุญาตจากรัฐบาลก่อน เดิมรัฐบาลคุมและทำสื่อเองหมด

เวียดนามจึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องจริยธรรมมากนัก แต่ขณะนี้มีความซับซ้อนมากขึ้นเพราะมีระบบสัมปทานออกใบอนุญาตให้คนอื่นไปทำ จึงเห็นความจำเป็นที่ต้องตั้งคณะกรรมการจริยธรรม

สำหรับประเทศพม่าจะมีรูปแบบคล้ายอินโดนีเซีย เพราะกฎหมายสื่อใหม่ของพม่า มี UNESCO เป็นผู้สนับสนุน โดยให้สภารับรองการมีอยู่ของสภาสื่อเลย โดยสื่อไม่ต้องเป็นสมาชิก ส่วนประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์เป็นระบบที่รัฐบาลคุมเบ็ดเสร็จ แม้สหภาพสื่อสิงคโปร์มีตัวตนอยู่ แต่ก็เหลือสมาชิกอยู่น้อยมากเพียงร้อยละกว่าคนเท่านั้น ส่วนสื่อในมาเลเซียก็ถูกควบคุมมาโดยตลอด ไม่กล้าทำอะไร นอกจากเรื่องสวัสดิการเป็นหลัก เรื่องสิทธิเสรีภาพจึงเป็นเรื่องรองลงไป เรื่องจริยธรรมก็อาจมีปัญหามากขึ้น นายชวรงค์ให้ความเห็นว่า ในอนาคตสื่อจะมีความซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นปัญหาจริยธรรมก็จะมีความซับซ้อนตามไปด้วยเช่นกัน

4.4.3 รองศาสตราจารย์อรุณีประภา หอมเศรษฐี มีความเห็นว่า ก่อนที่สร้างจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน การรวมกลุ่มวิชาชีพสื่อของประเทศไทยควรจะต้องเข้มแข็งเสียก่อน แต่ของประเทศไทยมีข้อจำกัดคือ องค์กรวิชาชีพจะดูแลได้เฉพาะคนที่ตนเป็นสมาชิกเท่านั้น สื่อไทยเกิดขึ้นมาอย่างอิสระมาก่อน ดังนั้นการจะกำกับและควบคุมจึงยากกว่าสื่อในประเทศที่เกิดขึ้นใหม่ การรวมกลุ่มเป็นองค์กรวิชาชีพ จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้สมาชิกรวมตัวกันและดูแลกัน แต่ไม่ควรกำหนดมาตรฐานจริยธรรมกรอบเดียวจากรัฐ เพราะสื่อมีความหลากหลาย ไม่ว่าอย่างไร เจ้าของหรือนายทุนจะเป็นคนกำหนดทิศทางการทำงาน จึงควรปล่อยให้เขาดูแลกันเองก่อน ถ้าจัดการไม่ได้แล้วภาครัฐจึงเข้าไปจัดการสิ่งที่ควรทำคือการสนับสนุนให้สื่อมีการรวมกลุ่มกัน ไม่ต่างคนต่างอยู่

การให้ความรู้และการศึกษาแก่คนทำสื่อให้เข้าใจความเป็นอาเซียนนับว่าเป็นเรื่องจำเป็น เพราะเมื่อรวมประชาคมแล้วจะมีการไหลของข่าวสารมากขึ้น อนาคตสื่อไทยก้าวไปข้างหน้าได้ ก้าวอย่างมีคุณภาพได้ แต่หากมีสื่อชั่วร้ายก็ร้องเรียนได้ ภาคประชาชนสามารถร่วมมือกันทำให้สื่อพัฒนาขึ้นได้ การกึ่งภาครัฐคือ ต้องสนับสนุนให้องค์กรวิชาชีพที่รวมกลุ่มกันนั้น มีความเข้มแข็งเสียก่อน องค์กรเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีเพียงกลุ่มเดียว แต่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในขณะนี้ องค์กรกำกับดูแลไม่ได้ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งขึ้น มีกติกาหลายอย่างที่ทำให้คนทำงานสื่อลำบากขึ้น ดังนั้น รัฐต้องสนับสนุนให้มากให้ผู้ผลิตสื่อเกิดความคิดสร้างสรรค์สิ่งดีๆ

การสรุปประเด็นจากการเสวนาวิชาการ จะเห็นว่าผู้ร่วมเวทีเสวนาวิชาการทั้งสามคนมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่อง 1) ประโยชน์และความเป็นไปได้ของการมีจริยธรรมสื่อมวลชนร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 2) ปัจจัยภูมิหลังด้านการเมืองและสังคมและของแต่ละประเทศอาจเป็นปัญหาอุปสรรคในการรวมตัวของแต่ละประเทศเพื่อสร้างข้อกำหนดจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาค 3) สิ่งสำคัญในการผลักดันให้สื่อมวลชนคำนึงถึงจริยธรรมในการทำงานคือการอาศัยพลังประชาชนช่วยตรวจสอบและต่อต้านการกระทำผิด 4) องค์กรภาครัฐควรมีบทบาทในการให้การสนับสนุนสื่อมวลชนด้านงบประมาณและการฝึกอบรมเพื่อให้สื่อมวลชนมีการรวมกลุ่มกันได้อย่างมั่นคงและทำงานอย่างมีคุณภาพ 5) ประเทศในภูมิภาคอาเซียนควรพัฒนาจริยธรรมสื่อมวลชนภายในประเทศของตนให้เข้มแข็งก่อน จึงจะสามารถสร้างความเข้มแข็งในระดับภูมิภาคได้

4.5 สรุปผลการประชุมวิชาการระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน

การประชุมวิชาการระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียนจัดโดยสถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ (สวส.) องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ 8-9 ธันวาคม 2557 ณ กรุงเทพมหานคร เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาชีพ ตลอดจนแนวทางปฏิบัติภายใต้กรอบจริยธรรมสื่อที่ใช้อยู่ในปัจจุบันในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน โดยการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นโครงการระยะที่ 3 ต่อเนื่องจากการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้ปฏิบัติงานองค์กรสื่อในประเทศสมาชิกอาเซียน เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2556 (โดย สวส.) และการศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน โดยศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสารมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) ซึ่งโครงการทั้ง 3 ระยะได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

การจัดประชุมวิชาการระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียนมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. นำเสนอผลการจัดการสัมมนาว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน โดย สวส. (ระยะที่ 1) และการศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน โดย ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มสธ. (ระยะที่ 2) เพื่อเป็นพื้นฐานด้านการดำเนินงานของสื่อมวลชนของประชาคมอาเซียนในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามกรอบจริยธรรมสื่อ มาตรฐานจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
2. เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนมุมมอง แนวคิด และพัฒนาความรู้ด้านจริยธรรมสื่อ มาตรฐานจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเหมาะสมกับลักษณะของแต่ละสื่อในประเทศอาเซียน
3. เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการร่วมมือกำหนดแนวทางจริยธรรมสื่อ มาตรฐานจริยธรรมผู้ประกอบวิชาชีพด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในประชาคมอาเซียน

การประชุมระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน จัดขึ้น ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ก กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 8-9 ธันวาคม 2557 โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งจากภายในประเทศและจากประเทศสมาชิกอาเซียน ตลอดจนผู้สนใจจากประเทศนอกภูมิภาคอาเซียน ทั้งสิ้น 62 คน เป็นตัวแทนจากหน่วยงานกำกับดูแลกิจการสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญระดับนานาชาติ ผู้บริหารโครงการสารสนเทศองค์การอาเซียน ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานสื่อภาครัฐ เอกชน และสื่อสาธารณะ ทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ-โทรทัศน์ และสื่อใหม่ รวมทั้งนักศึกษานานาชาติระดับสูงในภาควิชาสื่อสารมวลชน ในการประชุมวิชาการนี้ได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อพิจารณาประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องได้แก่

1. ประเด็นทั่วไปของจริยธรรมสื่อที่สามารถยึดถือร่วมกันได้ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน
2. ประเด็นที่ควรมีการเน้นเป็นพิเศษ ซึ่งสามารถดำเนินการเป็นรูปธรรม
3. ประเด็นความละเอียดอ่อนที่พึงระวังระวังในแต่ละประเทศอาเซียน
4. แนวทางการเผยแพร่สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

ผลการประชุมสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมประชุมต่างเห็นพ้องว่าจริยธรรมสื่อเป็นหลักและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญในการปฏิบัติของสื่อสารมวลชนทุกแขนง ซึ่งโดยทั่วไปผู้ที่ปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชนล้วนมีความเข้าใจที่ตรงกันในหลักการพื้นฐาน เช่นหลักการในเรื่องความถูกต้อง ครอบคลุมรอบด้าน ไม่เอนเอียงถือข้าง และได้สมดุลย์ ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่เป็นการยากที่จะให้มีการจัดทำมาตรฐานสากลในภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะหากเริ่มต้นด้วยหลักการและแนวทางที่ครอบคลุมประเด็นที่สามารถเป็นที่ยอมรับและไม่ขัดต่อระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน

2. ประเด็นที่ควรดำเนินการในขั้นต้นคือการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ทั้งในส่วนที่มีความคล้ายคลึง และส่วนที่มีความแตกต่างเฉพาะตัว ของแต่ละประเทศสมาชิก ทั้งป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้ง หรือนำไปสู่ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนการผลผลิตของนักสื่อสารมวลชน

3. การผลิตผลงานสื่อในภูมิภาคควรมีความระมัดระวังเป็นพิเศษในเรื่องละเอียดอ่อน เช่น ความแตกต่างของระบบการเมืองการปกครองและข้อห้ามในแต่ละประเทศ การเคารพสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคตามหลักการสากล ศาสนาและความเชื่อในแต่ละสังคม ความเท่าเทียมทั้งในด้านเชื้อชาติและระหว่างเพศ การสร้างความน่าเชื่อถือ การส่งเสริมสันติภาพและขจัดความรุนแรง ตลอดจนข้อขัดแย้งที่มีผลกระทบต่อการส่งเสริมความร่วมมือข้ามชาติ ฯลฯ เป็นต้น

4. สื่อมวลชนอาเซียนควรเล็งการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการแทรกแซงกิจการภายในของแต่ละประเทศ ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นหลักการสำคัญของการอาเซียน สื่อมวลชนอาเซียนควรมีการพิจารณารวมกลุ่มจัดตั้งหน่วยงานประสานความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งอาจใช้ชื่อหน่วยงานดังกล่าวในรูปแบบใดก็ได้ เช่น สมาคม สหพันธ์ องค์กร หรือเครือข่าย ฯลฯ เพื่อร่วมกันส่งเสริมความร่วมมือและการพัฒนาการปฏิบัติงานของสื่อสารมวลชนในภูมิภาคให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติหรือจริยธรรมที่กำหนด

5. สื่อมวลชนอาเซียนควรส่งเสริมให้มีการจัดประชุมภูมิภาคและการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เช่นเดียวกับการจัดประชุมในครั้งนี้เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในประเด็นใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสื่อใหม่และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

6. สื่อมวลชนอาเซียนควรมีการติดต่อและมีความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐที่ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศอาเซียน ทั้งในระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส (Senior Official Level) และระดับกำกับดูแลนโยบาย (Minister Responsible for Information) โดยจะเป็นคู่ทางการประสานความร่วมมือกับคณะกรรมการวัฒนธรรมและสารสนเทศอาเซียน (ASEAN Committee on Culture and Information—ASEAN COCI) อย่างเป็นทางการโดยตรง

7. นอกจากการประสานการดำเนินงานต่างๆ ผ่านช่องทาง ASEAN COCI แล้ว สื่อมวลชนอาเซียนควรพิจารณาส่งเสริมความร่วมมือกับภาคส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะภาควิชาการทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาค เช่น ASEAN University Network และองค์กรระหว่างประเทศ ตลอดจนองค์กรที่

ไม่แสวงผลกำไร (Non-Governmental Organizations) และองค์กรภาคพลเมืองอื่นๆ (Civic Groups)

บทที่ 3

สรุปผลการศึกษาเอกสาร: จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากผู้ที่เกี่ยวข้องในภูมิภาคอาเซียน บทที่ 3 เป็นการสรุปสถานการณ์สื่อมวลชนและจริยธรรมสื่อในภูมิภาคอาเซียน โดยนำเสนอเรียงลำดับประเทศ คือ บรูไน (Brunei) กัมพูชา (Cambodia) อินโดนีเซีย (Indonesia) ลาว (Laos PRD.) มาเลเซีย (Malaysia) พม่า (Myanmar) ฟิลิปปินส์ (Philippines) สิงคโปร์ (Singapore) ไทย (Thailand) และเวียดนาม (Vietnam) ตามประเด็นดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐานของแต่ละประเทศ เพื่อให้ทราบถึงภูมิหลังด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในภูมิภาคอาเซียน 2) สื่อมวลชนในแต่ละประเทศ 3) สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมือง 4) องค์กรสื่อและการกำกับดูแลสื่อ 5) จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนของแต่ละประเทศ

3.1 บรูไนดารุสซาลาม

3.1.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ประเทศบรูไน (Brunei) หรือเนการาบรูไนดารุสซาลาม (Negara Brunei Darussalam) ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว ประเทศมาเลเซีย ติดกับทะเลจีนใต้ ทิศตะวันออก ตะวันตกและทิศใต้ ติดเขตซาราวัก ประเทศมาเลเซีย มีพื้นที่รวม 5,765 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ของรัฐหรือประเทศนี้แบ่งเป็นสองส่วน โดยมีพื้นที่ของรัฐซาราวักของมาเลเซียคั่นกลาง ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะบอร์เนียว

ภาพที่ 3.1 แผนที่ประเทศบรูไน

ที่มา: <http://www.infoplease.com/atlas/country/bruneidarussalam.html>

ในปี พ.ศ. 2556 ประเทศบรูไนมีประชากรประมาณ 415,717 คน (ศูนย์ศึกษาความร่วมมือระหว่างประเทศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2556) ในจำนวนนี้ร้อยละ 20 อาศัยในเมืองหลวง คือบันดาร์เสรีเบกาวัน ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ ประชากรร้อยละ 66.3 มีเชื้อสายมาเลย์ ร้อยละ 11.2 มีเชื้อสายจีน และอีกร้อยละ 3.4 เป็นชนกลุ่มน้อย (CIA World Factbook, 2011) บรูไนมีภาษามาเลย์เป็นภาษาราชการ แต่ภาษาอังกฤษถูกใช้อย่างกว้างขวางในระบบการศึกษาและธุรกิจ อัตราหนังสือของประชากรบรูไนที่ถูกบันทึกในปีล่าสุดคือ พ.ศ. 2554 สูงถึงร้อยละ 99.8

ประเทศบรูไนปกครองด้วยระบอบสุลต่านมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 และคริสต์ศตวรรษที่ 17 กระทั่งถึงช่วงที่อำนาจของสุลต่านลดลง ประเทศตกเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตกทั้งสเปนและอังกฤษ จนได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2527 ปัจจุบันประเทศบรูไนปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเป็นประเทศเดียวในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ปกครองด้วยระบอบการปกครองนี้ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของบรูไนมีสุลต่าน (Sultan) เป็นผู้ปกครองในฐานะพระมหากษัตริย์ มีชื่อเรียกตำแหน่งอย่างเป็นทางการว่าสุลต่านและสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบรูไนดารุสซาลาม (His Majesty the Sultan and Yang Di-Pertuan of Brunei Darussalam) บริหารประเทศภายใต้หลักการ “วิถีชีวิตแบบมาเลย์ ศาสนาอิสลาม และยึดมั่นในระบบกษัตริย์” (Malay Islamic Monarchy หรือ Malay Islam Beraja: MIB) และใช้ “แนวคิดรัฐสวัสดิการอิสลาม” ในการสร้างความมั่นคงแห่งรัฐ (นิชานนท์ สิงห์พทุธางกูร. 2556)

สมเด็จพระราชาธิบดีฯ ทรงเป็นประมุขของรัฐ (Head of state) และทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้ารัฐบาล (Head of government) ด้วย นอกจากนั้นเนื่องจากบรูไนเป็นรัฐอิสลาม สุลต่านก็อยู่ในฐานะผู้นำทางศาสนาของประเทศอีกด้วย สุลต่านและนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันคือ สุลต่านฮัจญ์ฮัสซานัลโบลเกียห์ห์มูฮิซซัดดินวัตเดาะห์ห์ (Sultan Haji Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddallah) ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2510 ปัจจุบันยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและกระทรวงกลาโหมด้วย คณะรัฐมนตรี (Council of Cabinet Ministers) ของบรูไนได้รับการแต่งตั้งจากสุลต่านเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหาร นอกจากนี้สุลต่านยังแต่งตั้งสภาศาสนา (Religious Council) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเรื่องเกี่ยวกับศาสนา และสภาองคมนตรี (Privy Council) ให้คำปรึกษาเรื่องเกี่ยวกับการปกครองและรัฐธรรมนูญ ตำแหน่งสุลต่านนี้สืบทอดตามกฎมณเฑียรบาล (ศูนย์ศึกษาความร่วมมือระหว่างประเทศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2556)

ประเทศบรูไนร่ำรวยด้วยทรัพยากรที่มีมูลค่าสูง อย่างน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ รายได้จากการส่งออกน้ำมันและก๊าซเป็นสัดส่วนกว่าร้อยละ 90 ของรายได้ประเทศ รายได้ประชากรต่อหัวต่อปีจึงสูงถึง 24,765 ดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 792,000 บาทต่อปี สูงเป็นอันดับ 2 ในกลุ่มประเทศอาเซียนรองจากสิงคโปร์ และสูงเป็นอันดับ 5 ของโลก (International Monetary Fund, 2014) บรูไนกำลังพยายามเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจที่พึ่งพาน้ำมันเป็นหลักไปสู่โครงสร้างเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายมากขึ้น ภายใต้แผนการ WAWASAN 2035 หรือ VISION 2035 ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ

ของประเทศกระจายไปภาคส่วนต่างๆ นอกเหนือจากอุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมและอุตสาหกรรมหนัก VISION 2035 มีเป้าหมายให้บรูไนเป็นศูนย์กลางการลงทุนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียนในปี พ.ศ. 2578 และพัฒนาเศรษฐกิจให้ติดอันดับ 1 ใน 10 ประเทศเศรษฐกิจชั้นนำของโลก ในระยะอันใกล้ (Zul-Fakhri, 2013) ประเทศบรูไนมีระบบรัฐสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพ โดยรัฐให้หลักประกันด้านการศึกษาการเคหะและการรักษาพยาบาล โดยไม่คิดมูลค่าตลอดชีวิต และไม่มีภาระภาษีเงินได้ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้บรูไนไม่มีปัญหาทางการเงินภายใน (UN ESCAP, 2013)

3.1.2 สื่อมวลชนในประเทศบรูไน

การที่ประเทศบรูไนปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งสิทธิในการออกกฎหมายและควบคุมการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นของรัฐบาลที่มีพระราชอาธิปไตยเป็นหัวหน้า สื่อมวลชนในประเทศบรูไนจึงถูกควบคุมโดยรัฐบาลอย่างเข้มงวด สื่อสิ่งพิมพ์ในบรูไนถูกควบคุมทั้งด้วยกฎหมาย และหลักศาสนา ผู้ประกอบการหนังสือพิมพ์ต้องขออนุญาตจากรัฐบาลเป็นรายปี รัฐบาลบรูไนมีหนังสือพิมพ์ของตนเองด้วยคือหนังสือพิมพ์เปอลิตา บรูไน (Pelita Brunei) ตีพิมพ์ในภาษามลายูออกแจกจ่ายให้อ่านฟรีทุก 3 วัน และมีเว็บไซต์ในชื่อเดียวกันเพื่อเผยแพร่ข่าวสาร เนื้อหาเหมือนสื่อมวลชนส่วนใหญ่ในบรูไนคือรายงานความเคลื่อนไหวของราชวงศ์ ข้าราชการระดับสูง โครงการของภาครัฐ และการลงทุนทางธุรกิจ นอกจากนี้บรูไนยังมีอุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์ขนาดเล็ก เช่นหนังสือพิมพ์จีน หนังสือพิมพ์เฉพาะกลุ่ม และเว็บไซต์ข่าวอีกจำนวนมาก หนังสือพิมพ์จากต่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้จำหน่ายในบรูไนส่วนใหญ่เป็นหนังสือพิมพ์ในประเทศในกลุ่มอาเซียน เช่น หนังสือพิมพ์บอร์เนียวโพสต์ (Borneo Post) จากอินโดนีเซีย หนังสือพิมพ์นิวสเตรทไทมส์ (New Straits Times) จากมาเลเซีย และหนังสือพิมพ์เดอะสเตรทไทมส์ (The Straits Times) จากสิงคโปร์ (Singapore Management University: SMU, 2013)

สื่อวิทยุในประเทศบรูไนเริ่มกระจายเสียงตั้งแต่ พ.ศ. 2500 และสื่อโทรทัศน์เริ่มแพร่ภาพใน พ.ศ. 2518 โดยมีรัฐบาลเป็นเจ้าของเกือบทั้งหมดและอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์เข้มงวดไม่ต่างกับกับสื่อสิ่งพิมพ์ การประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ในประเทศบรูไนมีบริษัทวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติบรูไน (Radio Television Brunei: RTB) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ควบคุม บริหารจัดการ และผลิตเนื้อหาทั้งหมด RTB จึงเป็นทั้งสื่อมวลชนหลักของประเทศ เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล และเป็นเครื่องมือในการกำกับเนื้อหาของสื่อมวลชนทั้งหมด วิทยุทัศน์ของ RTB คือ “เป็นองค์กรสื่อเพื่อการสร้างชาติ” (RTB, 2014)

กิจการแพร่ภาพกระจายเสียงที่รัฐบาลบรูไนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการทั้งหมดประกอบด้วย สถานีวิทยุ 5 สถานี คือ สถานีเนชั่นแนลเอฟเอ็ม (National FM) สถานีพิลิฮา (Piliha) สถานีเปลังกิ (Pelangi) สถานีฮาร์โมนีเอฟเอ็ม (Harmony FM) และสถานีนุร์-อิสลาม (Nur-Islam) ส่วนสถานีโทรทัศน์ 6 สถานี ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงระบบการส่งสัญญาณเป็นระบบดิจิทัล มาตรฐาน DVB-T แล้ว

ทั้งหมดออกอากาศทั้งภาษามลายูและภาษาอังกฤษ ประกอบด้วยสถานี RTB 1, RTB 2, RTB 3 ความคมชัดสูง (High Definition: HD), RTB 4, RTB 5 และช่อง RTB New Media เนื้อหารายการ แบ่งเป็น รายการทางศาสนา การศึกษา ละครชีวิต ความบันเทิง รายการตอบคำถามโดยผู้ร่วมรายการ รายการสำหรับเด็กและเยาวชน เกมสัปดาห์ และกิจกรรมของรัฐบาล (RTB, 2014) ทั้งหมดบริหารจัดการโดย RTB

นอกจากมีหน้าที่บริหารจัดการกิจการแพร่ภาพและกระจายเสียงทั้งหมดแล้ว RTB ยังเป็นองค์กรเดียวที่มีหน้าที่ผลิตข่าวสารของรัฐบาล ส่งไปยังหน่วยงานแพร่ภาพกระจายเสียงทุกแห่งในประเทศ รวมทั้งสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม วิทยุและโทรทัศน์ในบรูไนจึงรายงานข่าวที่ผลิตโดย RTB เท่านั้น RTB อ้างผลการสำรวจว่ารายการข่าวเป็นรายการที่ได้รับความนิยมสูงสุดในกลุ่มผู้ชมโทรทัศน์ในบรูไน (RTB, 2014)

บรูไนมีบริษัทเอกชนที่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการกิจการแพร่ภาพกระจายเสียงเพียงรายเดียวคือ บริษัทคริสตัลมีเดียฯ (KRISTAL Media Sdn Bhd) กิจการในเครือของกลุ่มธุรกิจสื่อสารดีเอสที. (DST Communications Sdn Bhd) เจ้าของธุรกิจให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต ความเร็วสูง รวมทั้งโทรทัศน์กิจการบอกรับสมาชิก (Pay TV) ซึ่งทำในนามบริษัทแอสโตร-คริสตัล (Astro- Kristal) ร่วมทุนกับกลุ่มแอสโตรมาเลเซีย (Astro Malaysia) ผลิตเนื้อหาจากประเทศมาเลเซีย แล้วส่งสัญญาณมายังบรูไน บริษัทคริสตัลมีเดียฯ ได้รับอนุญาตจากสุลต่านให้ดำเนินการกิจการสถานีวิทยุเอกชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ปัจจุบันดำเนินการกิจการสถานีวิทยุคริสตัลเอฟเอ็ม (KRISTAL FM) กระจายเสียงบนคลื่นความถี่ 90.7 เมกกะเฮิรซ์ และ 98.7 เมกกะเฮิรซ์ในระบบเอฟเอ็ม รวมทั้งกระจายเสียงออนไลน์ (DST, 2014) รายการส่วนใหญ่เป็นรายการเพลงและบันเทิง รายการข่าวมีเพียงวันละ 1 ครั้ง ซึ่งเป็นการรายงานข่าวจาก RTB ของรัฐบาล (Kristal Media, 2014)

นอกจากสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงของรัฐและของเอกชนดังกล่าวแล้ว บรูไนยังมีการอนุญาตให้ดำเนินการวิทยุออนไลน์ โดยต้องขออนุญาตจากรัฐบาลเป็นกรณี และอยู่ภายใต้ข้อห้ามและการควบคุม เช่นเดียวกับสื่อกระแสหลักทั่วไป ปัจจุบันบรูไนมีวิทยุออนไลน์มากกว่า 10 สถานี ส่วนใหญ่เป็นวิทยุออนไลน์ของรัฐบาลในเครือข่ายของ RTB และเป็นวิทยุออนไลน์ที่เชื่อมสัญญาณกับสถานีวิทยุที่ดำเนินการอยู่แล้ว สถานีวิทยุออนไลน์ที่ดำเนินการโดยสถาบันการศึกษามีเพียงแห่งเดียวคือสถานีวิทยุออนไลน์ของมหาวิทยาลัยบรูไนดารุสซาลาม (Universiti Brunei Darussalam: UBD) ใช้ชื่อว่าวิทยุยูบีดี เอฟเอ็ม (UBD FM) (UBD Radio, 2011)

ผู้ที่มีบทบาทในการประกอบการสื่อภาคเอกชนในประเทศบรูไนมักเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับราชวงศ์ สื่อสิ่งพิมพ์ที่สามารถตีพิมพ์ต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนานโดยไม่ถูกระงับหรือชะลอใบอนุญาต แม้การดำเนินการต้องผ่านการอนุญาตเป็นรายปี เช่น หนังสือพิมพ์บอร์เนียวูลเลติน (Borneo Bulletin) หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษรายวันฉบับแรกของประเทศ ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 หรือหนังสือพิมพ์มีเดียเปอร์มาตา (Media Permata) หนังสือพิมพ์ภาษามลายูรายวันฉบับเดียวของ

ประเทศ ล้วนดำเนินการโดยบริษัทบรูไนเพรส (Brunei Press Sdn Bhd) ซึ่งมีบุคคลในราชวงศ์เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบกิจการ ต่างมีเจ้าของเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีสายสัมพันธ์ทางสังคมและธุรกิจที่ดีกับราชวงศ์ เช่นหนังสือพิมพ์เดอะ บรูไน ไทมส์ (The Brunei Times) ซึ่งเริ่มตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2549 มีเนื้อหาส่วนใหญ่เน้นเรื่องเศรษฐกิจ การลงทุน และเผยแพร่โครงการพัฒนาของรัฐ มียอดจำหน่าย 1 หมื่นฉบับ เป็นต้น

พฤติกรรมการบริโภคสื่อของประชาชนบรูไนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสส่วนใหญ่ในโลก นั่นคือสื่อสิ่งพิมพ์ได้รับความนิยมลดลง ขณะที่สื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ยอดจำหน่ายสูงสุดของหนังสือพิมพ์รายวัน 4 ฉบับที่มีผู้นิยมน่าอ่านมากที่สุด คือหนังสือพิมพ์ The Borneo Bulletin หนังสือพิมพ์ Pelita Brunei หนังสือพิมพ์ The Brunei Times และหนังสือพิมพ์ Media Permata มียอดจำหน่ายรวมกันเพียง 65,000 ฉบับหรือประมาณร้อยละ 16 ของประชากร (Konrad-Adenauer-Stiftung, 2014) ในขณะที่จำนวนผู้เข้าถึงสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงของบรูไนมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 90 ของจำนวนประชากร (RTB, 2014) สิ่งที่เกิดขึ้นในระยะหลายปีที่ผ่านมา คือสื่อมวลชนประเภทสื่อใหม่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่นเว็บไซต์ข่าวบรูไนไดเรคท์ (<http://www.brudirect.com>) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ข่าวสารเว็บไซต์แรกของบรูไน มีผู้นิยมน่าอ่านมากที่สุดด้วยจำนวนผู้เข้าชมวันละกว่า 40,000 คน (Brudirect.com, 2014)

ปัจจุบันนี้สื่อเว็บไซต์ยังได้กลายเป็นจุดสนใจของธุรกิจต่างๆ ในฐานะเป็นสื่อโฆษณาที่ทรงพลัง และมีต้นทุนต่ำกว่าสื่อดั้งเดิมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อแพร่ภาพกระจายเสียง ตัวอย่างจากเว็บไซต์บรูไนไดเรคท์ และเว็บไซต์ในเครือที่ขยายต่อมาอีกเกือบสิบเว็บไซต์ สินค้าที่ซื้อพื้นที่โฆษณาล้วนเป็นสินค้าชั้นนำในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกัน เช่น รถยนต์เมอร์เซเดส รถยนต์ออดี้ สายการบินแอร์เอเชีย และเครื่องดื่มเรดบูล อย่างไรก็ตามเว็บไซต์และสื่อใหม่อื่นๆ ในบรูไน อยู่ภายใต้กฎหมายและหลักการศาสนาที่เข้มงวดเช่นกัน จึงเน้นการรายงานข่าวสารทั่วไป ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองหรือบุคคลสำคัญ และไม่วิพากษ์วิจารณ์ศาสนา (brudirect.com, 2014)

ประเทศบรูไนมีองค์กรกำกับดูแลกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรคมนาคม คือ The Authority for Info-communications Technology Industry (AITI) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ซึ่งกล่าวกันว่าองค์กรกำกับดูแลนี้ไม่ได้ช่วยผลักดันการปฏิรูปธุรกิจการสื่อสารมากนัก อย่างไรก็ตามประเทศบรูไนและประเทศไทยมีบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding: MOU) ว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีด้านสารสนเทศและการกระจายเสียง ลงนามโดยสุลต่านแห่งบรูไนและนายกรัฐมนตรีของไทยเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2544 เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือด้านข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนรายการวิทยุ โทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอันจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ อย่างไรก็ตามจนถึงปัจจุบันยังไม่มีมีการแลกเปลี่ยนเนื้อหาในสื่อระหว่างสองประเทศ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อแพร่ภาพกระจายเสียง

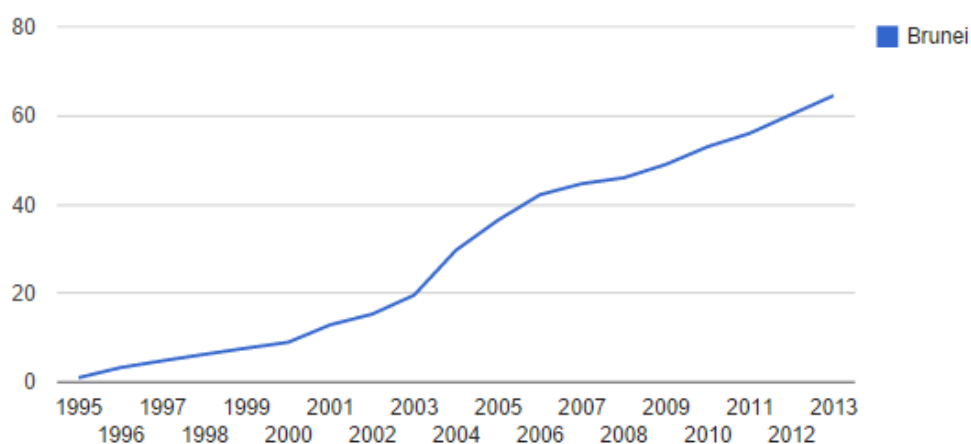
3.1.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในประเทศบรูไน

สื่ออินเทอร์เน็ต สังคมเครือข่ายออนไลน์ รวมทั้งสื่อใหม่ ที่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่หลักในการเผยแพร่ข่าวสารมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในประเทศบรูไน การขยายตัวดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมกับอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (Internet Penetration) และการถือครองโทรศัพท์มือถือ (Mobile Penetration) ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วมากเช่นกัน แต่แม้ประชาชนบรูไนจะสามารถดำเนินกิจกรรมบนอินเทอร์เน็ตได้หลากหลาย การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตในฐานะสื่อใหม่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอยู่มาก

สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunications Union: ITU) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของสหประชาชาติระบุในรายงานปี พ.ศ. 2555 ว่า อัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของบรูไนสูงถึงร้อยละ 79 หรือจำนวนประชากรประมาณ 408,786 คน เฉพาะคนที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นประจำในชีวิตประจำวันมีจำนวนถึง 318,900 คน อย่างไรก็ตามการใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่เป็นการใช้อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ หรืออุปกรณ์พกพาโดยมีสัดส่วนร้อยละ 78 ทั้งอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงบนเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ และจุดเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตความเร็วสูงไร้สาย (wireless broadband) ที่รัฐบาลพัฒนาจนกระจายไปทั่วเมืองใหญ่ภายใต้แผนพัฒนาสาธารณูปโภคเพื่อการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตในปี พ.ศ. 2550 (Singapore Management University, 2013)

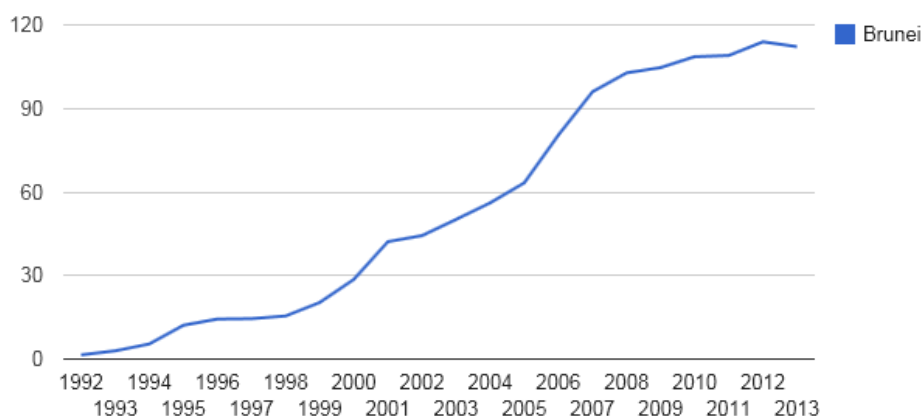
การถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ของประชากรบรูไนในปี พ.ศ. 2556 นั้น สูงถึงร้อยละ 115 ของจำนวนประชากร หรือประมาณ 468,814 เครื่อง (AITI, 2013) หรือเท่ากับว่าประชากรบรูไนจำนวนหนึ่งมีโทรศัพท์เคลื่อนที่มากกว่าคนละ 1 เครื่องเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศที่มีเครือข่ายการสื่อสารมีประสิทธิภาพสูงอื่นๆ ปัจจุบันบรูไนมีผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือ 2 เครือข่ายคือ บีโมบายล์ (B-Mobile) ซึ่งมีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 24 ให้บริการเฉพาะเทคโนโลยี UMTS (3G) และกลุ่มดีเอสที. (DSTCom) มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 76 ให้บริการทั้งเครือข่าย 3G , GSM (2G) และ HSDPA (3G+) (The Brunei Times, 2014)

ภาพที่ 3.2: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในบรูไนดารุสซาลาม พ.ศ. 2538 – 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ภาพที่ 3.3: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในบรูไนดารุสซาลาม พ.ศ. 2535 – 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

สำหรับสังคมเครือข่ายออนไลน์ (Social Network) ซึ่งได้กลายเป็นสื่อใหม่ที่ประชากรได้ยึดถือเป็นช่องทางการสื่อสารหลักแล้วนั้น บรูไนนับเป็นประเทศที่มีการใช้สื่อประเภทนี้สูงมากเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียนและในทวีปเอเชีย โดยมีผู้จดทะเบียนใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) ถึง 234,060 บัญชี หรือร้อยละ 57.3 ของจำนวนประชากร ซึ่งเป็นอัตราสูงสุดในเอเชีย หรือกล่าวได้ว่า

คนบรูไน 7 ใน 10 คนออนไลน์อยู่เสมอในชีวิตประจำวัน (SMU, 2013) มีการใช้บริการเว็บไซต์ฝากวิดีโอบนยูทิวบ์ (Youtube) มาก แม้ว่าคนบรูไนจะไม่สามารถใช้คุณสมบัติทั้งหมดของเว็บไซต์นี้ได้เท่ากับคนในประเทศอื่นๆ เนื่องจากการควบคุมโดยรัฐบาล

การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตในบรูไนนับว่ามีวงสนทนา (Forum) ออนไลน์ซึ่งได้รับความนิยมสูง ตัวอย่างวงสนทนาออนไลน์ที่มีผู้คนเข้าร่วมมากได้แก่ วงสนทนา Topix Brunei Forum วงสนทนา Brunei Forever และวงสนทนา Expat Brunei ทั้งหมดเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนกันในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน งานอดิเรก การรักษาสุขภาพ การศึกษา ไม่มีประเด็นการเมืองและศาสนา แม้แต่วงสนทนาออนไลน์ Expat Brunei ซึ่งเป็นวงสนทนาของคนต่างชาติที่อาศัยและทำงานในบรูไน ก็ไม่มีการพูดคุยถึงเรื่องการเมืองและศาสนาไม่ว่าจะเชิงบวกหรือลบ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการพูดคุยเรื่องการทำงาน ธุรกิจ การพักผ่อน และการใช้ชีวิตในฐานะคนต่างชาติในบรูไน (SMU, 2013)

นอกจากนั้นยังมีการใช้บล็อก (Blog) ในฐานะสื่อและเครื่องมือในการสร้างเครือข่าย มีบล็อกที่ได้รับความนิยม และได้รับการยอมรับจากรัฐบาลว่าอยู่ในกรอบของกฎหมาย เช่น บล็อกรานา อะดีดาส (Rano Adidas) ซึ่งเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 ในฐานะบล็อกเกี่ยวกับงานอดิเรก ต่อมาได้พัฒนาจนเป็นบล็อกที่มีการเข้าชมมากที่สุดในประเทศเฉลี่ยวันละ 4,000 - 5,000 คน (The Brunei Times, 2011) นอกจากนั้นยังมีบล็อก Delwin Keasberry's Projek Brunei ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวสารและเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ (SMU, 2013) สื่อมวลชนบรูไนเห็นว่าประเทศตนมีอิสระในการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตอย่างเต็มที่ เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้ปิดกั้นการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต และ “อนุญาตให้สมาชิกเว็บไซต์ซึ่งเป็นประชาชนทั่วไป สามารถอัปโหลดข่าวและวิดีโอนำเสนอบนเว็บไซต์ได้ด้วยตนเอง” (Zul-Fakhri, 2013)

3.1.4 องค์การสื่อและการกำกับดูแลสื่อในประเทศบรูไน

สื่อมวลชนในประเทศบรูไนไม่ว่าจะเป็นสื่อของรัฐหรือสื่อเอกชนจำเป็นต้องมีความเข้มงวดและระมัดระวังตนเองให้อยู่ในกรอบของกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐ และกรอบของหลักการทางศาสนาตามอุดมการณ์ “วิถีชีวิตแบบมาเลย์ ศาสนาอิสลาม และยึดมั่นในระบบกษัตริย์” สื่อมวลชนบรูไนมีการตรวจสอบควบคุมเนื้อหาของตน (self-censorship) ในเรื่องการเมืองและศาสนาอย่างเข้มงวดเนื่องจากความผิดฐาน “รายงานข่าวที่เป็นเท็จ” มีโทษจำคุกถึง 3 ปี โดยไม่สามารถอุทธรณ์ได้ สื่อมวลชนบรูไนจึงไม่มีการผลิตเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล องค์การผู้สื่อข่าวไร้พรมแดน (Reporters Without Borders) ซึ่งทำงานสะท้อนภาวะความมีเสรีภาพของสื่อมวลชนในโลก มองว่าการจำกัดขอบเขตในการนำเสนอเนื้อหาอย่างเข้มงวดนี้เป็นการลดทอนเสรีภาพของสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม ในการจัดอันดับเสรีภาพของสื่อในโลกปีล่าสุดคือ พ.ศ. 2557 ประเทศบรูไนก็ถูกจัดอันดับอยู่ในอันดับที่ 117 ของโลก หรืออันดับ 1 ของภูมิภาคอาเซียน (Reporters Without Borders, 2014) ซึ่งอาจเป็นตัวชี้วัดได้ว่าสื่อมวลชนในประเทศบรูไนไม่ได้รู้สึกว่าเสรีภาพของพวกเขาถูกจำกัดแต่อย่างใด

นอกจากกฎอัยการศึก (Martial Law) ที่ประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ที่ให้อำนาจสูงสุดแก่ผู้บังคับการในการควบคุมกิจกรรมทุกอย่างในประเทศ ยังมีกฎหมายสองฉบับที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชนในประเทศบรูไนได้แก่ พระราชบัญญัติสิ่งพิมพ์ (Newspaper Act) และพระราชบัญญัติสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง (Broadcasting Act) ซึ่งแต่เดิมใช้บังคับเฉพาะสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลได้เพิ่มเติมเนื้อหาเพื่อให้ครอบคลุมสื่ออินเทอร์เน็ตด้วย เช่น ระบุให้เว็บไซต์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศาสนาและการเมืองต้องลงทะเบียนกับรัฐบาลและห้ามการวิพากษ์วิจารณ์หรือเผยแพร่เนื้อหาที่สื่อเจตนามุ่งร้ายต่อประเทศและศาสนาอิสลาม ภายใต้กฎหมายที่บัญญัติขึ้นนี้รัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดต่อการควบคุมกำกับเนื้อหาของสื่อมวลชนทั้งหมด ทั้งสิ่งพิมพ์ สื่อแพร่ภาพกระจายเสียง และสื่ออินเทอร์เน็ต การควบคุมตรวจสอบเนื้อหากระทำโดยผ่าน Senior Minister ซึ่งมีฐานะเทียบเท่ารัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงการสื่อสาร (Minister of Communication) กระทรวงมหาดไทย (Minister of Home Affairs) และกระทรวงศาสนา (Minister of Religious Affairs) ทั้งนี้กฎหมายบัญญัติว่า ความผิดฐาน “รายงานข่าวที่เป็นเท็จ” มีโทษจำคุกถึง 3 ปี โดยไม่สามารถอุทธรณ์ได้

พระราชบัญญัติสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง (Broadcasting Act) พ.ศ. 2554 ได้กำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวงการสื่อสารควบคุมตรวจสอบข้อมูลข่าวสารและรายการที่ออกอากาศทางวิทยุและโทรทัศน์มิให้ข้อมูลนั้นขัดแย้งกับประโยชน์สาธารณะ หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาติ เช่น ห้ามแสดงภาพลบของสังคมบรูไน หรือแสดงแนวคิดที่ขัดกับหลักการของศาสนา เช่น กรณีภาพยนตร์จากมาเลเซียถูกห้ามฉาย เพราะแสดงภาพคนมุสลิมเชื่อถือผี ซึ่งรัฐบาลเห็นว่าขัดกับหลักศาสนาอิสลาม ห้ามเผยแพร่ศาสนาอื่นที่มีใช้ศาสนาอิสลาม ห้ามแสดงภาพผู้ชายไว้ผมยาว (กรุงเทพมหานคร. 2556) บรรณาธิการและผู้ผลิตรายการในสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียงจะต้องเสนอเนื้อหาสาระที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติทางกฎหมาย กฎหมายสื่อมวลชนทั้งสองฉบับยังกำหนดว่า ผู้สื่อข่าวต่างชาติต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลให้ทำงานในประเทศได้ และรัฐบาลยังมีสิทธิขาดในการสั่งปิดองค์กรสื่อและผู้แทนสื่อต่างประเทศ ที่ผลิตเนื้อหาขัดต่อประโยชน์สาธารณะและความมั่นคงของชาติ โดยไม่เปิดโอกาสให้อุทธรณ์

แม้ว่าประชาชนบรูไนสามารถดำเนินกิจกรรมบนอินเทอร์เน็ตได้หลากหลาย แต่การใช้การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตในฐานะสื่อใหม่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐในหลายวิธี นอกจากบทบัญญัติที่ระบุไว้ชัดเจนในกฎหมายสื่อมวลชนที่มีการปรับปรุงในปี พ.ศ. 2544 ที่ครอบคลุมถึงการสื่อสารบนอินเทอร์เน็ตแล้ว ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Provider) เพียงรายเดียวของประเทศคือบรูเน็ต (Brunet) ก็เป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรโทรคมนาคมบรูไน (Telekom Brunei: TelBru) ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐ ทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมกิจกรรมตลอดจนเนื้อหาบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ เช่นในปี พ.ศ. 2546 เว็บไซต์บรูไนทอล์ค (Brunei Talk) ถูกปิดกั้นเนื่องจากเปิดให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงกรณีข้าราชการระดับสูงผู้หนึ่งถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจ นอกจากนั้นในปี พ.ศ.

2549 รัฐบาลได้สั่งให้อินเทอร์เน็ตคาเฟ่ทุกแห่งติดตั้งไฟร์วอลล์ (firewalls) เพื่อสกัดกั้นไม่ให้ประชาชนดูภาพหรือเนื้อหาที่รัฐบาลเห็นว่าอาจขัดต่อศีลธรรมอันดี รายงานของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริการะบุว่า รัฐบาลบรูไนยังคงติดตามอีเมล และห้องสนทนาออนไลน์ของประชาชนที่รัฐบาลเห็นว่ามีความผิดกฎหมาย (SMU, 2013)

3.1.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศบรูไน

สื่อมวลชนบรูไนไม่ได้มีการกำหนดข้อกำหนดทางจริยธรรม (Code of Ethics) หรือมีหลักการกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) เหมือนสื่อในประเทศที่ยึดหลักเสรีภาพของสื่อ (Freedom of Expression) แต่การยึดมั่นอุดมการณ์ “วิถีชีวิตแบบมาเลย์ ศาสนาอิสลาม และยึดมั่นในระบบกษัตริย์” (MIB) นั้น ถือได้ว่าเป็นกรอบจริยธรรมที่สื่อมวลชนบรูไนถือปฏิบัติอยู่แล้ว และเมื่อเทียบกับประเทศที่มีการควบคุมสื่อเข้มงวดในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือกัมพูชา จะพบว่าหลักจริยธรรมของบรูไนมีความเข้มงวดกว่ามาก เนื่องจากมีเรื่องเชื้อชาติ และศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ขณะที่หลักจริยธรรมสื่อมวลชนในประเทศสังคมนิยมเช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เน้นเฉพาะการไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและการเคลื่อนไหวเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ที่ขัดแย้งกับระบอบการปกครองของตนเอง แต่ไม่ได้เข้มงวดในประเด็นวัฒนธรรมและสังคมเหมือนประเทศที่เคร่งศาสนาอย่างบรูไน

ตามปกติแล้วประชาชนบรูไนมีลักษณะเป็นคนเปิดเผยและชอบถกเถียงเจรจา แต่พวกเขาก็มียินดีที่จะควบคุมตนเอง (Self Censorship) และสนับสนุนให้เกิดสังคมที่สงบไร้ความขัดแย้ง โดยทั่วไปประชาชนบรูไนจะหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงประเด็นที่ละเอียดอ่อน เช่น การเมืองและศาสนาจนไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดปกติที่จะละเว้นเรื่องดังกล่าว ด้านสื่อมวลชนบรูไนก็ถูกปลูกฝังถึงอุดมคติในการรับใช้เชื้อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มากกว่าคำนึงถึงเสรีภาพในการสื่อสาร สื่อมวลชนจึงไม่รู้สึกว่าจะเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) มีความสำคัญกว่าหลักการสูงสุดดังกล่าว (Zul-Fakhri, 2013) ทั้งไม่เห็นว่าการควบคุมเนื้อหาของรัฐบาลเป็นการแทรกแซงเสรีภาพของสื่อ หากแต่เป็นการนำประชาชนและสื่อมวลชนในประเทศไปสู่ความเข้มแข็งและเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติหน้าที่ภายใต้หลักการ MIB หรือการเดินตามหลักการสูงสุดที่กำหนดโดยผู้นำ จึงเป็นการทำหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบของสื่อมวลชนและการที่รัฐบาลมีความพึงพอใจต่อการทำหน้าที่ของตนเป็นความภาคภูมิใจของสื่อมวลชนว่าได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องสมบูรณ์ สื่อมวลชนในประเทศบรูไนจึงมีหลักคิดที่แตกต่างไปจากสื่อมวลชนกระแสหลักที่ยึดถือแนวคิดตะวันตกที่เน้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และภายใต้หลักการ MIB ที่สำคัญสูงสุดของชาติ 3 ประการนี้ สื่อมวลชนบรูไนจึงเห็นว่าพวกเขามีเสรีภาพในการนำเสนอข่าวเพียงพอ ดังที่องค์กรผู้สื่อข่าวไร้พรมแดน (Reporters Without Borders) ได้จัดอันดับเสรีภาพสื่อมวลชน (World Press Freedom Index) ประจำปี พ.ศ. 2557 ให้สื่อมวลชนในประเทศบรูไนมีเสรีภาพสูงสุดในกลุ่มประเทศอาเซียน ตามมาด้วยประเทศไทย อินโดนีเซีย กัมพูชา มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เมียนมาร์ ลาว และเวียดนาม

เมื่อใช้หลักการ MIB 3 ประการดังกล่าวแทนข้อจำกัดทางจริยธรรม ประกอบกับการที่รัฐบาลเป็นเจ้าของสื่อส่วนใหญ่ ประเทศบรูไนจึงมีรายงานการละเมิดข้อจำกัดทางจริยธรรมจากสื่อมวลชนน้อยมาก เพราะไม่เพียงจะมีบทลงโทษรุนแรงตามกฎหมายเท่านั้น แต่บทลงโทษตามหลักการทางศาสนาเป็นสิ่งที่ประชาชนทุกคนรวมทั้งสื่อมวลชนให้ความเกรงกลัว จึงอาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนบรูไนไม่มีปัญหาละเมิดจริยธรรมให้นำมาวิเคราะห์วิจารณ์กันได้ เพราะข้อจำกัดทางจริยธรรมที่สื่อมวลชนบรูไนยึดถือนี้มีความเข้มงวดและมีบทลงโทษชัดเจนรุนแรงกว่าข้อจำกัดทางจริยธรรมของสื่อมวลชนในประเทศอื่นเสียอีก เมื่อมารวมกับการใช้เครื่องมือพิเศษทางกฎหมาย เช่นการทบทวนการอนุญาตให้ดำเนินการสื่อสิ่งพิมพ์เป็นรายปี มาตรการทั้งหมดนี้จึงสามารถควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนได้อย่างสมบูรณ์

การสร้างอุดมการณ์ร่วมทำให้ประชาชนบรูไนมีความรักเทิดทูนองค์สมเด็จพระราชาธิบดี การมีระบบรัฐสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพ โดยรัฐให้หลักประกันด้านการศึกษา การเคหะและการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่าตลอดชีวิตและไม่มีการเก็บภาษีเงินได้ การใช้แนวคิดรัฐสวัสดิการอิสลามในการสร้างความมั่นคงแห่งรัฐประกอบกับการที่ประเทศมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง ประชาชนมีชีวิตสุขสบายไม่มีปัญหาทางการเมืองภายใน เป็นหลักประกันได้ว่าบทบาทของรัฐบาลในการกำกับควบคุมประชาชนและสื่อมวลชน จะยังได้รับการยอมรับในอนาคต ประชาชนและสื่อมวลชนยินดีที่จะยึดหลักการสูงสุด 3 ประการต่อไป และพร้อมจะดำรงตนอยู่ภายใต้หลักการนี้ในระดับเดียวกันหรือสูงกว่าข้อจำกัดทางจริยธรรม ดังนั้นแนวคิดเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลไม่อาจพิสูจน์ตนเองได้ว่ามีความสำคัญกับประเทศที่มีสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และศาสนา ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะอย่างบรูไน

3.2 ราชอาณาจักรกัมพูชา

3.2.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ประเทศกัมพูชาหรือราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) ตั้งอยู่กลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทิศเหนือติดกับประเทศไทยและลาว ทิศตะวันออกติดเวียดนาม ทิศตะวันตกติดประเทศไทย และทิศใต้ติดอ่าวไทย ประเทศกัมพูชามีพื้นที่ 181,035 ตารางกิโลเมตร หรือมีขนาดประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศไทย เส้นเขตแดนโดยรอบประเทศยาวประมาณ 2,000 กิโลเมตร โดยมีเส้นเขตแดนติดต่อกับประเทศไทยยาว 798 กิโลเมตร เมืองหลวงของประเทศกัมพูชาคือกรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชามีประชากรประมาณ 15 ล้านคน (www.worldpopulationreview.com, วันที่ 1 กันยายน 2557) ภาษาราชการคือภาษาเขมร ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

ภาพที่ 3.4: แผนที่ราชอาณาจักรกัมพูชา

ที่มา: <http://www.pata.org/events/pata-travel-mart-2014/QuickFacts>

คนทั่วไปรู้จักและให้ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์แก่ประเทศกัมพูชาใน 2 ด้าน คือ 1) กัมพูชาเป็นแหล่งอารยธรรมและราชธานีของอาณาจักรขอมโบราณที่ยิ่งใหญ่ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 แล้วล่มสลายไปในเวลาต่อมา คงเหลือหลักฐานปรากฏไว้ในรูปปราสาทหินโบราณจำนวนกว่า 1,700 ปราสาท กระจายอยู่ทั่วไป โดยมีปราสาทนครวัด (Angkor Wat) และกลุ่มปราสาทในนครธม (Angkor Thom) ซึ่งเป็น 1 ใน 7 สิ่งมหัศจรรย์ของโลกและเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก และ 2) เป็นประเทศที่เกิดการขัดแย้งทางการเมืองภายใน และถูกการแทรกแซงจากภายนอก นำไปสู่การแตกแยกเป็นฝักฝ่ายจนเกิดการฆ่าฟันกันเองของชาวกัมพูชาในช่วงทศวรรษที่ 1970 -1990 เป็นที่ทราบกันทั่วโลกว่าความขัดแย้งของชนชาติกัมพูชาก่อให้เกิดการล้มตายของประชาชนนับล้านคนในช่วงระยะเวลาเพียง 3 ปี 8 เดือน 20 วัน ที่ระบอบเขมรแดงได้ปกครองดินแดน

3.2.2 สื่อมวลชนในประเทศกัมพูชา

วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เป็นช่องทางสำคัญที่ประชากรกัมพูชาส่วนใหญ่ใช้ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แต่สถานีโทรทัศน์ทุกแห่ง สถานีวิทยุและหนังสือพิมพ์ส่วนมากถูกควบคุมโดยพรรคการเมืองที่ปกครองประเทศ คือพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodian Peoples' Party: CPP) หรือกลุ่มทุนที่มีความใกล้ชิดกับ CPP ในปี พ.ศ. 2555 มีหนังสือพิมพ์ขึ้นทะเบียนในประเทศกัมพูชาจำนวนประมาณ 383 ฉบับ (MOI, 2012) แต่มีเพียง 30 ฉบับที่ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นประจำ ในจำนวนนี้มีหลายฉบับที่เจ้าของมีความเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง และใช้หนังสือพิมพ์เป็นช่องทางเพื่อโฆษณาชวนเชื่อและในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม โดยภาพรวมแล้ว สื่อหนังสือพิมพ์ในประเทศกัมพูชาถูกควบคุมโดยรัฐน้อยกว่าสื่อวิทยุและโทรทัศน์เพราะการเผยแพร่ยังอยู่ในขอบเขตจำกัด (UNESCO, 2013)

ประเทศกัมพูชามีหน่วยงานหลักที่กำกับดูแลสื่อคือกระทรวงสารสนเทศ (Ministry of Information: MOI) ควบคุมสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง และกระทรวงไปรษณีย์และโทรคมนาคม (Ministry of Posts and Telecommunication) ควบคุมสื่อโทรคมนาคม ประเทศกัมพูชามีสถานีวิทยุกระจายเสียงประมาณ 160 สถานีที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกระทรวงสารสนเทศ ในจำนวนนี้มีสองสถานีที่ถูกระบุว่าป็นอิสระจากอิทธิพลของรัฐบาล คือสถานี Sarika และ Beehive วิทยุกระจายเสียงในประเทศกัมพูชาเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ได้มากที่สุด เนื่องจากมีราคาถูกทำให้ประชาชนในชนบทสามารถซื้อเครื่องรับมารับฟังข้อมูลข่าวสารได้ จึงมีอิทธิพลต่อผู้ฟังในชนบทซึ่งไม่มีโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ไปถึง และเนื่องจากพรรคการเมืองอื่นๆ ในประเทศกัมพูชามีโอกาสจำกัดในการสื่อสารกับประชาชนทางโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียงจึงมีบทบาทสำคัญในการเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองเหล่านั้นได้มีโอกาสแข่งขันกับพรรค CPP บ้าง

ในปี พ.ศ. 2555 ประเทศกัมพูชามีสถานีโทรทัศน์ 15 สถานี (MOI, 2012) มีรัฐบาลเป็นเจ้าของหรือรัฐร่วมทุนกับภาคเอกชน สื่อโทรทัศน์กำลังแข่งขันหาสื่อวิทยุกระจายเสียงในฐานะที่เป็นช่องทางหลักซึ่งรัฐบาลใช้สื่อสารกับประชาชนและเป็นสื่อที่ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดที่สุดด้วย และเนื่องจากเนื้อหารายการข่าวที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ทุกแห่งต้องถูกตรวจสอบล่วงหน้า ดังนั้นการนำเสนอข่าวของโทรทัศน์แต่ละช่องในประเทศกัมพูชาจึงมีความคล้ายคลึงกัน

สถานีโทรทัศน์แห่งชาติกัมพูชา (National Television of Kampuchea: TVK) และสถานีวิทยุแห่งชาติกัมพูชา (National Radio of Kampuchea: NRK) เป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงสารสนเทศ แม้ว่าจะเป็นองค์กรสื่อของรัฐ แต่สถานีวิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติกัมพูชาก็มีอิสระในการหาโฆษณาเพื่อเป็นรายได้ (UNESCO, 2013)

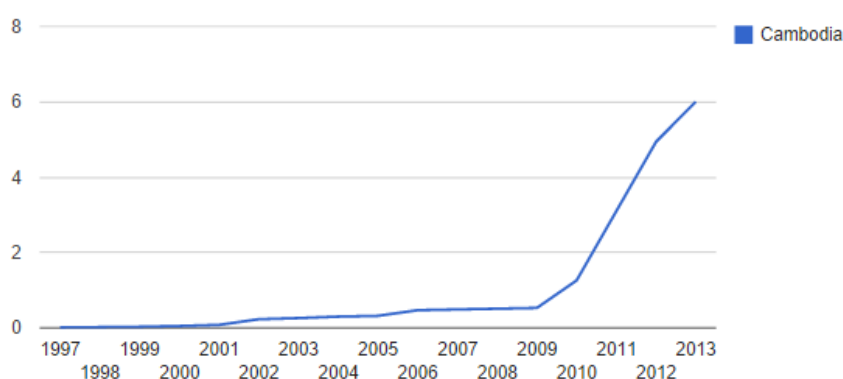
3.2.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในประเทศกัมพูชา

โทรศัพท์พื้นฐานในประเทศกัมพูชาแต่เดิมได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายหลักในกรุงพนมเปญ และไม่ได้มีการเติบโตต่อเนื่องมากนัก ข้อจำกัดด้านโครงสร้างโทรศัพท์พื้นฐานยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการให้บริการอินเทอร์เน็ตทั้งในระบบ dial-up และ DSL ประเทศกัมพูชาจึงจัดว่ามีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในระดับต่ำ ผสมผสานกับการขาดแคลนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และไฟฟ้า ทำให้การมีและใช้อินเทอร์เน็ตโดยรวมมีค่าใช้จ่ายสูงในปี พ.ศ. 2557 อัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในประเทศกัมพูชามีเพียงร้อยละ 6 (ITU, 2014) แต่ด้วยเทคโนโลยี broadband ไร้สายที่เริ่มมีให้บริการ ทำให้มีผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตรายใหม่ๆ เกิดขึ้นและเริ่มมีการลงทุนในตลาดกัมพูชาอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพิ่มขึ้นทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว อินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการเกิดขึ้นของเว็บไซต์ข่าวสาร บล็อก และการถ่ายทอดข้อมูลต่างๆ จากกัมพูชาออกสู่โลกภายนอก ซึ่งยากแก่การควบคุมโดยรัฐบาล มีผู้วิเคราะห์ว่าสื่อใหม่มีศักยภาพในการสร้างความตระหนักให้ประชาชนเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งพวกเขาไม่เคยได้รับรู้

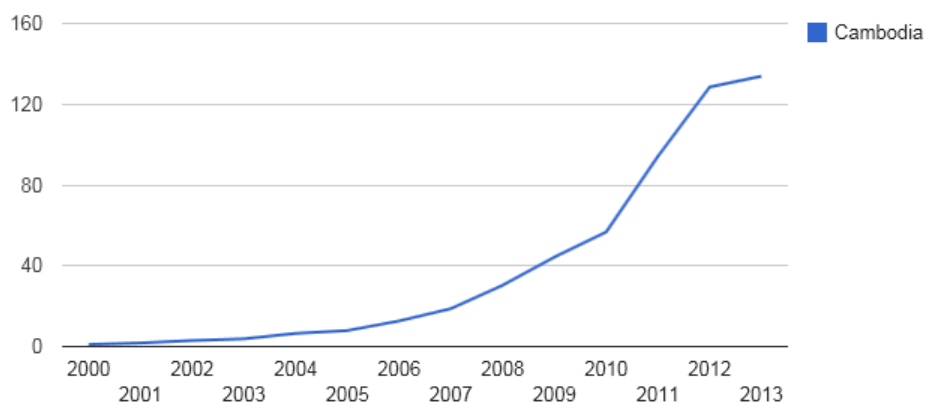
มากนักเนื่องจากสื่อดั้งเดิมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ถูกควบคุมและจำกัดโดยรัฐบาล (CCHR, 2012)

ด้วยการดำเนินนโยบายของรัฐบาลตามยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยมของชาติ (Rectangular Strategy) ประเทศกัมพูชาตั้งเป้าหมายจะยกระดับตนเองไปสู่ความเป็นประเทศที่มีรายได้ระดับกลางค่อนข้างสูง ภายในปี พ.ศ. 2573 และเป็นประเทศที่มีรายได้ระดับสูงภายในปี พ.ศ. 2593 รัฐบาลจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ 2030 (Vision 2030) และนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม รวมทั้งนโยบายอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมทั้งคุณภาพของเครือข่ายและการให้บริการโทรคมนาคมในชาติ และเปิดโอกาสให้มีการลงทุนจากภายนอกมากขึ้น เช่น กิจการด้านโทรคมนาคมซึ่งปัจจุบันนี้กัมพูชา มีผู้ประกอบการโทรศัพท์เคลื่อนที่อยู่เจ็ดบริษัท ให้บริการครอบคลุมร้อยละ 90 ของพื้นที่เมืองใหญ่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศกัมพูชามีการเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ คือมีจำนวนผู้ใช้ถึง 20 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 126 ของจำนวนประชากร (www.trc.gov.kh, วันที่ 10 กันยายน 2557) สาเหตุเนื่องจากโทรศัพท์เคลื่อนที่ปัจจุบันสามารถตอบสนองการใช้งานของประชาชนได้หลายด้านและมีราคาถูก ประชาชนกัมพูชาจำนวนมากซื้อซิมการ์ดมากกว่าหนึ่งเลขหมาย เพื่อใช้ประโยชน์จากการส่งเสริมการขายของบริษัทผู้ให้บริการซึ่งมีการแข่งขันกันสูง

ภาพที่ 3.5: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในราชอาณาจักรกัมพูชา พ.ศ. 2540 – 2556

ภาพที่ 3.6: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในราชอาณาจักรกัมพูชา
พ.ศ. 2543 – 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ประเทศกัมพูชามีแผนการเปลี่ยนผ่านโทรทัศน์ภาคพื้นดินจากระบบอนาล็อกไปสู่ระบบดิจิทัล ตามกำหนดการที่แนะนำโดยอาเซียนคือ พ.ศ. 2558 และได้เริ่มดำเนินการไปแล้วโดยมีผู้ให้บริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัลในมาตรฐาน DVB-T รายแรกของประเทศกัมพูชาคือ One TV ซึ่งดำเนินการโดย GS Group ซึ่งเป็นบริษัทของประเทศรัสเซียร่วมกับพันธมิตรระดับท้องถิ่น การลงทุนใน One TV นับว่าเป็นโครงการแรกของ GS Group ที่ลงทุนในต่างประเทศ และมีแผนที่จะให้บริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัลในประเทศปาเกีสถาน บังคลาเทศ และประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไปในอนาคตอันใกล้ ขณะนี้ One TV สามารถให้บริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัลได้ครอบคลุมถึงร้อยละ 70 ของประเทศกัมพูชา ประชาชนกัมพูชาสามารถรับชมรายการจากต่างประเทศรวมทั้งรายการที่ผลิตเองในประเทศ (GS Group, วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2014)

วิद्यุชุมชนในประเทศกัมพูชาได้ก่อตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนเงินบริจาคจากต่างชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2555 UNESCO ได้ร่วมกับศูนย์เพื่อสื่ออิสระแห่งกัมพูชา (Cambodia Center for Independent Media: CCIM) จัดชุดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้แก่นักข่าวพลเมืองทางวิद्यุเพื่อส่งเสริมเสรีภาพในการสื่อสาร มีการฝึกอบรมนักข่าว 60 คนเพื่อให้มีความสามารถผลิตรายการข่าวได้ 5 ข่าวต่อเดือนเพื่อออกอากาศทางสถานีวิทยุชุมชน นอกจากนั้นยังมีตัวอย่างอื่นๆ เช่น องค์การของประเทศสเปนเพื่อความร่วมมือในการพัฒนาระดับนานาชาติ (Spanish Agency for International Development Cooperation: AECID) ได้ร่วมมือกับศูนย์สตรีแห่งกัมพูชา (Women Media Center of Cambodia: WMC) ได้ก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนในเดือนสิงหาคม 2556 โดยมุ่งเน้นเนื้อหาที่เสริมพลังสตรีในท้องถิ่น ในการขอใบอนุญาต WMC ได้ระบุว่าจะเน้นเฉพาะเรื่องการพัฒนาเท่านั้น และจะไม่รายงานเรื่องราวของพรรคการเมืองใด

ปัจจุบันนี้ สื่อสังคม (social media) และสื่อพลเมือง (citizen media) ในประเทศกัมพูชา มีความตื่นตัวและมีประสิทธิภาพมากในการส่งผ่านและแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ทำให้ผู้ใช้งานทุกคนสามารถทำตัวเป็นสื่อมวลชนได้เอง ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจริยธรรมตามมาได้ง่ายและยากที่จะหาผู้รับผิดชอบอย่างเป็นทางการ

3.2.4 องค์การสื่อและการกำกับดูแลสื่อในประเทศกัมพูชา

การประกอบกิจการสื่อสิ่งพิมพ์ในประเทศกัมพูชาต้องได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงสารสนเทศ ก่อนที่จะตีพิมพ์เผยแพร่ กระบวนการออกใบอนุญาตถูกกำหนดไว้ในมาตรา 8 และ 9 แห่งกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ (Press Law) สื่อวิทยุและโทรทัศน์ต้องขึ้นทะเบียนกับกระทรวงสารสนเทศ แต่การประกอบกิจการโทรคมนาคมต้องขึ้นทะเบียนกับกระทรวงไปรษณีย์และโทรคมนาคม ซึ่งในส่วนของวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์นั้นยังไม่มีข้อกำหนดทางกฎหมายเป็นแนวทางในการออกใบอนุญาต จึงหมายความว่ารัฐบาลกัมพูชา (Royal Government of Cambodia: RGC) เป็นผู้มีอำนาจเต็มในการควบคุม รัฐบาลกัมพูชาจะเข้มงวดกับการออกอากาศรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วยวิธีการปฏิเสธที่จะออกใบอนุญาตหรือยกเลิกใบอนุญาตที่ออกไปแล้ว ระบบการออกใบอนุญาตนี้ส่งผลให้มีการเซ็นเซอร์รายการต่างๆ อย่างเข้มงวดโดยหน่วยงานของรัฐ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเพราะวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์นับเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่เข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ของกัมพูชาซึ่งส่วนมากยังไม่มีการศึกษา นัก การออกใบอนุญาตสื่อวิทยุและโทรทัศน์จึงมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเกี่ยวข้องด้วย เช่น พรรคการเมืองฝ่ายค้านเคยถูกปฏิเสธการออกใบอนุญาตประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงหลายครั้ง ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่มีคลื่นความถี่ที่จะจัดสรรให้ได้ ในขณะที่พรรค CPP ของฝ่ายรัฐบาลกลับได้รับการพิจารณาออกใบอนุญาตให้ทันที

สำหรับการกำกับดูแลเนื้อหานั้น สื่อสิ่งพิมพ์จะถูกกำกับดูแลโดยกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์เป็นส่วนใหญ่ กฎหมายนี้ดูเผินๆ เหมือนจะสนับสนุนเสรีภาพสื่อ เนื่องจากบทบัญญัติในมาตรา 1 ประกันเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของสื่อสิ่งพิมพ์อย่างชัดเจน เป็นการสอดคล้องกับมาตรา 31 และ 41 แห่งรัฐธรรมนูญ นอกจากนั้น มาตรา 3 แห่งกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ยังห้ามการเซ็นเซอร์เนื้อหา ก่อนการเผยแพร่ แต่ปรากฏว่าบทบัญญัติในมาตราต่อๆ มา กลับกำหนดข้อห้ามต่างๆ ในการตีพิมพ์เผยแพร่ เช่น ห้ามการเผยแพร่เนื้อหาที่อาจกระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยสาธารณะ (มาตรา 11) หรืออาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติและเสถียรภาพของรัฐบาล (มาตรา 12) หรืออาจมีผลกระทบต่อประเพณีของสังคม (มาตรา 14) ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติที่กล่าวมานี้ ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเนื่องจากมีเนื้อหา กว้าง คลุมเครือ และมีเจตนาแอบแฝงที่จะถูกใช้เพื่อสยบนักวิชาชีพสื่อที่ทำลายอำนาจรัฐ

นอกจากกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์แล้ว ประเทศกัมพูชายังมีประมวลกฎหมายอาญา (Criminal Code of Cambodia 2009) ที่ระบุถึงกรณีหมิ่นประมาทว่าเป็นการกระทำความผิดทางอาญาและมีโทษปรับสูงสุดถึง 2,500 ดอลลาร์สหรัฐหรือมีโทษจำคุก กฎหมายยังกำหนดว่าการใส่ความเจ้าหน้าที่รัฐมีโทษปรับ

และจำคุกด้วย จึงพอจะสรุปได้ว่าเสรีภาพของสื่อมวลชนในประเทศกัมพูชายังถูกจำกัดอยู่มากโดยรัฐบาล ซึ่งตัวชี้วัดเสรีภาพสื่อทั่วโลก พ.ศ. 2557 ได้จัดอันดับเสรีภาพของสื่อในประเทศกัมพูชาไว้ในลำดับที่ 144 ของโลก และลำดับที่ 4 ของกลุ่มประเทศอาเซียน รองจากบรูไน ไทย และอินโดนีเซีย (Reporters without Borders, 2014)

เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2556 กระทรวงสารสนเทศได้ตรากฎหมายใหม่ที่กำหนดให้ผู้ประกอบการวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ต้องเสนอโครงการไปยังสมาคมเนติบัณฑิตแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา (Bar Association of the Kingdom of Cambodia: BAKC) กรณีที่ต้องการสัมภาษณ์หรือนำเสนอเรื่องราวทางกฎหมาย และให้ BAKC เป็นผู้กำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลให้ โดยกระทรวงสารสนเทศอ้างถึงความจำเป็นว่าเพื่อป้องกันผลกระทบในทางลบจากการเผยแพร่ข้อมูลทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นได้ แต่เนื่องจาก BAKC มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพรรค CPP จึงเกิดความหวั่นเกรงกันว่ากฎหมายนี้จะ เป็นวิธีการเซ็นเซอร์สื่อซึ่งแอบแฝงมาในรูปแบบของกฎหมายที่ชอบธรรมนั่นเอง (UNESCO, 2012)

ประเด็นการกำกับดูแลสื่อในประเทศกัมพูชาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรวิชาชีพประกอบด้วย 3 วิธีการหลัก ได้แก่ 1) ผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อมีสิทธิในการลงทะเบียนเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพ 2) องค์กรวิชาชีพสื่อต้องมีความเป็นอิสระ และ 3) องค์กรวิชาชีพต้องส่งเสริมกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่ปรากฏในกฎหมายเกี่ยวกับสื่อ ในปี พ.ศ. 2556 ประเทศกัมพูชาเมืองค์กรวิชาชีพสื่ออยู่เป็นจำนวน 34 กลุ่ม ในรูปแบบของศูนย์ สมาคม สหภาพ สภา และสมาพันธ์ แต่ส่วนมากจะรวมกันในรูปแบบของสมาคม (association) และทุกองค์กรวิชาชีพจะมีคนกัมพูชาเป็นประธาน (Som Ratana, 2013) แต่การดำเนินการเพื่อการกำกับดูแลตนเองยังไม่ปรากฏให้เห็น ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดบางประการ เช่น ความเป็นมืออาชีพของสื่อมวลชนและการถูกแทรกแซงทางการเมือง

รัฐบาลกัมพูชาต้องเผชิญกับคำถามเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายในประเทศมาตลอด ในที่สุดจึงได้เดินหน้ากระบวนการแต่งตั้งองค์กรกำกับดูแลที่เป็นอิสระ กระทรวงไปรษณีย์และโทรคมนาคม (MPTC) ได้เริ่มก่อตั้งองค์กรกำกับดูแลด้านโทรคมนาคมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2555 มีชื่อว่า Telecommunications Regulator of Cambodia (TRC) ซึ่งรับถ่ายโอนบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายจาก MPTC มาเพื่อทำหน้าที่สำคัญเช่นการจัดสรรคลื่นความถี่และการกำกับดูแลด้านการกำหนดราคา รวมทั้งการจัดการกับข้อพิพาทด้านต่างๆ เช่น เทคนิค การปฏิบัติการ และการใช้เครือข่าย พันธกิจของ TRC ต้องตอบสนองต่อผู้บริโภค ผู้ประกอบกิจการ และผู้ให้บริการ ตลอดจนผู้ผลิตสินค้าที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามแนวทางและนโยบายของรัฐบาลกัมพูชาในการผลักดันการเติบโตของ ICT ผลประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้ประเทศกัมพูชามีบทบาทสำคัญด้าน ICT ในชุมชนโลก

3.2.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศกัมพูชา

ประเทศกัมพูชาไม่มีกฎหมายที่ว่าด้วยการครอบครองสื่อ สื่อจึงถูกครอบครองโดยรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การทำงานของสื่อขาดความหลากหลาย นอกจากนั้นยังมีกฎหมายที่ถูกตราขึ้นตามอำเภอใจของรัฐบาล เช่น ระหว่างการเลือกตั้งในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 กระทรวงข่าวสารระงับการออกอากาศของสถานีวิทยุ 5 แห่งที่ถ่ายทอดรายการจาก Voice of America และ Radio Free Asia ซึ่งเป็นสำนักข่าวของประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่สถานีของรัฐบาลกัมพูชาไม่ได้รับผลกระทบใดๆ ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความยุติธรรมของการรายงานข่าวเลือกตั้งในครั้งนั้น หรือแม้กระทั่งความยุติธรรมในการเลือกตั้งเองด้วย เป็นปกติที่รัฐบาลกัมพูชาได้มีการระงับการออกอากาศรายการต่างๆของต่างประเทศที่สนับสนุนพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามหรือคู่แข่งทางการเมือง

องค์กรวิชาชีพสื่อนับสิบองค์กรที่สร้างขึ้นในประเทศกัมพูชานั้น มีองค์กรที่ดำเนินการจริงจังเพียงไม่กี่องค์กร เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายที่ชัดเจน ไม่มีสมาชิกที่เข้าร่วมจริงจัง ส่วนใหญ่มีประมวลงจริยธรรมวิชาชีพเฉพาะของตนแต่ไม่มีการยอมรับร่วมกับผู้อื่น การรวมกลุ่มวิชาชีพในประเทศกัมพูชาจึงไม่มีผลในการส่งเสริมจริยธรรมสื่อมวลชนมากนัก แต่จะเป็นวิธีการแบ่งแยกและปกครองเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มมากกว่า (Som Ratana, 2013) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสื่อมวลชนในประเทศกัมพูชาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่างๆในการทำงาน เช่น การขาดความรู้และความเป็นมืออาชีพในการทำงาน รวมทั้งการขาดประมวลงจริยธรรม (code of ethics) เป็นแนวทางในการดำเนินงาน องค์กรวิชาชีพสื่อในประเทศกัมพูชาบางส่วนได้เล็งเห็นถึงปัญหาด้านจริยธรรมในการทำงาน กลุ่มองค์กรสื่อมวลชนและองค์กรไม่แสวงหากำไรจึงได้เห็นพ้องต้องกันในการที่จะมีประมวลงจริยธรรมสื่อมวลชนโดยให้มีความสอดคล้องกับประมวลงจริยธรรมในประเทศอื่นๆที่พัฒนาแล้วทั่วโลกและเป็นจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนกัมพูชา (Common Code of Ethics of Cambodian Journalists) ซึ่งได้รับการรับรองในการประชุมของสื่อมวลชนกัมพูชาครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ทั้งนี้องค์กรวิชาชีพเล็งเห็นว่าการมีประมวลงจริยธรรมของสื่อมวลชนกัมพูชาจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในสายตาประชาชน ว่าสื่อมวลชนสามารถทำงานรับใช้ประชาชนได้อย่างซื่อสัตย์และจริงจัง เนื้อหาของประมวลงจริยธรรมของสื่อมวลชนในประเทศกัมพูชาประกอบด้วยหัวข้อหลัก 11 ประการ คือ

- 1) การแสวงหาความจริงและการรายงานความจริง ซึ่งรวมถึงการตรวจสอบความถูกต้อง รักษาความเป็นกลาง และการไม่บิดเบือนหรือชี้นำด้วย
- 2) ความรับผิดชอบ ซึ่งกำหนดให้สื่อมวลชนต้องปฏิบัติตามกฎหมาย มีการใช้วาจากรรมและการออกเสียงที่ถูกต้อง การหลีกเลี่ยงการโจรกรรมผลงาน การโฆษณาต้องไม่ละเมิดหลักจริยธรรมโดยเฉพาะประเพณีและค่านิยมของกัมพูชา

- 3) ความเป็นอิสระ มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานของสื่อมวลชนอย่างอิสระและเป็นกลาง โดยไม่สนับสนุนพรรคการเมืองใด รวมทั้งการปกป้องสิทธิเสรีภาพในการสื่อสาร และต่อต้านกับการถูกเซ็นเซอร์
- 4) การปกป้องแหล่งข่าว กำหนดให้มีการรักษาความลับของแหล่งข่าวและการให้เกียรติในการอ้างอิงแหล่งข่าว
- 5) การเคารพความเป็นส่วนตัว ซึ่งอาจมีข้อยกเว้นให้ได้หากการละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้หนึ่งนั้นมีความสำคัญเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- 6) การปกป้องสตรี เด็ก และผู้พิการ โดยห้ามการเสนอภาพและข้อความที่ไม่เหมาะสมและกระทบต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของบุคคลเหล่านั้น และกำหนดแนวปฏิบัติในการรายงานที่เกี่ยวข้องกับเหยื่อหรือพยานที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีด้วย
- 7) การไม่เลือกปฏิบัติ กำหนดให้สื่อมวลชนปฏิบัติตามสนธิสัญญานานาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการไม่นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา รสนิยมทางเพศ ความเจ็บป่วยหรือความพิการ เว้นแต่จะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่รายงาน
- 8) การรักษาสันติภาพ เช่น การไม่รายงานข้อมูลที่เป็นการใส่ร้ายผู้อื่น หรือการบิดเบือนข้อเท็จจริง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมหรือประเทศชาติ
- 9) ความซื่อสัตย์ในวิชาชีพ เช่น การไม่รับของกำนัลที่อาจกระทบถึงวิชาชีพและศักดิ์ศรีของสื่อมวลชน หรือการรับผลประโยชน์เพื่อแลกเปลี่ยนกับการรายงานข้อมูลทั้งที่เป็นความจริงและไม่เป็นความจริง
- 10) เคารพประเพณีประจำชาติ รวมทั้งการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม และการไม่นำเสนอภาพที่น่ารังเกียจและน่าสลดใจซึ่งมีผลกระทบต่อประเพณีของกัมพูชา
- 11) การนำเสนอข่าวอาชญากรรม มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ 7 ข้อ ซึ่งรวมถึงการห้ามมิให้แสดงความเห็นในกรณีที่เกิดความยังไม่สิ้นสุด การไม่ให้เสนอรายละเอียดในวิธีการฆาตกรรม และการเคารพสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาชญากรรม

3.3 สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

3.3.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ประเทศอินโดนีเซีย หรือชื่อทางการคือ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia หรือ Republik Indonesia) เป็นประเทศที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรจัดว่ามากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือจำนวนมากกว่า 250 ล้านคน มีภาษาบาฮาซาอินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia) เป็นภาษาราชการ อินโดนีเซียตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศมาเลเซีย ระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก หรือระหว่างคาบสมุทรอินโดจีนกับทวีปออสเตรเลีย ประกอบด้วยหมู่เกาะกว่า 6 พันเกาะ เรียงรายเป็นระยะทางกว่า 5 พันกิโลเมตร ครึ่งหนึ่งอาศัยบนเกาะชวา ซึ่งเป็นที่ตั้งของกรุงจาการ์ตาเมืองหลวง

ของประเทศ กรุงจาการ์ตาได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีพลเมืองหนาแน่นที่สุดในโลก การสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2553 พบว่ามีประชากรอาศัยในกรุงจาการ์ตาและพื้นที่โดยรอบ 27.9 ล้านคน และร้อยละ 44 ของประชากรอาศัยอยู่ในเขตเมือง (World Bank, 2013)

ภาพที่ 3.7: แผนที่สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

ที่มา: <http://www.rand.org/labor/FLS/IFLS.html>

ปี พ.ศ. 2556 รายได้ประชากรของประเทศอินโดนีเซียมีมูลค่า 868,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือ 27 ล้านล้านบาท รายได้ประชากรต่อคนต่อปี 3,580 เหรียญสหรัฐ (World Bank, 2014) หรือประมาณ 114,000 บาท ประเทศอินโดนีเซียยังมีปัญหาเรื่องความยากจน การว่างงาน การขาดแคลน สาธารณูปโภคที่เหมาะสม ประชากรประมาณ 32 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 11.7 อยู่ใต้เส้นความยากจน (Poverty Line) (Central Intelligence Unit: CIU, 2012) เกือบครึ่งของครัวเรือนอินโดนีเซียมีสภาพความเป็นอยู่ยากจน มีรายได้ต่ำกว่าครัวเรือนละ 22 เหรียญสหรัฐหรือประมาณ 700 บาท ต่อครัวเรือน อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจอินโดนีเซียขยายตัวต่อเนื่องในระยะหลายปีที่ผ่านมา และจะยังขยายต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2557 มีการขยายตัวในอัตราร้อยละ 5.3 มีผลให้สัดส่วนประชากรที่ยากจนลดลงด้วย (World Bank, 2014)

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดในโลก ในการสำรวจประชากรครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2553 อินโดนีเซียมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 87.18 นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 9.87 นับถือศาสนาฮินดูร้อยละ 1.69 และนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 0.72 (Indonesian Central Bureau of Statistics, 2014) แม้ประชากรกลุ่มน้อยจะได้รับการประกันเสรีภาพในการนับถือศาสนา แต่อิทธิพลของศาสนาอิสลามก็ครอบคลุมสังคมอินโดนีเซียส่วนใหญ่ อิทธิพลทางศาสนาดังกล่าวสร้างการเผชิญหน้าและเหตุรุนแรงขึ้นหลายครั้ง

อินโดนีเซียเป็นอาณานิคมของประเทศเนเธอร์แลนด์กว่า 300 ปี เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ระหว่างสงครามโลกทั้งสองคือ พ.ศ. 2485-2488 อินโดนีเซียตกอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น หลังจากญี่ปุ่นยอมแพ้ต่อสัมพันธมิตรหลังสิ้นสุดสงคราม กระบวนการเรียกร้องอิสรภาพของคน

อินโดนีเซียนำโดยซูการ์โน (Sukarno) ได้เรียกร้องอิสรภาพจากเนเธอร์แลนด์ และประกาศอิสรภาพในปี พ.ศ. 2492 หลังได้รับอิสรภาพ โดยมีซูการ์โนเป็นประธานาธิบดีคนแรก ซูการ์โนอยู่ในตำแหน่ง 27 ปี จนถูกรัฐประหารในปี พ.ศ. 2510 โดยนายพลซูฮาร์โต (Suharto) ซึ่งต่อมากลายเป็นประธานาธิบดีคนที่สองและอยู่ในอำนาจยาวนานถึง 31 ปี จนถึงปี พ.ศ. 2531 จึงถูกกดดันจากกระบวนการประชาชนจนต้องลาออก อินโดนีเซียมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 และเริ่มยุคแห่งประชาธิปไตยนับแต่นั้น

ลูกสาวของอดีตประธานาธิบดีซูการ์โน คือนางเมกาวาตี เซตียาวาตี ซูการ์โน บุตรี (Megawati Setiawati Sukarnoputri) ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีในปี พ.ศ. 2544 และอยู่ในตำแหน่ง 3 ปี จนพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งครั้งต่อมาในปี พ.ศ. 2547 พลเอกซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน (Susilo Bambang Yudhoyono) ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีต่อเนื่องสองสมัยจนถึงปี พ.ศ. 2557 ในการเลือกตั้งทั่วไปที่มีขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557 นายโจโก วิโดโด (Joko Widodo) ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนปัจจุบัน (INFOASID, 2014)

3.3.2 สื่อมวลชนในประเทศอินโดนีเซีย

ภายหลังจากที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตลงจากอำนาจเมื่อปี พ.ศ. 2531 ยุติระบอบการปกครองแบบเผด็จการที่อินโดนีเซียเผชิญมากว่า 6 ทศวรรษหลังได้รับเอกราช นับว่าเป็นยุคใหม่แห่งประชาธิปไตย ทำให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้รับการประกันจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นเมื่ออดีตประธานาธิบดีบาฮารุดดิน ยูซุฟ ฮาบิบี (Baharuddin Jusuf Habibie ดำรงตำแหน่งระหว่าง 21 พฤษภาคม 2541–20 ตุลาคม 2542) ประธานาธิบดีคนแรกที่มาจากการเลือกตั้ง ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสื่อมวลชนให้มีความเป็นอิสระแทนการควบคุมโดยรัฐเหมือนในยุคของประธานาธิบดีซูฮาร์โต พระราชบัญญัติสื่อมวลชนฉบับที่ 40 ออกในปี พ.ศ. 2542 มีเนื้อหาให้อิสระแก่สื่อมวลชนและภาคธุรกิจในการดำเนินกิจการมากขึ้น รัฐไม่สามารถเซ็นเซอร์หรือสั่งปิดสื่อได้ ต่อจากนั้นยังมีกฎหมายเกี่ยวกับการแพร่ภาพกระจายเสียงซึ่งออกในปี พ.ศ. 2545 ให้อิสระแก่สื่อมวลชนมากขึ้น สื่อไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากรัฐเหมือนก่อน นอกจากการขออนุญาตตามหลักการของธุรกิจเท่านั้น (Utama, 2013)

คณะกรรมการการแพร่ภาพและกระจายเสียงอินโดนีเซีย (Indonesian Broadcasting Commission หรือ Komisi Penyiaran Indonesia: KPI) เป็นผู้ออกใบอนุญาตและกำกับดูแลกิจการแพร่ภาพและกระจายเสียง 4 ประเภท ภายใต้กฎหมายวิทยุและโทรทัศน์ หรือกฎหมายหมายเลข 32 พ.ศ. 2545 (broadcast Law No.32/2002) คือ วิทยุและโทรทัศน์ประเภทหน่วยงานรัฐ เอกชน บอกรับสมาชิก และประเภทชุมชน ในปี พ.ศ. 2554 ประเทศอินโดนีเซียมีสถานีโทรทัศน์ที่ได้รับใบอนุญาตระดับชาติจำนวน 14 สถานี ระดับท้องถิ่น 97 สถานี และใบอนุญาตให้บริการโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก 30 สถานี ซึ่งในจำนวน 30 สถานีนี้ ร้อยละ 60 เป็นเคเบิลทีวี ร้อยละ 20 เป็นโทรทัศน์ผ่าน

ดาวเทียม และร้อยละ 20 เป็นโทรทัศน์ภาคพื้นดิน (Vahyuni, 2013) อินโดนีเซียมีทั้งสถานีโทรทัศน์ที่ดำเนินการโดยภาครัฐและดำเนินการโดยเอกชน สถานีโทรทัศน์ของรัฐคือ Televisi Republik Indonesia (TVRI) เป็นสถานีเดียวที่มีเครือข่ายครอบคลุมทั่วประเทศ และได้รับความนิยมมากในพื้นที่ห่างไกล ส่วนสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินที่ดำเนินการโดยเอกชนมีกว่า 10 สถานี ที่มีชื่อเสียงคือ Indosiar, RCTI, SCTV, Metro TV, และ Trans 7 ส่วนตัวอย่างของสถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น เช่น Bali TV ในจังหวัด บาหลี สถานี Jak TV ในกรุงจาการ์ตา และสถานี Pacific TV ในจังหวัด Manado แพร่ภาพในเมืองสำคัญ สำนักงานสถิติแห่งชาติของอินโดนีเซีย (Badan Pusat Statistik: BPS) ระบุว่าร้อยละ 90.3 ของประชากรอินโดนีเซียที่มีอายุเกิน 10 ปี สามารถเข้าถึงการรับชมโทรทัศน์ (Internews Europe, 2014)

เช่นเดียวกับในหลายประเทศ วิทยุในอินโดนีเซียเริ่มได้รับความนิยมน้อยลง ปัจจุบันคนที่ยังฟังวิทยุเป็นประจำมีเพียงผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชนบทที่ห่างไกลและไม่สามารถรับสัญญาณโทรทัศน์ได้เท่านั้น แม้ว่าพื้นที่ที่สามารถรับสัญญาณวิทยุจะมีมากกว่าร้อยละ 85 ของประเทศ แต่มีประชากรเพียงร้อยละ 23.5 ในอินโดนีเซียเท่านั้นที่ฟังวิทยุ โดยมีสถานีวิทยุของรัฐคือ Radio Republik Indonesia (RRI) เป็นสถานีเดียวที่มีเครือข่ายครอบคลุมทั่วประเทศ (Lim, 2011).

หนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อที่มีผู้เข้าถึงในระดับต่ำกว่าสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียงมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหาการคมนาคมระหว่างเกาะในประเทศอินโดนีเซีย ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ในปี พ.ศ. 2544 เคยมีสัดส่วนร้อยละ 18.9 ของประเทศ (Lim, 2011) แต่การวิจัยสำรวจพฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มบริษัทนิลเสน (Nielsen) ระบุว่าในไตรมาสที่สามของปี พ.ศ. 2555 สัดส่วนประชากรที่อ่านหนังสือพิมพ์ลดลงเหลือร้อยละ 13.3 อย่างไรก็ตามแม้ยอดขายจะลดลง แต่สื่อสิ่งพิมพ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระข่าวของสังคม (INFOASAIID, 2012)

อินโดนีเซียมีหนังสือพิมพ์รายวันประมาณ 200 ฉบับ มีหนังสือพิมพ์และนิตยสารรายสัปดาห์ อีกหลายร้อยฉบับ เช่นหนังสือพิมพ์ Kompas ซึ่งมียอดขายสูงสุด มียอดขาย 500,000 ฉบับต่อวัน (INFOASAIID, 2012) การสำรวจของบริษัทนิลเสน ในไตรมาสที่สามของปี พ.ศ. 2555 ประมาณว่ามีผู้อ่านหนังสือพิมพ์ Kompas วันละ 1.24 ล้านคน หนังสือพิมพ์ในอินโดนีเซียส่วนใหญ่ตีพิมพ์ในภาษาบาฮาซา อินโดนีเซีย มีหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษและภาษาจีนจำนวนไม่มาก หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่สำคัญคือหนังสือพิมพ์เดอะ จาการ์ตา โพสท์ (the Jakarta Post) และหนังสือพิมพ์เดอะ จาการ์ตา โกลบ (the Jakarta Globe) และยังมีหนังสือพิมพ์ภาษาจีนอีกอย่างน้อยสองฉบับ (Lim, 2011)

องค์กรพัฒนาเอกชนของอินโดนีเซียชื่อ ศูนย์นโยบายและธรรมาภิบาลนวัตกรรม (Centre for Innovation Policy and Governance) ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับสื่อมวลชนอินโดนีเซียเมื่อเดือน มีนาคม พ.ศ. 2555 ว่า ในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา อุตสาหกรรมสื่อในอินโดนีเซียถูกขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์ด้านทุน นำไปสู่การครอบงำสื่อผ่านการถือครองโดยบุคคลจำนวนจำกัด กลุ่มธุรกิจขนาด

ใหญ่เพียง 12 กลุ่ม ครอบคลุมช่องทางสื่อสารของสื่อมวลชนเกือบทั้งหมด ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อแพร่ภาพกระจายเสียง และสื่อออนไลน์

ในจำนวนกลุ่มที่ถือครองสื่อของอินโดนีเซียนี้มีกลุ่ม MNC Group กลุ่มบริษัท Kompas Gramedia Group กลุ่มบริษัท Elang Mahkota Teknologi กลุ่มบริษัท Visi Media Asia กลุ่มบริษัท Jawa Pos กลุ่มบริษัท Mahaka Media กลุ่มบริษัท Beritasatu Media Holdings กลุ่มบริษัท Media กลุ่มบริษัท MRA Media กลุ่มบริษัท Femina และกลุ่มบริษัท Tempo Inti Media กลุ่มบริษัท MNC Group เป็นเจ้าของสื่อรายใหญ่ของประเทศ ถือครองสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดิน 3 สถานีหลัก ซึ่งเชื่อมต่อกับ 20 สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น และสถานีวิทยุอีก 22 เครือข่าย กลุ่มบริษัท Jawa Pos เป็นเจ้าของบริษัทสื่อสิ่งพิมพ์ 17 บริษัท รวมทั้งบริษัท Radar ซึ่งเป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือพิมพ์ KOMPAS หนังสือพิมพ์ทรงอิทธิพลของอินโดนีเซียด้วย และยังเป็นเจ้าของสถานีวิทยุ 12 เครือข่าย ปัจจุบันยังเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ KompasTV และยังขยายเครือข่ายสิ่งพิมพ์เพิ่มอีก 89 บริษัท กลุ่มบริษัท Visi Media Asia เป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดิน 2 สถานี คือเครือข่าย ANTV และเครือข่าย TV One และยังเป็นเจ้าของสื่อออนไลน์ที่เติบโตอย่างรวดเร็วอย่างเว็บไซต์ vivanews.com ดังนั้น การถือครองสื่อในอินโดนีเซียจึงมีการถือครองข้ามสื่อทั้งในสื่อดั้งเดิม และข้ามมายังสื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์อย่างสมบูรณ์ เพราะสื่อออนไลน์ที่มีกลุ่มบริษัท Lippo Group เป็นเจ้าของ เช่นบริษัท Berita Satu Media Holding ให้บริการโทรทัศน์ออนไลน์ (IPTV) BeritasatuTV ผ่านเว็บไซต์ beritasatu.com ก็ยังเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์และนิตยสารอีกจำนวนหนึ่งด้วย (Utama, 2013)

การถือครองข้ามสื่อที่มีลักษณะซับซ้อนดังกล่าวสร้างความกังวลว่าจะมีผลต่อสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน เพราะสื่ออาจถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเน้นผลประโยชน์ทางธุรกิจ และสนองตอบต่อนโยบายของเจ้าของซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจใหญ่ กลุ่มธุรกิจที่เป็นเจ้าของสื่อส่วนหนึ่งยังมีความใกล้ชิดกับนักการเมือง ตัวอย่างเช่นนายอาบูชิรัล บัครี (Aburizal Bakrie) ซึ่งเป็นทั้งประธานพรรคโกลซ่า (Golkar) พรรคการเมืองที่ทรงอิทธิพล และเป็นเจ้าของกลุ่มบริษัท Viva Group และนายเซอร์ยา ปาลอห์ (Surya Paloh) ผู้ก่อตั้งพรรคการเมืองใหม่คือพรรค Nasdem เป็นเจ้าของกลุ่มบริษัท Media (Utama, 2013) นอกจากนั้นเจ้าของ Jawa Pos Group กลุ่มธุรกิจหนังสือพิมพ์ที่ใหญ่ที่สุดในอินโดนีเซีย ยังเคยเป็นรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาล (INFOASAID, 2012) จึงเป็นปัญหาว่าสื่อที่นักการเมืองและนักธุรกิจเหล่านี้ถือครอง จะคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับสารและยึดถือสิทธิในการรับรู้ข่าวสาร ตลอดจนเสรีภาพในการแสดงออกมากกว่าผลประโยชน์ทางธุรกิจและการเมืองของตนมากน้อยเพียงใด และอาจใช้สื่อที่ตนถือครองในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจและการเมืองของตนด้วย ดังนั้น ประเด็นที่ท้าทายจริยธรรมสื่อมวลชนในอินโดนีเซียจึงมาจากกลุ่มธุรกิจและการเมือง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักจรรยาบรรณของสื่อที่อยู่ภายใต้การควบคุม/ความเป็นเจ้าของของคนเหล่านั้น

นอกจากประเด็นการถือครองสื่อที่มีผลกระทบต่อการทำหน้าที่ตามหลักจรรยาบรรณแล้ว ปัญหาสำคัญที่สื่อมวลชนอินโดนีเซียเผชิญอยู่คือการถูกคุกคาม สื่อถูกข่มขู่ทำร้ายและถูกสังหารโดยไม่

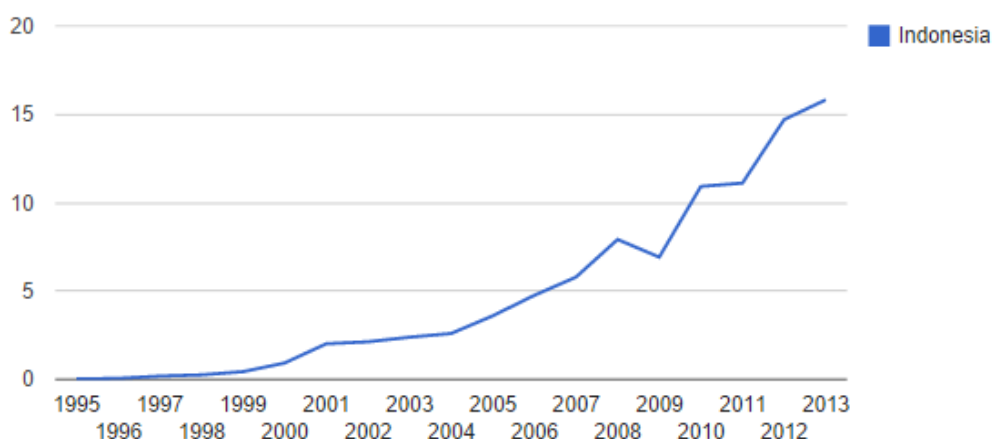
มีการดำเนินการจับกุมตัวหรือสืบค้นหาตัวผู้กระทำความผิด และองค์กรสื่อก็ไม่ได้ทำหน้าที่จริงจิ่งในการแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นกับสื่อ หรือไม่สามารถแก้ปัญหาให้ได้ (Wahyuni, 2013) นอกจากนั้น ปัญหาที่สื่อมวลชนอินโดนีเซียเห็นว่าเป็นปัญหาหลักที่ทำให้มีผลต่อการทำหน้าที่สื่อคือการที่สื่อได้รับค่าตอบแทนต่ำ เงินเดือนนักข่าวที่จบปริญญาตรีเริ่มต้นที่เดือนละประมาณ 7,000 บาท (Katrina Inandia, สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2557) และยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ออกมาเรียกร้องอย่างจริงจังเพื่อให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

3.3.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในประเทศอินโดนีเซีย

การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง ตลอดจนการตระหนักรู้ถึงประโยชน์ของเครื่องมือสื่อสาร ประโยชน์ของการเข้าถึงข้อมูลผ่านการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต รวมทั้งการที่เครื่องมือสื่อสารและการเชื่อมต่อมีต้นทุนลดลง เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์จากช่องทางการสื่อสารใหม่หรือสื่อใหม่ อย่างไรก็ตาม ลักษณะของสื่อใหม่ในอินโดนีเซียแตกต่างจากสื่อใหม่ในประเทศใกล้เคียง เนื่องจากประเทศอินโดนีเซียถูกครอบงำโดยสื่อกระแสหลักและอยู่ภายใต้การถือครองของกลุ่มธุรกิจไม่กี่กลุ่มดังที่กล่าวมาข้างต้น

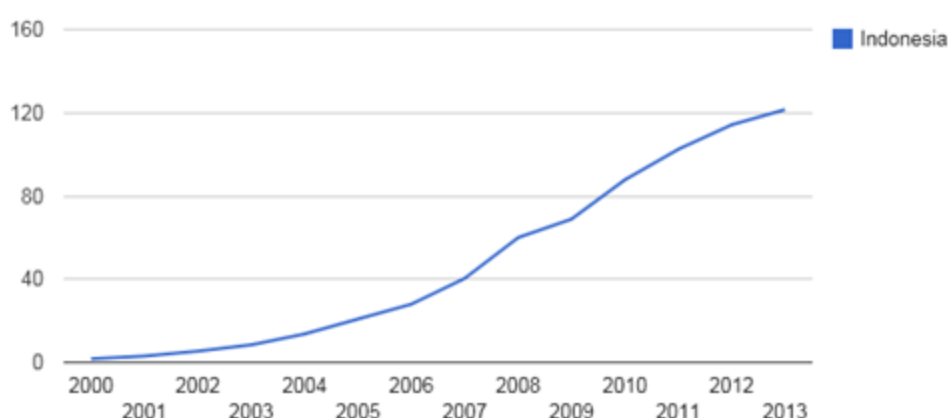
สมาคมผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตแห่งอินโดนีเซีย (The Association of Indonesian Internet Providers: APJII) ระบุว่าปลายปี พ.ศ. 2556 ประชากรอินโดนีเซียที่ใช้อินเทอร์เน็ตมีจำนวนถึง 71.19 ล้านคน (The Jakarta Post, January 15, 2014) ซึ่งสอดคล้องกับที่สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunications Union: ITU) ระบุว่าในปี พ.ศ. 2554 ประชากรอินโดนีเซียเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ร้อยละ 18 (INFOASAI, 2014) ประชากรอินโดนีเซียถือครองโทรศัพท์มือถือในสัดส่วนร้อยละ 115 (Tigermine Research, 2013) สมาคมผู้ให้บริการโทรคมนาคมเคลื่อนที่แห่งอินโดนีเซีย (Association of Indonesian Mobile Telecommunications Operators หรือ Asosiasi Telekomunikasi Seluler Indonesia: ATSI) ระบุว่าในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 ตัวเลขผู้ใช้โทรศัพท์มือถือโดยรวมสูงถึง 280 ล้านเลขหมาย ขณะที่หมายเลขโทรศัพท์บ้านลดลงจาก 40.9 ล้านเลขหมายเหลือ 38.6 ล้านเลขหมายในปี พ.ศ. 2554 (INFOASAI, 2014)

ภาพที่ 3.8: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศอินโดนีเซีย พ.ศ. 2538 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ภาพที่ 3.9: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศอินโดนีเซีย พ.ศ. 2543 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

แม้จะมีการถือครองเครื่องมือสื่อสารมากกว่าจำนวนประชากร แต่อินโดนีเซียยังมีข้อจำกัดเรื่องสาธารณูปโภคด้านสารสนเทศ สัดส่วนผู้เข้าถึงอินเทอร์เน็ตยังต่ำกว่าประเทศใกล้เคียง กระนั้นสถิติการใช้สื่อหรือเครือข่ายสังคมบนอินเทอร์เน็ตของอินโดนีเซียไม่ได้ต่ำไปด้วย มีผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ (social media) 79.3 ล้านบัญชี (statista, 2014) มีผู้ใช้บัญชีเฟซบุ๊ก 50 ล้านบัญชี บัญชีทวิตเตอร์ 29 ล้านบัญชี ผู้ใช้ทวิตเตอร์ในกรุงจาการ์ตาซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 2.4 ของผู้ใช้ทวิตเตอร์ทั่วโลก ทวิตข้อความแล้วกว่า 1 หมื่นล้านข้อความ (socialmemos, 2014) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 เว็บไซต์ www.SalangSilang.com เว็บไซต์ของอินโดนีเซียที่เน้นการรายงานข่าวเกี่ยวกับ

สังคมออนไลน์ ระบุว่ามียูทูปในอินโดนีเซียกว่า 4 ล้านบล็อก ส่วนใหญ่เขียนในภาษาบาฮาซาอินโดนีเซีย และมีบางส่วนเขียนในภาษาอังกฤษ (INFOASAI, 2014)

ปรากฏการณ์ที่มาพร้อมกับการขยายตัวของสื่อใหม่และการใช้ช่องทางการสื่อสารใหม่คือการที่สื่อกระแสหลักหันมาใช้สื่อใหม่อย่างรวดเร็วและเข้มข้น ทุกกลุ่มสื่อหันมาพัฒนาเว็บไซต์อย่างจริงจัง โดยเน้นให้เป็นธุรกิจที่สร้างรายได้แยกจากสื่อหลักที่ดำเนินการอยู่ จึงมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการนำเสนอเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้เข้าชม เว็บไซต์ที่มีผู้เข้าชมมากในอินโดนีเซียยังคงเป็นเว็บไซต์ของสื่อกระแสหลัก เช่นเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ที่ทรงอิทธิพลอย่างคอมพาส (Kompas) ซึ่งมีผู้เข้าชมมากกว่า 15 ล้านครั้ง หรือ 105 ล้าน ครั้งต่อเดือน เว็บไซต์ข่าวที่มีผู้ใช้บริการมากที่สุดคือ www.detik.com เป็นเว็บไซต์ของกลุ่มบริษัท CT ซึ่งเป็นเจ้าของเครือข่ายโทรทัศน์ 2 เครือข่าย, เว็บไซต์ Vivanews เป็นของกลุ่มบริษัท Media Asia ซึ่งเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ TVOne และ ANTV เว็บไซต์ข่าว Okezone เป็นของกลุ่มบริษัท MNC media ซึ่งเป็นเจ้าของเครือข่ายโทรทัศน์ 3 เครือข่าย (INFOASAI, 2014)

อย่างไรก็ตาม สื่อใหม่ในมือของสื่อกระแสหลัก หรือในมือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่กำลังหว่านเงินและบุคลากร ยังคงใช้เนื้อหาเดิมเช่นเดียวกับที่มีการรายงานในสื่อหลัก การเกิดขึ้นของเว็บไซต์ในมือของสื่อกระแสหลักจึงเป็นเพียงเครื่องมือเสริมในการสื่อสารและการหารายได้ทางธุรกิจ แต่ไม่ได้สร้างเนื้อหาใหม่หรือเนื้อหาที่จะเป็นทางเลือกใหม่แก่ผู้รับสาร

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการของสื่อในอินโดนีเซียคือการปรับเปลี่ยนระบบแพร่ภาพโทรทัศน์ภาคพื้นดินจากระบบอนาล็อกเป็นระบบดิจิทัล สถานีโทรทัศน์ TVRI ของรัฐบาล เริ่มทดลองการรับส่งสัญญาณภาพดิจิทัลในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 และในปีต่อมาผู้ให้บริการแพร่ภาพกระจายเสียงสองรายลงนามในสัญญาร่วมกันทดลองสัญญาณระบบดิจิทัล กระทรวงสารสนเทศและการสื่อสารได้ออกประกาศ ฉบับที่ 32 พ.ศ. 2556 กำหนดผู้ให้บริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัล มาจากทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคชุมชน ส่วนโทรทัศน์ระบบอนาล็อกจะไม่มีรายการยกเลิก ผู้ให้บริการระบบอนาล็อกยังคงให้บริการต่อไป โดยอาจเช่าใช้ช่องสัญญาณจากผู้ให้บริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัล เพื่อพัฒนาระบบส่งสัญญาณภาพของตนภายหลัง สำหรับพื้นที่ๆ กระทรวงสารสนเทศและการสื่อสารกำหนดให้พัฒนาโทรทัศน์ระบบดิจิทัลในระยะแรกโดยเริ่มในปี พ.ศ. 2556 คือ กรุงเทพมหานคร และส่วนใหญ่ของเกาะชวา ระยะที่สองอยู่ในช่วงไตรมาสแรกของปี พ.ศ. 2557 จะดำเนินการในเมืองบันเต็น (Banten) เมืองยอกยาคารตา (Yogyakarta) เกาะเรียว (Riau Islands) ไปจนถึงพื้นที่ห่างไกลในเขตสุมาตราในต้นปี พ.ศ. 2558 แต่ปรากฏว่าจนถึงกลางปี พ.ศ. 2557 ยังไม่มีผู้ให้บริการใหม่รายใดให้บริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัล จนถึงปัจจุบันจึงยังมีเพียงสถานีโทรทัศน์ของรัฐบาลคือ TVRI เท่านั้นที่ให้บริการโทรทัศน์ในระบบดังกล่าวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เมืองบันดุง เมืองสุราบายา และเมืองสำคัญอีกจำนวนหนึ่ง

แม้ว่าความนิยมในการรับฟังวิทยุกระแสหลักจะลดลง แต่สื่อเฉพาะกลุ่มอย่างวิทยุชุมชนในอินโดนีเซียกลับขยายตัวมากขึ้นในระยะหลายปีที่ผ่านมา สมาคมวิทยุชุมชนแห่งอินโดนีเซีย (Jaringan Radio Komunitas Indonesia: JKRI) ระบุว่าถึงกลางปี พ.ศ. 2555 มีสถานีวิทยุชุมชนเฉพาะบนเกาะชวา 286 สถานี ที่เหลือ 38 สถานีกระจายในจังหวัดนูซา เทงการาตะวันออก (West Nusa Tenggara) และอีก 1 สถานีในเซตปาปัว แต่ไม่มีในพื้นที่อื่น อย่างไรก็ตามมีหลักฐานว่ามีการตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นบนเกาะสำคัญอื่น เช่นเกาะสุมาตรา เกาะกาลิมันตัน และเกาะสุลาเวสี (jrkijatim.com, 2012) แต่ยากที่จะทราบตัวเลขแน่นอนของสถานีวิทยุชุมชนในประเทศนี้ เพราะสถานีวิทยุชุมชนส่วนหนึ่งดำเนินการโดยไม่ได้ขออนุญาต ปัจจุบันอินโดนีเซียควบคุมวิทยุชุมชนด้วยกฎหมายสื่อมวลชนและกฎหมายอาญาเช่นเดียวกับสื่อกระแสหลักและสื่อใหม่ ขณะที่ด้านเทคนิคนั้นกฎหมายควบคุมวิทยุชุมชนโดนจำกัดขนาดเครื่องส่งไม่เกินรัศมี 2.5 กิโลเมตร (Lim, 2011)

3.3.4 องค์การสื่อและการกำกับดูแลสื่อในประเทศอินโดนีเซีย

ในประเทศอินโดนีเซีย สื่อสิ่งพิมพ์ถูกกำกับดูแลโดยกฎหมายเลขที่ 40 พ.ศ. 2542 (Press Law) ขณะที่วิทยุและโทรทัศน์ถูกกำกับดูแลโดยกฎหมายแพร่ภาพและกระจายเสียง (Broadcasting Law) แต่ไม่มีการเซ็นเซอร์สื่อหรือควบคุมสื่อมวลชนโดยรัฐโดยตรง กฎหมายไม่ให้รัฐบาลใช้อำนาจสั่งยกเลิกเพิกถอนใบอนุญาต หรือสั่งปิดสื่อ อย่างไรก็ตามสื่อยังคงอยู่ภายใต้กฎหมายที่เข้มงวดหลากหลายฉบับ เช่นกฎหมายหมายเลข 11 ที่ออกในปี พ.ศ. 2551 (Law Number 11 Year 2008) ว่าด้วยการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทางอิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายลำดับที่ 14 ที่ออกในปีเดียวกัน (Law Number 14 Year 2008) เรื่องการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ กฎหมายลำดับที่ 1 พ.ศ. 2489 (Law Number 1 Year 1946) ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายลำดับที่ 23 พ.ศ. 2502 (Law Number 23 Year 1959) กฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน กฎหมายลำดับที่ 44 พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับภาพลามกอนาจาร (Law number 44 Year 2008) หรือกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังไม่ปรากฏว่ามีการบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัด กฎหมายเหล่านี้จึงไม่เป็นอุปสรรคในการเติบโตของสื่อมวลชนและอุตสาหกรรมสื่อ แต่เป็นเครื่องมือกำกับจริยธรรมสื่อที่ได้ผล เพราะสื่อมวลชนส่วนใหญ่ควบคุมเนื้อหาตนเพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นจำเลยทางคดีอาญา หรือคดีเรียกร้องค่าเสียหาย (Utama, 2013)

อย่างไรก็ตามในสายตาของสื่อมวลชนและนักสิทธิมนุษยชนต่างชาติ การใช้กฎหมายกำกับสื่อมวลชนดังกล่าวเป็นการลดทอนเสรีภาพของสื่อมวลชนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เช่นกรณีกฎหมายว่าด้วยความลับของรัฐซึ่งบังคับใช้ในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2554 ระบุว่าสื่อมวลชนที่ตีพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลอันเป็นความลับของรัฐจะมีความผิดทางอาญาต้องโทษจำคุกและปรับ กฎหมายนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยองค์กรเฝ้าระวังด้านเสรีภาพของสื่อ และสิทธิพลเมืองว่ามีท่าทีคุกคามต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพสื่อ จงใจใช้ถ้อยคำที่คลุมเครือ อาจถูกนำไปใช้กล่าวหาบุคคลหนึ่งบุคคลใดว่าเป็นผู้ละเมิด “ความลับแห่งรัฐ” ได้ อีกทั้งการตีความว่าข้อมูลใดจัดเป็น

ความลับแห่งรัฐ ยังเป็นอำนาจของรัฐแต่ฝ่ายเดียว จึงเปิดโอกาสให้มีการตีความเข้าข้างตนเองไปจนถึงกลั่นแกล้งกันได้ (Internews Europe, 2014)

ระหว่างสมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โตที่ปกครองยาวนานถึง 31 ปี สื่อมวลชนอิสระถูกควบคุมอย่างเข้มงวดภายใต้กระทรวงการข่าวสาร (Minister of Information) แต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย อดีตประธานาธิบดีฮาบีบี (Baharuddin Jusuf Habibie) ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรก สั่งให้ยุบกระทรวงการข่าวสารและประกาศให้สื่อมวลชนอินโดนีเซียเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ รัฐบาลอินโดนีเซียในขณะนั้นและต่อมาจึงไม่เซ็นเซอร์สื่อหรือควบคุมสื่อมวลชนโดยตรง (Internews Europe, 2014) สภานิติบัญญัติของอินโดนีเซียได้ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสื่อมวลชนเพื่อใช้แทนการควบคุมโดยรัฐ เช่นกฎหมายฉบับที่ 40 ออกในปีพ.ศ. 2542 (Law Number 40 Year 1999) ให้อิสระแก่สื่อมวลชนและภาคธุรกิจในการดำเนินการมากขึ้น รัฐบาลไม่สามารถคัดกรองเนื้อหาหรือสั่งปิดสื่อได้ ต่อจากนั้นยังมีกฎหมายเกี่ยวกับการแพร่ภาพกระจายเสียงซึ่งออกใน พ.ศ. 2545 ให้อิสระแก่สื่อมวลชนในการดำเนินการโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากรัฐเหมือนก่อน นอกจากการขออนุญาตตามหลักการของธุรกิจเท่านั้น (Utama, 2013) อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนยังอยู่ภายใต้กฎหมายหมิ่นประมาท ซึ่งเป็นความผิดอาญา และกฎหมายความผิดส่วนบุคคลอีกจำนวนหนึ่ง กระนั้นเมื่อเทียบกับประเทศในภูมิภาคเดียวกัน สื่อมวลชนอินโดนีเซียนับว่ามีเสรีภาพสูงกว่า แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนในอินโดนีเซียไม่ต่างจากที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนในประเทศที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ คือการถือครองสื่อจำกัดในมือกลุ่มธุรกิจ โดยอินโดนีเซียเป็นตัวอย่างของการถือครองสื่อที่จำกัดในกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ กระจุกตัวในวงจำกัด และถือครองข้ามสื่ออย่างสมบูรณ์ (Wahyuni, 2013)

กฎหมายอีกฉบับที่นำมาใช้กำกับสื่อมวลชนและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางคือพระราชบัญญัติภาพลามกอนาจาร มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสังคมจากการกระทำผิดดังกล่าว แต่มีการใช้ถ้อยคำที่ครอบคลุมกว้างขวางจนเกินไป (Lim, 2011) ส่วนกฎหมายว่าด้วยการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทางอิเล็กทรอนิกส์ (ITE Law) ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะเดียวกัน กรณีตัวอย่างที่ทำให้กฎหมาย ITE Law ของอินโดนีเซียได้รับความสนใจจากนานาประเทศ มาจากคดีของแม่บ้านรายหนึ่งถูกกล่าวหาว่าหมิ่นประมาทโรงพยาบาลเอกชน โดยอ้างข้อความจากอีเมลส่วนตัวที่ส่งไปยังเพื่อนและครอบครัว ศาลฎีกาตัดสินว่านางปริตามีความผิดมีโทษจำคุก 6 เดือนแต่ให้รอลงอาญา และให้ปรับ 204 ล้านรูเปียห์อินโดนีเซีย หรือประมาณ 6 แสนบาท กรณีดังกล่าวถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลในการสื่อสารออนไลน์ (INFOASAI, 2014) องค์กรผู้สื่อข่าวไร้พรมแดนได้จัดอันดับเสรีภาพสื่อประจำปี 2557 ให้อินโดนีเซียอยู่ในอันดับที่ 132 ของโลก และอันดับ 3 ของอาเซียนรองจากประเทศบรูไนและประเทศไทย (Reporters Without Borders, 2014)

องค์กรสื่อมวลชนอินโดนีเซียพยายามที่จะนำหลักการกำกับดูแลตนเอง (self regulation) มาใช้ แต่เพราะมีการรวมตัวเป็นองค์กรจำนวนมาก กระจายไปในแต่ละสื่อรวมกว่า 40 องค์กร เช่นเครือข่าย

สื่อมวลชนอิสระ (Alliance of Independent Journalists: AIJ) สภาการสื่อมวลชนอินโดนีเซีย (Indonesia Press Council) และอื่นๆ แต่ละองค์กรมีกฎระเบียบไปจนถึงข้อกำหนดกับจริยธรรมของตนเอง จึงทำให้ยากจะตัดสินในเรื่องจริยธรรมได้แน่ชัด นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการยอมรับระหว่างกัน และที่สำคัญคือแต่ละองค์กรไม่มีอำนาจในการบังคับให้สื่อมวลชนปฏิบัติตาม (Wahyuni, 2013)

ประเทศอินโดนีเซียมีองค์กรกำกับดูแลกิจการการแพร่ภาพและกระจายเสียงคือกระทรวงสารสนเทศและการสื่อสารร่วมกับคณะกรรมการแพร่ภาพและกระจายเสียงอินโดนีเซีย (Indonesia Broadcasting Commission: KPI) ส่วนกิจการโทรคมนาคม กำกับดูแลโดย **Indonesian Telecommunications Regulatory Authority (BRTI)** แต่ BRTI ก็มีบทบาทในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแพร่ภาพและกระจายเสียงด้วย เช่น การกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับรายการต่างประเทศที่ออกอากาศทางโทรทัศน์บอกรับสมาชิกให้มีการใส่คำบรรยายภาษาอินโดนีเซียด้วย การกำหนดสัดส่วนให้ออกอากาศรายการต่างประเทศ (factual programs) ได้ร้อยละ 30 และต้องจัดให้มีช่องท้องถิ่น 1 ช่องต่อทุก 10 ช่องของโทรทัศน์บอกรับสมาชิก (Global Competitive Review, 2012)

3.3.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศอินโดนีเซีย

ปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนประเทศอินโดนีเซียที่สำคัญมาจากการถือครองสื่อและการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงขึ้น และอีกสาเหตุที่ดำรงต่อเนื่องมาเนิ่นนานคือการที่สื่อมวลชนและคนทำงานด้านสื่อได้รับผลตอบแทนต่ำ (Utama, 2013) แต่ประเด็นที่ทำลายที่สุดคือการถือครองสื่อโดยกลุ่มทุน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการทำหน้าที่ และการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของสื่อมวลชน เนื่องจากสื่อมีแนวโน้มจะเอนเอียงไปยังกลุ่มทุนและพรรคการเมืองที่ถือครองสื่อของตนอยู่ นอกจากการถือครองข้ามสื่อที่มีต่อเนื่องมานานแล้ว การรวมธุรกิจสื่อซึ่งไม่ว่าจะเป็นการรวมกิจการหรือการซื้อกิจการโดยกลุ่มทุนสื่อขนาดใหญ่ ยังทำให้ปัญหาการถือครองสื่อในอินโดนีเซียน่ากังวลมากขึ้น เช่นกรณีสถานีโทรทัศน์ Indosiar ถูกซื้อโดยบริษัท Elang Mahkota Teknologi บริษัทแม่ของสถานีโทรทัศน์ SCTV หรือเว็บไซต์ detik.com ถูกซื้อโดย กลุ่มบริษัท CT Group ซึ่งเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ Trans TV และสถานีโทรทัศน์ Trans 7 สถานีโทรทัศน์ในท้องถิ่นจำนวนหนึ่งถูกซื้อโดยกลุ่มบริษัทสื่อขนาดใหญ่ เช่นกลุ่มบริษัท MNC Group ซึ่งมีสถานีโทรทัศน์ในมืออยู่แล้วทั้งในนามสถานี Sindo TV network และในนามบริษัท Jawa Pos ปัจจุบันกฎหมายว่าด้วยการจำกัดการถือครองสื่อไม่สามารถควบคุมการถือครองในลักษณะนี้ในอุตสาหกรรมสื่อมวลชนอินโดนีเซียได้ เมื่อสื่อที่ควรจะมีไว้เพื่อประโยชน์ในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนตกอยู่ในลักษณะเช่นนี้ สื่ออินโดนีเซียจึงมีลักษณะตอบสนองนโยบายของเจ้าของสื่อเป็นหลัก ซึ่งหมายถึงการสนับสนุนรัฐบาล และธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่าประโยชน์ของประชาชน นอกจากสื่อที่อยู่รวมกลุ่มธุรกิจเดียวกันจะอยู่ภายใต้นโยบายของกลุ่มทุนเดียวกันแล้ว ยังมีลักษณะของการผลิตเนื้อหาเพื่อใช้ร่วมกันหรือแลกเปลี่ยนกัน จึงทำให้กำหนดประเด็นข่าวสารได้ มีการ

ครอบงำเนื้อหาสื่อ ทำให้เนื้อหาของสื่อไม่มีหลากหลาย ไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้เลือกเนื้อหาที่ถูกต้องเหมาะสม (Utama, 2013)

การเอนเอียงทางการเมืองจะเห็นได้ชัดในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ตัวอย่างเช่นในการรณรงค์เลือกตั้งประธานาธิบดีในปี พ.ศ. 2557 สื่อมวลชนเลือกข้างสนับสนุนนักการเมืองชัดเจน เช่น สถานีโทรทัศน์ TV One ซึ่งมีนักธุรกิจตระกูลบากรี (Bakrie) เป็นเจ้าของ ถูกวิจารณ์ว่าเผยแพร่เนื้อหาที่เป็นคุณต่อพลโทปราโว ซูเบียนโต (Prabowo Subianto) ผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดี ซึ่งมีพรรคการเมืองหลายพรรคหนุนหลัง ส่วนสถานีโทรทัศน์ MetroTV ซึ่งมีนายสุรยา ปาลอห์ (Surya Paloh) หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยแห่งชาติ (National Democratic) เป็นเจ้าของก็เน้นเนื้อหาที่เป็นคุณต่อผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีอีกคนคือนายโจโก วิโดโด (Joko Widodo ประธานาธิบดีคนปัจจุบัน) (thejakartaglobe, 2014)

นอกจากการเอนเอียงในการนำเสนอข่าวสารแล้ว สื่อมวลชนอินโดนีเซียยังถูกกล่าวหาว่าใช้ความใกล้ชิดกับกลุ่มทุนและพรรคการเมืองนั้นเป็นช่องทางในการรับสินบน ซึ่งเป็นการละเมิดจรรยาบรรณร้ายแรง ตัวอย่างเช่นเจ้าหน้าที่คณะกรรมการต่อต้านสินบนแห่งชาติ กล่าวหาบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ Indopos ว่ารับเงินสินบน 2 ล้านรูเปียห์ หรือประมาณ 5 แสนบาท จากอดีตรัฐมนตรีรายหนึ่ง เพื่อให้ช่วยสร้างภาพพจน์ที่ดีแก่อดีตรัฐมนตรีรายนั้นในระหว่างการหาเสียงทั่วไปในปี พ.ศ. 2557 คณะกรรมการระบุด้วยว่ากรณีดังกล่าวไม่ใช่กรณีแรกที่เกิดขึ้นในหมู่สื่อมวลชนอินโดนีเซีย (thejakartaglobe, 2014) นาย Ade Armando นักวิชาการด้านการสื่อสาร ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์เดอะจาการ์ตาโกลบ (The Jakartaglobe) ถึงกรณีข้อกล่าวหาสื่อมวลชนรับสินบนนี้ว่า การที่เงินเข้ามาพัวพันกับนักข่าวหรือบรรณาธิการไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับสื่อมวลชนอินโดนีเซีย “ทุกวันนี้ นักข่าวจำนวนมากรับเงินเพื่อเขียนเรื่องอะไรสักอย่างกลายเป็นเรื่องปกติ มันละเมิดหลักการเป็นสื่อมวลชนที่ดี เป็นความผิดที่เรานำมาพูดกันหลายต่อหลายครั้ง แต่องค์กรสื่อไม่เคยคิดจะจัดการจริงจัง”

การรับสินบนยังมีในรูปแบบอื่น เช่นกรณีสภาการสื่อมวลชนอินโดนีเซียประกาศว่ามีนักข่าว 3 คน จากหนังสือพิมพ์ Kompas หนังสือพิมพ์ Seputar Indonesia daily และเว็บไซต์ detik.com ละเมิดจรรยาบรรณด้วยการรับหุ้่นจากบริษัทผลิตเหล็กซึ่งเป็นกิจการของรัฐในระหว่างการประกาศเสนอขายหุ้นต่อสาธารณชน (Jakarta Post, 2010) เว็บไซต์ Detik.com และหนังสือพิมพ์ Seputar Indonesia สอบสวนและพบว่านักข่าวของตนละเมิดจรรยาบรรณจริง และขอให้ทั้งนักข่าวทั้งสองลาออก ขณะที่หนังสือพิมพ์ Kompas ใช้วิธีไล่ออก

สื่อมวลชนอินโดนีเซียยังมีประเด็นเรื่องการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหลายครั้ง เช่นกรณีนักร้องที่มีชื่อเสียงรายหนึ่งห้ามมิให้นักข่าวโทรทัศน์ถ่ายภาพขณะตนกำลังใช้ชีวิตส่วนตัว แต่นักข่าวยืนยันว่ามีสิทธิที่จะรายงานเพราะนักร้องเป็นบุคคลสาธารณะ กรณีนี้กลายเป็นเรื่องที่วิพากษ์วิจารณ์มากในสังคมอินโดนีเซีย โดยมีความเห็นแตกต่างทั้งเห็นด้วยว่านักร้องมีสิทธิปกป้องความเป็นส่วนตัวของตนเอง และแม้ส่วนหนึ่งจะเห็นว่าสื่อมวลชนละเมิดจรรยาบรรณในการก้าวล่วงชีวิตผู้อื่น แต่เนื่องจาก

นักร้องคนดังกล่าวกำลังมีเรื่องชู้สาวจึงถือว่าเป็นการละเมิดจรรยาบรรณที่ไม่ร้ายแรง (Supardi, 2014)

นายบาگیر มานาน (Bagir Manan) ประธานสภาสื่อมวลชนอินโดนีเซียได้กล่าวในการเปิดการประชุมสื่อมวลชน Bali Media Forum ครั้งที่ 5 ว่าด้วยจริยธรรม สื่อมวลชน และประชาธิปไตย (Ethics, Journalism and Democracy) เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2556 ว่าสิ่งที่น่าเป็นกังวลมากที่สุดของอินโดนีเซียคือความเป็นอิสระของสื่อบนกระบวนการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะผู้เล่นรายสำคัญในวงการสื่อต่างเป็นผู้นำพรรคการเมือง ซึ่งมีผลต่อความเป็นอิสระของสื่ออย่างจริงจัง สภาการสื่อมวลชนอินโดนีเซียพบว่าใน 5 ปี ที่ผ่านมา ปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อมวลชนอินโดนีเซีย เป็นปัญหาเกี่ยวกับความไม่เป็นกลาง รุกล้ำความเป็นส่วนตัว การตีพิมพ์ภาพและเนื้อหาอนาจาร การเหยียดเชื้อชาติ และหมิ่นประมาท (Utama, 2013)

อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ว่าแม้สภาสื่อมวลชนอินโดนีเซียจะมีเจตนาในการกำกับดูแลสื่อมวลชนไม่ให้ละเมิดหลักจรรยาบรรณ แต่สภาสื่อมวลชนอินโดนีเซียก็ไม่มีอำนาจในการกำกับหรือควบคุมอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่นกรณีสภาสื่อมวลชนแห่งอินโดนีเซียสั่งให้นิตยสารเทมโปรายสัปดาห์ (Tempo weekly magazine) ขอโทษต่อสาธารณชน โดยระบุว่าได้กระทำละเมิดจรรยาบรรณในการระบุในรายงานสืบสวนสอบสวนว่านักธุรกิจชาวสิงคโปร์รายหนึ่งพยายามหลีกเลียงการชำระหนี้ นักธุรกิจรายดังกล่าวร้องเรียนต่อสภาสื่อมวลชนอินโดนีเซีย นิตยสารเทมโปประกาศว่ายอมรับการตัดสินใจของสภาสื่อมวลชนอินโดนีเซีย แต่ยืนยันว่าเรื่องที่ตนรายงานนั้นมาจากการสืบสวนโดยตรงไปตรงมาและไม่ยอมขออภัย นอกจากนั้นสื่อมวลชนอินโดนีเซียยังตั้งข้อสังเกตว่านักการเมืองสิงคโปร์คนดังกล่าวมีความใกล้ชิดกับนักการเมืองระดับสูงในรัฐบาล (Lim, 2011)

ส่วนประเด็นปัญหาจริยธรรมในสื่อใหม่ ก็มีปัญหการละเมิดจริยธรรมไม่น้อยไปกว่ากัน การพัฒนาเทคนิคภาพดิจิทัล การตัดต่อ และการส่งต่อภาพเหล่านี้บนอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา เสรีภาพส่วนบุคคล นอกจากนั้นยังมีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยการใช้กล้องแอบถ่าย อย่างกว้างขวาง จนสภาการสื่อมวลชนอินโดนีเซียต้องออก “ข้อปฏิบัติสำหรับสื่อไซเบอร์” (Cyber Media Guideline) ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 นำเสนอให้ผู้ผลิตเนื้อหาออนไลน์ตรวจสอบเนื้อหาก่อนเผยแพร่ ยกเว้นกรณีฉุกเฉินไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวได้ เป็นความลับขององค์กร หรือแหล่งข่าวที่ให้เนื้อหานั้นมีตัวตนชัดเจน มีความน่าเชื่อถือพอเพียง และเรียกร้องให้ผู้ผลิตข่าวออนไลน์ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการพิสูจน์เนื้อหาและรายงานทุกความคืบหน้า ข้อปฏิบัตินี้ได้รับการตอบรับจากองค์กรสื่อจำนวนมาก เช่น เครือข่ายสื่ออิสระ (Alliance of Independent Journalists) สมาคมนักข่าวอินโดนีเซีย (Association of Indonesian Journalists) สมาคมนักข่าวโทรทัศน์อินโดนีเซีย (Association of Indonesian TV Journalists) สมาคมสถานีโทรทัศน์ท้องถิ่นอินโดนีเซีย (Association of Indonesian Local Television Stations) สมาคมโทรทัศน์เพื่อธุรกิจอินโดนีเซีย (Association of Indonesian Commercial Televisions) สมาคมผู้พิมพ์หนังสือพิมพ์

อินโดนีเซีย (Indonesian Newspaper Publishers' Association) และสมาคมวิทยุเพื่อธุรกิจแห่งชาติอินโดนีเซีย (Association of Indonesian National Commercial Radios) ข้อปฏิบัตินี้ยังแนะนำวิธีการจัดการกับข้อมูลที่ได้จากผู้รับสาร (user-generated Content) เพื่อประโยชน์สาธารณะ และเพื่อหลีกเลี่ยงถ้อยคำใส่ร้าย หรือถ้อยคำที่อาจทำให้เกิดความไม่สงบ ทุกเว็บไซต์จะต้องมีช่องทางที่ผู้อ่านจะร้องเรียนถึงเนื้อหาที่อ้างอิงว่าได้มาจากผู้อ่าน รวมทั้งต้องพร้อมที่จะแก้ไขเนื้อหาที่ผิดพลาดโดยเร็วที่สุด นอกจากนี้เว็บไซต์ต้องแสดงการแบ่งแยกชัดเจนระหว่างเนื้อหาที่เป็นข่าวและการโฆษณา (INFOASAI, 2014)

ในปี พ.ศ. 2554 สภาการสื่อมวลชนอินโดนีเซียระบุว่า ได้รับการร้องเรียนถึงการละเมิดจริยธรรมของสื่อมวลชน 511 เรื่อง ปีต่อมาได้รับร้องเรียน 485 เรื่อง แต่การตัดสินใจในเรื่องที่ได้รับร้องเรียนส่วนใหญ่ไปจบที่การยอมรับว่าสื่อมวลชนละเมิดหลักจริยธรรมจริง แต่ไม่มีการลงโทษและไม่มี การดำเนินการต่อเนื่องเพื่อทำความจริงให้ปรากฏหรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น นอกจากนี้บทบาทขององค์กรสื่อส่วนใหญ่ยังเน้นเรื่องการละเมิดจริยธรรมทางธุรกิจ แต่ไม่ปรากฏว่ามีการกำกับจริยธรรมในการผลิตเนื้อหาแต่อย่างใด (Wahyuni, 2013)

นอกจากกฎหมายและหลักจริยธรรมที่กำหนดขึ้นแล้ว ประเทศอินโดนีเซียยังมีหลักการทางศาสนาที่แสดงบทบาทในการกำกับดูแลสื่ออย่างเข้มงวด แม้กฎหมายจะให้เสรีภาพในการแสดงออก และมีผลทำให้เกิดสื่อมวลชนทั้งด้านปริมาณและความหลากหลาย แต่แนวคิดและหลักการของศาสนาถูกนำมาใช้ในการพิจารณาออกกฎหมายและกฎเกณฑ์ทางสังคมเพื่อให้ประชาชนรวมทั้งสื่อมวลชนปฏิบัติตาม การนำหลักศาสนาใช้ในการกำกับดูแลสื่อมวลชนที่เน้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จึงมักสร้างความกังวลจนกระทั่งสื่อมวลชนหวาดกลัวว่าหลักเกณฑ์เข้มงวดของศาสนาจะกระทบต่อเสรีภาพของสื่อ ตัวอย่างหนึ่งของการนำหลักศาสนาใช้ในการกำกับสื่อมวลชนคือ ข้อความที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยลามกอนาจารปี พ.ศ. 2511 (2008 Pornography Act) กฎหมายฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองที่มีฐานเสียงสำคัญในกลุ่มประชากรมุสลิม ระบุห้ามการตีพิมพ์เนื้อหาภาพและข้อความทุกชนิดที่มีเนื้อหาลามกอนาจาร และกำหนดโทษจำคุกไว้สูงถึง 12 ปี แม้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นกฎหมายที่รุนแรงและเลือกปฏิบัติ ทั้งอาจเปิดให้มีการตีความผิดและนำไปใช้อย่างเข้มงวดเกินกว่าหลักการที่ศาสนากำหนด (INFOASAI, 2014)

การใช้หลักการและความเชื่อทางศาสนาเป็นปัจจัยในการพิจารณากิจกรรมทางสังคม ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ตัวอย่างของการใช้หลักศาสนาเข้ามามีอิทธิพลทางสังคมทั้งที่ไม่มีกฎหมายรองรับเช่นกรณี เลดี้ กาก้า (Lady Gaga) นักร้องดังจากอเมริกาต้องยกเลิกการแสดงสดในอินโดนีเซียในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 ทั้งที่ขายบัตรเข้าชมได้หมด เพราะองค์กรที่เรียกตนเองว่าแนวหน้าปกป้องอิสลาม (Islamic Defenders Front) ขู่ว่าจะนำสมาชิกจำนวน 3 หมื่นคนมาโจมตีที่สนามบิน และจะก่อวินาศกรรมการแสดงเพราะไม่ยอมรับในการแสดงออกของนักร้องคนดังกล่าว (INFOASAI, 2014)

แม้อินโดนีเซียจะไม่มี การเซ็นเซอร์สื่อหรือควบคุมสื่อมวลชนจากรัฐโดยตรง แต่อิทธิพลของธุรกิจและการเมืองมีเหนือบทบาทสื่อ นอกจากนั้นสื่อมวลชนส่วนหนึ่งควบคุมเนื้อหาโดยตนเอง (self-censorship) เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกฟ้องร้องในคดีหมิ่นประมาทซึ่งเป็นความผิดทางอาญามีโทษจำคุก อย่างไรก็ตาม วันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ที่เมืองบันดุง องค์การสื่อมวลชน 26 องค์การได้มีการรับรองประมวลจริยธรรมสื่อมวลชน ซึ่งมีหลักการสำคัญดังนี้

1. สื่อมวลชนอินโดนีเซียเคารพสิทธิสาธารณะชนในการที่จะได้รับข่าวสารที่เป็นความจริง
2. สื่อมวลชนอินโดนีเซียต้องแสวงหาและเผยแพร่ข้อมูล รวมทั้งการระบุแหล่งข้อมูลด้วยความมีจริยธรรม
3. สื่อมวลชนอินโดนีเซียต้องเคารพหลักการที่เชื่อในความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา หากยังไม่มีคำพิพากษาว่ากระทำความผิดจริง ต้องไม่นำความจริงไปปนกับความเห็น ต้องตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและหลีกเลี่ยงการโจรกรรมผลงานผู้อื่น
4. สื่อมวลชนอินโดนีเซียต้องไม่เผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จ การใส่ร้าย การกระทำที่ไม่สุภาพทางเพศ หรือต้องละเว้นการกล่าวถึงรายละเอียดของเหยื่อในคดีอาชญากรรมที่เกี่ยวกับศีลธรรม
5. สื่อมวลชนอินโดนีเซียต้องไม่รับสินบนและไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนไปในทางที่ผิด
6. สื่อมวลชนอินโดนีเซียมีสิทธิที่จะปฏิเสธการเปิดเผยชื่อหรือความลับของแหล่งข่าว รวมทั้งการเลื่อนการนำเสนอข่าวเมื่อได้รับการร้องขอ
7. สื่อมวลชนอินโดนีเซียต้องเพิกถอนหรือแก้ไขการรายงานที่ผิดพลาดหรือไม่ถูกต้องให้เป็นที่น่าพอใจของผู้เสียหาย

อย่างไรก็ตาม หลังจากการปฏิรูปการเมืองใน พ.ศ. 2541 องค์การสื่อต่างๆในประเทศอินโดนีเซียได้มีการจัดทำจริยธรรมสื่อมวลชนของตนขึ้นมากอีกหลายฉบับ ในที่สุด เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2549 สมาคมหนังสือพิมพ์จึงได้มีการประกาศประมวลจริยธรรมสื่อมวลชนของอินโดนีเซีย ซึ่งได้รับการรับรองโดยสภาการหนังสือพิมพ์แห่งอินโดนีเซีย ภายใต้นโยบาย No 03-DP/ III/2006 ในฐานะที่เป็นประมวลจริยธรรมสื่อมวลชนแห่งชาติ ซึ่งสื่อมวลชนทุกคนจะต้องเคารพและปฏิบัติตามหลักการนี้ในการประกอบวิชาชีพ ประมวลจริยธรรมนี้เป็นส่วนเพิ่มเติมจากกฎหมายสื่อ (Press Regulation No 40/1999) (Wahyuni สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2557)

3.4 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3.4.1 ข้อมูลพื้นฐาน

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 236,000 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 6,769,727 คน ตั้งอยู่ใจกลางคาบสมุทรอินโดจีน ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สปป.ลาวเป็นประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเลตลอดแนวชายแดนซึ่งมีความยาวรวม 5,083 กิโลเมตร ถูกล้อมรอบด้วยประเทศเพื่อนบ้าน คือทิศตะวันตกติดประเทศพม่าและประเทศไทย ทิศตะวันออกติดประเทศเวียดนาม ทิศใต้ติดประเทศกัมพูชาและประเทศไทย และทิศเหนือติดประเทศจีน ลักษณะภูมิศาสตร์เช่นนี้ บวกกับการที่ตกอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองมาหลายสิบปี ทำให้สปป.ลาวหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม ยังต้องพึ่งพาสินค้า

อาหาร กระทั่งการลงทุนจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลัก (United Nations Development Programme: UNDP, 2014)

ภาพที่ 3.10: แผนที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ที่มา: <http://www.operationworld.org/files/ow/maps/lgmap/laos-MMAP-md.png>

ประเทศลาวมีประวัติศาสตร์อันยาวนานย้อนไปไกลถึงพุทธศตวรรษที่ 13 ขณะที่ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของลาวเน้นบันทึกถึงการก่อตั้งชาติใหม่ โดยนับเอาวันเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นระบอบสังคมนิยมในปี พ.ศ. 2518 และการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นวันเริ่มต้นประวัติศาสตร์ชาติยุคใหม่ รวมทั้งเหตุการณ์การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบการปกครองปัจจุบัน ซึ่งก็คือการต่อสู้ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว นับแต่การต่อสู้เพื่อให้พ้นจากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในช่วงปี พ.ศ. 2488 - 2496 และต่อสู้กับรัฐบาลฝ่ายนิยมกษัตริย์ที่ได้รับการหนุนหลังจากสหรัฐอเมริกาในช่วงปีพ.ศ. 2502 - 2518 (Michigan State University, 2014) ประวัติศาสตร์ช่วงสั้นๆ ดังกล่าวที่มีระยะเวลาประมาณ 69 ปี ถูกใช้ในการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันมากกว่าประวัติศาสตร์ยาวนานก่อนหน้านี้ รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในอดีต

การสร้างชาติใหม่และสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ของลาวได้มีการใช้สื่อเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างเจตคติของประชาชนที่มีต่อชาติตามอุดมการณ์อย่างต่อเนื่อง รัฐบาลลาวสร้างเจตคติดังกล่าวผ่านสื่อในหลากหลายรูปแบบ นับตั้งแต่แบบเรียนสำหรับเยาวชน (วิบูล สันธุมลย์. 2554) ไปจนถึงสื่อมวลชนกระแสหลักสำหรับประชาชนทั่วไป

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีระบบการปกครองแบบสังคมนิยมพรรคเดียวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 หลังยุคความรุนแรงระหว่างกลุ่มการเมือง และสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อมากกว่า 30 ปี ระบอบการปกครองของ สปป. ลาวอยู่บนหลักการเดียวกับระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แตกต่างที่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์คือรัฐที่ถูกควบคุมเบ็ดเสร็จโดยพรรคคอมมิวนิสต์ แต่สังคมนิยมของ สปป.ลาวปกครองด้วยพรรคการเมืองพรรคเดียว คือพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (Lao People's Revolutionary Party: LPRP) แต่ยังมีหลักการสำคัญ คือมีระบบเศรษฐกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทุกชนิด เสรีภาพในการบริโภคทรัพยากรของประชาชนถูกจำกัด รัฐบาลมีเป้าหมายในการพยายามจัดการเพื่อ

สวัสดิการของประชาชนของประเทศ และความสงบเรียบร้อยของประเทศ โดยใช้การวางแผนจากส่วนกลาง (UNDP, 2014)

ระบบเศรษฐกิจของ สปป.ลาวมีลักษณะเช่นเดียวกับประเทศสังคมนิยมหลายประเทศ ลาวกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของตนให้เป็นนโยบายเสรีกว่าหลักการสังคมนิยมดั้งเดิม โดยยอมรับนโยบายเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ ยอมรับความสำคัญของระบบราคาที่เป็นไปตามกลไกตลาด และการบริหารในเชิงธุรกิจมากขึ้น แทนการที่รัฐยึดครองทรัพยากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ทั้งหมดตามหลักการสังคมนิยมดั้งเดิม ลาวเรียกนโยบายเศรษฐกิจใหม่ของตนนี้ว่านโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่ หรือจินตนาการใหม่ (New Economic Mechanism: NEM) ซึ่งเริ่มใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 และนับแต่นั้นมา เศรษฐกิจของ สปป.ลาวก็มีพัฒนาการตามลำดับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2554 - 2558) มีเป้าหมายการสืบต่อนโยบายเศรษฐกิจเสรี ให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2558 หลุดพ้นจากการเป็นประเทศในกลุ่มที่พัฒนาน้อยที่สุด (Least Developed Countries: LDCs) ให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2563 (CIA World Factbook, 2014)

แม้เศรษฐกิจจะขยายตัวในลักษณะก้าวกระโดด แต่ในปี พ.ศ. 2557 นี้ สปป.ลาวก็ยังเป็น 1 ใน 48 ประเทศในกลุ่มประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุดตามการจัดอันดับของสหประชาชาติ ที่กำหนดเงื่อนไขว่าต้องเป็นประเทศที่มีรายได้เฉลี่ยประชากรต่ำกว่า 905 ดอลลาร์ติดต่อกันสามปี ซึ่งแม้รายได้เฉลี่ยประชากรของลาวในปี พ.ศ. 2556 จะอยู่ที่ 1,509 ดอลลาร์สหรัฐ แต่ประชากรกว่าร้อยละ 26 ยังคงอยู่ใต้เส้นแบ่งความยากจน (Poverty Line) (Economy Watch, 2013) ปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขจึงได้แก่ปัญหาความยากจน สาธารณูปโภคพื้นฐาน ระบบการศึกษา การขาดดุลการค้าในอัตราสูง การจัดเก็บรายได้ต่ำกว่าเป้าหมาย (CIA World Factbook, 2014)

นายไกรสร พรหมวิหาร นายกรัฐมนตรีในช่วงที่ สปป.ลาวประกาศใช้นโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่ หรือจินตนาการใหม่ ประกาศแผนการเปลี่ยนสถานะประเทศจาก Landlocked (ประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล) เป็นประเทศ Landlinked (ประเทศที่เป็นจุดเชื่อมต่อ) ใช้นโยบายเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ และเปิดโอกาสให้นานาชาติเข้ามาพัฒนาสาธารณูปโภคทุกด้าน รวมทั้งด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร เช่นเปิดให้กลุ่มทุนจากจีนเข้ามาพัฒนาโครงการรถไฟความเร็วสูง โครงการโทรทัศน์ระบบดิจิทัล โดยสื่อมวลชนลาวจะต้องเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และจะต้องสนับสนุนแผนงานของรัฐอย่างเต็มที่ ในฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ และเป็นสื่อของรัฐบาล ที่มาจากประชาชน ตามหลักการรัฐบาลเป็นเจ้าของสื่อ รัฐบาลมาจากประชาชน ดังนั้นประชาชนจึงเป็นเจ้าของสื่อ (Lao News Agency, 2014)

3.4.2 สื่อมวลชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จากบันทึกความเป็นมาของสื่อมวลชนลาวโดยองค์กรข่าวสารประเทศลาว หรือ Lao News Agency ซึ่งเป็นองค์กรสื่อหลักของ สปป.ลาว ระบุถึงประวัติของสื่อมวลชนลาวโดยระบุจุดเริ่มต้นของสื่อมวลชนของประเทศไว้ว่าเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2473 โดยเริ่มจากการพิมพ์ใบปลิวหน้าเดียวมีเนื้อหาต่อต้านเจ้าอาณานิคมและเรียกร้องให้ประชาชนลาวลุกขึ้นต่อสู้เพื่ออิสรภาพของประเทศ การตีพิมพ์เอกสารดังกล่าวดำเนินการโดยขบวนการแนวลาวยุทธชาติ (Neo Lao Haksat – Lao Patriotic Front) เพื่อเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ถึงประชาชนที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าวอยู่เป็นทุนเดิม (Lao News Agency, 2014) ต่อมาเมื่อการผลิตสื่อของขบวนการแนวลาวยุทธชาติเป็นระบบมากขึ้น จึงเกิดหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของประเทศคือ “อิสระ” ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2503 พร้อมกับการก่อตั้งสถานีวิทยุแห่งแรกของประเทศ ขนาดเครื่องส่ง 500 เมกะวัตต์ มีการตั้งองค์กรข่าวสารประเทศลาวขึ้นในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2511 ทั้งหมดตั้งขึ้นในเมืองซำเหนือ แขวงหัวพัน ซึ่งเป็นเขตปลดปล่อย หรือเขตภายใต้การยึดครองของขบวนการแนวลาวยุทธชาติ (Britanica, 2014)

ระหว่างที่ลาวมีรัฐบาลสมระหว่างฝ่ายซ้ายคือแนวลาวยุทธชาติ กับฝ่ายขวาของรัฐบาลนิยมระบอบกษัตริย์ระหว่างปี พ.ศ. 2501 หนังสือพิมพ์ของแนวลาวยุทธชาติสามารถตีพิมพ์ในกรุงเวียงจันทน์ได้ โดยมีข้อมูลว่ามียอดพิมพ์รายสัปดาห์ถึง 1 หมื่นฉบับในเดือนพฤษภาคม (Lao News Agency, 2014) ต่อมาในปีเดียวกัน เมื่อความขัดแย้งทางการเมืองปะทุจนถึงขีดสุด ฝ่ายแนวลาวยุทธชาติถูกถอดออกจากรัฐบาล สมาชิกถูกจับกุม หนังสือพิมพ์ของลาวยุทธชาติถูกสั่งปิด ผู้บริหารรวมทั้งบรรณาธิการถูกจับกุม ทั้งหมดหลบหนีออกจากคุกและเดินทางไปยังเขตปลดปล่อย ทั้งแท่นพิมพ์และสำนักงานหนังสือพิมพ์ไว้ในกรุงเวียงจันทน์

หลังจากกลับไปตั้งต้นในเขตปลดปล่อยของตนใหม่ แนวลาวยุทธชาติได้หันมาใช้วิทยุเป็นเครื่องมือสื่อสารหลัก สถานีวิทยุแห่งแรกชื่อสถานีวิทยุประเทศลาวจึงถูกตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2502 เริ่มต้นด้วยการมีเครื่องอัดเสียงเพียงหนึ่งเครื่อง เครื่องปั่นไฟหนึ่งเครื่อง และเจ้าหน้าที่ 6 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ได้รับการสนับสนุนจากจีนและเวียดนาม จึงสามารถพัฒนากำลังส่งจาก 500 เมกะวัตต์ เป็น 15 กิโลวัตต์ กระจายเสียงครอบคลุมเกือบทั้งหมดของเขตยึดครอง ต่อมาอีก 8 ปี จึงมีสถานีวิทยุแห่งที่สองขึ้นในเมืองเชียงขวางในเขตปลดปล่อยเช่นกัน สถานีวิทยุของลาวขณะนั้นมีการออกอากาศภาคภาษาอังกฤษด้วยเพื่อเผยแพร่ข่าวสารของขบวนการให้นานาประเทศรับรู้โดยใช้การกระจายเสียงระบบคลื่นสั้น (Lao News Agency, 2014)

จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์ของสื่อมวลชนของประเทศลาววิวัฒนาการเคียงคู่มากับประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อให้พ้นจากการตกเป็นอาณานิคมดังกล่าว เป็นสื่อเฉพาะกิจเพื่อการต่อสู้ทางการเมือง ทั้งจำกัดการผลิตเฉพาะในพื้นที่ที่ขบวนการแนวลาวยุทธชาติยึดครอง คือภาคเหนือของประเทศเท่านั้น ขณะที่ไม่มีบันทึกการก่อกำเนิดหรือการดำเนินกิจการสื่อสารมวลชนในเขตที่ปกครองโดยฝ่ายตรงข้าม ซึ่งต่อมาเป็นฝ่ายที่พ่ายแพ้ทั้งในการต่อสู้และทางการเมือง ตัวอย่างเช่น ไม่ปรากฏบันทึกเกี่ยวกับ

สื่อมวลชนในพื้นที่ที่ควบคุมโดยรัฐบาลลาวในระบอบกษัตริย์ซึ่งมีฐานที่มั่นในกรุงเวียงจันทน์ซึ่งเป็นเมืองหลวง ในช่วงเวลาที่มีการต่อสู้ระหว่างขบวนการที่มีแนวคิดแตกต่างกัน หรือกระทั่งระหว่างที่มีรัฐบาลผสมชั่วคราวในห้วงระยะเวลาดังกล่าว

ในปี พ.ศ. 2519 หรือหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบสังคมนิยม ประเทศลาวระบุว่าลาวมีหนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ คือหนังสือข่าวของสำนักข่าวลาว หนังสือพิมพ์เสียงประชาชนรายวัน หนังสือพิมพ์เวียงจันทน์ใหม่ และหนังสือพิมพ์กองทัพ ยอดตีพิมพ์รวม 1.6 ล้านฉบับ ขณะที่มีการประชากร 2.8 ล้านคน มีสถานวิทยุ 8 สถานี อยู่ในกรุงเวียงจันทน์ 1 สถานี และสถานีท้องถิ่นในเมืองจำปาสัก เมืองสะวันนาเขต เมืองหลวงพระบาง เมืองเชียงขวาง เมืองหัวพัน เมืองอุดมไชย และในเขตนครเวียงจันทน์อีก 1 สถานี แต่เพียงหนึ่งทศวรรษหลังจากนั้น คือหลังจากการใช้นโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่ในปี พ.ศ. 2529 สื่อมวลชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2543 ลาวมีสื่อสิ่งพิมพ์จำนวนถึง 50 ฉบับ ในจำนวนนี้มีหนังสือพิมพ์รายวัน 2 ฉบับ และรายสัปดาห์ 6 ฉบับ สถานีวิทยุของรัฐเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นกัน จากจำนวน 9 สถานีในปี พ.ศ. 2528 เป็น 20 สถานีในปี พ.ศ. 2545 (Lao News Agency, 2014)

ปัจจุบันลาวมีหนังสือพิมพ์กว่า 100 ฉบับ ทั้งภาษาลาว ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส ในจำนวนนี้รวมถึงนิตยสารและจดหมายข่าวที่เผยแพร่ทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนและรายปี หากนับเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่ออกต่อเนื่องจะมีจำนวน 24 ฉบับ ทั้งหมดเป็นของรัฐบาล สำหรับหนังสือพิมพ์รายวัน ปัจจุบันมี 5 ฉบับ ตีพิมพ์ในภาษาลาว 3 ฉบับ คือหนังสือพิมพ์ประชาชน หนังสือพิมพ์เวียงจันทน์ใหม่ และหนังสือพิมพ์ประเทศลาว ภาษาอังกฤษ 2 ฉบับ คือหนังสือพิมพ์เวียงจันทน์ใหม่ และหนังสือพิมพ์สำนักข่าวลาว (Lao News Agency, 2014) ยอดจำหน่ายของหนังสือพิมพ์ยังคงต่ำและจำกัดอยู่ในเมืองหลวงและเมืองสำคัญ สาเหตุหนึ่งเนื่องจากอัตราการรู้หนังสือของลาวยังคงอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และปัญหาสาธารณสุขที่ก่อให้เกิดการขนส่งหนังสือพิมพ์ไปยังพื้นที่ห่างไกลทำได้ยากลำบาก ปัจจุบันมีประชากรราวร้อยละ 40 เท่านั้นที่เข้าถึงสื่อประเภทนี้ (Vorasack Pravongviengkham, 2556) แต่ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดในระยะหลายปีที่ผ่านมาคือมีนิตยสารที่มีเอกชนเป็นเจ้าของเกิดขึ้นในประเทศลาวมาก มีทั้งที่ดำเนินการโดยชาวลาวและชาวจีน นิตยสารเหล่านี้จะรายงานเกี่ยวกับข่าวสารทั่วไป สุขภาพ และประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ตัวอย่างเช่นนิตยสาร Target ที่มีเนื้อหาสำหรับกลุ่มนักลงทุนในลาว ตีพิมพ์เป็นภาษาลาวและอังกฤษควบคู่กัน จัดทำโดยกองบรรณาธิการชาวลาว และจัดพิมพ์ในประเทศไทย (ณรงค์ ตานานวัฒน์. สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2557)

ประเทศที่มีบทบาทในการพัฒนาใน สปป.ลาวมากที่สุดคือจีนและเวียดนาม โดยเฉพาะจีนที่เข้ามาลงทุนขนาดใหญ่ในธุรกิจเกือบทุกประเภท รวมทั้งลงทุนในธุรกิจสื่อและทำธุรกิจผลิตเนื้อหาป้อนสื่อ รัฐบาลจีนสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศให้โรงเรียนทั่วประเทศลาว แลกกับการได้รับสิทธิในการลงทุนในสื่อหลายประเภท ดังนั้นนอกจากนิตยสารที่กล่าวมาแล้ว จีนยังทำ

ธุรกิจโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม และธุรกิจรับผลิตเนื้อหาทั้งที่เป็นภาษาจีน และภาษาลาว สื่อจีนจึงเริ่มมีอิทธิพลในประเทศลาวมาก (ณรงค์ ตนานุวัฒน์. สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2557)

สื่อวิทยุกระจายเสียงใน สปป.ลาว มีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงข่าวสาร วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ปัจจุบันมีทั้งหมด 50 สถานี (Vorasack Pravongviengkham, 2556) ทั้งหมดมีสถานะเป็นทรัพย์สินและหน่วยงานของรัฐ แต่งบประมาณในการดำเนินการบางส่วนได้มาจากการขายโฆษณา เนื่องจากงบประมาณจากรัฐมีจำกัด วิทยุกระจายเสียงของลาวมีทั้งระบบ AM, FM ระบบคลื่นสั้น ไปจนถึงวิทยุออนไลน์ เอกชนสามารถซื้อเวลาหรือผลิตรายการให้แก่สถานีวิทยุของรัฐได้ (Lao News Agency, 2014) แต่เนื้อหาจะต้องเป็นไปตามกรอบที่กระทรวงข่าวสาร วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวกำหนด (Reporters Without Borders, 2013)

สถานีโทรทัศน์แห่งชาติลาว หรือสถานีโทรภาพแห่งชาติลาว (Lao National Television: LNTV) ก็เช่นเดียวกับสื่อมวลชนประเภทอื่นของลาว คือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาล ขึ้นตรงกับกระทรวงข่าวสาร วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2526 ด้วยระบบวีเอชเอฟ (VHF) จากสถานีแม่ข่ายนครเวียงจันทน์โดยในช่วงแรกออกอากาศทางช่อง 8 เพียงช่องเดียว ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ลาวได้ขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทย และรับการอนุมัติให้นำคลื่นความถี่ของสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยมาออกอากาศทางช่อง 9 และในปีเดียวกันก็ได้รับเงินทุนสนับสนุนก่อสร้างอาคารที่ทำการสถานีแห่งใหม่จากรัฐบาลแห่งประเทศไทยและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ปัจจุบันนี้ สถานีโทรภาพแห่งชาติลาวออกอากาศวันละ 17 ชั่วโมง ผ่านระบบดาวเทียมไปยัง 22 เมืองทั่วประเทศ (Lao News Agency, 2014) เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข่าวสารและรายงานถึงโครงการต่างๆ ของรัฐบาล กิจกรรมของพรรคปฏิวัติประชาชนลาวและหน่วยงานต่างๆ การเยี่ยมเยือนของมิตรประเทศ และหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและเงินทุน หากเป็นรายการทั่วไปจะเน้นด้านวัฒนธรรม ดนตรี การแสดง แต่ไม่สามารถวิจารณ์การเมืองได้ แม้รัฐบาลลาวจะบอกว่าปัจจุบันได้เปิดให้สื่อมวลชนวิพากษ์วิจารณ์ได้ แต่ผู้รับสารจะไม่เคยพบว่ามีกรวิพากษ์วิจารณ์ดังที่กล่าวอ้าง ไม่มีการเปิดเผยข่าวเรื่องคอร์รัปชัน และแม้ประชาชนลาวจะชอบดูโทรทัศน์จากประเทศไทย แต่ทุกวันทุกคนยังต้องดูโทรทัศน์ลาว เพื่อทราบข่าวสารของทางรัฐบาลและข่าวสารภายในประเทศของตน โทรทัศน์ลาวมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดในระยะหลายปีที่ผ่านมา แต่ก็ยังล้าหลังกว่าประเทศไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียนในเรื่องคุณภาพของเนื้อหาและเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน (ณรงค์ ตนานุวัฒน์. สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2557)

หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในวงการแพร่ภาพและกระจายเสียงของ สปป.ลาวคือการที่ประเทศจีนและเวียดนามเข้ามาลงทุนในธุรกิจสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง และสาธารณูปโภคทางการสื่อสาร เมื่อปี พ.ศ. 2553 รัฐบาลจีนได้ร่วมลงทุนกับรัฐบาลลาวในการพัฒนาโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมภายในลาว ซึ่งทำให้ปัจจุบันประชาชนในเขตพระนครเวียงจันทน์ สามารถดูโทรทัศน์จากต่างประเทศได้กว่า 100 ช่อง รวมทั้งโทรทัศน์จากประเทศตะวันตก นอกจากนั้นจีนยังได้รับอนุญาต

ให้ติดตั้งและพัฒนาระบบการแพร่ภาพโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล (Digital Terrestrial Multimedia Broadcast: DTMB) ซึ่งเป็นระบบดิจิทัลที่กำหนดโดยประเทศจีน ระบบดังกล่าวพัฒนาโดยบริษัทชั้นนำด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและอุปกรณ์ด้านการสื่อสารจากจีนคือบริษัทโปเตวิโอ (Potevio) ปัจจุบันระบบนี้ให้บริการ 4 ช่องสัญญาณใน 3 เมืองสำคัญของลาว คือหลวงพระบาง ปากเซ และสะวันนะเขต (Horizon, 2014) นับว่า สปป.ลาวเป็นประเทศแรกในโลกที่นำระบบดังกล่าวของประเทศจีนมาใช้ (Corben, 2010) ขณะที่ประเทศส่วนใหญ่ในอาเซียนรวมทั้งไทยใช้มาตรฐาน DVB-T (Digital Terrestrial Television System) ปัจจุบันสปป.ลาวจึงมีบริการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมครอบคลุมทั้งประเทศ นอกจากนั้นยังมีแผนจะปรับโทรทัศน์ภาคพื้นดินให้เป็นระบบดิจิทัลทั้งหมดในปี พ.ศ. 2563

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดด้านภาษาและวัฒนธรรมมากที่สุดนั้น ประชาชนชาวลาวสามารถรับสัญญาณโทรทัศน์ของไทยได้ในหลายเมืองเกือบทั้งประเทศ ยกเว้นเมืองที่ติดชายแดนเวียดนามที่รับสัญญาณโทรทัศน์จากเวียดนามได้ รายการโทรทัศน์ของไทยได้รับความนิยมอย่างสูงจากผู้ชมชาวลาว และมีเอกชนของไทยจำนวนหนึ่งเข้าไปลงทุนในกิจการสื่อสารและโทรคมนาคม เช่นเป็นผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือ โฆษณาในสื่อแพร่ภาพกระจายเสียง (นิตยสารผู้จัดการ. กันยายน 2552) และเคยมีนักลงทุนไทยเข้าไปลงทุนในกิจการดาวเทียมในลาว แต่การลงทุนของไทยลดลงมากนับแต่วิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา (ฐานเศรษฐกิจ. 2556) รวมทั้งกิจการดาวเทียมซึ่งต่อมาจีนเข้ามาดำเนินการแทน

3.4.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

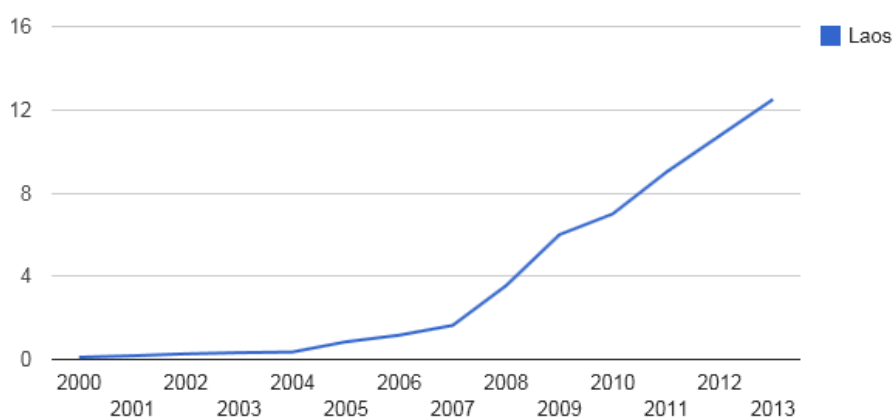
สื่อที่เกิดขึ้นใหม่หลังนโยบายกลไกเศรษฐกิจใหม่คือวิทยุชุมชน แต่มีได้เกิดจากความต้องการจะขยายโอกาสให้กิจการสื่อมวลชนไปสู่ภาคเอกชน หรือเพื่อให้สื่อมวลชนมีอิสระในการเสนอเนื้อหามากขึ้น หากแต่เริ่มมาจากข้อเสนอขององค์การระหว่างประเทศ ขอให้รัฐบาลเปิดโอกาสให้มีการใช้สื่อมวลชนในการช่วยแก้ไขปัญหาของประเทศในพื้นที่ห่างไกล เช่นปัญหาทางด้านสาธารณสุข ปัญหาความยากจน และการขาดการศึกษาในระบบ รัฐบาลจึงอนุญาตให้ดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2550 แต่ทั้งนี้ต้องควบคุมเนื้อหาให้เป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การขาดแคลนด้านสาธารณสุขโภชนาการและการศึกษา และมีกรอบการทำงานเช่นเดียวกับสื่อมวลชนอื่นในลาวทุกประเภท คือห้ามไม่ให้วิพากษ์วิจารณ์การเมืองหรือรัฐบาล

สื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสูงมากในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาคือสื่อออนไลน์ คนลาวหันมาเสพข่าวผ่านอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยมีปัจจัยเร่งที่สำคัญคือการที่ประเทศมีเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีคุณภาพ และโทรศัพท์เคลื่อนที่จากประเทศจีนที่มีราคาถูก ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้ (ณรงค์ ตนานุวัฒน์. สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2557) อีกประการหนึ่งเพราะการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตง่ายและกว้างขวางกว่าสื่อดั้งเดิมที่มีปัญหาในการเข้าถึงประชาชน อัน

เนื่องจากข้อจำกัดด้านการคมนาคมในประเทศ (UNESCO Bangkok, 2012) ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงการขยายตัวของการใช้สื่อใหม่และสื่อออนไลน์ของประชาชนลาว คือจำนวนผู้จดทะเบียนใช้สังคมเครือข่าย Facebook ขยายตัวจากจำนวน 6 หมื่นรายในปี พ.ศ. 2554 เป็น 4 แสนคนในปี พ.ศ. 2555 (Radio Free Asia, 2013) เมื่อปี 2556 จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศลาวคิดเป็นร้อยละ 12.5 ของจำนวนพลเมือง (ITU, 2013) ตัวอย่างของการใช้สังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมใน สปป.ลาว คือเว็บไซต์ www.lao44.org ซึ่งเป็นชุมชนออนไลน์สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีผู้เข้าใช้บริการแล้วกว่า 19 ล้านครั้ง นับจากเปิดให้ใช้บริการในปี พ.ศ. 2552 เว็บไซต์ www.lao44.org ได้รับการยอมรับว่าเป็นเว็บไซต์ที่เปิดกว้างสำหรับการถกเถียงทุกประเด็น อย่างไรก็ตามเมื่อตรวจสอบแล้วพบว่า เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การท่องเที่ยว อาหาร สุขภาพ แต่ไม่มีประเด็นทางการเมือง หรือการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

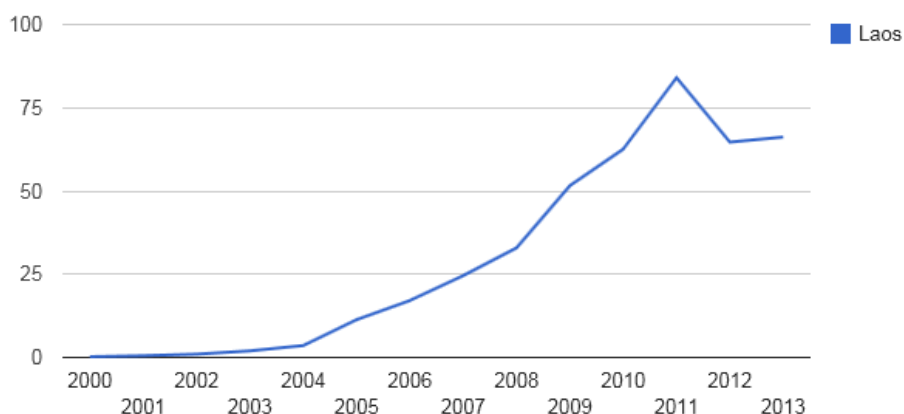
ปัจจุบันลาวมีผู้ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่สูงถึงร้อยละ 66.2 ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2553 - 2558) รัฐบาลเร่งพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน รวมทั้งสาธารณูปโภคด้านการสื่อสารอย่างเร่งด่วน เช่นการอนุมัติให้บริษัทร่วมทุนจากจีนเข้ามาพัฒนาเครือข่ายสารสนเทศในโรงเรียนทั่วประเทศ จัดตั้งระบบเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์ ระบบ 3G และ 4G ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ ลาวยังมีกำหนดการปล่อยดาวเทียมดวงแรกในปี พ.ศ. 2557 ภายใต้งบประมาณ 250 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นเงินกู้ยืมจากรัฐบาลจีน สปป.ลาวจะใช้ประโยชน์ดาวเทียมนี้ในการส่งสัญญาณโทรศัพท์และโทรทัศน์

ภาพที่ 3.11: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2543 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ภาพที่ 3.12: จำนวนร้อยละของประชากรที่ครอบครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2543 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

3.4.4 องค์การสื่อและการกำกับดูแลสื่อในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ดังที่กล่าวแล้วว่า สื่อมวลชนลาวถูกปลูกฝังถึงอุดมคติในการรับใช้ชาติมากกว่าเรื่องเสรีภาพในการสื่อสาร ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่จึงไม่รู้สึกว่าเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) ของตนและของประชาชนมีความสำคัญเหนือรัฐบาลและพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ทั้งไม่เห็นว่าการกระบวนการควบคุมเนื้อหาของรัฐบาลเป็นการแทรกแซงเสรีภาพของสื่อหรือเสรีภาพในการทำงาน ผู้บริหารองค์กรสื่อมวลชนเห็นว่าการเข้ามามตรวจสอบเนื้อหา เป็นเพียงการทำหน้าที่ร่วมกันให้ลุล่วงด้วยดี “สื่อมวลชนลาวจะต้องไม่ทำหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อวิชาชีพสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ต้องทำหน้าที่เพื่อประโยชน์และปากเสียงของประชาชน ไม่รับใช้ผู้ใดผู้หนึ่งและต้องไม่เป็นเครื่องมือทางธุรกิจหรือทำเพื่อเอกราชรายใดรายหนึ่ง” (Vorasack Pravongviengkham, 2013)

สื่อมวลชนลาวจึงถูกกำหนดโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาวให้มีฐานะเป็นหน่วยงานสังกัดรัฐบาล บุคลากรด้านการสื่อสารถูกเลือกสรรและบรรจุเข้าทำงานโดยพรรคฯ สื่อทุกประเภททั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อยู่ในสังกัดกระทรวงแถลงข่าว วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (Ministry of Information Culture & Tourism) กระทรวงฯ มีอำนาจตรวจทานเนื้อหาในสื่อ และมีอำนาจในการตัดทอนแก้ไข ผู้สื่อข่าวและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อ มีฐานะเป็นข้าราชการ มีหน้าที่เผยแพร่นโยบายของรัฐ และอุดมการณ์ของชาติ (Reporters Without Borders, 2013) “กระทรวง (ข่าวสาร วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว) ประชุมร่วมกับบรรณาธิการทุกสัปดาห์ ใช้วิธีตักเตือนหรือควบคุมเนื้อหา การตักเตือนหรือกระบวนการตรวจสอบกระทำภายในองค์กร คือภายในใต้กระทรวง จนถึงปัจจุบันไม่มีผู้สื่อข่าวถูกจำคุกหรือมีโทษในเรื่องหมิ่นประมาทหรือเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นภัยต่อประเทศ (Vorasack Pravongviengkham, 2013)

การควบคุมอย่างเข้มงวดดังกล่าวเป็นที่รับรู้ในหมู่สื่อมวลชนและประชาชนผู้รับสาร เป็นเหตุให้สื่อมวลชนลาวได้รับการคาดหวังหรือความเชื่อถือนในระดับจำกัด ผู้รับสารทุกคนรู้ว่าเนื้อหาที่ส่งผ่านสื่อมวลชนเป็นเพียงข่าวสารที่รัฐบาลต้องการให้ประชาชนรับทราบ “เขาจะเน้นเรื่องอัตลักษณ์ของชาติ เน้นเรื่องวัฒนธรรม ใช้ภาษาลาวเป็นหลัก คนอ่านคนฟังก็เข้าใจว่าสื่อสารมวลชนของลาวถูกควบคุมโดยรัฐอย่างเข้มงวด เพราะฉะนั้นเราก็เอาแต่เนื้อหาที่เขาต้องการบอก รัฐบาลมีข่าวสารอะไร มีโครงการอะไร แบบนี้ฟังจากเขาได้ อะไรก็ตามที่ไม่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ ไม่ว่าทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เขารายงานได้ แต่จะรู้สึกกว่านั้นก็ต้องหาเอาเอง” (ณรงค์ ตนานูวัฒน์, สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2557)

รัฐบาลลาวเริ่มความพยายามที่จะปิดกั้นหรือตรวจสอบการใช้อินเทอร์เน็ตในปี พ.ศ. 2555 แต่ต้องล้มเลิกภายในปลายปี เนื่องจากไม่มีศักยภาพและเครื่องมือเพียงพอที่จะบล็อกเว็บไซต์หรือปิดกั้นกิจกรรมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทั้งในและต่างประเทศ คณะกรรมการอินเทอร์เน็ตแห่งชาติ ภายใต้การกำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลระบบการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตของประเทศ ทำได้เพียงสั่งให้ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet service providers) ส่งรายงานการให้บริการทุก 3 เดือนให้ตรวจสอบ พร้อมกับยินยอมให้เข้าตรวจสอบช่องทางการเชื่อมต่อ (gateway) แต่การบังคับใช้ตามคำสั่งนี้ก็มีข้อจำกัดบนศักยภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง อย่างไรก็ตาม ต่อมาในปลายปี พ.ศ. 2556 รัฐบาลลาวประกาศควบคุมการสื่อสารออนไลน์อีกครั้ง โดยเน้นกิจกรรมบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยกระทรวงไปรษณีย์และโทรคมนาคม (The Ministry of Post and Telecommunications) เป็นผู้ร่างระเบียบควบคุมกิจการบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งกำหนดให้การแสดงความคิดเห็นบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ จะต้องเป็นไปอย่าง “สร้างสรรค์” ผู้ละเมิดจะมีโทษตามกฎหมาย การออกระเบียบดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้นและมีข้อมูลข่าวสารที่รัฐบาลไม่อาจควบคุมได้ เช่น กรณีเครื่องบินสายการบินลาวตกในแม่น้ำโขง มีผู้เสียชีวิต 49 คน มีผู้กระจายข่าวบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ จนเกิดข่าวลือหลากหลายทิศทาง เช่นมีผู้แสดงภาพเครื่องบินลำอื่นเป็นลำที่ประสบอุบัติเหตุ และระบุว่าบุคคลบางคนอยู่บนเครื่องและอยู่ในจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งที่ไม่เป็นความจริง รัฐบาลต้องแถลงข่าวเพื่อเรียกร้องให้ยุติการกระจายข่าวลือหรือข้อมูลที่เป็นเท็จ สถานการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งการออกระเบียบควบคุมกิจกรรมออนไลน์อย่างเข้มงวดยิ่งขึ้น (Radio Free Asia, 2013) อย่างไรก็ตาม สปป.ลาวก็เป็นสมาชิกของเครือข่าย Open Net Initiative (ONI) ซึ่งเป็นการรวมตัวของสถาบันการศึกษา และเครือข่ายประชาสังคมออนไลน์ในยุโรปและผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลก เพื่อต่อต้านการปิดกั้นหรือตรวจสอบการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตในแต่ละประเทศ ในรายงานของ ONI ในปี พ.ศ. 2554 ระบุว่าไม่พบว่ามี การปิดกั้นหรือตรวจสอบการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตในลาวแต่อย่างใด (Lao News Agency, 2014) แต่องค์กรเฝ้าระวังสื่อ (Media Watchdog) ระบุว่า การควบคุมสื่อเป็นไปอย่างเข้มข้นขึ้นในเอเชีย รวมทั้งประเทศ สปป.ลาว โดยมีเวียดนามที่อยู่ในสถานะใกล้เคียงกัน ขณะที่พม่าเริ่มมีท่าทีผ่อนคลายต่อการควบคุมดังกล่าว ทั้งนี้การควบคุมสื่อในลาวอยู่ในขั้นไม่อาจเพิกเฉยได้ การจัดอันดับของ World Press Freedom Index ปี พ.ศ.

2557 ยังลดอันดับเสรีภาพของสื่อใน สปป.ลาวลงมาอยู่อันดับที่ 171 ของโลกจากที่เคยอยู่อันดับที่ 168 ในปีก่อนหน้า และเป็นอันดับรองสุดท้ายในภูมิภาคอาเซียน (Reporters Without Borders, 2014)

เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อหาของสื่อที่ผลิตโดยประเทศจีนและเวียดนามนั้นดำเนินไปได้โดยสะดวกภายใต้การควบคุมของรัฐบาลลาว ทำให้ไม่มีปัญหาขัดแย้งทางอุดมการณ์หรือหลักการด้านสื่อสารมวลชนแต่อย่างใด เนื่องจากประเทศจีนและเวียดนามเป็นประเทศสังคมนิยมและมีแนวทางในการควบคุมสื่อเช่นเดียวกัน และปัจจุบันสื่อของประเทศจีนยังคงเข้าไปมีบทบาทใน สปป.ลาวมากขึ้น นอกจากดำเนินกิจการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมโดยกิจการร่วมทุนจีน - ลาวแล้ว ยังมีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมที่สามารถรับสัญญาณจากโทรทัศน์ของรัฐบาลจีนออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง และยังมีนิตยสารที่ดำเนินการโดยบริษัทร่วมทุนลาว - จีนอีกจำนวนมาก (ณรงค์ ตนานววัฒน์. สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2557)

3.4.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ภายใต้นโยบายปัจจุบันที่กำหนดโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาว สื่อมวลชนลาวถูกควบคุมเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับการเมือง ห้ามการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ปราศจากการตั้งคำถามต่อโครงการของรัฐ เช่นการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ หรือการเปลี่ยนพื้นที่ที่ถือครองโดยรัฐให้เอกชนรายหนึ่งรายใดเข้าใช้ประโยชน์ การทำหน้าที่ภายใต้การควบคุมดังกล่าว จึงทำให้สื่อมวลชนลาวถูกตั้งข้อสังเกตว่าไม่อาจทำหน้าที่ในการตรวจสอบรัฐบาล หรือรักษาผลประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นหนึ่งในหลักวิชาชีพและหลักจริยธรรมสื่อมวลชนที่ใช้ปฏิบัติกันทั่วโลก นอกจากนั้นยังมีประเด็นเรื่องเสรีภาพของสื่อ ซึ่งสื่อมวลชนลาวถูกประเมินว่าอยู่ในระดับไม่มีอิสระ ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดของรัฐบาล แม้ว่าจะมีการสร้างสาธารณูปโภคด้านการสื่อสารเพื่อช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทำได้ง่ายขึ้นรวดเร็วขึ้นและมีต้นทุนต่ำลง แต่รัฐบาลยังคงควบคุมส่วนที่สำคัญที่สุดคือเนื้อหา การควบคุมการทำงานของสื่อ ควบคุมเนื้อหาของสื่อ ทำให้การเผยแพร่ข่าวสารอย่างเสรี หรือการแสดงบทบาทสื่อมวลชนอย่างเข้มแข็งไม่เกิดขึ้น

แม้รัฐธรรมนูญลาวปี พ.ศ. 2535 มาตรา 44 จะระบุว่ามีการรับประกันเสรีภาพของสื่อ แต่รัฐบาลไม่ได้รับประกันเสรีภาพของสื่ออย่างแท้จริง เพราะเพียงแต่อนุญาตให้เอกชนเข้ามาเป็นเจ้าของสื่อได้ แต่ยังคงควบคุมการเสนอเนื้อหาอย่างเข้มงวดจนปัจจุบัน (Freedom House, 2013) และแม้รัฐบาลลาวจะออกกฎหมายสื่อฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2551 แต่กฎหมายใหม่นี้ดังกล่าวยังให้อิสระแก่สื่อน้อยมาก เนื่องจากยังคงกำหนดโทษของสื่อมวลชนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของรัฐบาลไว้สูงและเปิดให้มีการตีความโดยผู้มีอำนาจจนยากจะหลีกเลี่ยงความผิดได้ เช่นหากสื่อมวลชนรายใดรายงานข่าวที่ทำให้ “รัฐสั่นคลอน” หรือนำเข้าสู่สิ่งพิมพ์ที่ “ขัดกับวัฒนธรรมของชาติ” ก็จะมีโทษจำคุก 1 ปี นอกจากนั้นโทษหมิ่นประมาทและการเผยแพร่ข้อมูลที่มีความผิดทางอาญา มีโทษจำคุกสูงสุดจนถึงขั้นประหารชีวิต

การควบคุมเนื้อหาอย่างเข้มงวด และการกำหนดบทลงโทษอย่างหนัก ทำให้มีบุคลากรด้านสื่อละเมิดกฎหมายหรือข้อก้ำกับทางจริยธรรม รวมทั้งฝ่าฝืนนโยบายของรัฐน้อยมาก นอกจากนั้นการคุกคามร่างกาย หรือการโจมตีคนทำงานด้านสื่อเป็นตัวบุคคลไม่ค่อยปรากฏใน สปป.ลาว เพราะนักข่าวพยายามหลีกเลี่ยงประเด็นที่จะก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นทางการเมือง (Reporters Without Borders, 2013) แต่ก็มีตัวอย่างกรณีสื่อมวลชนละเมิดคำสั่งที่ไม่ร้ายแรง เช่นกรณีนายอุ๋นแก้ว สุขสะหวัน ผู้ดำเนินรายการ “เว้าข่าว” หรือเล่าข่าวทางสถานีวิทยุ ที่ถูกระงับข่าวสาร วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว สั่งให้ยกเลิกรายการเป็นเวลา 1 ปี เนื่องจากมีการพูดถึงประเด็นที่ละเอียดอ่อนกับผู้ฟังที่โทรศัพท์เข้ามาในรายการ (Radio Free Asia, 2013) ดังนั้น สื่อมวลชนลาวจะเน้นการรายงานเฉพาะเหตุการณ์ที่มีเนื้อหาในเชิงบวกกับรัฐบาล หลีกเลี่ยงการวิเคราะห์วิจารณ์แม้ในทางบวก เนื่องจากอาจถูกจัดเป็นเนื้อหาที่ทำให้ “รัฐสั่นคลอน” ได้ ตัวอย่างเช่น เมื่อสถานีวิทยุของทางการรายงานถึงการเปิดตลาดหลักทรัพย์ครั้งแรกในลาว สื่อของลาวจะรายงานการให้สัมภาษณ์ของผู้ว่าการธนาคารชาติลาว ซึ่งจะเป็นผู้บริหารจัดการตลาดหลักทรัพย์เท่านั้น หลังจากนั้นสื่อต่างประเทศจึงนำข้อมูลนี้ไปเผยแพร่ต่อพร้อมเนื้อหาวิเคราะห์เพิ่มเติมอย่างที่ยี่สื่อลาวไม่สามารถทำได้ เช่นสำนักข่าวซินหัวของจีนรายงานเพิ่มเติมเนื้อหาจากที่อ้างมาจากสื่อของลาวว่า ข้าราชการและนักธุรกิจลาวจำนวนไม่น้อยหวังจะเห็นการแปรรูป (privatize) กิจการของรัฐหลายอย่าง เช่น สายการบินลาว โดยอาศัยช่องทางการขายหุ้นผ่านตลาดหลักทรัพย์นี้ ข้อมูลที่เป็นการวิเคราะห์ปกติเช่นนี้ สื่อของลาวไม่อาจเผยแพร่ได้ (Asia Law, 2007) หรือกรณีที่ดีต่อนายกรัฐมนตรีบัวสอน บุบผาวัน ลาออกจากตำแหน่งเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 สื่อของรัฐรายงานเพียงว่าเป็นการลาออกเพราะเหตุผลส่วนตัว ขณะที่สื่อต่างประเทศรายงานถึงกรณีอื้อฉาวและความเกี่ยวพันกับคอร์ปชั่นของบุคคลในครอบครัวอดีตนายกรัฐมนตรี และการที่คณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์ปฏิเสธที่จะให้การสนับสนุนเขา หรือกระทั่งบทบาทของมหาอำนาจอย่างจีนต่อการเมืองที่ไม่สนับสนุนโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของตนจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (Economist Intelligence Unit, 2014)

ในปี พ.ศ. 2552 สื่อภายใต้การควบคุมของรัฐบาลลาวเริ่มรายงานถึงการประชุมสภาประชาชน โดยลงรายละเอียดถึงการวิพากษ์วิจารณ์ข้าราชการและรัฐมนตรี การตั้งคำถามเกี่ยวกับความโปร่งใสในการทำงานของหน่วยงานรัฐโดยสมาชิกสภา การตั้งคำถามถึงหน่วยงานรัฐบาลที่ใช้งบประมาณทั้งที่ยังไม่ได้รับการอนุมัติจากสภาฯ อย่างไรก็ตามการรายงานในลักษณะลงลึกเช่นนี้ ก็ถูกมองโดยสื่อตะวันตกว่าเป็นการทำหน้าที่ตอบสนองต่อสภาประชาชน ซึ่งควบคุมโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ในปัจจุบันหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลเริ่มท้วงติงการทำงานหรือเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลปรับปรุงการทำงาน เช่นกรณีถนนในกรุงเวียงจันทน์เสียหายแต่ไม่ได้รับการปรับปรุง ถือเป็นการก้าวใหม่ที่สำคัญของสื่อมวลชนที่เป็นหน่วยงานสังกัดรัฐบาล

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของสื่อใน สปป.ลาว จากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ยังคงจำกัดอยู่เฉพาะด้านกายภาพ คือการเพิ่มจำนวนสื่อ เพิ่มความเร็วหรือปริมาณของสื่อเท่านั้น แต่

การควบคุมเนื้อหายังคงดำเนินไปอย่างเข้มงวดภายใต้กฎหมายสื่อปี พ.ศ. 2551 ซึ่งมีกำหนดไว้ 10 บท 64 มาตรา กฎหมายสื่อนี้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ หลักการทำงาน ความรับผิดชอบและกิจกรรมที่สื่อมวลชนควรปฏิบัติ (Vorasack Pravongviengkham, 2556) จึงถือได้ว่ากฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือที่รัฐบาลที่ใช้ในการกำหนดทิศทาง หรือกำกับจริยธรรมของสื่อมวลชน

ภายใต้การชี้นำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว สมาคมนักข่าวลาว (Lao Journalists Association) ได้ออกประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) หรือข้อบังคับทางจริยธรรม 10 ประการ สำหรับผู้สื่อข่าวและผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน หลักจรรยาบรรณนี้ได้รับการอนุมัติจากสมัชชาแห่งชาติ (National Assembly) เมื่อปี พ.ศ. 2551 ภายใต้การควบคุมโดยกระทรวงข่าวสาร วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว และใช้เป็นหลักยึดถือจนถึงปัจจุบัน หลักจรรยาบรรณนี้มีเนื้อหาต่อไปนี้ (Lao Journalists Association, 2007)

1. สื่อมวลชนต้องปฏิบัติหน้าที่สื่อสารมวลชนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของชาติ การสร้างสันติภาพ ความเป็นอิสระ ความเป็นประชาธิปไตย ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การปกครองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว
2. ข่าวที่นำเสนอต้องมีความเที่ยงตรงที่สะท้อนข้อเท็จจริง โดยปราศจากการปลอมแปลงและการหมิ่นประมาท
3. สื่อมวลชนต้องนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาติ ดังนั้นสื่อมวลชนจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับและระงับยับยั้งการนำเสนอข้อมูลที่ขัดแย้งกับประโยชน์ของประเทศชาติ
4. สื่อมวลชนมีสิทธิในการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง หากแต่ต้องสามารถตอบข้อสงสัยของสังคมได้อย่างชัดเจนและมีสิทธิที่จะปฏิเสธการตอบคำถาม
5. สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการปกป้องแหล่งข้อมูลเมื่อได้ให้คำมั่นในการรักษาข้อมูลที่เป็นความลับ
6. สื่อมวลชนของประเทศลาวจะต้องเคารพวัฒนธรรมของชาติและจิตวิญญาณของประชาชนลาวและชาวโลก
7. สื่อมวลชนจะต้องสนับสนุนประโยชน์สาธารณะของชุมชนลาว
8. ผู้สื่อมวลชนจะต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อเอื้อแก่ตนเองและพวกพ้องเพื่อแลกกับการให้นำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าว
9. สื่อมวลชนจะต้องเคารพความคิดเห็นและคำวิจารณ์จากสังคมและเพื่อนร่วมวิชาชีพ
10. สื่อมวลชนต้องแสวงหาการพัฒนาตนเองด้วยการพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะทางวิชาชีพสื่อมวลชน

ด้วยบริบททางการเมืองของ สปป.ลาว จึงไม่อาจคาดหวังจริยธรรมสื่อมวลชนลาวในแบบเดียวกับหลักการด้านจริยธรรมของสื่อมวลชนในโลกตะวันตกหรือโลกประชาธิปไตยอื่นๆ “เมื่อเทียบกับ

สื่อมวลชนประเทศอื่นที่รู้จักมา ลาวยังคงมีความซื่อตรงมากกว่า ซึ่งมีผลต่อจริยธรรมของสื่อ แต่ก็อาจมีผลมาจากการควบคุมอย่างเข้มงวดของรัฐบาลด้วยเช่นกันเขาจึงไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง นอกจากนั้น สื่อมวลชนลาวถูกปลูกฝังให้เน้นความสำคัญเรื่องความมั่นคงของชาติเชื่อมั่นในการนำของพรรคปฏิวัติประชาชนลาว สื่อลาวไม่เคยถูกตั้งคำถามเรื่องจริยธรรม เพราะทุกคนรู้ถึงเรื่องการควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จนั้นได้ดี เขาชัดเจนเลยไม่ต้องกังวลว่าจะทำอะไรนอกเหนือจากเส้นนี้” (ณรงค์ ตนานุวัฒน์. สัมภาษณ์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2557)

3.5 สหพันธรัฐมาเลเซีย

3.5.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ประเทศมาเลเซียตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ (Southeast Asia) มีพื้นที่ประมาณ 329,847 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นสองส่วนคือส่วนที่อยู่บนแผ่นดินใหญ่ของทวีปเอเชียติดกับภาคใต้ของประเทศไทย และส่วนที่อยู่บนเกาะบอร์เนียวพื้นที่ติดกับประเทศอินโดนีเซียและบรูไน มีทะเลจีนใต้คั่นกลาง มาเลเซียมีประชากร 30 ล้านคน มีการปกครองแบบสหพันธรัฐราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Federal Constitutional Monarchy) แบ่งเขตการปกครองเป็น 13 รัฐ (State) ในจำนวนนี้มี 9 รัฐที่ยังปกครองโดยใช้หลักประเพณีดั้งเดิมของผู้คนเชื้อสายมาเลย์มีสุลต่านเป็นผู้ปกครอง ผู้ปกครองนคร 1 ใน 9 รัฐเหล่านี้จะถูกคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งพระราชาธิบดีหรือ Yang di-Pertuan Agong ผลัดเวียนกันทุก 5 ปี พระราชาธิบดีของมาเลเซียมีหน้าที่ทางพิธีกรรมและเป็นผู้เลือกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจำนวนหนึ่งเท่านั้นแต่ไม่มีบทบาททางการเมือง เนื่องจากมีสถานะอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ มาเลเซียมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็ประกาศยอมรับเสรีภาพในการนับถือศาสนา

ภาพที่ 3.13: แผนที่สหพันธรัฐมาเลเซีย

ที่มา: <http://www.teachaway.com>

เมืองหลวงของมาเลเซียคือกัวลาลัมเปอร์ (Kuala Lumpur) มีเมืองบุตราจา (Putrajaya) เป็นที่ตั้งของหน่วยงานรัฐบาล มาเลเซียเคยเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้รับ

อิสราฟเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2507 ปัจจุบันมาเลเซียใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรตามแบบอังกฤษซึ่งเป็นผู้วางระบบกฎหมาย การศึกษา และสาธณูปโภคพื้นฐานหลักของประเทศ ประเทศมาเลเซียปกครองโดยระบบรัฐสภา มีสภานิติบัญญัติ ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) และวุฒิสภา (Senate) นายกรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนวุฒิสมาชิกมาจากการแต่งตั้งโดยรัฐบาลและผู้ปกครอง ทั้งนี้ วุฒิสภามีอำนาจจำกัดเพียงการเห็นชอบในร่างกฎหมายเท่านั้น องค์การทางนิติบัญญัตินี้มีทั้งระดับสหพันธรัฐ (Federate) และระดับรัฐ (State) ในบางรัฐยังมีศาลศาสนาอิสลามเรียกว่ากฎหมายชารีอะห์ (Syariah Courts) บังคับโดยกฎหมายที่ตราขึ้นโดยยึดหลักการทางศาสนาอิสลามเรียกว่ากฎหมายชารีอะห์ (Syariah Law) (Britanica, 2014)

รัฐสภามาเลเซียมีพรรคการเมืองหลายพรรค รัฐบาลมาจากพรรคที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุด (first-past-the-post) ซึ่งอาจไม่ใช่เสียงส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามนับแต่ได้เอกราช มาเลเซียปกครองโดยพรรคมาลายูสามัคคีแห่งชาติหรือที่เรียกว่าชื่อย่อภาษาอังกฤษว่าพรรคอัมโน (United Malay National Organisation: UMNO) พรรคอัมโนเป็นพรรคแกนหลักของพรรคแนวร่วมแห่งชาติ (National Front) หรือ Barisan Nasional ซึ่งประกอบด้วยพรรคการเมืองต่างๆ 13 พรรค พรรคแนวร่วมแห่งชาติเป็นพรรครัฐบาลสหพันธรัฐต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันคือนายนาจิบราซัค (Dato' Sri Haji Mohammad Najib bin Tun Haji Abdul Razak: Najib Razak) ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2552 (Weiss, 2102)

มาเลเซียเป็นประเทศขนาดกลางแต่มีขนาดของเศรษฐกิจอยู่ในอันดับต้นของประเทศในกลุ่มอาเซียน ในปี พ.ศ. 2554 ประเทศมาเลเซียมีผลผลิตมวลรวม (Gross Domestic Product: GDP) ประมาณ 4.5 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งสูงเป็นอันดับสามในอาเซียน และเป็นอันดับที่ 29 ของโลก ขณะที่มียาไรได้ประชากร 14,800 ดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 473,000 บาทต่อคนต่อปี รายได้ส่วนใหญ่ของประเทศมาจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ โดยมีบริษัทปิโตรนาส (Petronas) ซึ่งรัฐบาลเป็นเจ้าของเป็นผู้ดำเนินการ แต่ในระยะกว่าสิบปีที่ผ่านมา มาเลเซียพยายามขยายแหล่งรายได้ออกไปยังภาคการผลิตอื่นเช่นการท่องเที่ยว และการสาธารณสุข สาเหตุหนึ่งเนื่องจากปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่ลดลงมากจนไม่อาจพึ่งพาเป็นรายได้หลักในระยะยาว (World Bank, 2012) อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2557 หลังจากสายการบินแห่งชาติ มาเลเซียแอร์ไลน์ ประสบปัญหาซ้ำซ้อนสองครั้งในเวลาไล่เลี่ยกัน คือเครื่องบินหายสาบสูญในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 และถูกยิงตกในเขตประเทศยูเครนอีกครั้งในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน มีผู้โดยสารและลูกเรือเสียชีวิต สูญหายรวม 537 คน ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว ประกอบกับการที่สายการบินอยู่ในภาวะขาดทุนต่อเนื่องมา 3 ปี ผู้บริหารสายการบินจึงแก้ปัญหาด้วยการเสนอขายหุ้นที่เหลืออยู่ประมาณร้อยละ 30 ให้กับรัฐบาล ปัจจุบันสายการบินมาเลเซียแอร์ไลน์จึงมีรัฐบาลเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว และยังคง

ประสบปัญหาขาดทุนกับปัญหาด้านภาพลักษณ์จากสองกรณีดังกล่าว (Singapore Management University: SMU, 2014)

มาเลเซียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ คนเชื้อสายมาเลย์เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศคือร้อยละ 70 ของจำนวนประชากร คนเชื้อสายจีนมีร้อยละ 24.6 และเชื้อสายอินเดียมีร้อยละ 7.3 ประชากรเชื้อสายจีนซึ่งเป็นประชากรส่วนน้อยแต่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ดำเนินการโดยประชากรเชื้อสายจีนมีมูลค่าถึงร้อยละ 70 ของผลผลิตมวลรวมทั้งประเทศ (Britanica, 2014)

ประเทศมาเลเซียมีการแบ่งแยกกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมรวมไปถึงการเมืองอย่างชัดเจน พรรคการเมืองในมาเลเซียที่เป็นของคนเชื้อสายมาเลย์ ของคนเชื้อสายจีน และเชื้อสายอินเดียเกิดการเผชิญหน้าทางเชื้อชาติหลายครั้ง นายอับดุล ราซัค (Tun Abdul Razak bin Hussein Al-Haj : Abdul Razak ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่าง 24 มกราคม พ.ศ. 2514 – 14 มกราคม พ.ศ. 2519) ประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy) มีเป้าหมายหลักเพื่อลดความยากจนในหมู่ประชากรเชื้อสายมาเลย์ สร้างความเท่าเทียมในภาคเศรษฐกิจ เพิ่มสัดส่วนรายได้ของประเทศที่มาจากประชากรเชื้อสายมาเลย์จากร้อยละ 2.4 เป็นร้อยละ 30 นโยบายดังกล่าวกำหนดสิทธิในการประกอบอาชีพ การได้รับสวัสดิการจากรัฐ ไปจนถึงสิทธิในการศึกษาให้แก่ประชากรที่มีสถานะ “ภูมิบุตร” (Bumiputera) หรือประชากรเชื้อสายมาเลย์และอีกบางชาติพันธุ์ที่รัฐบาลกำหนดเป็นการเฉพาะให้สูงกว่าประชากรเชื้อสายอื่น นโยบายนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักว่าเป็นการเลือกปฏิบัติต่อประชากรของตนและต้องทยอยเลิกมาตรการบางส่วนไปในปี พ.ศ. 2546 (Weiss, 2102)

3.5.2 สื่อมวลชนในสหพันธรัฐมาเลเซีย

ปัจจุบันมาเลเซียมีหนังสือพิมพ์ออกวางจำหน่ายเป็นประจำมากกว่า 80 ฉบับ ทั้งในภาษา มาเลย์ อังกฤษ จีน และภาษาทมิฬ หนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงในหมู่คนอ่านมาเลเซีย มีทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษเช่นหนังสือพิมพ์เดอะสตาร์ (The Star) หนังสือพิมพ์นิวสเตรทไทมส์ (New Straits Times) และหนังสือพิมพ์เดอะซัน (The Sun) หนังสือพิมพ์มาเลย์เช่นหนังสือพิมพ์เบอร์ิตา ฮาริอัน (Berita Harian) หนังสือพิมพ์อูตูซัน มาเลเซีย (Utusan Malaysia) หนังสือพิมพ์ภาษาจีนเช่นหนังสือพิมพ์ซินเสี่ยเยอะเป้า (Sin Chew Jit Poh) และหนังสือพิมพ์นังยางเซียงเป้า (Nanyang Siang Pau) นอกจากนั้น มาเลเซียมีสถานีโทรทัศน์ทั้งของรัฐบาลและเอกชนกว่า 30 สถานี และสถานีวิทยุกว่า 100 สถานี

สื่อมวลชนกระแสหลักคือสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงในมาเลเซียมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากสื่อมวลชนกระแสหลักในประเทศในกลุ่มอาเซียนอย่างเห็นได้ชัด ประการหนึ่งคือ การถือครองสื่อ (Media ownership) จำกัดอยู่ในมือกลุ่มทุนและพรรคการเมืองในสัดส่วนที่สูงมาก สื่อมวลชนส่วนใหญ่ หากไม่มีรัฐบาลหรือพรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลเป็นเจ้าของ ก็มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่หรือกลุ่มทุนที่มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองเป็นเจ้าของ (Chai, Hoo and Yeing, 2011)

ประชาชนมาเลเซียรับรู้ถึงข้อเท็จจริงนี้ และระบุว่าีผลต่อความเป็นอิสระของสื่อมวลชนกระแสหลักในประเทศ (Harn, 2014)

นอกจากการถือครองสิทธิ์โดยกลุ่มทุนที่มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองหรือตัวพรรคการเมืองเองแล้ว ยังมีการครองสิทธิ์ข้ามสื่อ (Cross Media Ownership) ซึ่งเป็นลักษณะปกติขององค์กรสื่อในยุคหลอมรวม แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้สื่อมีลักษณะผูกขาด กระจุกตัวและสร้างผลกระทบให้แก่สังคมได้มากขึ้น ตัวอย่างเช่นธุรกิจกลุ่มมีเดียพริมา (Media Prima) เป็นกลุ่มทุนสื่อที่มีอิทธิพลมากในมาเลเซีย เนื่องจากเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ระดับชาติหลายฉบับ ทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษอย่างหนังสือพิมพ์นิวสเทรทไทมส์ หนังสือพิมพ์ไทม์เพรส และหนังสือพิมพ์ภาษามลายูที่มียอดจำหน่ายสูงที่สุดในประเทศคือหนังสือพิมพ์อูตูซาน มลายู ทั้งยังเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดิน 4 ช่องและสถานีวิทยุอีก 3 สถานีนั้น มีพรรคมาลายูสามัคคีแห่งชาติ หรือพรรคอัมโน (UMNO) ซึ่งเป็นแกนนำในรัฐบาลมากกว่า 50 ปี เป็นผู้สนับสนุนรายสำคัญ (Chai, Hoo and Yeing, 2011) ส่วนพรรคการเมืองอื่น เช่นพรรคมาเลเซียเชื้อสายจีน (Malaysian Chinese Association: MCA) ซึ่งมีอิทธิพลเหนือการเมืองมาเลเซีย ทั้งผ่านพรรคมาลายูสามัคคีแห่งชาติซึ่งเป็นพันธมิตรร่วมรัฐบาล และผ่านวงการธุรกิจเช่นการเป็นเจ้าของธุรกิจกลุ่มหัวเหริน (Huaren Holdings) ก็เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ขายดีที่สุดคือเดอะสตาร์ (The Star) และหนังสือพิมพ์ภาษาจีนที่ได้รับความนิยมระดับนำคือหนังสือพิมพ์นังยางเสียงเป่า (Nanyang Siang Pau) นอกจากนั้น นักการเมืองในพรรคชาวจีนอินเดียเชื้อสายมาเลย์ (Malaysian Indian Congress: MIC) ก็มีสื่อครองสิทธิ์ตีพิมพ์ในภาษาทมิฬ เช่นหนังสือพิมพ์เสียงประชาชน (MakkalOsai) หนังสือทมิฬมาลาร์ (Tamil Malar) และหนังสือพิมพ์มาเลเซียนันบัน (Malaysia Nanban) (SMU, 2014) ส่วนพรรคการเมืองฝ่ายค้านทั้งสองพรรค ก็มีหนังสือพิมพ์ของตนเองเช่นกัน คือพรรคร่วมมาเลเซียอิสลาม (Malaysian Islamic Party) เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ฮารากะ (Harakah) และพรรคความยุติธรรมของประชาชน (People's Justice Party) เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์สุระเคดิลัน (Suara Keadilan) วางจำหน่ายพร้อมกับหนังสือพิมพ์อื่นๆ ทั่วไป ประชาชนมาเลเซียจึงรับรู้ว่าสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อของพรรคการเมืองและกลุ่มทุนทางธุรกิจ (Chan, 2014)

สื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง (Broadcasting) นอกจากมีลักษณะการถือครองที่จำกัดอยู่ในกลุ่มทุนและพรรคการเมืองดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการถือครองหลักโดยรัฐบาลเช่นบรรษัทกิจการวิทยุและโทรทัศน์แห่งมาเลเซีย (Radio Televisyen Malaysia: RTM) ดำเนินกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดิน 2 ช่อง และสถานีวิทยุอีก 34 สถานีทั่วประเทศ นอกจากนั้น รัฐบาลมาเลเซียยังมีสื่อของตนเองอย่างเป็นทางการ คือสำนักข่าวเบอร์นามา (Berita Nasional Malaysia: Bernama) ภายใต้การกำกับของกระทรวงการสื่อสารและมัลติมีเดีย (Ministry of Communication and Multimediam) สำนักข่าวเบอร์นามาก่อตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติแห่งรัฐสภามาเลเซีย (Act of Parliament) ในปี พ.ศ. 2510 และเริ่มดำเนินการนับแต่วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา ปัจจุบันเป็นสำนักข่าวที่มีเครือข่ายกว้างขวางที่สุด ครอบคลุมทุกรัฐ มีผู้สื่อข่าวประจำในต่างประเทศเช่นสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย

อินเดีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ คณะที่ปรึกษาและคณะกรรมการบริหารของสำนักข่าวแต่งตั้งโดยพระราชาธิบดี สำนักข่าวเป็นผู้ผลิตข่าวให้แก่สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์ทั้งในและต่างประเทศ มีสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินคือโทรทัศน์เบอร์นามา (Bernama TV) ออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง ในภาษามลายู ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนกลาง และภาษาทมิฬ สถานีวิทยุเบอร์นามา (Bernama Radio) ออกอากาศ 24 ชั่วโมง ในภาษามลายูและภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังมีเว็บไซต์และให้บริการข่าวออนไลน์ ตลอดจนข่าวสั้นผ่านเครือข่ายโทรศัพท์มือถืออีกด้วย วิสัยทัศน์ขององค์กรระบุชัดเจนว่าเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่นโยบายของรัฐ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ (Bernama, 2014)

รัฐบาลมาเลเซียจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางของสื่อมวลชน ผ่านทั้งทางการถือครอง และโดยการใช้กฎหมายที่ให้อำนาจรัฐบาลในการกำกับควบคุมสื่อมวลชนอย่างเข้มงวด เช่น พระราชบัญญัติการพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ (Printing Presses and Publications Act) พ.ศ. 2527 ที่กำหนดให้สื่อสิ่งพิมพ์ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (Home Affairs Minister) เป็นรายปี นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอีกมากที่มีบทบาทในการควบคุมสื่อ เช่น พระราชบัญญัติความมั่นคงภายใน (Internal Security Act) พ.ศ. 2503 พระราชบัญญัติความลับของทางราชการ (Official Secret Act) พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติการแพร่ภาพและกระจายเสียง (Broadcasting Act) พ.ศ. 2541 และ พระราชบัญญัติรักษาความสงบ (Sedition Act) พ.ศ. 2527 สื่อจึงถูกควบคุมโดยตรงและอย่างเข้มงวด ทำให้สื่อมวลชนส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงที่จะเผชิญหน้าหรือท้าทายรัฐบาล (Nain, 2013)

สื่อกระแสหลักที่มีเจ้าของเป็นเอกชนและดำเนินการเป็นธุรกิจเต็มตัวในมาเลเซียมีจำนวนไม่มากนัก เช่น ทีวีอัลฮิราจ (TV Alhijrah) สถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินของกลุ่มอัลฮิราจมีเดีย (Al Hijrah Media Corporation) เริ่มแพร่ภาพทั่วประเทศในภาษามลายูและอังกฤษตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ในระบบดิจิทัลและอนาล็อก ในภาคเอกชนมีลักษณะการครองสิทธิ์ข้ามสื่อเช่นกัน แม้จำกัดในกลุ่มสื่อที่ไม่ใช่สื่อกระแสหลัก เช่น บริษัทแอสโตรอลเอเชียเน็คเวิร์ค (Astro All Asia networks plc) เป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมแอสโตร (Astro) ซึ่งเป็นโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกผ่านดาวเทียมของเอกชนเพียงรายเดียวในประเทศ ให้บริการสัญญาณโทรทัศน์กว่า 200 ช่อง และเป็นเจ้าของสถานีวิทยุอีก 20 สถานี ในจำนวนนี้ 17 สถานีเป็นวิทยุส่งสัญญาณผ่านอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (SMU, 2014)

3.5.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในสหพันธรัฐมาเลเซีย

ผลจากการที่สื่อกระแสหลักถูกควบคุมจากกลุ่มทุนและพรรคการเมืองตลอดจนรัฐบาล ดังกล่าวนี้อาจกระตุ้น สื่อมวลชนมาเลเซียจึงเน้นการทำหน้าที่แบบ “รับผิดชอบ” มากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์อย่างแหลมคม ประชาชนในมาเลเซียจำนวนมากจึงหันไปหาสื่อทางเลือกและสื่อใหม่เพื่อเสพข่าวสารที่พวกตนเชื่อว่าเป็นกลาง มีความเป็นมืออาชีพและรอดพ้นจากอิทธิพลกลุ่มทุนและพรรคการเมืองตลอดจนรัฐบาล (Chan, 2014) มีสื่อทางเลือกหรือสื่อใหม่เกิดขึ้นมากในระยะหลายปีที่ผ่านมา

มา เช่นเว็บไซต์ข่าวที่สำคัญอย่างมาเลเซียkini (Malaysiakini) และเดอะมาเลเซียอินไซด์เดอร์ (The Malaysian Insider) ที่อาศัยโอกาสที่ทางการประกาศไม่ปิดกั้นการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นสะพานในการขยายกิจการของตน จนปัจจุบันเว็บไซต์ข่าวเหล่านี้ได้รับความนิยมเท่าเทียมหรือมากกว่าสื่อกระแสหลัก (Nain, 2013)

เนื่องจากการเมืองของมาเลเซียตั้งบนพื้นฐานทางเชื้อชาติ พรรคการเมืองแต่ละพรรคมีฐานเสียงสำคัญเป็นคนแต่ละเชื้อชาติ การแข่งขันทางการเมืองหรือกระทั่งบทบาททางการเมืองจึงมีผลต่อสถานะของแต่ละเชื้อชาติ ด้วยเหตุนี้เชื้อชาติที่กลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองของตนไม่มีเสียงข้างมากในพรรครัฐบาลและไม่สามารถถือครองสื่อกระแสหลักได้ จึงเริ่มแสวงหาสื่อใหม่เพื่อสร้างสมดุลกับสื่อของรัฐบาล การที่พรรคการเมืองอัมโนอยู่ในอำนาจมานานและควบคุมสื่ออย่างเบ็ดเสร็จ เป็นแรงผลักดันทางการเมืองที่สำคัญที่ทำให้สื่อใหม่เติบโตอย่างรวดเร็วในมาเลเซีย ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลังจากรัฐบาลนายกรัฐมนตรีมาฮาเธร์ โมฮัมหมัด ประกาศนโยบายผลักดันให้มาเลเซียเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2563 การขยายตัวของชนชั้นกลาง คนมีการศึกษาและการอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองมากขึ้น ทำให้เกิดความต้องการพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น กระตุ้นความต้องการประชาธิปไตย และเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทั้งหมดกลายเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการแสวงหาสื่อใหม่ ส่วนหนึ่งเพื่อจะได้มีโอกาสวิพากษ์วิจารณ์พรรคการเมืองหรือรัฐบาล อย่างที่ไม่สามารถกระทำได้ภายใต้กรอบการทำงานของสื่อดั้งเดิม (Weiss, 2012)

พัฒนาการที่สำคัญของสื่อใหม่ในมาเลเซียเริ่มขึ้นหลังเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในมาเลเซีย คือการจับกุมนายอันวาร์ อิบราฮิม (Anwar Ibrahim) นักการเมืองที่วิพากษ์วิจารณ์อดีตนายกรัฐมนตรีมาฮาเธร์ โมฮัมหมัด แม้ว่าจะก่อนหน้านี้คนมาเลเซียจะใช้การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตกันอย่างกว้างขวางมากแล้วก็ตาม แต่การใช้สื่อใหม่ได้รับความสนใจและถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายหลังจากนายอันวาร์ถูกจับในเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2541 ปรากฏการณ์ที่ชี้ชัดคือจำนวนผู้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพิ่มสูงขึ้นมาก ยกตัวอย่างผู้ให้บริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตรายหนึ่งคือ TMNet มีผู้ใช้บริการเพิ่มขึ้นถึง 14,000 รายภายใน 6 เดือนที่นายอันวาร์ถูกจับ เพิ่มขึ้นมากจากฐานผู้ใช้เดิมที่มีเพียง 6,000 ราย มีเว็บไซต์เกิดขึ้นใหม่เพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษามลายู เว็บไซต์ที่เริ่มแรกมาจากกลุ่มผู้สนับสนุนนายอันวาร์ และต่อต้านรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีมาฮาเธร์ โมฮัมหมัด ขยายตัวไปมากทั้งในกลุ่มผู้สนับสนุนและต่อต้าน นักการเมืองทั้งสองฝ่าย รวมทั้งเว็บไซต์ที่ประกาศตนเป็นกลาง ทำให้การวิพากษ์วิจารณ์การเมืองอย่างแหลมคมเกิดขึ้นในสื่อใหม่อย่างที่ไม่เคยปรากฏในสื่อกระแสหลักของมาเลเซียมาก่อน (Weiss, 2012)

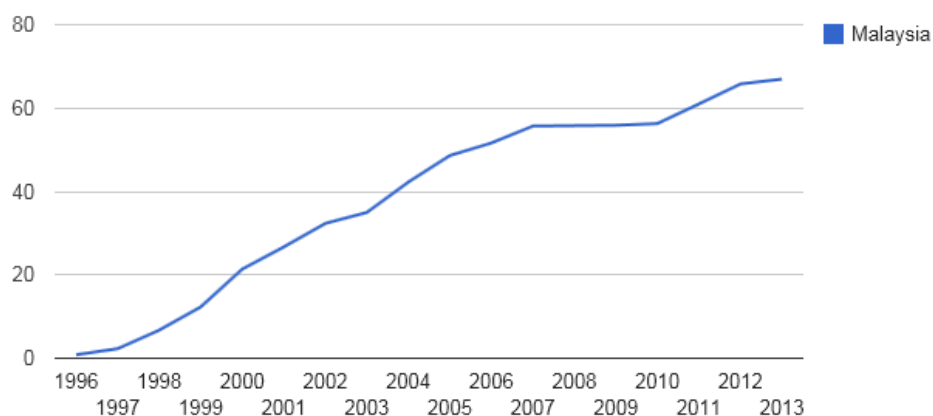
เสียงสนับสนุนที่มีต่อนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม ต่อเนื่องมาจนถึงการลุกฮือครั้งใหญ่เรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมือง (reformasi) ในปี พ.ศ. 2541 จนถึงครั้งที่มีการใช้สื่อใหม่อย่างเข้มข้นในการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งพรรคฝ่ายค้านได้เสียงและการสนับสนุนจากประชาชนเพิ่มมากขึ้น จากนั้นสื่อใหม่ยังถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในการระดมการเคลื่อนไหวทาง

การเมืองของประชาชนที่เรียกว่าเบอร์ซิหฺ (Bersih) ที่เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2550 และดำเนินการในทุกปีมาจนปัจจุบัน ตอกย้ำให้รัฐบาลมาเลเซียตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อใหม่ และพยายามรับมือด้วยการหันมาใช้สื่อใหม่อย่างจริงจัง ทั้งการพัฒนาเว็บไซต์เพื่อส่งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน พัฒนาระบบการให้บริการออนไลน์ (e-government) และใช้ทวิตเตอร์หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ในเชิงรุกมากขึ้น แต่บทบาทของสื่อใหม่ในมือรัฐบาล และสื่อที่รัฐบาลกำกับควบคุมยังคงเป็นการเสนอข่าวตามที่รัฐบาลกำหนด จึงจัดเป็นสื่อใหม่เพียงทางกายภาพ นอกจากนั้นเมื่อเทียบกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ภาคธุรกิจ และประชาชนทั่วไป รัฐบาลมาเลเซียยังคงใช้ประโยชน์จากสื่อใหม่ในวงจำกัด

สื่อใหม่ที่พัฒนามาตั้งแต่เหตุการณ์จับกุมนายอันวาร์ อิบราฮิม และยังคงได้รับความนิยมในมาเลเซียคือเว็บไซต์มาเลเซียkini (Malaysiakini) ซึ่งได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากสมาพันธ์สื่อมวลชนอาเซียน (Southeast Asian Press Alliance: SEAPA) และองค์กรในต่างประเทศอีกจำนวนหนึ่ง เว็บไซต์นี้ถูกมองโดยรัฐบาลว่าเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาลและไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประชุมพรรคร่วมรัฐบาล แม้ว่าสื่อใหม่จะขยายตัวอย่างมาก แต่สื่อที่ประสบความสำเร็จยังคงเป็นสื่อใหม่ที่มีฐานมาจากการเป็นสื่อกระแสหลัก ตัวอย่างเช่นเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์รายวัน เดอะสตาร์ (*The Star Online*) มีผู้เข้าชม วันละกว่า 1 ล้านคน ซึ่งทำให้หนังสือพิมพ์เดอะสตาร์ประกาศว่าเว็บไซต์ของตนเป็นเว็บไซต์ข่าวที่มีผู้อ่านมากที่สุดในมาเลเซีย อย่างไรก็ตามสื่อใหม่โดยเฉพาะเว็บไซต์และบล็อกที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีสถานการณ์ทางการเมือง หรือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ไม่ว่าของฝ่ายใด รวมทั้งเว็บไซต์และบล็อกเกอร์ที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมากโดยอาศัยสถานการณ์ดังกล่าว ก็ถูกตั้งคำถามถึงความถูกต้องแม่นยำของเนื้อหา งานวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2551 พบว่าครึ่งหนึ่งของบล็อกใช้ข้อมูลปลอมหรือนามแฝง และเนื้อหาจำนวนมากไม่ผ่านการกลั่นกรองหรือตรวจสอบความถูกต้อง (Weiss, 2102) ดังนั้น แม้อินเทอร์เน็ตจะมีอิทธิพลและได้รับความนิยมจากประชาชนมาก แต่ก็ได้รับการยอมรับในวงจำกัด

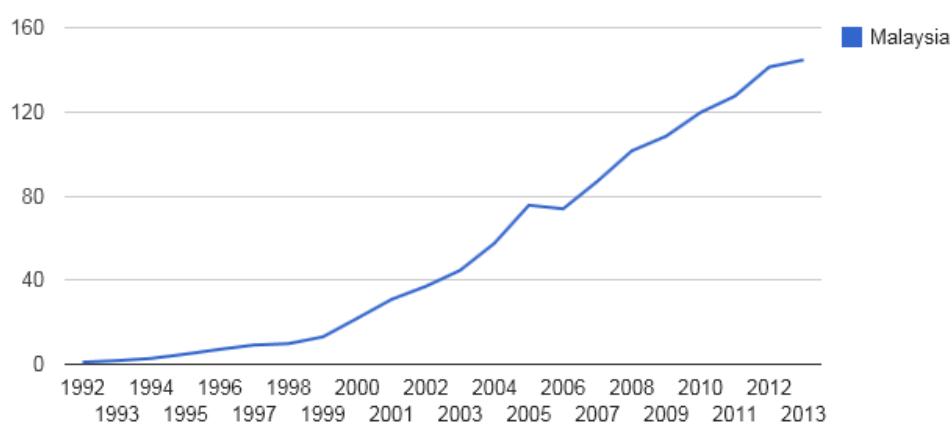
ปัจจุบันเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศของมาเลเซียพัฒนาจนอยู่ในอันดับสองของอาเซียน รองจากสิงคโปร์เท่านั้น ในปี พ.ศ. 2557 สัดส่วนประชากรมาเลเซียที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตสูงถึงร้อยละ 67 (World Bank, 2013) การครอบครองโทรศัพท์มือถือสูงถึง 43,112,000 เครื่อง หรือร้อยละ 143.7 ของประชากร (Malaysian Communications and Multimedia Commission Malaysia: MCMC, 2012)

ภาพที่ 3.14: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสหพันธรัฐมาเลเซีย พ.ศ. 2539 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ภาพที่ 3.15: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสหพันธรัฐมาเลเซีย พ.ศ. 2535 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

สื่อใหม่อีกประเภทที่มีการขยายตัวมากในมาเลเซียคือเคเบิลทีวี และโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม มาเลเซียมีเคเบิลทีวีรายเดียวคือสถานีโทรทัศน์เอบีเอ็นเอ็กซ์เซส (ABNXcess) มีช่องรายการกว่า 180 ช่อง นอกจากนั้นมาเลเซียยังมีอินเทอร์เน็ตทีวีอีกมากกว่า 100 สถานี เช่นสถานี TVMakmur. com, สถานี WTV สถานี Cyberjaya-tv.com และสถานี TvSelangor และมีสถานีวิทยุออนไลน์อีกกว่า 100 สถานี (Media Wise, 2014)

ประเทศมาเลเซียได้เริ่มทดลองการแพร่ภาพกระจายเสียงโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 และเริ่มทดลองใช้สัญญาณความคมชัดสูง (HDTV) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 แผนพัฒนาโทรทัศน์ระบบดิจิทัลของรัฐบาลมาเลเซียกำหนดว่าระยะแรกในปี พ.ศ. 2558 ประชาชนมาเลเซียกว่าร้อยละ 85 จะเข้าถึงบริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัลได้ ปลายปี พ.ศ. 2559 โทรทัศน์ภาคพื้นดิน จะเปลี่ยนเป็นระบบดิจิทัลทั้งหมด (The Rakyat Post, 2014) ในปี พ.ศ. 2555 มาเลเซียมีจำนวนครัวเรือนที่ครอบครองเครื่องรับโทรทัศน์จำนวน 6,289,985 ครัวเรือนหรือร้อยละ 98.1 ของจำนวนครัวเรือนทั้งประเทศ (Wong, 2014)

3.5.4 องค์การสื่อและการกำกับดูแลสื่อในสหพันธรัฐมาเลเซีย

แม้รัฐธรรมนูญมาเลเซียจะรับรองสิทธิในเสรีภาพของสื่อ และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้ตั้งแต่การประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2500 แต่รัฐธรรมนูญก็ระบุไว้ด้วยว่าเสรีภาพทั้งสองประการอาจถูกจำกัดได้ด้วยกฎหมายเพื่อ “ประโยชน์ของความมั่นคงและระเบียบของสังคม” (in the interest of security or public order) ภายใต้ข้อยกเว้นดังกล่าว รัฐบาลมาเลเซียออกกฎหมายเพื่อควบคุมเสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพของสื่อซึ่งรัฐบาลเห็นว่าอาจมีผลต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของชาติหลายฉบับ โดยมีกฎหมายหลักคือพระราชบัญญัติการพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ (Printing Presses and Publications Act) ตราออกใช้ในปี พ.ศ. 2527 ทดแทนพระราชบัญญัติสื่อสิ่งพิมพ์ (Printing Presses Act) ฉบับเดิมที่ออกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 และทดแทนพระราชบัญญัติควบคุมการนำเข้าสื่อจากต่างประเทศ (Control of Imported Publications Act) พ.ศ. 2501 โดยรวบรวมรายละเอียดของการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติทั้งสองไว้ด้วยกัน พระราชบัญญัติการพิมพ์ฯ กำหนดให้ผู้ประกอบกิจการสิ่งพิมพ์ต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (Home Affairs Minister) เป็นรายปี ให้อำนาจเด็ดขาดแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการออกหรือยกเลิกใบอนุญาตดำเนินกิจการสื่อสิ่งพิมพ์ อนุญาตหรือห้ามการนำเข้า จำหน่ายแจกจ่ายสื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิดในประเทศ การตัดสินใจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถือเป็นเด็ดขาดไม่อาจอุทธรณ์ได้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังบัญญัติห้ามตีพิมพ์ข้อความที่อาจสร้างผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความมั่นคงของประเทศ หรือทำลายความสงบเรียบร้อยของประชาชน และห้ามดำเนินกิจการสิ่งพิมพ์โดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้ฝ่าฝืนมีโทษทางอาญาจำคุก 3 ปี ปรับ 2 หมื่นริงกิตมาเลเซีย กฎหมายนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีขึ้นเพื่อกำกับการดำเนินงานตลอดจนควบคุมเนื้อหาของสื่อและทำให้สื่อตกเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเนื่องจากทำให้สื่อไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์หรือเผชิญหน้ากับรัฐบาลและพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล เสียงวิพากษ์วิจารณ์นี้หนาหูมากขึ้นหลังจากการปรับปรุงกฎหมายครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2530 ที่ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยปฏิเสธคำสั่งศาลเพื่อไปให้ปากคำในกรณีทำหน้าที่ตามกฎหมายนี้ (Freedom House, 2013)

นอกจากนั้นยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมสื่อทั้งหมด ด้วยการกำหนดโทษทางอาญาเช่นพระราชบัญญัติความมั่นคงภายใน (Internal Security Act) พ.ศ. 2503

พระราชบัญญัติความลับของทางราชการ (Official Secret Act) พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติการแพร่ภาพและกระจายเสียง (Broadcasting Act) พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติการรักษาความสงบ (Sedition Act) พ.ศ. 2527 ทั้งหมดเน้นให้สื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของสาธารณะและประเทศชาติ โดยให้ความสำคัญกับความมั่นคงและความสงบของชาติเป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด และการตัดสินว่าผู้ใดไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของรัฐบาล (Nain, 2013) ซึ่งองค์กรสิทธิมนุษยชนสากลเช่น Amnesty International เคยเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิในการแสดงออกของประชาชน เช่นพระราชบัญญัติความลับของทางราชการ (Official Secrets Act) พระราชบัญญัติการรักษาความสงบ (Sedition Act) พระราชบัญญัติการสื่อสารและมัลติมีเดีย (Communication and Multimedia Act) พระราชบัญญัติการพิมพ์และสิ่งพิมพ์ (Printing and Publications Act) และพระราชบัญญัติว่าด้วยพยานหลักฐาน (Evidence Act) รวมทั้งสนับสนุนให้พระราชบัญญัติใหม่คือพระราชบัญญัติความกลมเกลียวแห่งชาติ (National Harmony Act) ยึดหลักว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสากล และไม่ขัดกับหลักเสรีภาพในการแสดงออก (Amnesty, 2014)

จากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของสื่อใหม่และสื่อบนอินเทอร์เน็ต รัฐบาลมาเลเซียได้ก่อตั้งคณะกรรมการการสื่อสารและมัลติมีเดียแห่งชาติ (The Malaysian Communication and Multimedia Commission: MCMC) ทำหน้าที่กำกับดูแลเนื้อหาและอุตสาหกรรมสื่อโทรคมนาคมและมัลติมีเดียในประเทศ โดยควบคุมเรื่องการใช้ภาษาที่หยาบคาย ลามกอนาจาร การปลอมแปลงข้อมูล การคุกคาม และการกระทำผิดกฎหมายอื่นๆ องค์กรนี้ได้สั่งปิดการเข้าถึงของเว็บไซต์ที่ทำให้รัฐบาลเห็นว่ามีความเสี่ยงที่เป็นอันตรายและเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมมาเลเซีย จำนวนกว่า 6,000 เว็บไซต์ นอกจากนี้รัฐบาลยังส่งเสริมให้จัดตั้งคณะกรรมการควบคุมเนื้อหาสื่อมัลติมีเดีย (Communication Multimedia Content Forum: CMCF) ประกอบด้วยตัวแทนภาครัฐและเอกชน มีฐานะเป็นองค์กรอิสระกำกับดูแลตนเอง (Self - regulation) ในอุตสาหกรรมการสื่อสารและมัลติมีเดีย (Lhsa, 2013) อย่างไรก็ตามบทบาทของ CMCF ยังคงถูกควบคุมโดยรัฐบาลและกลายเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลสื่อมวลชนที่สำคัญอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งรัฐบาลมาเลเซียมีกฎหมายด้านความมั่นคงและกฎหมายหมิ่นประมาทเพื่อดำเนินการกับสื่อเก่าและใหม่ที่รัฐบาลเห็นว่ามีความเสี่ยงที่ไม่เหมาะสม เช่นวันที่ 30 พฤษภาคม 2557 นายราจิบ ราซัค นายกรัฐมนตรี ยื่นฟ้องเจ้าของเว็บไซต์มาเลเซียkini (Malaysiakini) ฐานหมิ่นประมาทเนื่องจากลงบทความระบุว่าการพัฒนาโทรศัพท์ระบบดิจิทัล เน้นให้ความสำคัญกับพื้นที่เขตเลือกตั้งของนายราจิบ มากกว่าพื้นที่อื่น

นอกจากกฎหมายแล้ว บริบททางสังคมและศาสนายังคงมีบทบาทในการกำกับดูแลสื่อใหม่ไม่น้อยเช่นกัน เช่นกรณี นักศึกษาชาวมาเลเซียที่เรียนอยู่ในประเทศไต้หวันคนหนึ่ง ทำคลิปล้อเลียนเพลงชาติมาเลเซียอัปขึ้นบนเว็บไซต์ยูทิวบ์ (youtube) นอกจากจะถูกตั้งข้อหาหมิ่นแล้ว ยังถูกโจมตีจากผู้ไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าวจำนวนมาก (iMedia Etchics, 2012)

3.5.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในสหพันธรัฐมาเลเซีย

สื่อมวลชนในประเทศมาเลเซียมีความพยายามที่จะกำกับดูแลตนเอง หรือสร้างกำลังที่จะต่อรองกับรัฐบาล พรรคการเมืองและกลุ่มทุนตลอดมา มีความพยายามที่จะก่อตั้งองค์กรอิสระที่เป็นของสื่อมวลชนอย่างแท้จริง แต่ความพยายามที่เกิดขึ้นหลายครั้งก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากรัฐบาลยังคงต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับดูแลดังกล่าว ในวงการสื่อมวลชนมาเลเซียเองก็ไม่สามารถผนึกกำลังให้เข้มแข็งพอที่จะต่อรองได้ แม้มาเลเซียจะมีการรวมตัวของสื่อมวลชนกลุ่มต่างๆ มาก่อน เช่น สมาคมบรรณาธิการข่าว (Organization of Newspaper Editor) สมาคมผู้สื่อข่าว (the National press Club) สมาคมผู้สื่อข่าวกีฬาแห่งมาเลเซีย (Sport Writers Association of Malaysia) และสมาคมสื่อมวลชนสตรีแห่งมาเลเซีย (Organization of Women Journalist Malaysia) แต่องค์กรเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ในการกำกับควบคุมกันเอง หากแต่เน้นเรื่องการรวมหมู่ทางสังคม และกิจกรรมทางด้านอาชีพตลอดจนสวัสดิการเป็นงานหลัก (NUJ, 2014) หรือกระทั่งองค์กรสื่อมวลชนระดับชาติที่รวมเอาสื่อมวลชนกระแสหลักกว่า 30 องค์กรเป็นสมาชิก ก่อตั้งมาเป็นเวลากว่า 50 ปี และมีความเข้มแข็งที่สุดอย่างสหภาพสื่อมวลชนแห่งมาเลเซีย (National Union of Journalists: NUJ) ก็ถูกมองว่ามีบทบาทในการต่อสู้เพื่อเสรีภาพของสื่อ หรือกระทั่งกำหนดบทบาทในการกำกับจริยธรรมในหมู่สื่อมวลชนน้อยมากนับแต่ก่อตั้งมาเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2505 แต่กลับเน้นแต่เรื่องสวัสดิการผลประโยชน์ทางอาชีพของสื่อมวลชน สัดส่วนการจ้างงาน และอัตราค่าจ้างเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม สหภาพสื่อมวลชนแห่งมาเลเซียก็เป็นองค์กรเดียวที่เป็นตัวแทนของบุคลากรในวงการสื่อมวลชนที่ใหญ่ที่สุด ปัจจุบันมีสมาชิก 1,400 คน (NUJ, 2014)

แม้จะไม่มีบทบาทในการกำกับดูแลตนเองอย่างจริงจัง แต่สหภาพสื่อมวลชนแห่งมาเลเซียก็ยังมีข้อกำกับทางจริยธรรมที่ประกาศให้สื่อมวลชนนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ ประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) ของสหพันธ์สื่อมวลชนแห่งมาเลเซียมี 8 ข้อคือ

1. สื่อมวลชนต้องเคารพข้อเท็จจริง ยึดถือสิทธิสาธารณะเป็นสำคัญและความจริงเป็นหน้าที่หลัก ปกป้องเสรีภาพของสื่อ ดำรงซึ่งมาตรฐานการทำงานและจริยธรรมในวิชาชีพ
2. ในการทำหน้าที่ สื่อมวลชนจะปกป้องหลักการสำคัญสองหลักการคือ รวบรวมและเผยแพร่ข่าวอย่างตรงไปตรงมา และแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา
3. สื่อมวลชนรายงานเฉพาะข้อเท็จจริงเท่าที่ตนเองพบและสามารถสืบค้นหาที่มาได้เท่านั้น ไม่เพิ่มเติมเนื้อหาเพื่อให้ข้อเท็จจริงนั้นบิดเบือนไป
4. ต้องใช้วิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมในการได้มาซึ่งเนื้อหา ภาพ และเอกสารต่างๆ
5. หากมีเนื้อหาอันเป็นเท็จและอาจสร้างความเสียหายต้องแก้ไขอย่างสุดความสามารถ
6. รักษาความลับ และความเป็นส่วนตัวของแหล่งข่าว
7. ไม่ลอกเลียนเนื้อหา กล่าวร้าย หมิ่นประมาท และไม่รับสินบนไม่ว่าในรูปแบบใด เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขเนื้อหาของข่าว
8. ไม่ยอมรับการแทรกแซงจากรัฐบาลหรือองค์กรภายนอก

นอกจากประมวลจริยธรรมของสหพันธ์สื่อมวลชนแห่งมาเลเซียแล้ว ยังมีประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) ซึ่งกำหนดโดยสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย (Malaysian Press Council) ซึ่งเป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นภายหลังคือปี พ.ศ. 2530 โดยองค์กรสื่อมวลชนอีกองค์กรหนึ่งคือสถาบันสื่อมาเลเซีย (Malaysian Press Institute) ร่วมมือกับรัฐบาล เพื่อบรรเทาแรงกดดันที่สื่อมวลชนจำนวนหนึ่งลงชื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติการพิมพ์และสิ่งพิมพ์ (Printing and Publications Act) ซึ่งพวกตนเห็นว่ามีความขัดแย้งกับหลักเสรีภาพของสื่อมวลชนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ภายหลังการก่อตั้งสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย (Malaysian Press Council) จึงมีการร่างข้อกำหนดทางจริยธรรมขึ้นต่างหาก (Seng, 2014)

ประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) ของสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย มี 8 ข้อเช่นกันคือ (Lhsa, 2013)

1. สื่อมวลชนต้องรับผิดชอบในการรายงานข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริง ถูกถ้วนและเป็นปัจจุบันแก่สาธารณะ
2. สื่อมวลชนต้องใช้เสรีภาพในการหาและเผยแพร่ข่าวอย่างมีความรับผิดชอบ ตลอดจนรายงานและวิพากษ์ข่าวอย่างเป็นกลาง
3. สื่อมวลชนต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมในการให้ได้มาซึ่งข่าว ภาพ ภาพยนตร์หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่
4. หากรายงานข้อมูลข่าวสารใดเป็นเท็จต้องรีบแก้ไขให้ถูกต้อง
5. สื่อมวลชนต้องเคารพความลับและความเป็นส่วนตัวของแหล่งข่าว
6. สื่อมวลชนต้องไม่ลอกข่าว หมิ่นประมาท ยั่วยุปลุกปั่น กล่าวหาหรือกระทำการคอร์รัปชันในทุกรูปแบบ
7. สื่อมวลชนต้องหลีกเลี่ยงการนำเสนอเนื้อหาที่ขัดแย้งต่อศีลธรรมและสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซีย
8. สื่อมวลชนจะต้องได้รับคำแนะนำเพื่อเข้าใจในกฎหมายและการกำกับดูแลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิชาชีพ

จะเห็นว่าข้อกำหนดทางจริยธรรมของทั้งสององค์กรมีความใกล้เคียงกันมาก มีเนื้อหาที่แตกต่างกันในประเด็นท้าย คือ สหภาพสื่อมวลชนแห่งมาเลเซีย ยืนยันในเรื่องความเป็นอิสระของสื่อมวลชน โดยระบุไว้ชัดเจนว่าไม่ยอมรับการแทรกแซงจากรัฐบาลหรือองค์กรภายนอก ขณะที่ข้อกำหนดทางจริยธรรมของสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย เน้นเรื่องการทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับกฎหมาย การกำกับดูแลและลักษณะสังคมของประเทศ แต่เนื่องจากสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย เป็นองค์กรที่รัฐบาลมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง รัฐบาลจึงให้การยอมรับในข้อกำหนดทางจริยธรรมของสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย มากกว่าข้อกำหนดทางจริยธรรมของสหภาพสื่อมวลชนแห่งมาเลเซีย การกล่าวถึงข้อกำหนดกับจริยธรรมของสื่อมวลชนในประเทศ รัฐบาลจะใช้ข้อกำหนดทางจริยธรรมของสภาสื่อมวลชนมาเลเซียเท่านั้น โดยไม่เอ่ยถึงข้อกำหนดทางจริยธรรมของสหภาพสื่อมวลชนแห่งมาเลเซีย (Lhsa, 2013) อย่างไรก็ตามบทบาทของสหภาพ

สื่อมวลชนแห่งมาเลเซียได้รับการยอมรับจากสื่อมวลชนมากกว่าสภาสื่อมวลชนมาเลเซีย เนื่องจากมีบทบาทในการโต้แย้งรัฐบาลอยู่อย่างต่อเนื่อง แม้จะในประเด็นเล็กน้อย ขณะที่สภาสื่อมวลชนมาเลเซียดำรงสถานะเหมือนองค์กรทางวิชาการ และไม่ว่าบทบาทของสององค์กรนี้จะแตกต่างกันเพียงไร ข้อจำกัดทางจริยธรรมของทั้งสององค์กรก็ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มาก องค์กรสื่อยังไม่มีเครื่องมือในการกำกับดูแลการปฏิบัติตามข้อจำกัดดังกล่าว และยังไม่มีอิสระในการกำกับดูแลตนเอง เนื่องจากทั้งสมาชิกและกรรมการส่วนใหญ่อยู่ในสังกัดสื่อกระแสหลักที่มีพรรคการเมืองและกลุ่มทุนเป็นเจ้าของ ทั้งยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับคอยกำกับควบคุมอยู่อย่างเข้มงวด (Nain, 2013)

องค์กรสื่อที่ให้ความสนใจกับประเด็นจริยธรรมของสื่อมวลชนในมาเลเซียคือองค์กรอิสระขนาดเล็ก ใช้ชื่อว่าศูนย์สื่อมวลชนอิสระ (Center for Independence Journalism: CIJ) ซึ่งเป็นหนึ่งในเครือข่ายที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ ศูนย์เสรีภาพสื่อมวลชนมาเลเซียตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2541 โดยสื่อมวลชนและนักกิจกรรมทางสังคมจำนวนหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ในการกำกับดูแลการปฏิบัติตามข้อจำกัดทางจริยธรรมของสื่อมวลชนในสังกัด ศูนย์สื่อมวลชนอิสระ จึงเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) ของสื่อมวลชนมาเลเซียเพียงองค์กรเดียวในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามบทบาทของศูนย์เสรีภาพสื่อมวลชน ยังคงได้รับการยอมรับในวงจำกัดเนื่องจากเป็นองค์กรที่ไม่มีอำนาจในการตัดสินหรือให้โทษแก่สื่อมวลชน นอกจากนั้นยังตรวจสอบได้เพียงสื่อสิ่งพิมพ์และเว็บไซต์เท่านั้น

3.6 สหภาพพม่า

3.6.1 ข้อมูลพื้นฐาน

พม่า หรือ เมียนมา (Myanmar) มีชื่อทางการว่า สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า หรือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (The Republic of the Union of Myanmar) มีพื้นที่ทั้งหมด 676,578 ตารางกิโลเมตร เป็นประเทศใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แผ่นดินใหญ่ (หรือคาบสมุทรอินโดจีน) และเป็นอันดับที่ 2 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พม่ามีพรมแดนติดต่อกับบังกลาเทศและอินเดียทางตะวันตกเฉียงเหนือ พรมแดนทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อกับทิเบตและมณฑลยูนนานของจีนมีความยาวถึง 2,185 กิโลเมตร ทางตะวันออกเฉียงใต้ติดต่อกับลาวและไทย พม่ามีแนวชายฝั่งต่อเนื่องตามอ่าวเบงกอลและทะเลอันดามันทางตะวันตกเฉียงใต้และใต้ ซึ่งเป็นหนึ่งในสามของพรมแดนทั้งหมด พม่ามีประชากรกว่า 51.4 ล้านคน (Asian Development Bank, 2014) นับแต่ได้รับเอกราชในปี พ.ศ. 2491 ประเทศพม่าเผชิญสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อที่สุดท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่มากมายระหว่าง พ.ศ. 2505 ถึง 2554 ประเทศพม่าอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร คณะผู้ยึดอำนาจการปกครองถูกยุบอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2554 หลังการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2553 และมีการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนในนามแทน แต่ทหารก็ยังมีอิทธิพลอยู่มาก

ประเทศพม่าอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจพม่าเคยเป็นหนึ่งในเศรษฐกิจที่ด้อยพัฒนาที่สุดในโลก ปัจจุบันผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ของพม่าอยู่ที่ 56.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และคาดว่าจะเติบโตด้วยอัตราร้อยละ 8.5 ต่อปี แต่รายได้ต่อหัวประชากรตกอยู่ที่ 1,105 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อปี ซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศที่ประชากรมีรายได้ต่ำสุดในเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก ในอดีตประเทศมหาอำนาจตะวันตกหลายประเทศได้กำหนดการลงโทษทางเศรษฐกิจต่อพม่า สหประชาชาติและอีกหลายองค์การได้มีการรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในพม่า รวมทั้งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การข่มขืน แรงงานเด็ก ทาส การค้ามนุษย์ และการขาดเสรีภาพในการสื่อสาร ในช่วงปีหลัง พม่าและผู้นำทหารได้ผ่อนปรต่อนักเคลื่อนไหวประชาธิปไตยและกำลังพัฒนาความสัมพันธ์อย่างช้าๆ กับมหาอำนาจและสหประชาชาติ

ภาพที่ 3.16: แผนที่สหภาพพม่า

ที่มา: <https://www.ncafp.org>

3.6.2 สื่อมวลชนในสหภาพพม่า

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่แพร่หลายและมีอิทธิพลมากที่สุดมาตลอดในประเทศพม่า เพราะหนังสือพิมพ์มีราคาถูกพอที่ชาวพม่าที่ยากจนจะซื้อหาได้ ยิ่งในยุคนี้ที่รัฐบาลให้เสรีภาพมาก ธุรกิจหนังสือพิมพ์จึงเฟื่องฟูเป่งบาน สวนทางกับประเทศอื่นๆ ที่สื่อสิ่งพิมพ์ถดถอยเพราะแพ้สื่อออนไลน์ ปัจจุบันนี้มีหนังสือพิมพ์ที่ได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์ในประเทศพม่าจำนวน 31 ฉบับแต่ธุรกิจหนังสือพิมพ์ก็ยังมีข้อจำกัด เพราะขาดแหล่งเงินทุนและนักข่าวมืออาชีพ ส่วนสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพนั้น รัฐบาลพม่าเป็นเจ้าของเกือบทั้งหมด สื่อวิทยุเกิดขึ้นในพม่าครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2479 ในยุคที่ถูกปกครองโดยประเทศอังกฤษ มีการตั้ง Burma Broadcasting Service (BBS) หลังจากได้รับอิสรภาพแล้วจึงเปลี่ยนชื่อเป็น Myanmar Athan ซึ่งมีความหมายว่า Voice of Burma ต่อมารัฐบาลทหารซึ่งยึดอำนาจเมื่อ พ.ศ. 2531 ได้ตั้งชื่อใหม่เป็น Myanmar Radio และเปลี่ยนชื่อ BBS เป็น Myanmar

Radio and Television (MRTV) ในปี พ.ศ. 2540 Myanmar Radio เป็นสถานีวิทยุแห่งเดียวในประเทศจนกระทั่งมีการตั้งสถานี Yangon City FM ในปี พ.ศ. 2545 ดำเนินการโดยคณะกรรมการพัฒนาเมืองย่างกุ้ง ในปี พ.ศ. 2540 สถานี Myanmar Radio ได้ย้ายไปที่กรุงเนปิดอร์ ปัจจุบันสถานีย่างกุ้งจึงถ่ายทอดสัญญาณรายการต่างๆ จากเนปิดอร์เป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันนี้ MRTV ให้บริการด้านกิจการกระจายเสียงในสามประเภท คือ 1) ออกอากาศในระบบคลื่นสั้น (short wave) ทั่วประเทศ 2) ออกอากาศในระบบคลื่นขนาดกลาง (medium wave) ไปยังเขตชุมชนหนาแน่น เมืองใหญ่ และพื้นที่ภาคใต้ของพม่า ครอบคลุมร้อยละ 90 ของจำนวนประชากร และ 3) MRTV ออกอากาศรายการวิทยุในระบบ FM ไปยังพื้นที่ชายแดนของพม่าจำนวน 19 สถานี นอกจากนั้น MRTV ยังมีการร่วมมือกับภาคเอกชน 6 รายดำเนินการกิจการกระจายเสียงครอบคลุมร้อยละ 70 ของจำนวนประชากรทั่วประเทศ และยังมีสถานี Thazin ซึ่งดำเนินการโดยกระทรวงกลาโหมพม่า

สถานีโทรทัศน์ในประเทศพม่าตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2522 เป็นการทดลองออกอากาศในย่างกุ้ง และเริ่มออกอากาศเป็นประจำใน พ.ศ. 2524 ปัจจุบันประเทศพม่ามีสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบอนาล็อกจำนวน 4 ช่อง คือ MRTV, MRTV-4, CH-7, และโทรทัศน์เมียวดี (Myawaddy TV: MWD) ซึ่งออกอากาศในระบบ DTB-T ในเมืองใหญ่ทั่วประเทศ ประเทศพม่าเริ่มการออกอากาศระบบดิจิทัลภาคพื้นดินใน พ.ศ. 2548 โดยบริษัทเอกชน ส่วนช่องของรัฐเริ่มออกอากาศในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 ในระบบ DVB-T2 ประเดิมด้วยพิธีเปิดกีฬาซีเกมส์ ครั้งที่ 27 MRTV FTA Multichannel ออกอากาศระบบดิจิทัลมี 5 ช่องรายการในปัจจุบันและกำลังจะขยายต่อไปในอนาคต ปัจจุบัน MRTV มีการถ่ายทอดสัญญาณไปยังสถานีทวนสัญญาณทั่วประเทศจำนวน 257 สถานีทั่วประเทศครอบคลุมร้อยละ 92 ของจำนวนประชากร (Zin Wah Kyu, สัมภาษณ์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557)

โครงสร้างพื้นฐานของสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพในประเทศพม่ายังถูกควบคุมและดำเนินการโดยรัฐบาล แต่มีการร่วมมือกับภาคธุรกิจเพื่อร่วมลงทุนได้ เช่น กรณีที่ MRTV ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงข่าวสาร (Ministry of Information) ร่วมมือกับบริษัทเอกชน (Forever Co.Ltd.) เพื่อดำเนินการสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบอนาล็อก MRTV-4 และโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกในระบบ DVB-T ด้วย นอกจากนั้น MRTV ยังร่วมมือกับบริษัท Shwe Than Lwin Media Co.Ltd. เพื่อออกตัวโครงการโทรทัศน์นานาชาติ (Myanmar International Television: MITV) และโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมในระบบ DTH (Sky Net DTH Services) ด้วย รวมทั้งการให้บริการในหลายรูปแบบบนโครงสร้างพื้นฐานบรอดแบนด์ (Sky Net multiplay Services) ประชาชนพม่าส่วนมากชมรายการโทรทัศน์โดยผ่านระบบดาวเทียม

สาเหตุที่ประเทศพม่าขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานไฟฟ้าและผู้คนส่วนใหญ่มากจน มีรายได้เฉลี่ยเพียงเดือนละ 2,400 - 4,500 บาท ผู้ที่สามารถซื้อเครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้จึงยังมีจำนวนน้อย แต่รัฐบาลพม่ากำลังเร่งพัฒนาเต็มที่ จากการที่มีการให้บริการช่องทีวีเพิ่มขึ้น ชาวพม่าจึงนิยมมีโทรทัศน์ไว้ประจำบ้านกันมากขึ้น ส่วนชาวพม่าที่ไม่มีกำลังซื้อเครื่องรับ

โทรศัพท์ก็อาจอาศัยดูจากเพื่อนบ้าน หรือดูหนึ่งบ้านจากการปิดวิทยุวีดีโอหรือซีดีกันในแถบชนบท
 ชานเมือง และย่านชุมชน

หากพิจารณารายการโทรทัศน์ของพม่า จะพบว่าเนื้อหารายการยังคงให้ความสำคัญต่อการ
 เสนอข่าวสารของรัฐบาล อาทิ กิจกรรมของรัฐทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม
 ส่วนความบันเทิงนั้นเน้นการนำเสนอเรื่องศิลปะวัฒนธรรมพม่า อาทิ นาฏศิลป์ ประการร้องเพลง สันทนา
 และเกมส์โชว์ ในด้านภาพยนตร์เรื่องทางโทรทัศน์นั้น ส่วนมากก็จะเป็นภาพยนตร์พม่า และมักเป็น
 ภาพยนตร์ชีวิตเก่าๆ เป็นส่วนใหญ่ หากเป็นภาพยนตร์ใหม่ก็มักจะมีเนื้อหาสนับสนุนงานพัฒนาโดยรัฐ
 ส่วนภาพยนตร์จากต่างประเทศนั้นจะมีเฉพาะภาพยนตร์จีน ญี่ปุ่น และ เกาหลี แทบไม่พบภาพยนตร์
 อินเดียหรือภาพยนตร์ตะวันตกถ่ายทอดทางโทรทัศน์ของพม่ามาเป็นเวลานานแล้ว

หลังจากที่พม่าหันมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาด สื่อโทรทัศน์จึงมีการพัฒนาไปมาก
 พอควร โดยเฉพาะมีการโฆษณาสินค้าทางโทรทัศน์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สิ่งทีกระตุ้นความสนใจต่อโฆษณาได้
 อย่างมากคือดารานักร้องยอดนิยมที่มาเป็นแบบโฆษณา อีกทั้งเพลงสนุกๆ และการแต่งตัวที่มีสีสัน
 ต่างๆ เรียกความสนใจได้มาก โทรศัพท์พม่าจึงเต็มไปด้วยโฆษณา จนเวลาของการโฆษณาจะมี
 มากกว่ารายการปกติเสียด้วยซ้ำ ทั้งนี้รวมทั้งงานโฆษณาภาครัฐและการโฆษณาสินค้า ซึ่งมีรูปแบบการ
 โฆษณาล้ำคล้ายคลึงกัน คือต่างต้องมีดารานักร้องชื่อดังมาเป็นแบบ และต้องมีเพลงประกอบที่
 สอดคล้องกับเรื่องราวที่นำเสนอ โฆษณาสินค้าของพม่าจึงเป็นคู่แข่งสำคัญของโฆษณาการของรัฐ และ
 ต่างดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้ไม่ด้อยไปกว่ากันนัก แต่โฆษณาจะทำให้ผู้ชมชื่นชอบไปเสียหมด
 บางรายการมีหนึ่งโฆษณามากเกินไป ก็ทำให้ผู้ชมพลอยเบื่อการโฆษณาไปได้ และบางโฆษณาที่สร้าง
 ความลำบากใจให้กับผู้ชม เช่น โฆษณาที่เป็นเรื่องน่าอาย ไม่สุภาพ ไม่สมจริง หรือโฆษณาที่เกินความ
 เป็นจริง

3.6.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในสหภาพพม่า

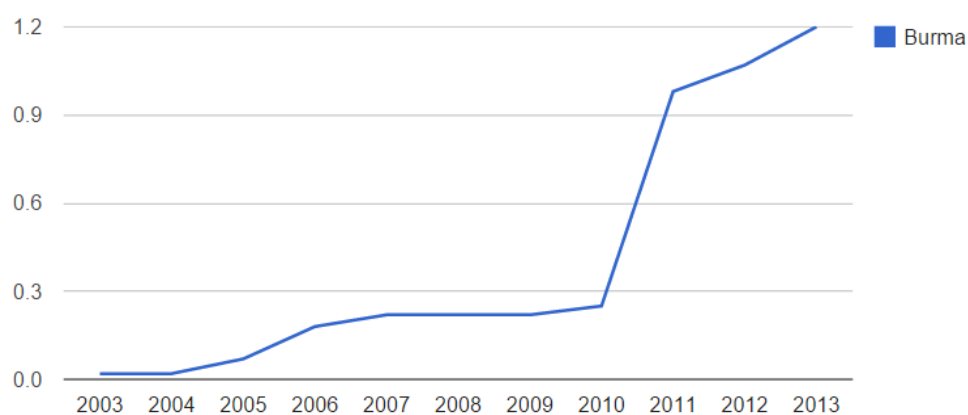
การที่ประเทศพม่าตกอยู่ภายใต้การปกครองของทหารมาเป็นเวลานาน ภาครัฐกิจโทรคมนาคม
 ของพม่าจึงมีรัฐเป็นเจ้าของโดยผูกขาด ได้แก่การให้บริการโทรศัพท์ซึ่งอยู่ภายใต้ Myanmar Posts
 and Telecommunications (MPT) ซึ่งเป็นผู้ประกอบการรายเดียวมาเป็นระยะเวลานาน โครงสร้าง
 พื้นฐานโทรคมนาคมในประเทศพม่าจะกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ เช่น ย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ มากกว่า
 ที่จะกระจายไปสู่ชนบท ในปี พ.ศ. 2555 หมู่บ้านส่วนใหญ่ในประเทศพม่ายังไม่มีแม้แต่โทรศัพท์พื้นฐาน
 การลงทุนจากต่างประเทศมีจำกัดเนื่องจากสถานการณ์ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม นับแต่การปฏิรูป
 ประเทศในปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นมา ได้มีการเปิดโอกาสให้มีการลงทุนภายนอกเข้ามาและคาดหมาย
 ได้ว่าอุตสาหกรรมสื่อสารของประเทศพม่ามีการเติบโตอย่างรวดเร็ว

การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคมของประเทศพม่ายังคงมีอัตราต่ำ รวมทั้งการเข้าถึง
 อินเทอร์เน็ตซึ่งมีรายงานว่ามีจำนวนต่ำกว่าร้อยละ 2 ของประชากร สหภาพโทรคมนาคมสากล

(International Telecommunication Union: ITU) จัดให้ประเทศพม่าอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการเชื่อมต่อเครือข่ายน้อยที่สุดในโลก (least connected countries: LCCs) ประเทศที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มนี้มี 39 ประเทศในโลกซึ่งมีการเข้าถึง ICT ในระดับต่ำ ส่วนมากจะใช้บริการสื่อสารทางเสียงและมีอินเทอร์เน็ตความเร็วต่ำ แม้ว่าประชากรในประเทศ LCCs จะมีการเข้าถึงโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นจำนวนมากขึ้น แต่การใช้งานระดับสูงกว่ารวมทั้งการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์ยังอยู่ในระดับจำกัดและมีราคาแพง ดังนั้น จึงนับได้ว่าการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางโทรคมนาคมของประเทศพม่าจัดว่าต่ำที่สุดในกลุ่มประเทศอาเซียน (ITU, 2013) ปัญหาด้านโทรคมนาคมของประเทศพม่าปัจจุบันคืออัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนและข้อจำกัดเรื่องแบนด์วิธ (Ooredoo, สัมภาษณ์วันที่ 15 กรกฎาคม 2557)

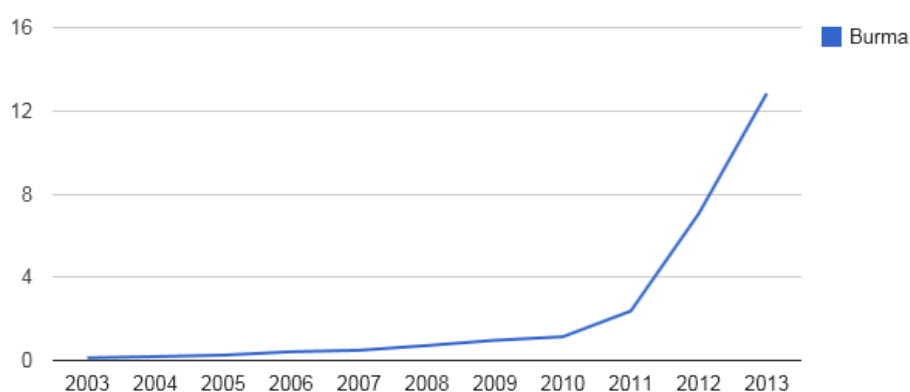
วงการอุตสาหกรรมโทรคมนาคมในประเทศพม่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากนับแต่ปี พ.ศ. 2555 การเปิดเสรีทางตลาดโทรคมนาคมดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ผู้ประกอบการรายเดิมด้านโทรคมนาคมในประเทศพม่า คือ MPT (Myanmar Post and Telecommunications) ซึ่งถือหุ้นอยู่ใน Yatanarpon Teleport Public Company (YTP) MPT อยู่ภายใต้กระทรวงการสื่อสาร ไปรษณีย์ และโทรเลข (Ministry of Communications, Posts & Telegraphs) MPT มีแผนการปรับปรุงภาคส่วนของโทรคมนาคมใหม่โดยได้ออกใบอนุญาตให้ผู้ประกอบการเครือข่ายโทรคมนาคมจำนวน 4 ราย ในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งรวมถึงหน่วยงานของรัฐคือ MPT และ YTP ด้วย การปฏิวัติที่เห็นชัดเจนคือมีการออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ประกอบการรายใหม่ 2 รายในเดือนมิถุนายน 2556 คือ Telenor ของประเทศนอร์เวย์ และ Ooredoo ของประเทศกาตาร์ ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการเป็นระยะเวลา 15 ปี ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่ประเทศพม่าปล่อยให้บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนในตลาดโทรคมนาคม MPT ตกอยู่ในสถานะเปรียบเสมือนถูกปรับรีเซ็ต ซึ่งอาจไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลต่อไป แต่อาจต้องมีการแปรรูปเพื่อร่วมกิจการกับพันธมิตรทางธุรกิจที่มีประสบการณ์ ในปี พ.ศ. 2557 มีการตั้งเป้าว่าภายใน 3 ปีจะมีผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศพม่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 75 - 80 ปัจจุบันนี้การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศพม่ามีจำนวนผู้ใช้ประมาณร้อยละ 8 - 9 ซึ่งคนส่วนหนึ่งสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตโดยโทรศัพท์เคลื่อนที่ และยังมี Public Access Center (PAC) เรียกว่า Internet Kiosk ที่เปิดให้บริการฟรีโดยรัฐบาล ส่วนภาคเอกชนมีการคิดค่าใช้จ่ายจากการให้บริการ ปัจจุบันจำนวนผู้ใช้ Internet Kiosk ลดลงเรื่อยๆ เพราะคนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตโดยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้มากขึ้น (Than Htun Aung, สัมภาษณ์ วันที่ 13 กรกฎาคม 2557)

ภาพที่ 3.17: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสหภาพพม่า พ.ศ. 2546 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ภาพที่ 3.18: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสหภาพพม่า พ.ศ. 2546 - 2557

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ประเทศพม่ามีแผนแม่บท ICT (Myanmar ICT Master Plan (2011-2015) มีประเด็นการพัฒนาต่างๆ รวมทั้ง mobile money และ e-commerce แต่ตลาด ICT ของพม่าส่วนใหญ่เป็นตลาดฮาร์ดแวร์ เนื่องจากยังมีการใช้ ICT ในธุรกิจและอุตสาหกรรมต่างๆ ในระดับที่ไม่สูงนัก และกฎหมายเกี่ยวกับสื่อใหม่ยังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของรัฐสภา (Than Htun Aung, สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2557) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ประเทศพม่าได้เปิดรับบริการโทรคมนาคมใหม่ๆ ที่เพิ่มขึ้น

อย่างรวดเร็ว รวมทั้งโทรศัพท์เคลื่อนที่บรอดแบนด์และอินเทอร์เน็ตไร้สายความเร็วสูง (WiMAX) ซึ่งจะมีผลให้จำนวนผู้ใช้บริการเพิ่มขึ้นได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน

ในการประชุมเรื่องการพัฒนาสื่ออย่างยั่งยืนครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 18-19 กันยายน 2557 ภายใต้หัวข้อ “Moving towards a sustainable media environment” มีการกล่าวถึงความต้องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนให้มากขึ้น บทบัญญัติในกฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพในการสื่อสาร นโยบายและโครงการสนับสนุนการเผยแพร่หนังสือพิมพ์และนิตยสารไปสู่พื้นที่ห่างไกล และความโปร่งใสของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นต่อสื่อมวลชนที่ทำข่าว นอกจากนี้ ปัจจุบันนี้ได้มีภาคเอกชนมาลงทุนในกิจการสื่อสารของประเทศพม่าเพิ่มขึ้น จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงการส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันในธุรกิจสื่ออย่างเป็นธรรม และการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนทั้งในด้านวุฒิการศึกษาและหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้น (International Media Support, 2014)

3.6.4 องค์กรสื่อและการกำกับดูแลสื่อในสหภาพพม่า

สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ รวมถึงสื่อออนไลน์ในประเทศพม่า เคยอยู่ภายใต้การเซ็นเซอร์และกำกับดูแลอย่างเข้มงวด รัฐบาลทหารในอดีตควบคุมสื่อมวลชนอย่างเบ็ดเสร็จ มีการจัดตั้งหน่วยเฝ้าดูและควบคุมสื่อมวลชนเรียกชื่อว่า Intelligence Service หรือหน่วยงานข่าวกรองที่ฝ่ายทหารเป็นผู้ดูแล ไม่มีนักข่าว นักเขียนหรือสำนักพิมพ์รายใดจะกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเสรี กรมการตรวจสอบและจดทะเบียนสื่อมวลชน (Press Scrutiny and Registration Department: PSRD) ทำการตรวจหรือเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์กันอย่างเข้มงวดและเข้มข้น กฎหมายสื่อมวลชนของพมามีสามฉบับหลักที่ใช้มายาวนานเกินร้อยปีโดยผ่านการปรับปรุงแก้ไขบ้างตามกาลเวลา คือ กฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ (The Press Act 1867) กฎหมายว่าด้วยการใช้อำนาจฉุกเฉินต่อสื่อสิ่งพิมพ์ (The Press Emergency Powers Act 1931) และกฎหมายลิขสิทธิ์ (The Copyright Act 1914) กฎหมายทั้งสามฉบับใช้มาตั้งแต่สมัยพม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษจนถึงปี พ.ศ. 2505 อันเป็นปีที่คณะทหารพม่ายึดอำนาจแล้วสถาปนารัฐสังคมนิยมขึ้น แล้วรัฐบาลทหารจึงได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทั้งสามให้ทันสถานการณ์มากขึ้น และออกกฎหมายสื่อมวลชนใหม่หนึ่งฉบับ คือ “กฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนหนังสือพิมพ์และการประกอบกิจการสำนักพิมพ์ 1962” (The Registration of Printers and Publishers Law 1962) ทำให้รัฐบาลมีกลไกตรวจสอบหรือเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ได้อย่างใกล้ชิด ต่อมารัฐบาลพม่ามีความพยายามอย่างซ้าๆ ในการผ่อนคลายการตรวจสอบสื่อมวลชน เช่นในปี พ.ศ. 2547 มีการยกเลิกหน่วยข่าวกรองทหารที่มีอำนาจมหาศาลในการควบคุมสื่อมวลชน ปี พ.ศ. 2548 ย้ายงานควบคุมสื่อจากกระทรวงกิจการบ้านเมือง (Ministry of Home Affairs) ไปขึ้นกับกระทรวงข่าวสาร (Ministry of Information) (สมเกียรติ อ่อนวิมล. 2555)

แม้ว่าปัจจุบันพม่าจะมีรัฐธรรมนูญซึ่งรับรองสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารแต่รัฐบาลก็ห้ามการใช้สิทธิดังกล่าวในทางปฏิบัติ ในปี พ.ศ. 2553 องค์กร “นักข่าวไร้พรมแดน” (Reporters Without

Border) ได้จัดให้สื่อพม่ามีเสรีภาพเป็นอันดับที่ 174 จากทั้งหมด 178 ประเทศทั่วโลก ปรากฏการณ์ที่สำคัญในปี 2556 คือรัฐบาลมีการอนุญาตให้หนังสือพิมพ์แปดฉบับของเอกชนสามารถดำเนินกิจการได้ และกำลังพิจารณาให้ฉบับอื่นต่อไปซึ่งรวมถึงสื่อพลัดถิ่นของพม่าด้วย การเปลี่ยนแปลงนี้ยังส่งผลถึงการเกิดขึ้นใหม่ของสื่อออนไลน์และสถานีวิทยุด้วย กระบวนการเปลี่ยนผ่านนี้ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรนานาชาติที่มีบทบาทสนับสนุนและปกป้องการทำงานของสื่อมวลชน โครงการริเริ่มเหล่านี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและด้านจริยธรรมสื่อมวลชน อันส่งผลประโยชน์ถึงชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่าซึ่งมีสื่อชุมชนของตนเองด้วย (Reporters Without Border, 2014) แต่กระบวนการทางกฎหมายค่อนข้างดำเนินไปอย่างล่าช้า อย่างไรก็ตามรัฐบาลพม่า โดย “สำนักงานตรวจสอบและขึ้นทะเบียนสื่อมวลชน” (PSRB) สังกัดกระทรวงข่าวสาร ได้สั่งยกเลิกการเซ็นเซอร์สื่อก่อนเผยแพร่ ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2556 แต่สื่อก็ยังต้องรับผิดชอบในการเผยแพร่ข่าวและบทความของตนอยู่ (Thiha Saw, สัมภาษณ์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557)

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2557 รัฐบาลพม่าได้ออกใบอนุญาตให้ออกหนังสือพิมพ์เอกชนรายวันแล้วถึง 25 ฉบับ และมีการจัดตั้งสภาสื่อมวลชน (Myanmar Press Council: MPC) เฉพาะกาลขึ้นมา เพื่อร่างจรรยาบรรณสื่อและกฎหมายสื่อใหม่ รัฐบาลพม่าได้มีการพิจารณากฎหมายสื่อสองฉบับคือ กฎหมายสื่อ (Media Law) ร่างโดยสภาวิชาชีพสื่อ (Media Press Council) และ กฎหมายว่าการจดทะเบียนหนังสือพิมพ์และการประกอบกิจการสำนักพิมพ์ (The Registration of Printers and Publishers Law) ร่างโดยกลุ่มสื่อมวลชนอื่นๆ กฎหมายสื่อฉบับใหม่ (Media Law) ซึ่งได้มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการแล้วในเดือนมีนาคม 2557 มีการระบุชัดเจนถึงเสรีภาพของสื่อและสิทธิของนักข่าวที่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างเปิดเผย และยังกำหนดสิทธิเกี่ยวกับการทำข่าวสืบสวนสอบสวนที่อนุญาตให้ผู้สื่อข่าวรายงานข้อเท็จจริงได้ รวมทั้งข้อมูลที่ประชาชนจำเป็นต้องรู้สำหรับข่าวที่สะท้อนความคิดและเสียงจากประชาชนยังได้รับอนุญาตให้สื่อเผยแพร่ได้ ตราบเท่าที่จริยธรรมของนักข่าวนั้นเป็นไปตามกฎระเบียบที่มี นอกจากนี้ ผู้สื่อข่าวจะได้รับอนุญาตให้ค้นคว้า เขียน และเผยแพร่รายงานเปิดเผยการละเมิดสิทธิประชาชน และสามารถเข้าถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าถึงข้อมูลดังกล่าว กฎหมายยังระบุว่า สิ่งพิมพ์ทั้งหมดจะปลอดจากกระบวนการเซ็นเซอร์ และผู้สื่อข่าวทุกคนจะได้รับอนุญาตให้สามารถขอเอกสาร ข้อเท็จจริง และตัวเลขสถิติที่เป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมจากกระทรวงและองค์กรต่างๆ ยกเว้นสิ่งที่มีความลับทางราชการ พร้อมทั้งรับประกันการคุ้มครองผู้สื่อข่าวจากการถูกจับกุมโดยพลการ และจากการทำข่าวในสถานที่ที่มีความขัดแย้ง ความไม่สงบ ความรุนแรง และการชุมนุมประท้วง กฎหมายฉบับใหม่นี้ยังอนุญาตให้ตั้งบริษัทสื่อสารสาธารณะ หรือเอกชน รวมทั้งบริษัทร่วมทุนได้ และระบุถึงการตั้งสภาสื่อพม่า (Press Council) ที่ทำหน้าที่เป็นดังเช่นองค์กรอิสระด้วยการมีส่วนร่วมของผู้แทนจากสำนักงานประธานาธิบดี ประธานสภาของทั้ง 2 สภานักข่าว ผู้แทนจากสำนักข่าว สำนักพิมพ์ นักเขียน รวมทั้งผู้มาจากองค์กรภาคประชาสังคม โดยสภาสื่อนี้จะตั้งขึ้นด้วยเงินบริจาคจากรัฐบาล และความช่วยเหลือจากผู้บริจาคท้องถิ่นและต่างประเทศ รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน และบริษัทสื่อต่างๆ ส่วนการร้องเรียนเกี่ยวกับผู้สื่อข่าว นั้น สามารถยื่นต่อ

สภาสื่อได้เป็นลำดับแรก และนำไปสู่ศาลเป็นลำดับต่อไป หากข้อขัดแย้งดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้ (ASTV ผู้จัดการออนไลน์. วันที่ 19 มีนาคม 2557) อย่างไรก็ตาม มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า มาตรา 19 ของกฎหมายสื่อฉบับใหม่ยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานนานาชาติ เนื่องจากกำหนดให้สื่อทุกประเภท รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และสื่ออินเทอร์เน็ต ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลโดยผ่านสภาวิชาชีพสื่อ และสภาวิชาชีพสื่อก็ไม่มีความเป็นอิสระจากรัฐบาล เพราะมีตัวแทนของประธานาธิบดีเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งยังไม่สามารถปกป้องสื่อจากการถูกดำเนินคดีโดยกฎหมายอาญา จึงนับว่าในความเป็นจริงแล้วยังมีการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของสื่ออยู่เช่นเดิม

การออกกฎหมายรับรองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนทำให้บริษัทสื่อต่างชาติแสดงความสนใจต่อบรรยากาศการลงทุนด้านสื่อในประเทศพม่ามากขึ้น เช่น บริษัทออสเตอร์เลียชื่อ META Communication International GmbH ซึ่งเป็นพันธมิตรใกล้ชิดกับสื่อท้องถิ่น ก็แสดงความต้องการขยายกิจการ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ประเทศพม่าได้มีการผ่อนคลายกฎระเบียบต่างๆ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ การเซ็นเซอร์สื่อได้ถูกแทนที่ด้วยการทำร้ายร่างกาย การคุกคามรูปแบบต่างๆ และการฟ้องหมิ่นประมาท ในปัจจุบันผู้สื่อข่าวพม่ายังคงถูกจับเข้าคุกในข้อหาหมิ่นประมาท เป็นภัยต่อความมั่นคง ข้อหาการรุกรานสถานที่ราชการและขัดขวางการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น กรณีนักข่าวจำนวน 5 คนของนิตยสาร Unity Journal ถูกพิพากษาลงโทษจำคุก 10 ปี โทษฐาน “เปิดเผยความลับของทางราชการ” จากการรายงานข่าวโรงงานผลิตอาวุธเคมี นักข่าวอีก 6 คนและพนักงานของนิตยสาร Bi Mon Te Nay journal ถูกคุมขังและฟ้องร้องภายใต้กฎหมายยุคเผด็จการทหารพม่า เนื่องจากตีพิมพ์บทความที่รัฐบาลไม่พอใจ (Thiha Saw, สัมภาษณ์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557) วินมิตร์ โยสาละวิน ผู้สื่อข่าว BBC วิเคราะห์การตัดสินใจลงโทษผู้สื่อข่าวที่รายงานข่าวโรงงานผลิตอาวุธเคมีว่า กรณีนี้เป็นการตั้งใจฟ้องเพื่อให้สื่อเซ็ด “เราสามารถตัดสินได้ลงโทษได้ 3-10 ปี แต่เอาหนักไว้ก่อน กระบวนการยุติธรรมไม่มีอิสระ ตลอดเวลาที่ผ่านมามีคำสั่งว่าเอาอย่างนั้นอย่างนี้ เรื่องเกี่ยวกับทหารนี้สื่อแตะไม่ได้เลย แต่เมื่อไรมีเรื่องเมื่อนั้น เรื่องนี้ก็เชื่อว่าน่าจะมีคำสั่ง”

ทางด้านกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ ร่างกฎหมาย “ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา” นั้น ได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรแล้ว แต่กลับถูกสื่อต่อต้านเพราะยังให้อำนาจรัฐบาลอย่างกว้างขวางในการอนุมัติและเพิกถอนใบอนุญาตหนังสือพิมพ์ได้ ส่วนผู้ออกหนังสือพิมพ์โดยไม่มีใบอนุญาตมีโทษจำคุกถึง 7 ปี และมีค่าปรับในอัตราที่สูงมาก สภาวิชาชีพสื่อถึงขั้นขู่ว่า ถ้าร่างกฎหมายนี้ผ่านวุฒิสภา จะลาออกทั้งหมด เพราะสื่อจะไม่มีเสรีภาพที่แท้จริง สื่อที่กลัวถูกเพิกถอนใบอนุญาตอาจเลือก “เซ็นเซอร์ตัวเอง” หลีกเลี่ยงการรายงานข่าวที่ละเอียดอ่อน เช่นเรื่องคอร์รัปชันในรัฐบาล หรือความรุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิมที่คุกรุ่นอยู่ (Thiha Saw, สัมภาษณ์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557)

เมื่อการเมืองมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น สิ่งที่ควบคู่ตามมาในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือการให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชน World Press Freedom Index 2014 จัดลำดับให้เสรีภาพของสื่อในประเทศพม่าเลื่อนลำดับขึ้นมาเป็นลำดับที่ 145 ของโลก

ซึ่งสูงกว่าประเทศอาเซียนด้วยกันหลายประเทศ คือ มาเลเซีย สิงคโปร์ และเวียดนาม ประธานาธิบดีเต็งเส่งได้กล่าวในการพบปะกับกรรมการสภาการหนังสือพิมพ์ชั่วคราวของพม่าเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2557 ว่าเขาให้ความสำคัญกับบทบาทสื่อในการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย และสภาการหนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทในการจัดการ "ปัญหาจรรยาบรรณ" เขาบอกว่าเขาจะสนับสนุน "วิธีแก้ปัญหাজรรยาบรรณ" ของนักข่าวผ่านสภาการหนังสือพิมพ์ แทนที่จะใช้กฎหมายจัดการ"

3.6.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในสหภาพพม่า

วันที่ 17 กันยายน 2555 มีการตั้งสภาวิชาชีพสื่อเฉพาะกาล (Myanmar Press Council: MPC) โดยมีสมาชิกผู้ก่อตั้งจำนวน 29 คน นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2557 เป็นต้นมา MPC ได้ดำเนินการร่างมาตรฐานทางจริยธรรม (code of conducts) หรือประมวลจริยธรรม (code of ethics) สำหรับสื่อมวลชนพม่า โดยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับองค์กรสนับสนุนสื่อนานาชาติ (International Media Support: IMS) รวมทั้งโครงการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่สื่อมวลชนจำนวนมากในประเทศพม่า (Thiha Saw, สัมภาษณ์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557) โดย Kyaw Min Swe เลขาธิการ MPC กล่าวว่าเขามีเป้าหมายจะให้คนทำข่าวทุกคนได้ผ่านการอบรมหลักสูตรจริยธรรมนี้ (International Media Support, February 7, 2014)

นับแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2555 ที่มีการยกเลิกการเซ็นเซอร์สื่อต่างๆ รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต ยกเว้นเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลามกอนาจาร (pornography) ภายหลังจาก พ.ศ. 2555 มีเว็บไซต์จำนวนไม่มากนักที่ถูกปิด ประเด็นที่สำคัญด้านจริยธรรม คือ ศาสนาและการพูดที่ก่อให้เกิดความเกลียดชัง (hate speech) แต่สภาพการณ์ของสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียงจะไม่ค่อยมีปัญหามากนักเพราะส่วนมากเป็นของรัฐ คืออยู่ภายใต้กระทรวงข้อมูลข่าวสาร และกระทรวงกลาโหม (Zin Wah Kyu, สัมภาษณ์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557)

อย่างไรก็ตาม วินมิตร์ โยสาละวิน ผู้สื่อข่าว BBC ได้วิจารณ์การทำงานของสื่อพม่าด้วยว่าสื่อมวลชนไม่ค่อยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา มีปากกาอยู่ในมือ ก็จะเขียนก็เขียน กรณีรายงานข่าวโรงงานผลิตอาวุธเคมีเรื่องที่มีปัญหาขึ้นมาครั้งสุดท้ายนี้ เกี่ยวข้องกับความมั่นคง สื่อแอบเข้าไปถ่ายภาพแล้วเขียนลอยๆ ไม่มีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายใดด้วย

ปัจจุบันสื่อพม่ามีการกำกับดูแลตนเอง มีประมวลจรรยาบรรณสื่อ (code of conduct) ซึ่งได้รับการรับรองจากสื่อมวลชนจำนวน 4,500 คน จากการปรึกษาหารืออย่างเข้มข้นกับนักวิชาชีพสื่อในเมืองใหญ่เก้าเมืองในประเทศพม่า (Lwin, 2014) นับแต่มีการประกาศใช้ประมวลจรรยาบรรณสื่อเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2557 สภาสื่อเฉพาะกาลของพม่า (MPC) ได้มีการออกเดินทางไปพบปะสำนักข่าวและองค์กรสื่อต่างๆ ในเมืองย่างกุ้งเพื่อให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานแก่นักข่าวและผู้ปฏิบัติงานสื่อว่าควรปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมฉบับนี้ เพื่อเป็นการป้องกันตนเองจากการดำเนินคดีทางกฎหมาย โดยรัฐบาล (Myanmar Today News, August 13, 2014)

ประมวลจรรยาบรรณสื่อฉบับนี้ใช้กับสื่อทุกประเภท ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และสื่อออนไลน์ และปรับเนื้อหาจากประมวลจรรยาบรรณสื่อนานาชาติเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้จริงในการรายงานข่าวในประเทศพม่า (Thiha Saw, สัมภาษณ์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557) ประมวลจรรยาบรรณนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถร้องทุกข์กับสภาสื่อมวลชนได้หากองค์กรสื่อองค์กรใดฝ่าฝืนจรรยาบรรณ สภาสื่อจะเป็นตัวกลางระหว่างผู้ร้องและองค์กรสื่อที่ถูกกล่าวหา และมีอำนาจที่จะสั่งให้องค์กรสื่อที่นั้นเขียนและเผยแพร่ข้อความ กล่าวคำขอโทษ และแก้ไขให้ถูกต้อง หรือการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการแก้ข่าวหรือตีพิมพ์คำตัดสินฉบับสมบูรณ์ของสภาวิชาชีพ (Lwin, May 9, 2014) เนื้อหาของประมวลจรรยาบรรณสื่อที่ได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาชีพสื่อส่วนใหญ่ มีเนื้อหาสำคัญอยู่ 27 ประเด็น ตัวอย่างเช่น

การปกป้องแหล่งข่าว: องค์กรสื่อจะต้องปกป้องแหล่งข่าวและต้องเคารพเงื่อนไขในข้อนี้

ความมั่นคงของชาติ: ในสถานการณ์ฉุกเฉิน สื่อจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือสาธารณะ

ทรัพย์สินทางปัญญา: องค์กรสื่อต้องเคารพกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา การอ้างอิงผลงานของผู้อื่นสามารถกระทำได้โดยระบุถึงเจ้าของผลงาน

การเมือง: สื่อมวลชนไม่ควรเกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นการส่วนตัว สื่อควรสะท้อนความหลากหลายทางการเมืองของสังคม

ความเป็นส่วนตัว: องค์กรสื่อสามารถเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่นได้ หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ สื่อควรขออนุญาตที่จะมีการบันทึกภาพและเสียงในสถานที่ที่บุคคลจะพึงมีความเป็นส่วนตัว หากเป็นกรณีที่ไม่สามารถขออนุญาตได้ สื่อสามารถบันทึกภาพและเสียงได้แต่ต้องไม่เป็นการกระทบต่อศักดิ์ศรีของผู้อื่น

แม้ว่าสื่อมวลชนในประเทศพม่าจะมีประมวลจริยธรรมวิชาชีพเป็นแนวทางปฏิบัติ หลายฝ่ายยังมองว่ากฎหมายที่ลิดรอนสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกยังคงมีอยู่และควรมีการทบทวน รวมทั้งการขาดจริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ ก็ยังคงเป็นปัญหา นับตั้งแต่เรื่องง่ายๆ เช่นการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมกับสถานที่ สื่อบางคนมีคำถามว่ามาตรฐานวิชาชีพควรมีการนำไปใช้สำหรับบุคลากรภาครัฐด้วยหรือไม่ สื่อมวลชนหลายคนที่สนับสนุนประมวลจริยธรรมวิชาชีพฉบับนี้เห็นว่า จริยธรรมวิชาชีพจะเป็นเครื่องมือสำคัญให้นักวิชาชีพสื่อในพม่าพ้นจากการถูกบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมจากรัฐบาล และเป็นมาตรการที่จะนำไปสู่การกำกับดูแลตนเอง (self-regulation) ได้ในที่สุด ประเด็นจริยธรรมสื่อในประเทศพม่าจะมีความสำคัญมากขึ้นพร้อมกับบทบาทของสื่อที่สำคัญยิ่งขึ้นในการรายงานข่าว การเลือกตั้งที่จะมาถึงใน พ.ศ. 2558 นี้

3.7 สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

3.7.1 ข้อมูลพื้นฐาน

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (The Republic of the Philippines) หนึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียน ตั้งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิกห่างจากแผ่นดินใหญ่ทางตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 100 กิโลเมตร ประกอบด้วยเกาะน้อยใหญ่ 7,107 เกาะ เป็นประเทศที่มีพรมแดนทางทะเลติดต่อกันยาวมากที่สุดในโลก (About Education, 2014) เนื่องจากมีเกาะน้อยใหญ่มากมาย ประชากรฟิลิปปินส์จึงประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยกระจายอยู่ทั่วประเทศจำนวนมาก มีภาษาพูดแตกต่างกันกว่า 100 ภาษา ภาษาสเปนถูกใช้เป็นภาษาทางการระหว่างถูกยึดครองโดยประเทศสเปน (พ.ศ. 2064 - 2441) รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2448 ที่ประกาศใช้ในช่วงที่ฟิลิปปินส์อยู่ภายใต้การยึดครองของอเมริกา (พ.ศ. 2441 - 2489) กำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการคู่กับภาษาสเปน ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 ภาษาตากาล็อกหรือภาษาพื้นเมืองฟิลิปปินส์ถูกประกาศให้เป็นภาษาทางการเพิ่ม ปัจจุบันฟิลิปปินส์จึงมีภาษาทางการ 2 ภาษา คืออังกฤษและภาษาตากาล็อก (Escalante, 2007)

ภาพที่ 3.19: แผนที่สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ที่มา: www.handinhandinternationaladoptions.org

ฟิลิปปินส์มีประชากรครบ 100 ล้านคนเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 (Rappler, 2014) ประชากรร้อยละ 92 นับถือศาสนาคริสต์ โดยร้อยละ 83 นับถือนิกายโรมันคาทอลิก และร้อยละ 9 เป็นนิกายโปรเตสแตนต์ ธนาคารโลกจัดให้ฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีรายได้ระดับกลางค่อนข้างต่ำ (Low Middle Income) มีรายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รวม 272 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ อัตราเจริญเติบโตของ GDP ร้อยละ 6.6 ต่อปี รายได้ประชากรรายหัวต่อปี 3,270 ดอลลาร์สหรัฐฯ แต่ประชากรราวหนึ่งในสี่ยังอยู่ใต้เส้นแบ่งความยากจน (Poverty Line) (World Bank, 2014)

ฟิลิปปินส์ตกเป็นอาณานิคมของสเปนระหว่างปี พ.ศ. 2064- 2441 และของสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี พ.ศ. 2441- 2489 เป็นเวลาต่อเนื่องกว่า 4 ศตวรรษ (Dalisy, 2005) ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อลักษณะประชากร ความเชื่อ ศาสนา ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม กระทั่งจนถึงเศรษฐกิจและการเมืองในปัจจุบัน อิทธิพลของสเปนและสหรัฐอเมริกาเป็นสองอิทธิพลใหญ่ที่มีผลต่อวัฒนธรรมของฟิลิปปินส์ ทำให้ฟิลิปปินส์เป็นหนึ่งในชาติที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมากที่สุด

3.7.2 สื่อมวลชนในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

หลังยุคอาณานิคม ประเทศฟิลิปปินส์มีการปกครองด้วยระบอบเสรีประชาธิปไตยอยู่เพียงช่วงสั้นๆ คือระหว่างปี พ.ศ. 2489 – 2515 มีประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้ง 4 คน จากนั้นประเทศตกอยู่ภายใต้การปกครองของเผด็จการจนถึงปี พ.ศ. 2529 หรือจนถึงปลายสมัยอดีตประธานาธิบดีเฟอร์ดินาน มาร์กอส (Ferdinand Marcos) ด้วยเหตุนี้ฟิลิปปินส์จึงผ่านระบอบการปกครองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชนมาเป็นเวลายาวนาน และเช่นเดียวกับในหลายประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก สื่อมวลชนฟิลิปปินส์เป็นส่วนสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องและต่อสู้ให้ได้เอกราชและมีบทบาทในการขับเคลื่อนทางการเมืองอย่างสำคัญหลังจากนั้น รวมทั้งในเหตุการณ์ที่ประเทศเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น การลุกฮือของประชาชนทั้ง 2 ครั้ง คือในปี พ.ศ. 2529 เพื่อขับไล่อดีตประธานาธิบดีเฟอร์ดินาน มาร์กอส และในปี พ.ศ. 2544 เพื่อเรียกร้องให้ถอดถอนอดีตประธานาธิบดีโจเซฟ เอสตราด้า (Joseph Estrada) (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. 2556) ตัวอย่างสื่อที่เข้ามาทำหน้าที่นี้อย่างเต็มที่คือศูนย์ข้อมูลข่าวสืบสวนแห่งฟิลิปปินส์ (Philippines Center for Investigation Journalist: PCIJ) ซึ่งทำข่าวสืบสวนสอบสวนเปิดเผยการคอร์รัปชันของอดีตประธานาธิบดีเอสตราด้า รายงานข่าวชุดนั้นถูกใช้ในการสอบสวนคดีและถอดถอนอดีตประธานาธิบดีออกจากตำแหน่งในปีต่อมา

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มีหนังสือพิมพ์เผยแพร่ทั่วประเทศราว 580 ฉบับ นิตยสาร 49 ฉบับ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ 18 ฉบับ ขณะที่สื่อวิทยุกระจายเสียง มีสถานีวิทยุความถี่ AM ประมาณ 392 สถานี และสถานีคลื่นความถี่ FM 782 สถานี ให้บริการส่งสัญญาณข้ามหมู่เกาะ สำหรับสื่อโทรทัศน์มี

ประมาณ 352 สถานี และเคเบิลทีวี รวม 988 สถานี คณะกรรมการการสื่อสารแห่งชาติ (National Telecommunications Commission: NTC) กำหนดการปรับเปลี่ยนโทรทัศน์ที่ให้บริการจากภาคพื้นดิน เป็นระบบดิจิทัลทั้งหมดในปี พ.ศ. 2558

ประชากรฟิลิปปินส์มีค่าใช้จ่ายในการบริโภคสื่อสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องสวนทางกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคในครัวเรือน โดยค่าใช้จ่ายในการบริโภคสื่อเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 7.4 ขณะที่สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนในด้านการบริโภคลดลงจากร้อยละ 38.6 เหลือร้อยละ 37.7 (P.Sison, 2556) สัดส่วนของสื่อที่มีจำนวนกลุ่มผู้รับมากที่สุดยังคงเป็นที่ถกเถียงกันระหว่างสื่อโทรทัศน์และวิทยุ โดยข้อมูลของทางการรวมทั้งที่มีการอ้างอิงในธุรกิจโฆษณาระบุว่าสื่อหลักของฟิลิปปินส์คือสื่อโทรทัศน์ มีส่วนแบ่งการตลาดจากร้อยละ 96.3 และมีรายได้จากการโฆษณาร้อยละ 74 ของวงเงินในวงการโฆษณาของประเทศ รองลงมาคือสื่อวิทยุกระจายเสียงมีสัดส่วนร้อยละ 72.2 และมีรายได้จากการโฆษณาร้อยละ 17 ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์มีสัดส่วนร้อยละ 66.2 และมีรายได้จากการโฆษณาเป็นสัดส่วนร้อยละ 7 (P.Sison, 2556) ขณะที่สื่อมวลชนบางแหล่งระบุว่าสื่อที่เข้าถึงประชาชนมากที่สุดโดยเฉพาะคนยากจนซึ่งยังเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศคือสื่อวิทยุ เนื่องจากมีต้นทุนในการรับสารต่ำกว่าโทรทัศน์ และสะดวกกว่าการรับสื่อสิ่งพิมพ์ (Pia, สัมภาษณ์วันที่ 22 กรกฎาคม 2557)

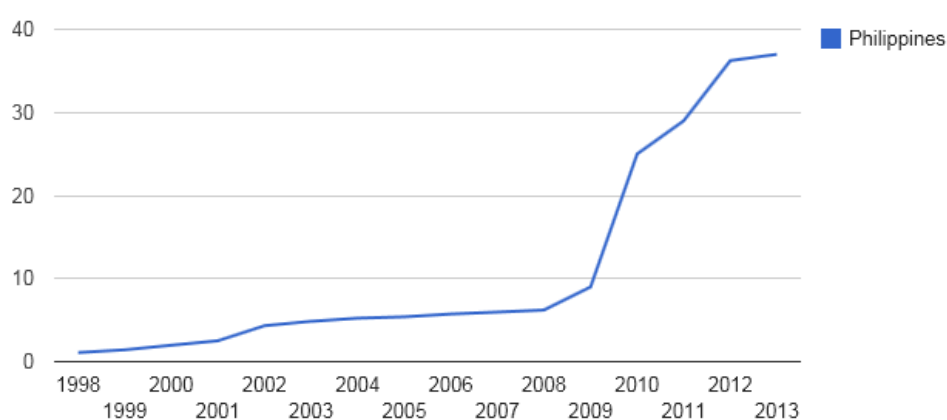
3.7.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่นำสื่อใหม่มาใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองก่อนประเทศใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยคาดว่าในช่วงที่ประชาชนเรียกร้องให้มีการถอดถอนอดีตประธานาธิบดี โจเซฟ เอสตราดา ในปี พ.ศ. 2544 นั้น คนฟิลิปปินส์ใช้การส่งข้อความสั้น (Short Message Service: SMS) เพื่อนัดหมายทำกิจกรรมทางการเมืองเพื่อเรียกร้องให้ออกมาร่วมกันเคลื่อนไหว หรือส่งเรื่องตลก ตลอดจนส่งเพลงล้อเลียนที่ทำลายภาพพจน์ของอดีตประธานาธิบดีรวมมากกว่า 1.16 พันล้านข้อความ รวมทั้งผ่านบันทึกเสียงดิจิทัลอีกจำนวนหนึ่ง (Dalisay, 2005) ต่อมายังมีการใช้การสื่อสารออนไลน์บนเว็บไซต์ให้ลงชื่อถอดถอนประธานาธิบดีโจเซฟ เอสตราดา ออกจากตำแหน่งจนได้รายชื่อครบ 1 ล้านรายชื่อ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. 2556) ต่อมาในสมัยอดีตประธานาธิบดีกลอเรีย มาคาร์ปากัล อาโรโย (Gloria Macapagal-Arroyo) ซึ่งถูกขอล่าหาเรื่องทุจริต ก็มีการเผยแพร่คลิปบันทึกเสียงการดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์โดยเผยแพร่ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นคลิปที่เชื่อกันว่าเป็นบทสนทนายาระหว่างอาโรโยกับกรรมการการเลือกตั้งที่สัญญาว่าจะหาคะแนนเสียงให้จนเธอชนะการเลือกตั้ง นอกจากนั้น คลิปนี้ยังถูกนำไปดัดแปลงเป็นเสียงเรียกเข้าของโทรศัพท์มือถือด้วย (Dalisay, 2005) ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ฟิลิปปินส์ถูกเรียกว่าเป็น “เมืองหลวงแห่ง SMS” (Texting Capital of the World) และจนถึงปัจจุบันฟิลิปปินส์ยังเป็นประเทศที่ใช้การส่งข้อความสั้นสูงมากประเทศหนึ่งในโลก (ITU, 2014) เอกชนที่ทำวิจัยด้านโทรคมนาคมระบุว่าคนฟิลิปปินส์ส่งข้อความสั้นสูงถึงวันละ 2 พันล้านข้อความ (budde.com, 2014)

เศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายตัวของการใช้เครื่องมือสื่อสารและการลงทุนด้านโทรคมนาคมของประเทศ เศรษฐกิจของฟิลิปปินส์แม้จะชะลอตัวในช่วงปี พ.ศ. 2553 แต่ก็กลับมาขยายตัวอีกครั้งในปี พ.ศ. 2555 โดยขยายตัวร้อยละ 6.8 และในปี พ.ศ. 2556 ขยายตัวร้อยละ 7.2 กองทุนการเงินระหว่างประเทศคาดว่าเศรษฐกิจฟิลิปปินส์จะขยายตัวร้อยละ 6.5 ในปี พ.ศ. 2557 ต่อเนื่องถึงปี 2558 (budde.com, 2014) ซึ่งจะส่งผลถึงโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคทางการสื่อสาร รวมทั้งการปรับเปลี่ยนระบบที่ใช้ในการสื่อสารและโทรคมนาคมในประเทศ ทั้งอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และโทรศัพท์ระบบดิจิทัล

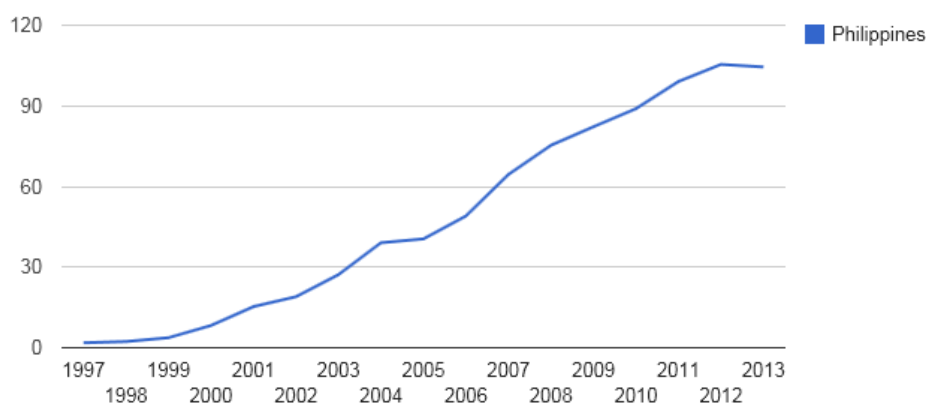
สำหรับอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการสื่อสารแบบใหม่นั้น ปัจจุบันฟิลิปปินส์มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเกือบ 40 ล้านราย หรือร้อยละ 39 ของจำนวนประชากร อัตราการใช้ขยายตัวร้อยละ 10 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นปีละกว่า 3 ล้านคน โดยส่วนใหญ่ใช้ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ (*Internet Live Stats, 2014*) จำนวนผู้ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในฟิลิปปินส์สูงถึงร้อยละ 105 หรือสูงกว่าจำนวนประชากรในปี พ.ศ. 2557 และยังคงเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปี

ภาพที่ 3.20: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ พ.ศ. 2541 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ภาพที่ 3.21: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์
พ.ศ. 2540 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

การขยายตัวของเศรษฐกิจที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลให้มีการพัฒนาสาธารณูปโภคทางการสื่อสาร รวมทั้งการปรับเปลี่ยนระบบที่ใช้ในการสื่อสารและโทรคมนาคมในประเทศอย่างจริงจัง ในปี พ.ศ. 2555 ผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือสองรายของฟิลิปปินส์คือกลุ่ม PLDT's Smart และกลุ่ม Globe Telecom เริ่มพัฒนาสัญญาณเครือข่ายโทรศัพท์มือถือความเร็วสูง 4G/LTE แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นว่าการใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อการติดต่อสื่อสารบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงยังจะขยายตัวอีกในอนาคต (budde.com, 2014) ด้วยเงื่อนไขที่พร้อมดังกล่าว คนฟิลิปปินส์จึงหันมาใช้ในการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต ในฐานะสื่อใหม่มากขึ้นเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในเกือบทุกประเทศทั่วโลก การใช้สื่อใหม่หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ จึงกลายเป็นสื่อที่ทวีความสำคัญขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในฐานะสื่อมวลชนและในฐานะสื่อระหว่างบุคคล เห็นได้ว่าสื่อกระแสหลักในฟิลิปปินส์ก็ตอบรับกระแสของสื่อใหม่อีกด้วย หนังสือนิตยสารพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ต่างมีเว็บไซต์เป็นของตนเอง และมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบสร้างให้เป็นชุมชนออนไลน์ มีการสื่อสารสองทาง ไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหาของหนังสือพิมพ์เท่านั้น หนังสือพิมพ์หลักเช่น เดอะ ฟิลิปปินส์ เดลี่ อินไควเรอร์ (Philippines Daily Inquirer) หนังสือพิมพ์ฟิลิปปินส์ สตาร์ (Philippines star) และหนังสือพิมพ์ในเครือคือ Pilipino Star Ngayon หรือนิตยสารปिनอยรายสัปดาห์ (Pinoy Weekly) ซึ่งมีบทบาทวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างต่อเนื่อง ต่างมีเว็บไซต์ชุมชนออนไลน์แยกออกจากเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์หลัก อย่างไรก็ตามเนื้อหาส่วนใหญ่ในเว็บไซต์ยังคงมาจากเนื้อหาในสื่อหลักที่ดำเนินการอยู่ ไม่ได้ผลิตเนื้อหาใหม่แต่อย่างใด สื่อใหม่ในวงการสื่อมวลชนฟิลิปปินส์จึงเป็นเพียงการใช้ช่องทางการส่งเนื้อหาใหม่ไปยังผู้รับสาร อย่างไรก็ตาม มีเว็บไซต์ข่าวอย่างสำนักข่าวแรพเลอร์ (<http://www.rappler.com>) ซึ่งประกาศตนเป็นสื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์โดยเฉพาะ จึงกล่าวได้ว่าสื่อใหม่ในฟิลิปปินส์ยังอยู่ในมือสื่อกระแสหลักเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่บล็อกและ

เว็บไซต์ข่าวที่เกิดขึ้นใหม่ยังไม่ได้ได้รับความนิยมมากนัก ส่วนหนึ่งเพราะการเข้าถึงของสื่อกระแสหลักมีมากกว่า แต่ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะสื่อใหม่หรือสื่อกระแสหลัก สื่อมวลชนของฟิลิปปินส์ก็มีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างต่อเนื่อง

ฟิลิปปินส์เป็นตัวอย่างของประเทศที่ใช้สื่อใหม่เพื่อหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง นอกจากใช้เพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแล้ว ยังใช้เพื่อกิจกรรมที่ต้องการความร่วมมือระดับชาติ เช่นกรณีการรับมือกับไต้ฝุ่นไห่เยี่ยน หรือที่ชาวฟิลิปปินส์เรียกว่าไต้ฝุ่นโยลันดา เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2556 ชาวฟิลิปปินส์ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสืบค้นข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต ส่งข้อความสั้นและทวีตเตอร์สำหรับปฏิบัติการค้นหาและช่วยชีวิตผู้ประสบภัยอย่างรวดเร็ว โดยใช้สัญลักษณ์ท้ายข้อความ #RescuePH #YolandaPH และ #ReliefPH เป็นช่องทางสื่อสารข้อมูลแอปพลิเคชันสนทนาออนไลน์ ขณะที่แอปพลิเคชันสนทนา Viber ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่ชาวฟิลิปปินส์ก็เปิดบริการพิเศษให้ประชาชนสามารถโทรศัพท์ระหว่างประเทศฟรีไปยังเลขหมายทั่วไปเพื่อให้สามารถเกาะติดข่าวคราวข้ามประเทศได้ (ABYZ News Links, 2014)

อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบความต้องการของประชาชนกับสาธารณูปโภคด้านโทรคมนาคมแล้ว ฟิลิปปินส์ยังมีช่องว่างให้เติมเต็มอีกมาก ปัจจุบันแม้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ให้บริการในฟิลิปปินส์กว่าร้อยละ 80 เป็นเครือข่ายความเร็วสูง แต่การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงดังกล่าวยังอยู่ในระดับต่ำต้นปี พ.ศ. 2555 มีผู้เข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพียง 7 คนใน 100 คน รัฐบาลฟิลิปปินส์เร่งเพิ่มสัดส่วนประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพิ่มขึ้น ส่วนโทรศัพท์พื้นฐาน (fixed-line) ไม่มีความเคลื่อนไหวมากนัก จำนวนผู้เข้าถึงอยู่ที่ร้อยละ 3 ของประชากรในปี พ.ศ. 2557 และยังไม่มียุทธศาสตร์ในการขยายตัว เพราะปัจจุบันพื้นที่เพียงครึ่งหนึ่งของประเทศเท่านั้นที่มีการใช้บริการโทรศัพท์บ้าน (budde.com, 2014)

รัฐบาลฟิลิปปินส์กำหนดการเปลี่ยนระบบการรับสัญญาณโทรทัศน์ภาคพื้นดินในประเทศเป็นระบบดิจิทัลทั้งหมดภายในสิ้นปี พ.ศ. 2558 แต่กำหนดการอาจล่าช้าไปเพราะการทำงานเพิ่งเริ่มต้นใน พ.ศ. 2556 เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงและสั่งทบทวนแผนงานในช่วงรัฐบาลอาร์โรโย (philstar.com, 2014) คณะกรรมการโทรคมนาคมแห่งชาติ (The National Telecommunications Commission: NTC) ประกาศเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 ว่า จะใช้ระบบ ISDB-T ของญี่ปุ่นในการปรับปรุงระบบโทรทัศน์ภาคพื้นดินเป็นระบบดิจิทัล การเตรียมการสำหรับการถ่ายโอนสัญญาณมาเป็นระบบดิจิทัลดำเนินการภายใต้คำสั่งพิเศษที่ 546 ออกในปี พ.ศ. 2522 (Executive Order 546, series of 1979) และพระราชบัญญัติแห่งสาธารณรัฐ 3846 หรือที่เรียกว่ากฎหมายควบคุมการกระจายเสียง ภาคเอกชนที่ลงนามในสัญญาเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงเครือข่าย คือกลุ่ม Kapisanan ng mga Brodkaster ng Pilipinas ซึ่งเป็นกลุ่มบริษัทโทรคมนาคมใหญ่ของฟิลิปปินส์ ระหว่างการปรับเปลี่ยนระบบ รัฐบาลฟิลิปปินส์เตรียมการสำหรับการผลิตเนื้อหาและดำเนินกิจการโทรทัศน์ดิจิทัลแล้ว โดยคุณสมบัติสำหรับเอกชนที่จะให้บริการโทรทัศน์ระบบดิจิทัล ต้องมีสถานีโทรทัศน์ทั่วประเทศไม่น้อย

กว่า 15 สถานี สามารถเข้าถึงผู้ชมใน 10 ภูมิภาคทั่วประเทศ มีทุนเริ่มต้นไม่ต่ำกว่า 1 พันล้านเปโซ (ประมาณ 723 ล้านบาท) สำหรับผู้ประกอบการใหม่ต้องมีทุนเริ่มต้นไม่น้อยกว่า 2 พันล้านเปโซ (ประมาณ 1,500 ล้านบาท)

การลงทุนเพื่อพัฒนาโครงข่ายโทรคมนาคม ทั้งการขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และการปรับปรุงระบบการรับสัญญาณโทรทัศน์เป็นระบบดิจิทัล ได้กลายเป็นฟันเฟืองสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศฟิลิปปินส์ เงินทุนหมุนเวียนในอุตสาหกรรมนี้เป็นสัดส่วนร้อยละ 10 ของผลผลิตมวลรวมของประเทศ (budde.com, 2014)

3.7.4 องค์การสื่อและการกำกับดูแลสื่อในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

หลังจากตกอยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการมาหลายสิบปี ปัจจุบันสื่อมวลชนฟิลิปปินส์ได้รับการประกันสิทธิเสรีภาพ โดยมีบทบัญญัติรับรองไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ปี พ.ศ. 2530 รัฐให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสื่อด้วยความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาล โดยไม่เข้ามาแทรกแซง ปล่อยให้สื่อมวลชนกำหนดทิศทางการบริหารจัดการและกำกับดูแลกันเองตามมาตรฐานทางวิชาชีพ แต่รัฐธรรมนูญก็บัญญัติห้ามต่างชาติเป็นเจ้าของสื่อ และห้ามการครอบงำสื่อไว้อย่างชัดเจน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อของฟิลิปปินส์นั้นจำแนกได้ตามประเภทของสื่อ โดยสื่อสิ่งพิมพ์อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ Republic Act No.7079 หรือพระราชบัญญัติหลักสูตรสื่อมวลชนปี พ.ศ. 2534 (Campus Journalism Act of 1991) ซึ่งส่งเสริมการพัฒนาและการเติบโตของการเรียนการสอนด้านวารสารศาสตร์ ตลอดจนการสร้างคามเข้มแข็งทางจริยธรรม ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ เพื่อก่อให้เกิดเสรีภาพสื่อสูงสุด (P.Sison, 2556)

สำหรับสื่อวิทยุกระจายเสียงนั้น รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์หมวด 12 ส่วนที่ 2 ระบุว่า การเป็นเจ้าของสัมปทาน การได้ใบรับรองและอำนาจการครอบครองสื่อวิทยุในรูปแบบใดๆ ก็ตาม จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยพลเมืองฟิลิปปินส์หรือองค์กรและสมาคมใดๆ ที่อยู่ภายใต้กฎหมายฟิลิปปินส์ (NUJP, 2014)

สื่อภาพยนตร์ โทรทัศน์และวิดีโอ อยู่ภายใต้กำกับดูแลของ The Movie, Television Review and Classification and the Optical Media Board (OMB) โดยมี Movie and Television Review and Classification Board (MTRCB) ทำหน้าที่จำแนกประเภทต่างๆ ไป ขณะที่ OMB จะมีอำนาจในการประเมินคุณลักษณะและควบคุมเกี่ยวกับการผลิต คัดลอก ทำซ้ำหรือดัดแปลงสื่อภาพยนตร์ โทรทัศน์ และวิดีโอทั้งหมด (P.Sison, 2556) นอกจากจะยึดหลักการกำกับดูแลตนเอง (self regulation) ภายใต้องค์กรที่ตั้งขึ้นโดยฉันทามติร่วมกันและมีกฎหมายตลอดจนรัฐธรรมนูญรองรับแล้ว สื่อมวลชนฟิลิปปินส์ยังแยกการกำกับดูแลตนเองของสื่อแต่ละประเภท เช่น ขณะที่ฟิลิปปินส์มีสถาบันสื่อมวลชนแห่งฟิลิปปินส์ (Philippine Press Institute: PPI) เป็นองค์กรหลักสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ มีสภาการหนังสือพิมพ์ (Philippine Press Council) เป็นองค์กรในการควบคุมดูแล PPI มีสมาชิกเป็นสื่อสิ่งพิมพ์

ระดับชาติและท้องถิ่นกว่า 50 รายทั่วประเทศ และยังมีองค์กรสื่อหลักที่มีสถานะใกล้เคียงกันแต่ครอบคลุมสื่อทุกประเภท คือสหภาพสื่อมวลชนแห่งฟิลิปปินส์ (National Union of Journalists of the Philippines: NUJP) และชมรมสื่อมวลชนแห่งชาติ (The National Press Club: NPC) ทุกองค์กรมีบทบาทและสถานะใกล้เคียงกัน จนไม่อาจแยกแยะบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันได้ (Pia, 2557) ยังมีการแยกองค์กรกำกับดูแลสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงออกไปเป็นสมาคมนักวิทยุโทรทัศน์แห่งฟิลิปปินส์ (Kapisanan ng mga Brodkaster ng Pilipinas: KBP) เพื่อควบคุมกันเองในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ หรือแม้แต่นักโฆษณาซึ่งถูกจัดเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งในฟิลิปปินส์ก็มีสมาคมโฆษณาแห่งชาติฟิลิปปินส์ (Philippine Association of National Advertisers: PANA) และสมาคมตัวแทนโฆษณาประเทศฟิลิปปินส์ (Association of Accredited Advertising Agencies of the Philippines: 4As-P) เพื่อกำกับดูแลกันเองในหมู่ผู้ประกอบการธุรกิจโฆษณา KBP ยังเป็นส่วนหนึ่งของสภามาตรฐานโฆษณา (Ad Standards Council) ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมดูแลกันเองในหมู่ผู้ประกอบการธุรกิจโฆษณา ตรวจสอบเนื้อหาว่าไม่ละเมิดกฎหมาย และอยู่ภายใต้หลักจริยธรรมนักโฆษณา (Advertising Code of Ethics) ซึ่งบัญญัติขึ้นใช้ร่วมกัน (NUJP, 2014)

สื่อมวลชนและองค์กรภาคประชาสังคม (civil society groups) ร่วมกับประชาชนเรียกร้องให้มีกฎหมายเสรีภาพแห่งข้อมูลข่าวสาร (Freedom of Information Act) เพิ่มเติมเพื่อรับประกันสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชน เพราะแม้ปัจจุบันสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจะได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา 3 หมวด 7 ของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2530 แต่มีปรากฏการณ์จำนวนมากที่ยืนยันถึงการปฏิเสธสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชน (CMFR, 2008) รัฐบาลฟิลิปปินส์ยังถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงกระบวนการที่ล่าช้าในการอนุญาตให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการจัดเก็บข้อมูลของรัฐบาลที่ยังอยู่ในระดับที่ต้องพัฒนาอีกมาก (PPI, 2011)

แม้จะยอมรับหลักการกำกับดูแลตนเองของสื่อโดยไม่เข้าแทรกแซง แต่รัฐบาลฟิลิปปินส์พยายามกำกับดูแลเนื้อหาสื่อมวลชนไม่ให้ละเมิดจริยธรรมโดยใช้เครื่องมือทางกฎหมายคือพระราชบัญญัติสิทธิในการตอบโต้ซึ่งเริ่มบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งกำหนดให้สื่อมวลชนจะต้องรายงานเนื้อหาที่ผู้ตกเป็นข่าวตอบโต้ลงในสื่อของตน หากไม่ปฏิบัติตามจะมีโทษทั้งจำและปรับ กฎหมายนี้ถูกโจมตีจากสื่อฟิลิปปินส์ว่าจะทำให้สื่อตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มการเมือง แต่รัฐบาลฟิลิปปินส์ยืนยันว่าเป็นการช่วยสังคมในการกำกับจริยธรรมของสื่อ โดยเฉพาะในประเด็นละเมิดสิทธิส่วนบุคคล (CMFR, 2014)

การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตที่สร้างช่องทางการสื่อสารใหม่ในฟิลิปปินส์ให้มากขึ้นอย่างรวดเร็ว นั้น ไม่ได้ทำให้สถานการณ์ของการสื่อสารประเภทนี้ในฐานะสื่อใหม่หรือในฐานะสื่อพลเมืองได้เปรียบไปกว่าสื่อกระแสหลักเลย เพราะแม้จะมีรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองเสรีภาพของสื่อมวลชน และหลักการกำกับดูแลตนเองของสื่อมวลชนได้รับการยอมรับจากรัฐบาลมาโดยตลอด แต่เมื่อถึงกรณีของสื่อใหม่ รัฐบาลฟิลิปปินส์กลับไม่ปล่อยให้อยู่ภายใต้หลักการกำกับดูแลตนเองเช่นสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อแพร่ภาพกระจายเสียง รัฐบาลเข้ามากำกับดูแลโดยออกพระราชบัญญัติป้องปรามอาชญากรรมออนไลน์

(Cybercrime Prevention Act) ในปี พ.ศ. 2555 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการเผยแพร่ภาพอนาจาร เด็กและผู้เยาว์ การขโมยอัตลักษณ์ สแปม ไชเบอร์เชกส์ และการหมิ่นประมาทออนไลน์ ดังนั้นสื่อใหม่จึงเป็นสื่อเพียงประเภทเดียวที่มีกฎหมายให้รัฐควบคุมเนื้อหา กฎหมายนี้ถูกต่อต้านอย่างหนักจากองค์กรพันธมิตรเพื่อเสรีภาพทางอินเทอร์เน็ตของฟิลิปปินส์ (Philippine Internet Freedom Alliance: PIFA) ซึ่งระบุว่าการออกกฎหมายนี้เป็นการคุกคามสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทำให้รัฐบาลต้องระงับใช้กฎหมาย 2 ปี จนกระทั่งศาลฎีกาของฟิลิปปินส์มีคำตัดสินเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ว่าบทบัญญัติส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัติป้องปรามอาชญากรรมออนไลน์ของฟิลิปปินส์ ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ กฎหมายจึงมีผลบังคับใช้ต่อมาจนปัจจุบัน สหภาพสื่อมวลชนแห่งชาติของฟิลิปปินส์ ออกแถลงการณ์ไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินโดยระบุว่าจะทำให้เสรีภาพซึ่งเคยไม่มีขอบเขต เข้าไปอยู่ในพื้นที่ของความกลัว แต่แม้ว่าพระราชบัญญัติป้องปรามอาชญากรรมออนไลน์จะถูกคัดค้านจากสหภาพสื่อมวลชนแห่งชาติของฟิลิปปินส์อย่างหนักก็ตามแต่ยังคงมีผลใช้บังคับ (NUJP, 2014)

การกำกับดูแลให้สื่อมวลชนปฏิบัติตามหลักจริยธรรมนั้น สหภาพสื่อมวลชนแห่งฟิลิปปินส์ ชมรมสื่อมวลชนแห่งชาติ และสถาบันสื่อมวลชนแห่งฟิลิปปินส์ ได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรเฝ้าระวังด้านจริยธรรมของสื่อขึ้นในปี พ.ศ. 2540 คือศูนย์เสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อ (Center for Media Freedom and Responsibility: CMFR) ซึ่งได้กลายเป็นองค์กรหลักในการตรวจสอบการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของสื่อจนถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการตรวจสอบเนื้อหาจากสื่อรายวันทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ (P.Sison, 2556)

3.7.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ประเด็นท้าทายจริยธรรมที่สำคัญที่สุดซึ่งสื่อฟิลิปปินส์เผชิญอยู่คือ ข้อห้ามเรื่องการครอบงำสื่อที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งไม่ได้มีบัญญัติไว้ชัดเจนว่าสัดส่วนทุนเพียงใดจึงจะถือว่าเป็นการถือครองหรือครอบงำ ปัจจุบันจึงมีกลุ่มทุนจำนวนมากเป็นเจ้าของสื่อ หรือกล่าวให้ชัดเจนกว่านั้นว่า สื่อจำนวนมากอยู่ภายใต้กลุ่มทุนที่มีการถือหุ้นไขว้ในสื่อหลายกลุ่มอย่างชัดเจนและกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น นายรามอน อัง (Ramon Ang) ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่และผู้บริหารระดับสูงของบริษัท San Miguel ผู้ผลิตเบียร์รายใหญ่และสายการบินฟิลิปปินส์แอร์ไลน์ มีเครือข่ายธุรกิจครอบคลุมหลายวงการ มีบริษัทในเครือหลายร้อยบริษัท ได้ลงทุน 350 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 10,500 ล้านบาท) ซื้อหุ้นร้อยละ 30 ของบริษัท GMA.Network เป็นการส่วนตัว โดยระบุชัดเจนว่า จะซื้อหุ้นเพิ่มเพื่อรุกเข้าสู่ธุรกิจสื่อ บริษัท GMA.Network เป็นบริษัทสื่อใหญ่ที่สุดในประเทศฟิลิปปินส์ เป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์กว่า 60 สถานี สถานีวิทยุ 2 สถานี และหนังสือพิมพ์ดิจิทัล และเว็บไซต์ข่าวระดับประเทศ นอกจากนี้ San Miguel ยังมีเครือข่ายเป็นพันธมิตรและถือหุ้นในบริษัทสื่อสารโทรคมนาคมที่สามารถต่อยอดธุรกิจสื่อของ GMA. ออกไปได้อีกมาก (ฐานเศรษฐกิจ. วันที่ 6 กรกฎาคม 2557) หรือกรณีบริษัท Lopez Holding Corporation ของตระกูล Lopez ที่ถือหุ้นในกิจการกระจายเสียง เคเบิลทีวี การสื่อสาร บริษัทด้านพลังงานและธุรกิจของนายมานูเอล วี. ปังกิลินัน (Manuel V. Pangilinan) ซึ่งมีบทบาทสำคัญใน

กิจการมากมาย เช่น โทรศัพท์ช่อง 5 บริษัท Smart Communication และบริษัทโทรศัพท์ทางไกลแห่งฟิลิปปินส์ “เนื่องจาก Manny V Pangilinan เป็นเจ้าของ TV 5 และ PhilEx Mining เราก็เลยไม่เคยยืนข่าวเรื่องผลกระทบจากการทำเหมืองจาก TV 5 เลย” (Pia, สัมภาษณ์ วันที่ 22 กรกฎาคม 2557)

องค์กรระหว่างประเทศที่เฝ้าดูการทำงานของสื่อระบุว่า การที่สื่อขาดโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้อง การเซ็นเซอร์ตนเอง และคำตอบแทนที่ต่ำ เป็นปัญหาที่รุนแรงสำหรับเสรีภาพของสื่อมวลชนในฟิลิปปินส์ ซึ่งท้ายที่สุดก็ส่งผลให้สื่ออยู่ภายใต้การครอบงำของกลุ่มทุนหรือกลุ่มการเมือง (Reporters Without Border, 2014) ซึ่งการเป็นเจ้าของสื่อของกลุ่มทุนที่หลากหลายและกระทำการกันอย่างกว้างขวางนี้อาจส่งผลต่อการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของแต่ละสื่อ เป็นหนึ่งในปัญหาหลักที่สื่อมวลชนฟิลิปปินส์ต้องหาทางแก้ไขต่อไป และแม้รัฐธรรมนูญจะห้ามต่างชาติเป็นเจ้าของสื่อ แต่ก็มี การนำเข้ารายการจากต่างประเทศจำนวนมาก จนสร้างความกังวลว่าสื่อต่างชาติจะมีอิทธิพลเหนือสื่อท้องถิ่น (Tuazon, 2010) รายการที่ซื้อลิขสิทธิ์จากต่างประเทศและได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศอย่างเต็มที่มีให้เห็นมากมายในฟิลิปปินส์ เช่น Philippines Got Talent, Pinoy Big Brother และรายการ Survivor Philippines

และดังที่กล่าวแล้วว่าสื่อมวลชนฟิลิปปินส์ใช้หลักการกำกับดูแลตนเอง (self-regulation) แต่จนถึงปัจจุบันกลไกการกำกับดูแลกันเองของสื่อมวลชนก็ไม่มีผลสำเร็จเป็นรูปธรรม เพราะไม่มีการบังคับลงโทษกันอย่างจริงจัง ระบบตรวจสอบที่ไม่เข้มแข็ง รวมทั้งการทำงานและกฎหมายที่ซ้ำซ้อน (Pia, สัมภาษณ์ วันที่ 22 กรกฎาคม 2557) นอกจากนี้ยังไม่มีเครื่องมือในการกระตุ้นให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎหรือยึดถือกฎอย่างจริงจังภายใต้ต้นโมโนสำนึก จริยธรรมจึงเป็นเพียงข้อเตือนใจและเสียงเรียกร้องให้สมาชิกมีความรับผิดชอบเท่านั้น (Tuazon, 2010)

กลไกที่สมาคมนักข่าวแห่งฟิลิปปินส์ตั้งขึ้นเพื่อเฝ้าระวังด้านจริยธรรมของสื่อ เช่น ศูนย์เสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน (CMFR) ยังมีบทบาทจำกัดเพียงการฝึกอบรม การให้ความรู้ แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินกรณีที่มีการละเมิดจริยธรรม แม้จะพยายามรายงานกรณีที่สื่อทำงานโดยสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดจริยธรรมข้อหนึ่งข้อใด แต่ก็ไม่สามารถตัดสินข้อโต้แย้งได้อย่างเด็ดขาด ปัญหาจริยธรรมในฟิลิปปินส์ที่ CMFR รายงานว่าพบมาก มาจากการรายงานข่าวอาชญากรรม เช่นการไม่ปกปิดใบหน้าหรือชื่อของเด็กในข่าวอาชญากรรม การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ตกเป็นข่าวการฆ่าตัวตาย เพราะสื่อมวลชนฟิลิปปินส์จำนวนมากมักรายงานข่าวโดยเน้นสีสันเร้าอารมณ์ การแอบอ้างแหล่งข่าวทั้งที่ไม่เป็นความจริง และการเปิดเผยความลับของแหล่งข่าว

ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมาย และการไร้อำนาจบังคับที่แท้จริง สมาคมนักข่าวฟิลิปปินส์หรือองค์กรสื่ออื่นยังไม่อาจดำเนินการใดๆ ต่อกรณีละเมิดจริยธรรมได้ ไม่ว่าจะดำเนินการกับคนผิดหรือทำเรื่องให้กระจ่าง เช่น กรณีนักจัดรายการวิทยุ 2 คนถูกกล่าวหาว่ารับเงินจากบริษัทธุรกิจเกษตรรายหนึ่ง หนังสือพิมพ์ที่เปิดเผยข่าวนี้ออกคนเรียกร้องให้แสดงหลักฐานและเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้

ชี้แจง สมาคมนักข่าวฟิลิปปินส์เรียกประชุมกรรมการเพื่อหาทางออก แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีการดำเนินการใด (สำนักข่าวอิศรา. 2557) หรือกรณีที่สื่อมวลชนยอมรับการเลี้ยงดูหรือเข้าร่วมงานสังสรรค์ที่มีการมอบของขวัญราคาแพง หรือแม้กรณีนักจัดรายการวิทยุคนหนึ่งถูกกล่าวหาว่ารับสินบนจากสมาชิกสภานิติบัญญัติกลุ่มหนึ่งที่กำลังพัวพันกับคดีทุจริต ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักจริยธรรม ดังนั้นจึงถือได้ว่าองค์กรสื่อต่างๆ และ CMFR ไม่มีศักยภาพพอที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดจริยธรรมได้ ทั้งยังถูกตอบโต้จากสื่อที่ CMFR ระบุว่าละเมิดจริยธรรม เช่น กรณีเว็บไซต์ข่าวแรพเพลอร์ (Rappler) ถูกระบุโดย CMFR ว่ารายงานข่าวของบริษัทการสื่อสารบริษัทหนึ่งมากเกินไปและมีเนื้อหาด้านเดียว Rappler ตอบโต้ว่าไม่เป็นความจริง การนับจำนวนขึ้นผ่านการค้นหาในอินเทอร์เน็ตที่ CMFR กระทำอยู่ เป็นการตรวจสอบที่ไม่มีคุณภาพ ยิ่งไปกว่านั้น สื่อหลักและสื่อที่ได้รับความเชื่อถือส่วนใหญ่ที่เข้ามาเป็นกรรมการองค์กรสื่อในประเทศฟิลิปปินส์ มักมีเจ้าของเป็นนักธุรกิจที่มีผลประโยชน์ตนเองต้องปกป้อง จึงไม่เป็นที่ไว้วางใจของประชาชนทั่วไปในการทำหน้าที่ (Pia, สัมภาษณ์ วันที่ 22 กรกฎาคม 2557)

กฎระเบียบหรือคำประกาศที่ออกโดยองค์กรสื่อฟิลิปปินส์ เน้นในเรื่องการปกป้องตนเอง (self-defense) คือเน้นเรื่องคุ้มครองความปลอดภัยในการทำงาน รับประกันเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) และเสรีภาพของสื่อมวลชน (Freedom of the Press) ขณะที่ความพยายามที่จะเสนอหลักจริยธรรมให้เป็นที่รับรู้และปฏิบัติในกลุ่มสื่อมวลชนของประเทศ ยังดำเนินการไปในวงจำกัด

ฟิลิปปินส์กำหนดหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณหลักสำหรับสื่อมวลชนในประเทศของตน เรียกว่า “ประมวลจริยธรรมสื่อมวลชนฟิลิปปินส์” (Journalist’s Code of Ethics: Philippines) ตราขึ้นร่วมกันโดยสถาบันสื่อสารมวลชนฟิลิปปินส์ (Philippine Press Institute) และชมรมสื่อสารมวลชนฟิลิปปินส์ (National Press Club) มีรายละเอียดคือ (PPI, 2011)

1. ข้าพเจ้าจะใช้ความละเอียดรอบคอบในการรายงานข่าว เพื่อให้ความจริงถูกเผยแพร่อย่างตรงไปตรงมา ระมัดระวังไม่ให้ความจริงถูกบิดเบือน ข้าพเจ้ารับทราบถึงหน้าที่ที่จะต้องเผยแพร่ความคิดเห็นที่แตกต่าง และแก้ไขในความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในการรายงานข่าวอย่างทันท่วงที
2. ข้าพเจ้าจะรักษาความลับของข้อมูลข่าวสารทั้งปวงที่ให้แก่ข้าพเจ้าในฐานะสื่อมวลชน
3. ข้าพเจ้าจะพยายามและวิธีการอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม ในการได้มาซึ่งข่าวสาร ภาพ เอกสาร เปิดเผยตัวตนชัดเจนว่าเป็นสื่อมวลชน ในการสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคลที่มีวัตถุประสงค์จะนำข้อมูลนั้นมาเผยแพร่
4. ข้าพเจ้าจะละเว้นในการเขียนหรือรายงานข่าวที่จะส่งผลต่อชื่อเสียงและชีวิตส่วนบุคคล นอกเสียจากการรายงานข่าวนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ขณะเดียวกันข้าพเจ้าจะต่อสู้อย่างเต็มที่เพื่อสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

5. ข้าพเจ้าจะไม่ปล่อยให้อิทธิพลหรือแรงจูงใจจากผู้หนึ่งผู้ใดมามีผลต่อการทำหน้าที่ ข้าพเจ้าจะไม่รับของขวัญ ของกำนัล หรือข้อเสนอใดที่จะมีอิทธิพลเหนือการทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ตามหลักวิชาชีพ
6. ข้าพเจ้าจะไม่ลอกเลียนงานหรือขโมยความคิดของผู้อื่นไม่ว่าในรูปแบบใด
7. ข้าพเจ้าจะไม่แสดงการเหยียดหยาม ขบขัน ลดทอนค่าของผู้ใด ด้วยเหตุผลทางเพศ ความเชื่อ ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง วัฒนธรรมและชาติพันธุ์
8. ข้าพเจ้าจะยึดมั่นในหลักการว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา ย่อมบริสุทธิ์จนกว่าจะถูกพิสูจน์ว่ามีความผิดจริง ข้าพเจ้าจะระมัดระวังในการเผยแพร่ชื่อของเยาวชนและสตรีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดทางอาญา เพื่อที่พวกเขาจะไม่ถูกพิพากษาอย่างอยุติธรรมจนสูญเสียสถานะในสังคม
9. ข้าพเจ้าจะไม่เอาเปรียบเพื่อนผู้สื่อข่าวอย่างไม่เป็นธรรม
10. ข้าพเจ้าจะแบกรับภารกิจที่ไม่ขัดหลักการเกียรติภูมิและคุณค่าทางวิชาชีพ จะยึดมั่นในหลักความรับผิดชอบและหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ แม้การทำหน้าที่นั้นจะขัดกับมโนสำนึกของข้าพเจ้า
11. ข้าพเจ้าจะปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนที่รักษาเกียรติของวิชาชีพ หากมีความไม่มั่นใจในเรื่องใด ข้าพเจ้าจะเลือกยึดถือความถูกต้องไว้เป็นหลัก

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า สื่อมวลชนฟิลิปปินส์มีองค์กรที่สร้างขึ้นเพื่อกำกับดูแลกันเองหลากหลายองค์กร ทั้งองค์กรที่มีสถานะและบทบาทคล้ายคลึงกันในการดูแลสื่อมวลชนทุกประเภท หรือองค์กรที่แยกบทบาทตามประเภทของสื่อ กระทั่งแยกบทบาทตามการทำงานของสื่อ ดังนั้นนอกจากหลักจริยธรรมที่ใช้ยึดถือร่วมกันในสื่อมวลชนทุกประเภทแล้ว แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมหรือหลักจรรยาบรรณของผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ ยังจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ แนวทางปฏิบัติสำหรับนักหนังสือพิมพ์ แนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานวิทยุและโทรทัศน์ และแนวทางปฏิบัติสำหรับนักโฆษณา โดยสื่อสิ่งพิมพ์นั้นใช้ “หลักจรรยาบรรณสื่อมวลชนฟิลิปปินส์” เป็นหลักปฏิบัติ (PPI, 2011) ส่วนสื่อแพร่ภาพกระจายเสียง สมาคมนักวิทยุโทรทัศน์แห่งฟิลิปปินส์ (KBP) กำหนดหลักปฏิบัติให้สมาชิกยึดถือเป็นภาระเฉพาะ เรียกว่าแนวทางการทำงานของสมาคมนักวิทยุโทรทัศน์แห่งฟิลิปปินส์ (KBP Broadcast Code) ขณะที่แนวทางปฏิบัติของผู้ปฏิบัติงานสื่อวิทยุและโทรทัศน์ฟิลิปปินส์ จำแนกแนวทางเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 มาตรฐานการผลิตและการเผยแพร่รายการ 33 ข้อ ส่วนที่ 2 กฎกติกาและการกำกับดูแลสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ส่วนที่ 3 บทลงโทษ และข้อกำหนดด้านเวลาการโฆษณา 18 นาที/รายการ 1 ชั่วโมง (P.Sison, 2556) นอกจากนั้นยังมีประมวลจริยธรรมของช่างภาพโดยศูนย์ช่างภาพแห่งประเทศไทยฟิลิปปินส์ (Code of Ethics of the Philippine Center for Photojournalism) ขึ้นต่างหากสำหรับช่างภาพใช้ยึดถือปฏิบัติ มีรายละเอียดถึง 24 ข้อ เช่น ต้องยึดมั่นในความจริง ความเที่ยงตรง และความครอบคลุมในการเผยแพร่ภาพของแหล่งข่าว หลีกเลี่ยงอคติทางเชื้อชาติ ความเชื่อ เพศ ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง และความเชื่อทางวัฒนธรรม ปฏิบัติต่อผู้ที่ถูกถ่ายภาพด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี

เชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาในอาชญากรรมใดๆ ยังเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่รู้กล้ำความเป็นส่วนตัว ไม่ดัดแปลงภาพให้ต่างไปจากที่เป็นจริง ไม่ใช้การให้เงินหรือสิ่งของตอบแทนแลกกับการให้ความร่วมมือหรือยินยอมให้ถ่ายภาพ ไม่รับของขวัญ ข้อเสนอ ความช่วยเหลือ จากผู้ที่อาจหาประโยชน์จากการรายงานเหตุการณ์นั้นๆ เคารพทรัพย์สินทางปัญญาในภาพถ่าย เคารพความลับของแหล่งข่าว เป็นต้น (CMFR, 2014)

ส่วนนักโฆษณาซึ่งฟิลิปปินส์ถือเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งนั้น มีประมวลจริยธรรมนักโฆษณา (Advertising Code of Ethics) ซึ่งสมาคมโฆษณาแห่งชาติฟิลิปปินส์ (PANA) และสมาคมตัวแทนโฆษณาประเทศฟิลิปปินส์ (4As-P) ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมดูแลกันเองในหมู่ผู้ประกอบการธุรกิจโฆษณา นอกจากนี้ สื่อมวลชนฟิลิปปินส์ยังมีข้อกำหนดแยกย่อยสำหรับการทำงานในแต่ละสถานการณ์ แต่ละประเด็นอย่างละเอียด เช่น มีข้อปฏิบัติการทำข่าวความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ (Reporting Ethnic Tensions) ซึ่งร่างร่วมกันโดยผู้สื่อข่าว 9 ชาติ ในการประชุมที่เมือง Davao ประเทศฟิลิปปินส์เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2513 กำหนดข้อปฏิบัติ 22 ข้อ เช่น ในการรายงานเรื่องราวสาธารณะ เชื้อชาติ และศาสนา จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างระมัดระวังรอบคอบ ผู้ที่จะให้ข้อมูลในเรื่องเหล่านี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่รู้จริงและมีหน้าที่โดยตรง ไม่รับโฆษณาจากธุรกิจหรือองค์กรที่ดำเนินการอย่างไม่โปร่งใสเป็นธรรม ระมัดระวังในการแปลความหมายภาษาในพื้นที่ที่มีการใช้ภาษาพูดหลากหลายร่วมกัน สื่อมวลชนจะต้องใช้ภาษาที่สุภาพ ไม่รุนแรง หลีกเลี่ยงรายละเอียดที่จะสร้างความตระหนก รายละเอียดของความรุนแรง และการนำประวัติศาสตร์มาใช้ในการเร้าอารมณ์ **ซึ่งเป็นหลักการที่ถูกกำหนดขึ้น** ระหว่างที่มีการสู้รบของกลุ่มที่มีความประสงค์จะแบ่งแยกดินแดนในฟิลิปปินส์หลายๆ กลุ่ม จนถึงปัจจุบันแม้หลักการนี้จะไม่เป็นที่แพร่หลายนัก แต่ยังคงถูกนำมาอ้างอิงเมื่อต้องการให้สื่อมวลชนระมัดระวังในการสื่อสารเกี่ยวกับความขัดแย้งในประเทศนี้

ฟิลิปปินส์ยังมีข้อกำหนดแนวทางการนำเสนอข่าวการกระทำผิดทางอาญาต่อสตรี (Guidelines on the Coverage of Crimes Against Women) มีข้อกำหนด 17 ข้อ เช่น เคารพสิทธิของเหยื่อในอาชญากรรมนั้น ปิดบังชื่อและสถานภาพของเหยื่อและผู้ต้องสงสัยจนกว่าจะมีการแจ้งข้อกล่าวหา ต้องแน่ใจว่าคำยินยอมให้ทำข่าวเกิดขึ้นโดยอิสระและอยู่บนข้อมูลที่เพียงพอต่อการตัดสินใจ เหยื่ออยู่ในภาวะทางจิตใจที่เหมาะสมขณะที่ให้ความยินยอม ระมัดระวังในการบันทึกภาพ เคารพในสิทธิในการปกป้องศักดิ์ศรีของเหยื่อโดยเฉพาะผู้ตาย ไม่บันทึกภาพเหยื่อขณะเปลือย มีเครื่องปกคลุมร่างกายน้อยชิ้น หรืออยู่ในภาวะที่น่าสะเทือนใจ ไม่ถ่ายหรือใช้ภาพของเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัยซึ่งเป็นเยาวชน ไม่ลดทอนความจริงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์รุนแรงนั้นโดยใช้ภาษาที่หวังให้ขบขัน หรือภาพการ์ตูน (CMFR, 2014)

แม้ว่าสื่อมวลชนในประเทศฟิลิปปินส์จะมีประมวลจริยธรรมมากมายเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลตนเอง แต่การกำกับดูแลนั้นก็ยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนทั้งหมดอยู่ภายใต้กฎหมายอาญาซึ่งรวมถึงกฎหมายหมิ่นประมาทเช่นเดียวกับสื่อมวลชนในประเทศเสรีประชาธิปไตยอื่นๆ ดังนั้นกฎหมายจะเป็นเครื่องมือกำกับจริยธรรมสื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพหากมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง

สื่อมวลชนฟิลิปปินส์เชื่อว่าการแก้ไขปัญหาการละเมิดจริยธรรมจะต้องเริ่มต้นที่ตัวสื่อมวลชนเอง โดยสื่อต้องมีจิตสำนึกที่ดี และต้องมีบทลงโทษที่จริงจังสำหรับผู้ละเมิดจริยธรรม นอกจากนั้นยังเชื่อว่าความละเอียดจะช่วยควบคุมความประพฤติของสื่อมวลชนได้ “เพราะวงการสื่อมวลชน หากเกิดเรื่องอื้อฉาวเสียงวิพากษ์วิจารณ์จะกระจายไปอย่างรวดเร็ว กระทบต่อชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือส่วนตนของสื่อมวลชนเอง” (Pia, สัมภาษณ์ วันที่ 22 กรกฎาคม 2557) และเช่นเดียวกับอีกในหลายประเทศ ฟิลิปปินส์บรรจุประเด็นด้านจริยธรรมสื่อมวลชนลงในหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการสื่อสาร โดยหวังว่าจะมีส่วนในการเสริมสร้างจริยธรรมในสื่อมวลชนรุ่นใหม่ ปัจจุบันนักศึกษาที่ศึกษาด้านสื่อสารมวลชนในฟิลิปปินส์ ต้องเรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและกฎหมายสื่อ ขณะที่สถาบันหรือมหาวิทยาลัยเฉพาะทางได้บรรจุการเรียนการสอนในเรื่องจริยธรรมและกฎหมายเพื่อให้นักศึกษามีความรู้เชิงลึกเช่นกัน (P.Sison, 2556) ปัจจุบันฟิลิปปินส์มีสถาบันการศึกษาระดับสูง 214 แห่งที่เปิดสอนด้านการสื่อสาร รวมทั้งสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง มีนักศึกษาเรียนทางด้านการสื่อสารปีละกว่า 26,000 คน มีคณะกรรมการการอุดมศึกษา (Commission on Higher Education: CHED) และคณะกรรมการการสื่อสาร (Technical Committees for Communication) ร่วมในการร่างและกำกับดูแลหลักสูตร ขณะที่สมาคมผู้สอนด้านการสื่อสารแห่งฟิลิปปินส์ (The Philippine Association of Communication Educators: PACE) เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาด้านการสื่อสาร เพื่อให้บัณฑิตที่จบออกมามีความรู้และจริยธรรมที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความต้องการของตลาดแรงงาน

3.8 สาธารณรัฐสิงคโปร์

3.8.1 ข้อมูลพื้นฐาน

สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีขนาดเล็กที่สุดในภูมิภาคอาเซียน มีพื้นที่เพียง 716.1 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นเกาะตั้งอยู่ทางตอนใต้ของคาบสมุทรมาลายู แม้จะมีขนาดเล็กและมีทรัพยากรธรรมชาติน้อย แต่ก็ประเทศที่มีอัตราความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในระดับสูงที่สุดของภูมิภาค สิงคโปร์เดิมเรียกว่า “สิงกาปุระ” (Singapura) แปลว่าดินแดนแห่งสิงโต ในสมัยก่อนสิงคโปร์อยู่ภายใต้อิทธิพลของโปรตุเกสและฮอลันดา ต่อมา เซอร์ ทอมัส แสตรัมฟอร์ด รัฟเฟิลส์ (Stamford Raffles) เจ้าหน้าที่ของบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ของอังกฤษได้ขอเช่าเกาะสิงคโปร์ ในปี พ.ศ. 2362 เพื่อจัดตั้งสถานีการค้า จึงส่งผลให้สิงคโปร์พัฒนาขึ้นจนเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่และเป็นที่ตั้งฐานทัพทางการทหารที่สำคัญของอังกฤษและได้เป็นอาณานิคมของอังกฤษอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2410 อย่างไรก็ตาม สิงคโปร์เคยตกอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น 3 ปี ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และอังกฤษได้เข้ามามีอำนาจปกครองสิงคโปร์อีกครั้งโดยให้สิงคโปร์เป็นอาณานิคมแบบเอกเทศ (Separate Crown Colony) คือมีอำนาจการบริหารกิจการภายในของตนเองแต่ไม่มีอำนาจดูแลกิจการทหารและการต่างประเทศ โดยอยู่ในความดูแลของผู้ว่าราชการจากอังกฤษ (โครีน เฟื่องเกษม. 2554)

ปี พ.ศ. 2498 สิงคโปร์ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกเมื่ออังกฤษให้อำนาจในการปกครองตนเองและปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2502 โดยรัฐบาลภายใต้การนำของนายลีควานยู (Lee Kuan Yew) ต่อมาปี พ.ศ. 2506 สิงคโปร์ได้เข้าร่วมกับ มาลายา ซาบาห์ และซาราวักเป็นสหพันธรัฐมาเลเซียเนื่องด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง โดยสิงคโปร์มีสถานะเป็นรัฐหนึ่งในสหพันธรัฐมาเลเซีย หลังจากเข้าร่วมได้ 2 ปี สิงคโปร์ก็ประกาศแยกตัวเป็นเอกราชจากมาเลเซียในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2508

ภาพที่ 3.22: แผนที่สาธารณรัฐสิงคโปร์

ที่มา: <http://www.operationworld.org>

สาธารณรัฐสิงคโปร์มีประชากร 5.4 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนร้อยละ 74.3 ชาวมลายูร้อยละ 13.3 ชาวอินเดียร้อยละ 9.1 และอื่นๆ ร้อยละ 3.3 (Department of Statistics, Ministry of Trade & Industry, Republic of Singapore, 2013) สิงคโปร์เป็นประเทศในเอเชียที่มีการวางแผนครอบครัวได้ดีมาก จนทำให้จำนวนประชากรลดลงซึ่งคาดว่าจะส่งผลต่อการขาดแคลนแรงงานในอนาคต ภาษาทางการของประเทศ คือ ภาษามลายู จีนกลาง ทมิฬ และอังกฤษ รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนพูด 2 ภาษา โดยเฉพาะจีนกลาง ในขณะที่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ใช้ในการติดต่องานและในชีวิตประจำวัน

สิงคโปร์ใช้ระบบสาธารณรัฐในการปกครองประเทศ โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขทางพิธีการ และมีนายกรัฐมนตรีเป็นประมุขด้านบริหาร รัฐสภามีวาระคราวละ 5 ปี รัฐธรรมนูญของสิงคโปร์ได้แบ่งโครงสร้างการปกครองออกเป็นสามฝ่ายคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ (the legislative) ฝ่ายบริหาร (the executive) และฝ่ายตุลาการ (the judiciary) โดยที่นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีจะมาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกรัฐสภา นโยบายของประเทศสิงคโปร์เน้นด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและการลงทุนจากต่างประเทศ จึงทำให้สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีความเจริญด้านอุตสาหกรรมจัดอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่เช่นเดียวกับฮ่องกง ไต้หวัน และเกาหลีใต้ ผลิตภัณฑ์ส่งออกหลัก คือ ผลิตภัณฑ์จากปิโตรเลียม เครื่องจักร ผลิตภัณฑ์นำเข้าส่วนใหญ่ ได้แก่ พลังงาน (ร้อยละ 40 ของการนำเข้าทั้งหมด) และอาหาร

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวก็นำรายได้เข้าประเทศมากเช่นกัน สิงคโปร์มีท่าเรือที่จัดว่าสำคัญแห่งหนึ่งของโลกเพราะเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าต่างชาติที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับ 4 ของโลกเมื่อเทียบกับ ลอนดอน โตเกียว และนิวยอร์ก นอกจากนี้ยังถูกจัดให้เป็นศูนย์กลางการเงินที่ดีที่สุด สิงคโปร์มีการจ้างงานลูกจ้างจากทั่วโลกและมีบริษัทข้ามชาติจำนวนมากซึ่งรวมถึงธุรกิจสื่อมวลชนด้วย นอกจากนี้รัฐบาลสิงคโปร์มีนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจด้วยการ 1) กระตุ้นให้บริษัทที่รัฐบาลร่วมลงทุน (Government Linked Companies: GLC) ซึ่งมี 2 บริษัทใหญ่ๆ คือบริษัทการลงทุนของรัฐบาลสิงคโปร์ (Government of Singapore Investment Corporation: GIC) และบริษัทเทมาเสกโฮลดิ้ง (Temasek Holding) เพิ่มการลงทุนในต่างประเทศ และ 2) ดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติด้วยการลดต้นทุนและข้อจำกัดต่างๆ ลง ดังนั้น ความสำเร็จด้านเศรษฐกิจของสิงคโปร์นั้นแม้จะอยู่ภายใต้ระบบเสรีแต่รัฐบาลได้ควบคุมและดูแลด้านนโยบายอย่างใกล้ชิด (Wolfgang Sladkowski, 2011)

3.8.2 สื่อมวลชนในสาธารณรัฐสิงคโปร์

ย้อนไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา สิงคโปร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงธุรกิจสื่อสารมวลชนจากธุรกิจขนาดเล็กไปสู่ธุรกิจขนาดใหญ่เมื่อรัฐบาลรวบรวมเอาหนังสือพิมพ์ภาษาจีนชั้นนำและภาษาอังกฤษเข้าด้วยกัน เพราะรัฐบาลเห็นว่ายอดผู้อ่านของหนังสือพิมพ์จีนจะตกต่ำลงเรื่อยๆ อันเนื่องจากจำนวนที่มากขึ้นของนักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษ ดังนั้น รัฐบาลจึงตัดสินใจอนุญาตให้หนังสือพิมพ์จีนเข้าสู่ตลาดหนังสือพิมพ์อังกฤษรายวัน ในปี พ.ศ. 2523 หนังสือพิมพ์ภาษาจีนและภาษาอังกฤษได้รวมกันเป็น the Singapore News and Publications Ltd. (SNPL) พร้อมด้วยใบอนุญาตในการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษเพิ่ม คือ The Singapore Monitor ต่อมาในปี พ.ศ.2527 รัฐบาลได้รวมกลุ่ม The Straits Times กับ SNPL อย่างกะทันหันเพื่อสร้าง Singapore Press Holdings (SPH) และรัฐบาลได้ให้ใบอนุญาตในการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันฉบับภาษาจีน Shin Min Daily News ในปี พ.ศ. 2536 แต่มีหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวที่ตอนแรกไม่อยู่ใน SPH คือหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาทมิฬ (Tamil Murasu) ซึ่ง SPH ได้เข้าซื้อในภายหลัง และ SPH ได้ออก The New Paper หนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษในปี พ.ศ. 2531 โดยพุ่งเป้าหมายไปที่กลุ่มชนชั้นแรงงาน

ในปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ธุรกิจสื่อของสิงคโปร์ได้ขยายตัวอย่างมาก มีหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษเกิดขึ้นใหม่อีกหลายฉบับ ได้แก่ 1) Project Eyeball เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีเป้าหมายที่ปัญญาชนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ทางอินเทอร์เน็ต แต่ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจ SPH ผู้ผลิตจึงระงับการผลิต 2) Streets ออกโดย SPH เป็นหนังสือพิมพ์ฟรีฉบับแรกของสิงคโปร์ หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ มีกลุ่มเป้าหมายที่คนเดินทางไป-กลับจากบ้านไปทำงาน โดยมีการแจกทุกเช้าวันธรรมดา จุดสำคัญของทางผ่านย่านสถานที่ทำงานของเกาะ 3) Today เป็นหนังสือพิมพ์ฟรีภาษาอังกฤษได้รับอนุญาตให้พิมพ์ได้โดย MediaCorp ผู้ผูกขาดสื่อโทรทัศน์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้อ่านเดียวกันและแจกที่จุดเดียวกันกับ Streets ดังนั้นหนังสือพิมพ์สองฉบับนี้จึงแข่งขันกันอย่างดุเดือดตั้งแต่การ

ออกตีพิมพ์ครั้งแรก การแข่งขันระหว่างสองบริษัทใหญ่ในวงการสื่อคือ SPH และ MediaCorp เช่นนี้ส่งผลต่อการขาดทุนและกำไรของทั้งสองบริษัท ดังนั้น ทั้งสองบริษัทจึงเจรจาด้านธุรกิจกัน ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2547 โดย SPH ตกลงที่จะให้สิทธิช่องโทรทัศน์แก่ MediaCorp เพื่อแลกกับหุ้นส่วน 20 เปอร์เซ็นต์ ในการร่วมมือทางธุรกิจโทรทัศน์ใหม่ และยินดีที่จะยกเลิกหนังสือพิมพ์ Aiu Streets ที่ทำให้ขาดทุนเป็นการแลกเปลี่ยนกับหุ้น 40 เปอร์เซ็นต์ ในสื่อของ MediaCorp ผู้ผลิต Today ข้อตกลงนี้จึงทำให้ไม่มีการแข่งขันในตลาดหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ของประเทศสิงคโปร์ ดังนั้นตลาดสื่อในสิงคโปร์จึงเป็นระบบผูกขาดโดยความตั้งใจ โดย the Straits Times เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีผู้อ่านเป็นอันดับที่ 1 ของสิงคโปร์ (ณัฐนิชา เชาวลิต. 2012)

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ในสิงคโปร์ยังมีการพิมพ์หลายภาษา คือภาษาอังกฤษ จีน ทยิมและมาเลย์ และหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มีการเสนอข่าวออนไลน์ รวมทั้งนิตยสารอีกหลายฉบับที่มีผู้อ่านจำนวนมาก ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อในสิงคโปร์ 2 กลุ่มใหญ่ คือ SPH และ MediaCorp บริหารงานในลักษณะเอกชนเป็นหลัก โดยมีรัฐบาลเข้าถือหุ้นและมีวิธีการเข้าบริหารร่วมด้วย จึงทำให้ธุรกิจสื่อสารมวลชนของสิงคโปร์เหมือนผูกขาดโดยบริษัททั้งสองและมีรัฐบาลกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ในสิงคโปร์ ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และหนังสือต่างๆ โดยสิงคโปร์มีหนังสือพิมพ์ที่จำหน่ายทุกวัน 10 ฉบับ พิมพ์ 4 ภาษา กับจำหน่ายทุกวันอาทิตย์ ซึ่งกลุ่มธุรกิจสื่อ SPH มีหนังสือพิมพ์ในสิงคโปร์ 16 ชื่อฉบับ ได้แก่ Business Times, Today, The Straits Times, The Sunday Times, The New Paper เป็นต้น และนิตยสาร 4 ฉบับ ได้แก่ SPH Magazines, UW (U-Weekly), Health No.1, Wellness No.1 ส่วนกลุ่มธุรกิจ MediaCorp มีหนังสือพิมพ์เพียงฉบับเดียว คือ Today และมีนิตยสาร 13 ฉบับ ได้แก่ 8 Days, IWEEKLY, BABYCARE, Singapore FHM เป็นต้น (BBC News Asia, 2013 และ Singapore Press Hoding 2014)

วิทยุกระจายเสียงในสาธารณรัฐสิงคโปร์เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2479 ภายใต้บริษัทเอกชนชื่อ Broadcasting Corporation และจากนั้นบริษัท British Colonial เข้ามาซื้อธุรกิจในปี พ.ศ. 2483 และดำเนินการภายใต้สถานีกระจายเสียงกรมไปรษณีย์และโทรเลขของสิงคโปร์ รัฐบาลมาเลย์ ในอดีตที่ผ่านมาวิทยุกระจายเสียงของสิงคโปร์ถูกควบรวมกับมาเลเซีย ต่อมา มีการแบ่งเป็นวิทยุมาเลย์และวิทยุสิงคโปร์ และกลับมารวมกันอีกในช่วงที่เป็นอาณานิคมและแยกเป็นเอกราชจากอังกฤษของทั้งสิงคโปร์และมาเลเซีย จนกระทั่งเมื่อสิงคโปร์แยกตัวเป็นเอกราชจากมาเลเซียอีกในปี พ.ศ. 2508 กรมกระจายเสียงกระทรวงวัฒนธรรมของสิงคโปร์ได้เข้าซื้อกิจการวิทยุกระจายเสียงจากมาเลเซีย โดยใช้ชื่อว่า Radio - Television Singapore ในช่วงนั้นวิทยุถูกใช้เพื่อเผยแพร่วัตถุประสงค์และนโยบายของรัฐบาล และต่อมาได้กลายเป็นสื่อบันเทิงหลักของประชาชนในช่วงปี พ.ศ. 2493 - 2523 โดยการกระจายเสียงมีทั้งภาษาจีน ท้องถิ่น อังกฤษ และ มาเลย์

วิทยุกระจายเสียงในประเทศสิงคโปร์ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน บริษัทที่เป็นเจ้าของสถานีวิทยุส่วนใหญ่คือ MediaCorp ดังได้กล่าวแล้ว โดยเป็นเจ้าของสถานีวิทยุ 13 แห่ง เช่น 93.8 Live,

98.7 FM, Class 95 FM และ Gold 90.5 FM และมีสถานีวิทยุที่กระจายเสียงหลายภาษาสำหรับชาวต่างชาติ คือ 96.3 FM กระจายเสียงเป็นภาษาญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และเยอรมัน และมีสถานีวิทยุ Love 97.2 FM และ y.e.s. 93.3 FM กระจายเสียงภาษาจีนกลาง สถานีวิทยุ RIA 89.7 FM และ WARNA 94.2 FM กระจายเสียงภาษามลายู สถานีวิทยุ OLI 97.2 FM กระจายเสียงภาษาฮินดี นอกจากนี้ยังมีสถานีวิทยุอีก 3 แห่งที่ กลุ่ม SPH เป็นเจ้าของ ได้แก่ Kiss 92, Hot FM 91.3, UFM 100.3 และอีก 3 แห่งที่มีเอกชนอื่นเป็นเจ้าของ

สื่อโทรทัศน์เริ่มเข้ามาในประเทศสิงคโปร์เมื่อปี พ.ศ. 2506 ออกอากาศเป็นภาษาอังกฤษและมาเลย์ ผ่านทางช่อง 5 และภาษาจีนกลางและทมิฬผ่านทางช่อง 8 ส่วนโทรทัศน์สีนั้นมาในช่วงกลางปี พ.ศ. 2517 เดิมบริษัทที่ทำธุรกิจด้านวิทยุและโทรทัศน์ของสิงคโปร์ คือ Radio-Television Singapore (RTS) ได้เปลี่ยนชื่อเป็น Singapore Broadcasting (SBC) ในปี พ.ศ. 2523 และในปี พ.ศ. 2537 SBC แยกออกเป็น 3 บริษัทย่อย คือ บริษัทโทรทัศน์สิงคโปร์ (TCS) บริษัทวิทยุสิงคโปร์ (RCS) และ TV 12 โดยทั้งสามบริษัทอยู่ภายใต้ The SIM Group ปีถัดมาก็มีช่องฟรีใหม่ อีก 2 ช่อง 8nv Prime 12 และ Premiere 12 ซึ่งก็แปลว่ามีช่องฟรีทีวีที่มีการออกอากาศเป็นภาษาราชการ 4 ภาษา ในปี พ.ศ. 2539 TV 12 เปลี่ยนเป็น Singapore Television Twelve (STV12) ในปี 2542 the SIM Group of companies ออกอากาศช่อง NewsAsia ช่องฟรีทีวีที่มีเป้าหมายจะให้ เป็นช่องข่าวระดับภูมิภาค ขณะเดียวกัน บริษัท MediaCorp เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดระบบองค์กรใหม่ของ the SIM Group of Companies และในปี 2544 คำว่า MediaCorp กลายเป็นคำนำหน้าของหน่วยธุรกิจทั้งหมดของบริษัทใหม่ ตัวอย่างเช่น TCS เป็น MediaCorp TCS, TV12 เป็น MediaCorp TV12 เป็นต้น

ปัจจุบัน สถานีโทรทัศน์ในสิงคโปร์ 7 แห่งเป็นของ MediaCorp ได้แก่ Channel 5, Channel 8, Channel U, Channel NEWSASIA, OKTO, SURIA และ VASANTHAM และสถานีทุกช่องออกอากาศในระบบดิจิทัลโดย Channel 5 ออกอากาศเป็นภาษาอังกฤษ Channel 8 เป็นภาษาจีนกลาง Channel U เป็นช่องสำหรับเยาวชน Channel NEWSASIA เป็นช่องข่าวที่เสนอจากมุมมองของคนเอเชีย OKTO เป็นช่องสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ที่สนใจเกี่ยวกับศิลปะ SURIA ออกอากาศเป็นภาษามลายู และ VASANTHAM เป็นภาษาทมิฬสำหรับคนอินเดีย (MediaCorp, 2014)

สื่อมวลชนในสิงคโปร์มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ การแพร่ภาพและกระจายเสียง เพลง เทคโนโลยีดิจิทัลและไอที มีการจ้างงานในธุรกิจนี้จำนวนมาก รัฐบาลพยายามผลักดันให้สิงคโปร์เป็นศูนย์กลางของสื่อมวลชนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ให้ได้ ภายใต้นโยบาย Media 21 อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสิงคโปร์จะเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมากจัดอยู่ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว มีความโปร่งใสจากเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ปรากฏว่าสิงคโปร์กลับเป็นประเทศที่ติดลบในเรื่องสิทธิมนุษยชน ไม่ส่งเสริมประชาธิปไตยและขัดขวางปิดกั้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชน รัฐบาลตั้งแต่สมัยนายลีควงยูไม่ยินยอมให้สื่อมวลชนวิพากษ์วิจารณ์รัฐได้

สิงคโปร์ได้ห้ามจำหน่ายหนังสือพิมพ์ Far Eastern Economic Review มาตั้งแต่ ปี 2549 แต่ยอมให้มีการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตได้ พรรคการเมืองฝ่ายค้านนั้นมีโอกาสน้อยมากในการได้รับการเผยแพร่ความคิดเห็นในสื่อมวลชน ในเดือนเมษายน 2550 รัฐบาลได้ออกประกาศเตือนว่าใครก็ตามที่มีไว้ในครอบครองหรือเผยแพร่หนังสือเรื่อง “17 ปี ของซาฮารี” จะต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี และปรับในอัตราสูง สารคดีดังกล่าวเป็นเรื่องราวของนักการเมืองฝ่ายค้านและเป็นผู้สื่อข่าวด้วยคนหนึ่ง ในเรื่องชื่อ ซาฮารี ซาฮารี ที่ถูกจำคุก 17 ปี ซึ่งนำมาจากเรื่องจริงของอดีตนายกรัฐมนตรีหนังสือพิมพ์ อนุชาน เมลายู ซึ่งถูกรัฐบาลในสมัยปี พ.ศ. 2506 ลงโทษโดยใช้กฎหมายความมั่นคงภายใน (SEAPA, 2010)

แนวความคิดด้านเสรีภาพของสื่อมวลชนของสิงคโปร์มุ่งเน้นผลประโยชน์ของรัฐมากกว่า เห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ ของนายโก๊ะ จ๊ก ตง อดีตนายกรัฐมนตรีสิงคโปร์กล่าวในงานฉลองครบรอบ 5 ปี ของหนังสือพิมพ์ “Today” ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษของสิงคโปร์ ซึ่งได้แย้งความคิดทางซีกโลกตะวันตกที่ระบุว่าเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย นายโก๊ะ จ๊ก ตง กล่าวว่า “ยังไม่มีกรณีพิสูจน์ได้ว่าการที่สื่อมวลชนมีเสรีภาพมาก ๆ จะทำให้รัฐบาลมีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ หรือทำให้เกิดเสรีภาพและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” เขาได้กระตุ้นให้บรรณาธิการและนักหนังสือพิมพ์ชาวสิงคโปร์ใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนด้วยความรับผิดชอบในการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของประชาชน รวมทั้งให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความรู้และสร้างความเป็นเอกภาพในเวลาเดียวกัน “สื่อมวลชนมีเสรีภาพในการนำเสนอทัศนคติหรือความคิดเห็นที่แตกต่าง เพื่อที่จะส่งเสริมสังคมและการเมืองในทางสร้างสรรค์” พร้อมทั้งเตือนให้สื่อมวลชนใช้ความระมัดระวังในการเสนอข่าวที่มีความอ่อนไหวและไม่ควรนำเสนอข่าวด้วยความมีอคติหรือเข้าข้างหนึ่งข้างใด รัฐบาลสิงคโปร์ยังมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการควบคุมสื่อทุกชนิดโดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ในปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลได้ริเริ่มให้มีการผ่อนคลายเรื่องนี้โดยจัดให้มี “มุมคนอยากพูด” หรือ Speaker’s Corner จัดไว้ในสวนสาธารณะ Hong Lim โดยให้ประชาชนที่อยากแสดงความคิดเห็นสามารถพูดได้โดยมีข้อแม้ว่าต้องมาลงทะเบียนกับตำรวจล่วงหน้า 30 วัน และไม่จำเป็นต้องแจ้งหัวข้อที่จะพูด อย่างไรก็ตาม แม้จะมีมุมคนอยากพูดก็ยังมีคนถูกจับ ดังในปี พ.ศ. 2545 Chee Soon Juan หัวหน้าพรรค Singapore Democratic Party ถูกปรับ 3,000 เหรียญสิงคโปร์เนื่องจากไม่ได้ลงทะเบียนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนมาพูด และถูกปรับอีก 2,000 เหรียญสิงคโปร์ และถูกตัดสิทธิลงสมัครเลือกตั้งเนื่องจากพูดโจมตีกรณีรัฐบาลห้ามนักเรียนหญิงสวมฮิญาบในโรงเรียนรัฐ และแม้ว่าในปี พ.ศ. 2551 ได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วย “มุมคนอยากพูด” ให้ผ่อนคลายมากขึ้น แต่ก็ยังมีข้อจำกัดมากมายรวมถึงการไม่รับรองว่า “คนอยากพูด” จะไม่ถูกดำเนินคดีด้วยกฎหมายอื่นเช่นกฎหมายหมิ่นประมาทหรือกฎหมายปลุกระดม และในฤดูกาลเลือกตั้งรัฐบาลสิงคโปร์จะทำการปิดมุมคนอยากพูดชั่วคราว (วิชวัฒน์ รอดรัทธะ. 2556 และพิมพ์สิริ เพชรน้ำรอด. 2555)

(Reporters Without Borders) ประจำปี 2557 ระบุว่าเสรีภาพของสื่อในสิงคโปร์จัดอยู่ในลำดับที่ 150 จากทั้งหมด 180 ประเทศในโลก และเป็นอันดับที่ 8 ในอาเซียน เหนือกว่าลาวและ

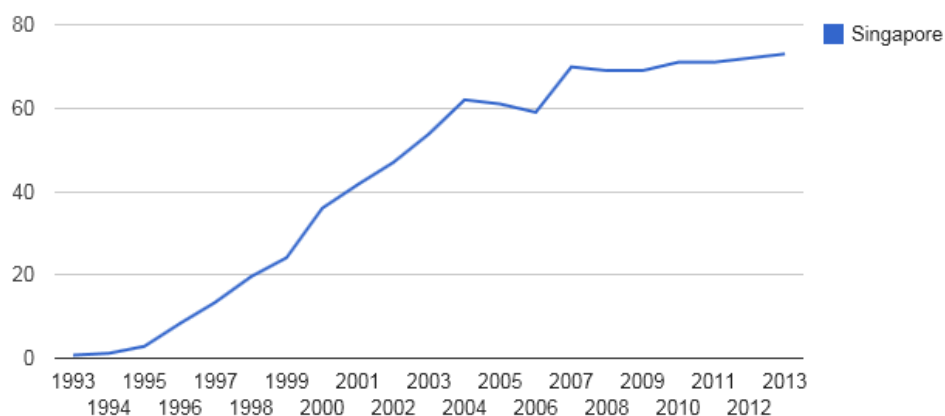
เวียดนามเท่านั้น (World Press Freedom Index, 2014) ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลยังคงมีการคุมเข้มสื่อ เช่นเดิมโดยเฉพาะมาตรการคุมเข้มเนื้อหาในสื่อออนไลน์ซึ่งจะกล่าวต่อไปในเรื่องของสื่อใหม่

3.8.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในสาธารณรัฐสิงคโปร์

สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางการเมืองมากที่สุดประเทศหนึ่งของโลก เพราะนับแต่ตั้งประเทศเป็นต้นมา มีรัฐบาลที่มาจากพรรคเดียวคือพรรคกิจประชา (People's Action Party: PAP) เป็นรัฐบาลเสียงข้างมากบริหารประเทศ โดยมียุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจเพื่อการแข่งขันในตลาดโลก สิงคโปร์จึงนำทรัพยากรที่มีมาแปรรูปให้เป็นตัวสินค้าและลงทุนในทรัพยากรมนุษย์และนวัตกรรม โดยเฉพาะด้านการทำธุรกรรมและการลงทุน ดังนั้น เทคโนโลยีด้านสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) จึงมีความสำคัญมากในการอำนวยความสะดวกในกิจกรรมเหล่านี้ และไอซีทีก็มีส่วนสนับสนุนธุรกิจสื่อสารมวลชนซึ่งมีอยู่ดั้งเดิมให้สามารถปรับตัวให้อยู่รอดได้ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบกับช่วงเวลาที่ยอดขายของหนังสือพิมพ์กระดาษไม่เพิ่มขึ้น บริษัทที่ผูกขาดธุรกิจสื่อหนังสือพิมพ์ คือ SPH จึงเริ่มพัฒนาธุรกิจออนไลน์ ตั้งแต่ปี 2538 ที่เริ่มสร้าง Business Times ฉบับออนไลน์ ของหนังสือพิมพ์ Business Times ฉบับภาษาอังกฤษ และกลายเป็นหนังสือพิมพ์ออนไลน์ฉบับแรกของเอเชีย ขณะเดียวกัน SPH ได้ออกหนังสือพิมพ์ธุรกิจออนไลน์อีกฉบับชื่อว่า AsiaOne.com ผู้นำด้านเว็บไซต์ข้อมูลและข่าวสารในสิงคโปร์ เช่น ST701 และ STOMP (Straits Times Online Mobile Print) มีการขยายธุรกิจบนอินเทอร์เน็ต เช่น การโฆษณาออนไลน์ และผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต กับผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ การพัฒนาธุรกิจออนไลน์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ของ SPH ที่จะมุ่งพัฒนาให้ไปไกลเกินกว่าแค่สื่อสิ่งพิมพ์ทั่วไป

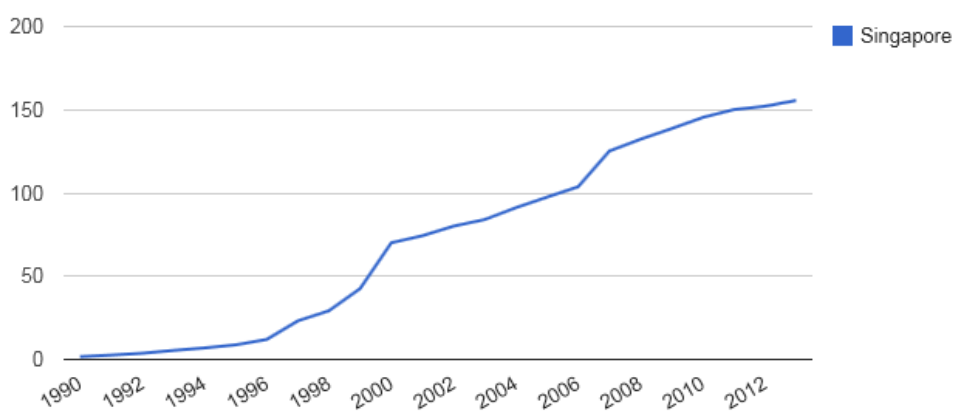
ในปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลสิงคโปร์เล็งเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะนำมาพัฒนาต่อยอดกับการสื่อสาร เช่น สื่อออนไลน์ วิทยุและทีวีดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้คือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยี broadband โดยมีการลงทุนจากภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศเป็นเวลาต่อเนื่องกันหลายปี รัฐบาลได้กำหนดแผนแม่บท iN 2015 เพื่อให้สิงคโปร์เป็นประเทศอัจฉริยะ (Intelligence Nation 2015) หรือเรียกว่าเป็นสังคมดิจิทัลซึ่งมีเป้าหมายสู่การเป็นศูนย์กลางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (global city of Infocomm) เพื่อรองรับรูปแบบการทำธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของโลกในยุคดิจิทัล โดยการเร่งพัฒนาปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Infocomm Manpower Development) การพัฒนาสาธารณูปโภคโครงข่ายโทรคมนาคม และเทคโนโลยีสู่ความเป็นเลิศ คือ อินเทอร์เน็ตไร้สายความเร็วสูง (wireless@sg.) และระบบราชการแบบบูรณาการ (Integrated Government/Whole-of Government concept) รัฐบาลสิงคโปร์เป็นผู้นำด้าน e-government ประเทศหนึ่งของโลก หน่วยงานราชการสามารถให้บริการ e-service แก่ประชาชนได้หลากหลายชนิด ปัจจุบันนี้ ประชาชนสิงคโปร์ 5.5 ล้านคนสามารถเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ถึง 3.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 73 และมีอัตราการถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่สูงถึงร้อยละ 148 (www.wearesocial.sg, 2014)

ภาพที่ 3.23: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐสิงคโปร์ พ.ศ. 2536 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ภาพที่ 3.24: จำนวนร้อยละของประชากรที่ครอบครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐสิงคโปร์ พ.ศ. 2533 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ความสำเร็จของการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนำไปสู่การเชื่อมโยงกับสื่อมวลชนกระแสหลัก ทำให้เกิดสื่อใหม่ซึ่งเป็นสื่อทางเลือกของประชาชน เช่น หนังสือพิมพ์และนิตยสารออนไลน์ เว็บไซต์ข่าวสาร บล็อก ตลอดจนวิทยุและโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล ดังเช่นในปี พ.ศ. 2549 MediaCorp ได้นำเสนอระบบการให้บริการทางอินเทอร์เน็ตใหม่ MediaCorp Online Broadband TV เป็นการให้บริการรับชมวิดีโอตามความต้องการแก่สมาชิก ที่อนุญาตให้สามารถเข้าถึงรายการของ MediaCorp ได้บนคอมพิวเตอร์ส่วนตัวและคอมพิวเตอร์พกพา และต่อมา MediaCorp เริ่มทดลอง

ออกอากาศช่องโทรทัศน์ระบบดิจิทัลแบบความละเอียดสูง (HDTV) ที่รัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุน ในการพัฒนา นอกจากนี้ MediaCorp Radio ยังได้จัดให้มีบริการโฆษณาทางวิทยุดิจิทัลเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2542 ทำให้สิงคโปร์กลายเป็นประเทศแรกในเอเชียที่ให้บริการการค่าทางระบบวิทยุดิจิทัล (ณัฐนิชา เชาวลิต. 2555)

MediaCorp ได้ทำการเปลี่ยนระบบการออกอากาศโทรทัศน์ภาคพื้นดินมาเป็นระบบดิจิทัล แล้วทั้ง 7 ช่องทีวี ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 ในขณะเดียวกันช่อง 8, Suria และ Vasantham และช่อง ภาษาอังกฤษช่อง 5 ก็ส่งสัญญาณเป็นระบบความคมชัดสูง (HD) ไปแล้ว ส่วน Channel U, Channel NewsAsia และ okto จะออกอากาศเป็นระบบ HD ในปี พ.ศ. 2559 ผู้ชมทีวีในสิงคโปร์จะต้องจ่าย ค่ากล่องรับสัญญาณ (set top box) และสายอากาศรวมประมาณ 130 ดอลลาร์สิงคโปร์ เพื่อจะ รับชมโทรทัศน์ระบบดิจิทัล และจะมีการปิดการออกอากาศระบบอนาล็อกอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2563 ทั้งนี้ทางรัฐบาลสิงคโปร์ได้มีแผนให้ความช่วยเหลือกับครอบครัวที่มีรายได้ต่ำในการเปลี่ยนผ่าน สู่โทรทัศน์ระบบดิจิทัล โดยการให้ความช่วยเหลือในเรื่องของ set top box และสายอากาศ รวมถึง ค่าติดตั้ง โดยคาดว่าจะมีประชากรในกลุ่มนี้อยู่ประมาณ 160,000 ถึง 170,000 ครอบครัว ทาง MediaCorp ผู้ให้บริการโครงข่ายได้ออกใบปลิวและโฆษณาทางโทรทัศน์ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 มีการ จัดทำวิดีโอให้ความรู้ รวมทั้งโบรชัวร์ และโปสเตอร์ต่างๆ ซึ่งแจกฟรีตามร้านค้าปลีกเพื่อให้ผู้บริโภค ได้เรียนรู้เกี่ยวกับโทรทัศน์ระบบดิจิทัลมากขึ้น ด้านองค์กรพัฒนาสื่อแห่งสิงคโปร์ (The Media Development Authority of Singapore: MDA) ก็ได้มีการทำงานร่วมกับหน่วยอาสาสมัครต่างๆ ใน การให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับโทรทัศน์ระบบดิจิทัล โดยมีเป้าหมายหลักเป็นกลุ่มคนสูงอายุและ คนพิการ (ไทยทีวีดิจิทัล. 2014)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ประชาชนสิงคโปร์สามารถรับข่าวสารจากสื่อ ต่างชาติได้อย่างเป็นอิสระและเข้าถึงสื่อทางเลือก/สื่อใหม่ได้ตลอดเวลา ชาวสิงคโปร์เข้าใจว่าสื่อ กระแสหลักเช่นหนังสือพิมพ์ The Straits Times และฟรีทีวีต่างเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลและไม่ คาดหวังว่าสื่อกระแสหลักจะเปิดกว้างมากกว่านี้ เนื่องจากการวิพากษ์วิจารณ์ว่าหนังสือพิมพ์มัก วิเคราะห์ความเป็นไปของประเทศอื่นมากกว่าจะวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลสิงคโปร์เอง นักวิชาการด้านสื่อเห็นว่าการที่สื่อทำเช่นนี้เป็นการจำกัดขอบเขตการทำงานของตนเอง ดังนั้นคน สิงคโปร์จำนวนมากจึงหันไปรับข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันผ่านสื่อใหม่ซึ่งเรียกว่าเป็น นักข่าวพลเมืองนั่นเอง และรัฐบาลสิงคโปร์ก็ให้ความสำคัญกับความเคลื่อนไหวของประชาชนในโลก ออนไลน์ จึงมีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่สังกัดกระทรวงการสื่อสารและข่าวสารเพื่อติดตามและดำเนิน ยุทธศาสตร์การทำงานกับสื่อใหม่โดยไม่เน้นการใช้อำนาจเข้าควบคุมสื่อ แต่ใช้วิธีการสร้างพื้นที่และ การใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์ เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างรัฐบาลกับประชาชนภายใต้กลยุทธ์ การประชาสัมพันธ์ในแนวคิด “Reach” คือรัฐบาลก้าวเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนผ่านช่องทาง สื่อสังคมออนไลน์ (SEAPA, 2010 และอัญญารัตน์ ฉัตรธารากุล. 2552)

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์ยังมีความพยายามกำกับดูแลสื่อเว็บไซต์ท้องถิ่นที่มีเนื้อหาทางการเมือง ซึ่งเว็บไซต์เหล่านี้บริหารงานโดยอาสาสมัครและอาจเรียกว่าเป็นสื่อทางเลือกของประชาชน โดยหลังจากได้รับการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2554 รัฐบาลมีแนวคิดที่จะกำหนดแนวจรรยาบรรณสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet Code of Conduct) ซึ่งบล็อกเกอร์ที่แสดงความคิดเห็นด้านสังคมการเมือง เห็นว่ารัฐบาลใช้วิธีการเดียวกับการควบคุมสื่อกระแสหลัก (AbilitySG., 2013) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2556 บล็อกเกอร์ในสิงคโปร์ต่างพากันทำหน้าหลักของเว็บไซต์ตนเองให้เป็นสีดำสนิทโดยมีข้อความระบุว่า #FreeMyInternet เพื่อประท้วงกฎระเบียบใหม่ที่รัฐบาลระบุให้เว็บไซต์ข่าวต้องมีการขออนุญาตจากหน่วยงานควบคุมสื่อของทางการสิงคโปร์ ซึ่งพวกเขามองว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก (สำนักข่าวไทย. 2556)

กล่าวได้ว่าพลเมืองในสิงคโปร์ได้รับโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระดับดีมาก ดังจะเห็นได้จากสถิติต่างๆ และการจัดอันดับการแข่งขันในการเป็นประเทศอัจฉริยะ หรือสังคมดิจิทัล แต่สถานการณ์ด้านการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นกลับตรงกันข้าม เพราะรัฐบาลสิงคโปร์มีการควบคุมอย่างเข้มงวดตลอดมา

3.8.4 องค์กรสื่อและการกำกับดูแลสื่อในสาธารณรัฐสิงคโปร์

ปัจจุบันองค์กรที่ดูแลรับผิดชอบงานด้านการสื่อสารทั้งหมดของสิงคโปร์ คือกระทรวงการสื่อสารและข่าวสาร (Ministry of Communications and Information: MCI) โดยรัฐบาลสิงคโปร์ได้รวมเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology) และการสื่อสาร (Communication) เป็น Infocomm ซึ่งเป็นภาคส่วนที่เป็นหัวใจของการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

MCI เป็นองค์กรของรัฐที่ประกอบด้วยกิจการด้านการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สื่อมวลชนและการออกแบบสื่อมัลติมีเดีย และห้องสมุดแห่งชาติและห้องสมุดสาธารณะโดยมีพันธกิจ (mission) ในการพัฒนาชาติด้วยการเชื่อมโยงประชาชนและทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น MCI ดำเนินงานและรับผิดชอบโดยคณะกรรมการ (statutory board) 3 ส่วนได้แก่ The Infocomm Development Authority of Singapore (IDA), The Media Development Authority of Singapore (MDA) และ National Library Board (NLB) (MCI, 2014)

สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีการควบคุมสื่ออย่างเข้มงวดโดยเฉพาะในเรื่องเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล การกำกับดูแลสื่อของรัฐบาลจะใช้กฎหมายหรือพระราชบัญญัติ รวมทั้งประมวลจรรยาบรรณและแนวทางในการปฏิบัติงาน (Code of practice and Guidelines) โดยมีองค์กรที่ควบคุมดูแลสื่อ คือองค์กรพัฒนาสื่อแห่งชาติสิงคโปร์ (MDA) ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงการสื่อสารและข่าวสาร (MCI) ทำหน้าที่ออกกฎหมายและแนวทางปฏิบัติด้านสื่อมวลชนและสื่อใหม่ทั้งหมด การลงทุนด้านการสื่อสารจากต่างประเทศต้องได้รับอนุญาตจาก MDA ก่อน และนักลงทุน

จากต่างประเทศจะเป็นเจ้าของสื่อไม่ได้เพื่อป้องกันมิให้แข่งขันกับสื่อในประเทศ (Baker & McKenzie, 2012 และ MDA, 2014)

กฎหมายหรือพระราชบัญญัติพื้นฐานด้านการสื่อสารของสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้แก่

- 1) กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การพัฒนาสื่อ (Media Development Authority of Singapore Act)
- 2) พระราชบัญญัติหนังสือพิมพ์และการพิมพ์ พ.ศ. 2517 (Newspaper and Printing Press Act of 1974) ระบุว่าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับในสิงคโปร์ต้องได้รับการต่อใบอนุญาตการพิมพ์เป็นประจำทุกปี หากมีการละเมิดกฎ รัฐบาลมีสิทธิในการปฏิเสธการต่อใบอนุญาต ทำให้หนังสือพิมพ์ต้องปิดกิจการ
- 3) กฎหมายว่าด้วยการกระจายเสียง (Broadcasting Act) มีการควบคุมที่คล้ายกับพระราชบัญญัติหนังสือพิมพ์และการพิมพ์
- 4) กฎหมายว่าด้วยภาพยนตร์ (Film Act) ว่าด้วยการเป็นเจ้าของ การนำเข้า การผลิต การแจกจ่าย เผยแพร่ภาพยนตร์
- 5) กฎหมายว่าด้วยความบันเทิงสาธารณะและการประชุม (Public Entertainment and Meeting) ว่าด้วยการออกกฎระเบียบสำหรับความบันเทิงสาธารณะและการประชุม
- 6) กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายหมิ่นประมาท (Defamation Act) กฎหมายลิขสิทธิ์ (Copyright Act) กฎหมายปลุกปั่น ยุยง (Sedition Act) กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection (Fair Trading) Act)

3.8.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในสาธารณรัฐสิงคโปร์

รัฐบาลสิงคโปร์กำกับดูแลเข้มงวดในการทำงานของสื่อมากดังที่มีกฎหมายและพระราชบัญญัติกฎระเบียบ ตลอดจนข้อกำหนดต่างๆ มากมาย อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลสิงคโปร์ก็ได้กำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนในทำนองเดียวกัน และเป็นการกำกับที่ไม่ได้ให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วม ดังนั้นจะเห็นว่าการรวมตัวของสื่อมวลชนเป็นองค์กรสื่อใดๆ และไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานใดๆ ขององค์กรสื่อในสิงคโปร์มาก่อน จนกระทั่งมีการจัดตั้งสหภาพสื่อมวลชนแห่งชาติ (Singapore National Union of Journalists) ขึ้น และได้กำหนดประมวลจริยธรรมสื่อ (code of ethics) โดยยึดหลักการจาก United Kingdom National Union of Journalists ซึ่งมีหลักปฏิบัติที่ถือเป็นมาตรฐานสำหรับสื่อมวลชนดังนี้

- 1) สมาชิกทุกคนพึงรักษาการทำงานให้มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพ
- 2) สมาชิกไม่พึงทำลายชื่อเสียงของตนเอง สหภาพวิชาชีพ และองค์กรวิชาชีพที่ตนสังกัดอยู่
- 3) สมาชิกทุกคนพึงปกป้องหลักของเสรีภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารอย่างซื่อสัตย์ และสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์โดยไม่ถือคติ
- 4) สมาชิกทุกคนพึงตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนในการเตรียมการเสนอข่าวสารในหนังสือพิมพ์และสื่ออื่นๆ

- 5) สมาชิกทุกคนพึงรายงานและตีความข่าวอย่างซื่อสัตย์และระมัดระวัง
- 6) สมาชิกทุกคนพึงใช้เฉพาะวิธีการที่ซื่อสัตย์ในการหาข่าว ภาพและเอกสารต่างๆ
- 7) สมาชิกทุกคนพึงไม่รับสินบนในการพิมพ์เผยแพร่หรือปกปิดข้อมูลข่าวสารหรือปล่อยให้ผลประโยชน์ส่วนตนมีอิทธิพลเหนือความยุติธรรม
- 8) สมาชิกทุกคนพึงให้ความเคารพต่อการไม่เปิดเผยแหล่งข่าวและเอกสารส่วนบุคคล
- 9) สมาชิกทุกคนพึงระลึกเสมอว่าจะมีอันตรายหรือมีความผิดถ้าละเมิดกฎหมาย อำนาจศาล และลิขสิทธิ์
- 10) สมาชิกทุกคนพึงคำนึงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของวิชาชีพ และไม่เอาเปรียบสมาชิกคนอื่น

จากประมวลจริยธรรมสื่อหรือแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อดังกล่าว มีบางข้อที่เกิคำถามหรือการถกเถียงกันในสังคมของสื่อสิงคโปร์ เช่น เมื่อเดือน พฤษภาคม 2550 มีกรณีนักข่าวรอยเตอร์ ชื่อ Mia Stanley และนักข่าวของหนังสือพิมพ์ Straits Times ถูกศาลอุทธรณ์ของสิงคโปร์บังคับให้เปิดเผยแหล่งข่าว ซึ่งเรื่องนี้ บรรณาธิการข่าวของ Straits Times, Han Fook Kwang ไม่เห็นด้วย และเห็นว่ามาตรฐานการทำงานตามวิชาชีพจะต้องปกปิดและซื่อสัตย์ต่อแหล่งข่าว ไม่ให้แหล่งข่าวเสี่ยงต่ออันตราย ดังนั้นเขาจึงสนับสนุนให้นักข่าวของเขาทำตามจริยธรรมวิชาชีพสื่อซึ่งปรากฏอยู่ในข้อ 8 ของจริยธรรมสื่อที่กำหนดโดยสหภาพสื่อมวลชนแห่งชาติ (AbilitySG., 2013) ดังนั้น จริยธรรมสื่อในสิงคโปร์ที่อ้างอิงมาจากหลักจริยธรรมสื่อของสหภาพสื่อมวลชนแห่งสหราชอาณาจักร จึงอาจมีความขัดแย้งกับแนวนโยบายการกำกับดูแลสื่ออย่างเข้มงวดของประเทศสิงคโปร์ ที่ใช้กฎหมายหรือการพิจารณาของศาลที่มีพื้นฐานแนวคิดที่แตกต่างกับประมวลจริยธรรม แม้ว่าสิงคโปร์จะเป็นประเทศประชาธิปไตยเช่นเดียวกับสหราชอาณาจักรและมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แต่พรรครัฐบาลของสิงคโปร์มีเสียงควบคุมอำนาจเบ็ดเสร็จ จึงส่งผลกระทบต่อลักษณะของธุรกิจสื่อที่มีการผูกขาดโดยสองบริษัท และมีรัฐบาลถือหุ้น จึงทำให้การควบคุมสื่อมีลักษณะเข้มงวดคล้ายการควบคุมสื่อของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม หรือพรรคคอมมิวนิสต์ จึงส่งผลให้ประเด็นเรื่องจริยธรรมสื่อมีบทบาทน้อยกว่าการควบคุมด้วยกฎหมายของรัฐ

นอกจากประมวลจริยธรรมสื่อมวลชนที่จัดทำขึ้นโดยสหภาพสื่อมวลชนแห่งชาติแล้ว ยังมีกรอบการทำงานที่วงการวิชาชีพสื่อแต่ละสาขาได้กำหนดขึ้นเป็นของตนเองด้วย เช่น วงการโทรทัศน์มี TV Advertising Code และ TV Programme Sponsorship Code สื่อวิทยุมี Free-to-Air Radio Programme Code และ Radio Advertising & Sponsorship Code เป็นต้น ส่วนสื่อภาพยนตร์ วิดีโอเกม และอินเทอร์เน็ตก็มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติของตนเช่นกัน

3.9 ราชอาณาจักรไทย

3.9.1. ข้อมูลพื้นฐาน

ประเทศไทย หรือชื่อทางการว่า ราชอาณาจักรไทย ตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีนและมลายู ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนด้านตะวันออกติดประเทศลาวและประเทศกัมพูชา ทิศใต้ติดกับประเทศมาเลเซียและอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดทะเลอันดามันและประเทศพม่า และทิศเหนือติดประเทศพม่าและลาว ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์แบ่งการปกครองออกเป็น 77 จังหวัด มีศูนย์กลางการบริหารราชการแผ่นดินอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ล่าสุดได้เกิดรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ปัจจุบันประเทศไทยถูกปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 29

ประเทศไทยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 51 ของโลก มีเนื้อที่ 513,115 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรมากเป็นอันดับที่ 20 ของโลก คือ ประมาณ 67 ล้านคน ทั้งยังเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่โดยมีรายได้หลักจากภาคอุตสาหกรรมและการบริการซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ เช่นเดียวกับการส่งออกอันมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในของประเทศในปี พ.ศ. 2556 มีมูลค่าราว 387.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ

ภาพที่ 3.25: แผนที่ราชอาณาจักรไทย

ที่มา: www.phukao.com

3.9.2 สื่อมวลชนในราชอาณาจักรไทย

ในประเทศไทย แต่เดิมคลื่นความถี่วิทยุอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ ประมาณ 20 แห่ง โดยโครงสร้างการดำเนินงานเพื่อใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่ของหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจดังกล่าวแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ หน่วยราชการหรือรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดูแลและบริหารจัดการเอง หรืออีกลักษณะหนึ่งคือหน่วยราชการหรือรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดูแลและให้บุคคลภายนอกบริหารจัดการ โดยเมื่อจัดสรรเวลาหรือ “สัมปทาน” แก่บุคคลภายนอกแล้ว หน่วยงานรัฐจะดูแลเฉพาะนโยบายหลักๆ เท่านั้น ซึ่งระบบการให้สัมปทานนั้น ก่อให้เกิดการแสวงหาประโยชน์เพื่อให้คุ้มค่ากับการลงทุน โดยผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการจะคำนึงถึงผลตอบแทนทางธุรกิจมากกว่าคุณภาพของรายการ

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2510 - 2520 บทบาทของกิจการวิทยุกระจายเสียงถูกใช้ไปในทางการเมืองจากเหตุการณ์สำคัญหลายๆ เหตุการณ์ ครั้งสำคัญก็คือเหตุการณ์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2516 และ 16 ตุลาคม 2519 ซึ่งสถานีวิทยุยานเกราะเป็นแม่ข่ายเชื่อมโยงสถานีวิทยุทหารกว่า 200 สถานีทั่วประเทศ ออกอากาศโจมตีนักศึกษาและประชาชนที่ออกมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย โดยกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จนถึงขั้นนำไปสู่การฆ่าฟันกันเองจนมีผู้ล้มตายไปหลายร้อยหลายพันชีวิต ต่อมา มีการจัดตั้งองค์กรการสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2520 โดยรวมบริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด เข้ามาอยู่ด้วยกัน พร้อมกับจัดตั้งสำนักข่าวไทยและขยายเครือข่ายวิทยุไปสู่ภูมิภาค แต่ก็หนีไม่พ้นความเป็นสื่อของรัฐ โดยเอกชนเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้เช่าเช่าช่วงเวลาจากทางสถานีเท่านั้น เช่นเดียวกับสถานีของทหารกว่า 200 สถานีทั่วประเทศ ซึ่งมีไม่กี่รายที่หน่วยงานทหารเป็นผู้ผลิตรายการเอง ส่วนใหญ่ผู้ที่ผลิตรายการและดำเนินรายการคือผู้ที่เช่าช่วงต่ออีกทอดหนึ่ง ทำให้การประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงมีต้นทุนที่สูงขึ้นจากเดิมมาก ดังนั้นการปกครองจึงมุ่งไปในเรื่องของธุรกิจเป็นหลัก เช่น มีการรับจ้างเปิดเพลงเป็นรายได้ประจำของรายการมากกว่าการผลิตสาระที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ปัจจุบันนี้หน่วยราชการหลักที่ครอบครองคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงได้แก่ อสมท. (62 คลื่น) กองทัพ (201 คลื่น) และกรมประชาสัมพันธ์ (147 คลื่น)

ในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2540 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้วงการวิทยุของไทยมีพัฒนาการที่แปลกใหม่ขึ้น เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาพูดคุยในรายการได้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นรายการด้านบันเทิงเท่านั้น ประชาชนยังไม่มีโอกาสใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นทางการเมืองมากนัก ต่อมาเมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540) ขึ้น และมีบทบัญญัติในมาตรา 40 ที่กำหนดให้คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ทำให้ประชาชนมีความต้องการเป็นเจ้าของสื่อวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น และผลพวงที่ตามมาคือการเกิดขึ้นและเติบโตอย่างรวดเร็วของวิทยุชุมชน ซึ่งมีข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการว่า มีผู้ประกอบการมากกว่า 10,000 รายทีเดียว

สำหรับโทรทัศน์นั้น สถานีโทรทัศน์แห่งแรกได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นในประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2498 และทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงรูปแบบใหม่ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงและเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรับใช้รัฐบาลในยุคนั้น เดือนตุลาคม พ.ศ. 2532 สถานีโทรทัศน์ ไอพีซี เคเบิลทีวี เริ่มดำเนินธุรกิจโทรทัศน์แบบบอกรับเป็นสมาชิกรายแรกของไทย ดำเนินงานโดย บริษัท อินเทอร์เน็ตเอ็นชันทแนล บรอดคาสติ้ง คอร์ปอเรชัน จำกัด นับถึงปี พ.ศ. 2556 ก่อนมีการออกใบอนุญาตให้ประกอบการโทรทัศน์ระบบดิจิทัลภาคพื้นดิน ประเทศไทยมีสถานีวิทยุ (ไม่นับวิทยุชุมชน) จำนวนมากกว่า 524 สถานี โดยมีพื้นที่กระจายเสียงครอบคลุมกว่าร้อยละ 98 ของประเทศ และมีสถานีโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบอนาล็อกจำนวน 6 สถานี ได้แก่ ช่อง 3 (ได้รับสัมปทานจาก อสมท.) ช่อง 5 (กองทัพบก) ช่อง 7 (ได้รับสัมปทานจากกองทัพบก) ช่อง 9 อสมท. ช่อง 11 (กรมประชาสัมพันธ์) และ ไทยพีบีเอส (Thai TPBS) ซึ่งเป็นช่องโทรทัศน์สาธารณะ แต่การให้บริการโทรทัศน์แบบฟรีทีวีโดยรวมยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ปัญหาการรับสัญญาณภาพและเสียงในพื้นที่ที่ห่างไกลหรือพื้นที่ที่สัญญาณที่ยังไม่มีคุณภาพ รวมถึงมีรายการที่จำกัด ขาดความหลากหลาย และยังไม่สนองตอบความต้องการที่แท้จริงของผู้ชม ดังนั้นประชาชนผู้ชมจึงนิยมหันไปใช้บริการทางเลือกอื่นคือการใช้บริการโทรทัศน์ที่มีการบอกรับสมาชิก ทั้งแบบระบบเคเบิลทีวีและระบบดาวเทียม เพื่อการรับชมภาพและเสียงที่มีคุณภาพ และมีความหลากหลายมากขึ้น มีเนื้อหารายการเฉพาะกลุ่ม ในขณะที่ช่องฟรีทีวีที่ไม่มี นอกจากนั้นเคเบิลทีวีและทีวีดาวเทียมในปัจจุบันมีการให้บริการที่มีราคาต่ำลง เพราะผู้ให้บริการบางรายคิดเพียงค่าติดตั้ง และไม่มีค่าบริการรายเดือน ผู้ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกในระดับชาติ จำนวน 2 ราย คือ บริษัท TrueVisions และบริษัท Cable Thai Holding (CTH) การให้บริการฟรีทีวีหรือโทรทัศน์ภาคพื้นดิน (Terrestrial TV) ในระบบอนาล็อกจำนวน 6 ช่องรายการในปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 98 ของประเทศไทย หรือประมาณร้อยละ 99 ของครัวเรือน นอกจากนั้นยังมีช่องรายการที่แพร่ภาพทางระบบเคเบิลทีวี จำนวนกว่า 200 ช่อง ระบบทีวีดาวเทียมจำนวนเกือบ 500 ช่อง และมีช่องรายการที่แพร่ภาพทั้งระบบเคเบิลทีวีและดาวเทียมจำนวน กว่า 100 ช่อง ซึ่งประชาชนสามารถเลือกรับชมได้ตามความสะดวก จะเห็นได้ว่าทีวีดาวเทียมนั้นมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว จากสัดส่วนร้อยละ 3 ของผู้ชมโทรทัศน์ ในปี พ.ศ. 2550 เป็นร้อยละ 45 ภายในระยะเวลาเพียง 5 ปี ในขณะที่สัดส่วนของผู้ชมโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบอนาล็อกลดลงอย่างมากเช่นกัน จากร้อยละ 86 ในปี พ.ศ. 2550 เป็นร้อยละ 35 ในปี พ.ศ. 2555

แนวคิดเรื่องการ “ปฏิรูปสื่อ” ในประเทศไทยถูกกล่าวถึงอย่างจริงจังเมื่อช่วงหลังเหตุการณ์นองเลือดทางการเมือง ระหว่างวันที่ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 หรือเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่นำไปสู่ความรุนแรงคือ การที่รัฐบาลในขณะนั้นใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ของรัฐ ในการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารในลักษณะของการใส่ร้ายผู้ชุมนุม และมีการบิดเบือนตัวเลขผู้ชุมนุมจนทำให้การชุมนุมขยายตัวมากขึ้นจนไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในที่สุด เหตุการณ์นี้นำมาสู่การเรียกร้องจากนักวิชาการและภาคประชาชนให้มีสื่อวิทยุและโทรทัศน์ที่เป็น

อิสระจากอำนาจทางการเมือง เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ข้อเท็จจริงและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้สังคมได้รับรู้ ดังนั้น จึงมีการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวี (Independent Television: ITV) ขึ้นและเริ่มดำเนินการออกอากาศในนามทีวีเสรี ในปี พ.ศ. 2537 โดยบริษัท สยามเอ็นเทอร์เทนเมนต์ จำกัด เป็นผู้ดำเนินการ เพื่อให้เป็นสถานีโทรทัศน์แห่งแรกที่จะนำเสนอข่าวสารได้อย่างอิสระและปลอดจากอำนาจทางการเมือง แต่แล้ว ITV ต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ และต้องปิดตัวลงไปในที่สุด

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตรา 40 บัญญัติให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยด้านการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์อย่างมาก แม้ว่ากระบวนการตั้งคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ไม่ประสบความสำเร็จ แต่กิจการวิทยุและโทรทัศน์ก็เติบโตและมีการแข่งขันอย่างเข้มข้นตลอดมา และเนื่องจากประชาชนรับแนวคิดการปฏิรูปสื่อและมีความหวังว่าตนจะได้รับสิทธิอันชอบธรรมในการใช้ทรัพยากรสื่อสารของชาติตามรัฐธรรมนูญ จึงนำไปสู่การเกิดขึ้นและการประกอบกิจการของวิทยุชุมชนจำนวนมากซึ่งไม่มีกลไกควบคุมและกำกับดูแล เมื่อมีการปฏิวัติขึ้นในปี พ.ศ. 2549 ได้มีการตรากฎหมายรัฐธรรมนูญใหม่ ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งมีบทบัญญัติในมาตรา 47 ว่า

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้เมืองนครของรัฐที่เป็นอิสระองค์กรหนึ่งทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ ประโยชน์สาธารณะอื่น และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเปนครม รวมทั้งต้องจัดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการสื่อมวลชนสาธารณะ

การกำกับการประกอบกิจการตามวรรคสองต้องมีมาตรการเพื่อป้องกันมิให้มีการรวบรวมการครองสิทธิข้ามสื่อ หรือการครอบงำระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองหรือโดยบุคคลอื่นใด ซึ่งจะมีผลเป็นการขัดขวางเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือปิดกั้นการได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายของประชาชน”

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เป็นที่มาของพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรอิสระขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 คือคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง

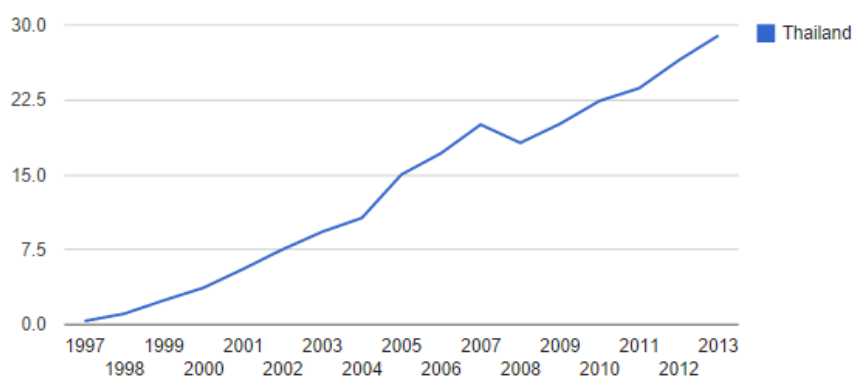
กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่วิทยุและกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมของประเทศไทย อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีการปฏิวัติครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และมีการออกคำสั่งเพื่อควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนหลายฉบับ ซึ่งมีผลกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพในการทำงานของสื่อมวลชนทุกประเภท ต่อมา คสช. ได้มีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ขึ้น และมาตรา 27 ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวกำหนดให้มีสภาพิรูปรุบแห่งชาติ (สปช.) ขึ้นมาทำหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ ได้แก่ การเมือง การบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม การปกครองท้องถิ่น การศึกษา เศรษฐกิจ พลังงาน สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สื่อสารมวลชน สังคม และอื่นๆ โดยให้มีสมาชิกจำนวน 250 คน จากสาขาอาชีพต่างๆ สปช. มีหน้าที่ทำการศึกษาถึงประเด็นที่ควรจะต้องปฏิรูปและวิธีการปฏิรูปในด้านที่ตนรับผิดชอบ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเดินหน้าต่อไปได้โดยสงบสุข และปราศจากความขัดแย้งรุนแรงเช่นที่ผ่านมา

3.9.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในราชอาณาจักรไทย

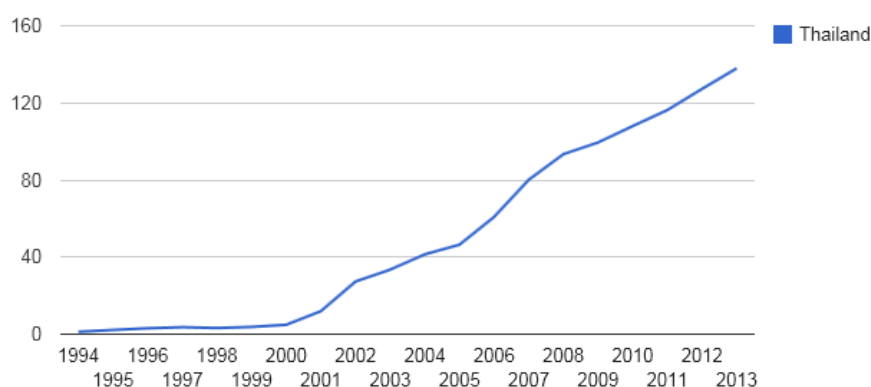
ปัจจุบันฐานผู้ชมโทรทัศน์ดาวเทียมในประเทศไทยนั้นเพิ่มมากขึ้นถึงกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรในประเทศ และจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่นเดียวกับจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีผู้เข้าถึงร้อยละ 29 ของจำนวนประชากร จากการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในปี พ.ศ. 2556 พบว่า คนไทยใช้อินเทอร์เน็ตนอกสถานที่มากขึ้น โดยผ่านสมาร์ตโฟนและแท็บเล็ตพีซี ทั้งยังพบว่ากลุ่มนักเรียนหรือผู้มีอายุน้อยกว่า 15 ปี และกลุ่มผู้สูงอายุ ใช้แท็บเล็ตพีซีในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มอายุอื่น ส่วนการใช้ social media นั้น คนไทยใช้ Facebook, Google+, และ Line มากที่สุดเรียงตามลำดับ (NECTEC, 2557)

การสื่อสารยุคใหม่สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้นโดยผ่านเทคโนโลยีไร้สาย ซึ่งประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นที่มีจำนวนผู้ใช้เทคโนโลยีไร้สายเพิ่มขึ้น ข้อมูลเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2557 จากสำนักงาน กสทช. พบว่าการเข้าถึงโทรศัพท์เคลื่อนที่ของคนไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 27.52 ในปี พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 145.69 ในปี พ.ศ. 2557

ภาพที่ 3.26: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 - 2556

ภาพที่ 3.27: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2537 - 2556

ที่มา: <http://www.theglobaleconomy.com>

ประเทศไทยได้เริ่มเปลี่ยนระบบโทรทัศน์ภาคพื้นดินจากอนาล็อก เป็นดิจิทัลในระบบ DVB - T2 โดยจกให้มีการประมูลคลื่นไป เมื่อวันที่ 26-27 ธันวาคม 2556 ผู้ชนะการประมูลได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล ประเภทบริการทางธุรกิจระดับชาติจาก คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (กสท.) จำนวน 24 ราย โดยใบอนุญาตนี้มีอายุ 15 ปี นับจากวันที่ได้รับอนุญาต ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบดิจิทัล ซึ่งมาตรการหนึ่งคือการแจกกล่องแปลงสัญญาณให้แก่ประชาชน ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่โดย กสทช. แจกเป็นคู่มือมูลค่า 690 บาท แก่ผู้ชมจำนวน 22 ล้านครัวเรือนทั่วประเทศ

ในส่วนของผู้ถือภาคประชาชนนั้น วิทยูชุมชนมีการเติบโตขึ้นมากในประเทศไทยหลังจากที่มี บทบัญญัติมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ช่วงก่อนมี กสทช. การที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ต้องการปฏิรูปการใช้ประโยชน์ของคลื่นความถี่วิทยุ ทำให้ประชาชนมี

ความตื่นตัวในการเปิดวิทยุชุมชนกันมาก ในปี พ.ศ. 2552 มีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นมากกว่า 5,000 สถานีทั่วประเทศ จึงทำให้เกิดการฝ่าฝืนกฎหมายด้านเทคนิค เช่น กำลังส่ง และรัศมีการออกอากาศ รวมทั้งด้านเนื้อหาซึ่งควบคุมได้ยาก โดยมีกอ้างว่าดำเนินการเพื่อชุมชนแต่ปรากฏว่ามีการหาโฆษณากันอย่างมากมาย จึงเกิดการตระหนักว่าควรมีกระบวนการกำกับดูแลเพื่อทำให้การใช้งานคลื่นความถี่เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นไปด้วยดี

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียง**และกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551** ส่งผลต่อการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ยุคใหม่ โดยได้กำหนดประเภทใบอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียงหรือกิจการโทรทัศน์โดยใช้คลื่นความถี่ (ซึ่งหมายถึงทีวีทั้งอนาล็อกและดิจิทัล แต่ไม่รวมเคเบิลทีวีและดาวเทียม) ไว้สามประเภทคือ บริการสาธารณะ บริการชุมชน และบริการธุรกิจ ทำให้วิทยุชุมชนจำนวนมากหันมาขอใบอนุญาตประกอบกิจการประเภทธุรกิจเพื่อสามารถหาโฆษณาได้ ก่อนการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ประเทศไทยมีวิทยุชุมชนกว่า 10,000 สถานี คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ออกประกาศฉบับที่ 15/2557, ฉบับที่ 23/2557 และฉบับที่ 32/2557 โดยมีเนื้อหาครอบคลุมการระงับออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนที่ไม่ได้รับการอนุญาตจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย เพื่อให้การเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ประชาชนถูกต้องปราศจากการบิดเบือน หลังจากก่อนหน้านี้มีการใช้ทีวีดาวเทียมและวิทยุชุมชนจำนวนหนึ่งในการปลุกปั่นยุยงให้เกิดความแตกแยกของคนในชาติ คสช.ได้ผ่อนปรนให้สถานีวิทยุชุมชนออกอากาศได้เฉพาะที่ได้รับใบทดลองประกอบกิจการถูกต้องตามกฎหมาย 4,700 สถานี แต่ต้องเข้าสู่กระบวนการตรวจใบรับรองเพื่อความเป็นมาตรฐานตามที่สำนักงาน กสทช. กำหนด เช่น มีกำลังส่งไม่เกิน 500 วัตต์ เสาส่งสัญญาณสูงไม่เกิน 60 เมตร และรัศมีกำลังส่งไม่เกิน 20 กิโลเมตร นับว่ามาตรการของ คสช. เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ กสทช. สามารถจัดระเบียบวิทยุชุมชนได้

3.9.4 องค์การสื่อและการกำกับดูแลสื่อในราชอาณาจักรไทย

ระบบการกำกับดูแลกันเองของสื่อในประเทศไทยเริ่มขึ้นในปี 2540 ที่เจ้าของ บรรณาธิการ และนักข่าวจากหนังสือพิมพ์ต่างๆ ได้มารวมตัวกันก่อตั้งสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ แต่ตลอดระยะเวลา 17 ปีที่ผ่านมา สภาการหนังสือพิมพ์ฯ กลับถูกตั้งคำถามมาตลอดถึงประสิทธิภาพในการกำกับดูแลกันเอง โดยไม่ต้องมีกฎหมายมาเกี่ยวข้อง (ขวรงค์ ลิ้มปัทมปาณี. วันที่ 31 กรกฎาคม 2557) ในส่วนของสื่อแพร่ภาพ กระจายเสียง และโทรคมนาคมนั้น มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งถูกตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 (พระราชบัญญัติ กสทช.) ซึ่งเป็นผลจากมาตรา 47 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 คณะกรรมการ กสทช. ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวน 11 คน มีวาระการทำงาน 6 ปี นับแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 ในการปฏิบัติงานจริงจะแบ่งงานออกเป็น 2 ส่วน โดยแบ่งเป็น

คณะกรรมการย่อย 2 ชุด ชุดละ 5 คน คือ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (กสท.) และคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคม (กทค.)

กสทช. มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 27 หลายประการ แต่สิ่งที่สำคัญคือต้องจัดทำแผนแม่บท ซึ่งในปัจจุบัน แผนแม่บทได้ถูกประกาศใช้แล้ว 3 ฉบับ คือ แผนแม่บทการบริหารคลื่นความถี่ (พ.ศ. 2555) แผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 - 2559) และแผนแม่บทโทรคมนาคม ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 - 2559) อำนาจหน้าที่ข้อหนึ่งของ กสทช. ในมาตรา 28 (18) คือส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม ส่วนแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 - 2559) ก็ได้กำหนดยุทธศาสตร์การกำกับดูแลกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ไว้เป็นทิศทางเดียวกันด้วย

อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนในประเทศไทยระยะหลังเพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีปัญหาด้านจริยธรรมมากขึ้น รายการโทรทัศน์หลายรายการมีการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ทั้งส่งเสริมให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง รวมทั้งสื่อออนไลน์ที่ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงออกอย่างไม่มีข้อจำกัด ภายหลังจากที่ คสช. ยึดอำนาจ จึงได้ประกาศเป้าหมายหนึ่งในการปฏิรูปสื่อ โดยมุ่งให้สื่อมวลชนในประเทศไทยทำหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เป็นต้นเหตุของการสร้างความเกลียดชังระหว่างคนในชาติ คสช. ได้มีคำสั่งที่ 108/2557 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2557 เรื่องการตักเตือนสื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งฝ่าฝืนข้อห้าม โดยกล่าวว่าหนังสือพิมพ์ผู้จัดการสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 251 วันที่ 21 กรกฎาคม ถึง 1 สิงหาคม 2557 ตีพิมพ์ข้อความหลายเรื่อง ด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จโดยมีเจตนาไม่สุจริตเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามประกาศของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เห็นควรตักเตือนผู้เขียนบทความ บรรณาธิการ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา ของหนังสือพิมพ์ดังกล่าว หากฝ่าฝืนอีกจะดำเนินการตามกฎหมายการศึก ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 พฤษภาคม 2557 เป็นต้นมา และสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายด้วย นอกจากนี้ในคำสั่ง คสช. ดังกล่าวยังระบุให้องค์กรวิชาชีพที่ผู้ฝ่าฝืนดังกล่าวข้างต้นเป็นสมาชิกดำเนินการสอบสวนทางจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพกับบุคคลเหล่านั้น แล้วรายงานผลการดำเนินการให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติทราบโดยเร็ว หนังสือพิมพ์ผู้จัดการสุดสัปดาห์จึงได้ประกาศยุติการตีพิมพ์เป็นการชั่วคราว ซึ่งถือว่าเป็นบทเรียนของการควบคุมสื่อภายใต้อำนาจพิเศษของ คสช. เพราะต่อมาเกิดกรณี บจม.มติชน ได้สั่งการไปยังเจเนอรัลหนังสือทั่วประเทศให้ยุติการจำหน่ายแจกหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับประจำวันที่ 15-21 สิงหาคม พ.ศ. 2557 ปีที่ 34 ฉบับที่ 1774 ยกเว้นในส่วนที่มีการส่งต่อไปยังแผงหนังสือแล้ว เนื่องจากมีข้อผิดพลาดบางประการในฉบับ โดยให้เหตุผลในการสั่งเก็บสั้นๆ เพียงว่าไม่อยากให้โรงพิมพ์ถูกปิด

ปัจจุบันนี้ องค์กรสื่อในประเทศไทย มีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) และชมรมนักข่าวสายเทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2556 ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการสำรวจพบว่าประเทศไทยมีองค์กรวิชาชีพสื่อด้านวิทยุโทรทัศน์ในกรุงเทพมหานครจำนวน 57 องค์กร และในต่างจังหวัด 162 องค์กร (กสทช. 2556)

สำหรับการกำกับดูแลสื่อคอมพิวเตอร์และสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมสื่อใหม่ เนื่องจากเนื้อหาในพระราชบัญญัตินี้มีขอบเขตเอาผิดกับผู้ใช้คอมพิวเตอร์ได้ง่าย โดยไม่เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติสากล ในสถานการณ์ที่มีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตอย่างกว้างขวางของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าการใช้กฎหมายการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นการเลือกปฏิบัติมากกว่าการบังคับใช้อย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสื่อประเภทต่างๆ แล้ว ยังมีกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่งที่สามารถเป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนได้เช่นกัน

2.9.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในราชอาณาจักรไทย

สื่อมวลชนในประเทศไทยเคยได้รับการกล่าวถึงว่ามีเสรีภาพมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ปัจจุบันในสถานการณ์ที่สื่อมวลชนอยู่ภายใต้การควบคุมของ คสช. แต่ก็มีเสรีภาพมากกว่าประเทศเพื่อนบ้านหลายๆ ประเทศ (สมชัย สุวรรณบรรณ. วันที่ 25 กันยายน 2557) อย่างไรก็ตาม ระดับการมีเสรีภาพของสื่อในยามนี้ยังไม่ใช่หลักประกันความรับผิดชอบของสื่อในประเทศนั้นๆ ได้ องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยมีข้อบังคับและแนวทางการดำเนินงานของตน บางองค์กรจะมีหลักจริยธรรมของตนเองเพื่อเป็นกรอบกำกับการทำงานและความประพฤติของสมาชิก ซึ่งศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2556) พบว่าวัตถุประสงค์ในการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กรวิชาชีพสื่อส่วนใหญ่ก็เพื่อกำกับดูแลกันเองด้านจริยธรรมวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์อันดีขององค์กร เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน และเพื่อสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและยกระดับวิชาชีพสื่อมวลชน รวมทั้งการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการกำกับดูแลจากภาครัฐ อย่างไรก็ตามองค์กรวิชาชีพส่วนหนึ่งไม่มีมาตรฐานจริยธรรม แต่ใช้จิตสำนึกของตนเป็นแนวทางปฏิบัติ (กสทช. 2556)

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ทำการวิจัยเรื่อง “จริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน” ระหว่างเดือนธันวาคม 2553 – เดือนมีนาคม 2556 พบว่าสื่อมวลชนในประเทศไทยมีปัญหาด้านจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น แต่สื่อมวลชนเองก็มีความพยายามในการที่จะพัฒนาจริยธรรมของตนเองด้วย ส่วนการไม่ปฏิบัติตามหรือการละเมิดจริยธรรมของสื่อมวลชนนั้น พบว่ามีสาเหตุมาจาก

ความไม่มีเกณฑ์ด้านจริยธรรมที่ชัดเจน การขาดความใส่ใจด้านจริยธรรมอย่างจริงจังขององค์กรสื่อและผู้ปฏิบัติงาน การยึดแนวคิดในเรื่องการกำกับดูแลตนเอง การไม่มีกฎหมายและไม่มีสมาคมที่เข้ามาดูแล การดำเนินธุรกิจสื่อแบบทุนนิยม รวมถึงการถูกแทรกแซงทางธุรกิจจนอาจทำให้สื่อขาดจริยธรรม เมื่อสมาชิกไม่ปฏิบัติตามจริยธรรม ส่วนใหญ่ไม่อาจควบคุมกันเองได้ เพราะมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและเกรงใจกันเอง ซึ่งศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2556) พบว่าองค์กรวิชาชีพด้านวิทยุและโทรทัศน์ส่วนใหญ่มีมาตรการลงโทษเมื่อสมาชิกทำผิดหรือฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมเหมือนกัน ได้แก่ การตักเตือนและการประกาศให้สาธารณะชนทราบ หรือส่งเรื่องไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กสทช. หรือ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) แต่มีส่วน้อยที่ลงโทษโดยการให้ออกจากการเป็นสมาชิก (กสทช. 2556) นอกจากนี้ยังพบว่าขอบเขตที่องค์กรกำกับดูแลสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทยใช้ในการกำกับดูแลตนเองนั้น มีส่วนคล้ายคลึงกันใน 6 ประเด็น (กสทช. 2556) คือ 1) มาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพของผู้สื่อข่าว 2) การปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่มีความเสี่ยง 3) โฆษณาเกินจริง ผิดกฎหมาย ไรจริยธรรม 4) การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ข้อมูลส่วนบุคคล 5) สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ 6) การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง

เนื่องจากประเทศไทยมีองค์กรวิชาชีพสื่อเป็นจำนวนมาก และหลายองค์กรได้มีประมวลจริยธรรมหรือแนวทางปฏิบัติงานของตนเอง ซึ่งส่วนมากจะเป็นองค์กรสื่อระดับชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย มีจริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ดังนี้ (tja.or.th, วันที่ 1 สิงหาคม 2557)

- 1) ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพของการเสนอข่าวและความคิดเห็น
- 2) ให้ประชาชนได้ทราบข่าวเฉพาะที่เป็นจริง การเสนอข่าวสารใดๆ ออกพิมพ์โฆษณาเผยแพร่ ถ้าปรากฏว่าไม่ตรงต่อความเป็นจริง ต้องรีบจัดการแก้ไขให้ถูกต้องโดยเร็ว
- 3) ในการได้มาซึ่ง ข่าว ภาพ หรือข้อมูลอื่นใด มาเป็นของตน ต้องใช้วิธีการที่สุภาพและซื่อสัตย์เท่านั้น
- 4) เคารพในความไว้วางใจของผู้ให้ข่าว และรักษาไว้ซึ่งความลับของแหล่งข่าว
- 5) ปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยมุ่งหวังต่อสาธารณประโยชน์ ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือหมุ่คณะโดยไม่ชอบธรรม
- 6) ไม่กระทำการอันเป็นการบั่นทอนเกียรติคุณของวิชาชีพ หรือความสามัคคีของเพื่อนร่วมวิชาชีพ

สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย มีระเบียบสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพของสมาชิกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย พ.ศ. 2555 (แก้ไขเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555) โดยระเบียบข้อ 3 กำหนดถึงจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ที่สมาชิกทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติได้แก่ (<http://www.thaibja.org>, วันที่ 1 สิงหาคม 2557)

- 1) นำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสาร ข้อเท็จจริง เพื่อประโยชน์สาธารณะ ด้วยความถูกต้องครบถ้วน เป็นธรรม
- 2) เคารพสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิส่วนบุคคลของผู้ที่เกี่ยวข้องในข่าว
- 3) มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพสื่อสารมวลชนและไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน
- 4) ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรม
- 5) ให้ความเป็นธรรมต่อผู้ตกเป็นข่าว หากนำเสนอข้อมูลผิดพลาดต้องดำเนินการแก้ไขโดยทันที พร้อมขอภัยในความผิดพลาดดังกล่าว
- 6) ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพของการเสนอข่าวและความคิดเห็น
- 7) ไม่กระทำการอันเป็นการบั่นทอนเกียรติคุณของวิชาชีพ หรือความสามัคคีของเพื่อนร่วมวิชาชีพ

สภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียงได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ เมื่อ พ.ศ. 2554 โดยมีกรอบมาตรฐานที่สำคัญ 12 ประการ คือ 1) ข้อมูลด้านความมั่นคงของชาติ 2) เรื่องเกี่ยวกับศาสนา หรือความเชื่อส่วนบุคคล 3) ศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณี 4) สิทธิส่วนบุคคล 5) การคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี คนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง 6) ประเด็นข้อโต้แย้งของสาธารณะ 7) การนำเสนอข้อมูลที่ครบถ้วน เป็นกลาง และเหมาะสม 8) การคุ้มครองผู้บริโภค 9) ทรัพย์สินทางปัญญา 10) การนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสาร 11) การแก้ไขข้อผิดพลาด และ 12) การส่งเสริมและพัฒนาการแพร่ภาพและการกระจายเสียง

นอกจากนั้น สภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติตนของผู้ประกอบวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง รวมทั้งผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียงด้วย ดังนี้ (pbcthailand.com, วันที่ 1 สิงหาคม 2557)

- 1) การนำเสนอเนื้อหาข้อมูลต้องคำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม มีความสมดุลและเป็นธรรม ความเป็นอิสระ โดยมีความรับผิดชอบต่อประโยชน์สาธารณะรวมทั้งซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ
- 2) พึงยึดถือปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพที่ได้บัญญัติไว้เป็นแนวทางปฏิบัตินี้ เพื่อธำรงไว้ซึ่งจริยธรรมแห่งวิชาชีพ และพันธกิจในการดำเนินกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียงบนพื้นฐานของการนำเสนอทั้งสาระประโยชน์ และสาระบันเทิงในการสนับสนุนพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพควบคู่คุณธรรม และ
- 3) การจงใจโดยเจตนาไม่ปฏิบัติหรือละเว้นจริยธรรมนี้อันเป็นเหตุให้เกิด ความเสียหายแก่องค์กรถือเป็นความผิดทางจริยธรรมนี้

ความพยายามที่จะให้องค์กรวิชาชีพสื่อมีการกำกับดูแลกันเองโดยใช้บทลงโทษทางสังคมมากกว่าที่จะใช้บทลงโทษทางกฎหมาย สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่เห็นภาพว่าจะบรรลุเป้าหมายได้จริง ตัวอย่างเช่น หลังจากการเกิดคดีสังหารนักทอ่งเที่ยวชาวอังกฤษที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเดือน

กันยายน พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นคดีที่สื่อมวลชนทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศให้ความสนใจมาก ต่อมาวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2557 คณะทูตสหภาพยุโรป 8 ประเทศ ซึ่งเป็นตัวแทนของ 21 ประเทศ ในทวีปยุโรป ได้เดินทางมายังสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เพื่อร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยน ความเห็นกับ 4 องค์กรวิชาชีพสื่อ อันประกอบด้วย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สภาวิชาชีพ ข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และสภาการหนังสือแห่งชาติ พร้อมกับยื่นหนังสือ “ความรับผิดชอบของสื่อในการนำเสนอข่าวเหยื่อผู้เคราะห์ร้าย” บอกถึงความกังวลใจต่อการทำหน้าที่ของสื่อไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวและครอบครัว อันเป็นการละเมิด ศักดิ์ศรี และลดทอนความเป็นมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นการซ้ำเติมชะตากรรมของผู้สูญเสีย เพราะสื่อไทย นำเสนอทั้งภาพและข่าวที่ละเมิดผู้ตาย มีการแสดงพาสปอร์ต สถานะของผู้ตายอย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอย่างร้ายแรง เหตุการณ์นี้จึงเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนการทำหน้าที่ของ สื่อมวลชนในประเทศไทยว่าได้มีการใช้เสรีภาพภายใต้ความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเพียงพอหรือไม่ นอกจากนั้น ยังเคยมีกรณีที่สื่อมวลชนกระทำการฝ่าฝืนจริยธรรมวิชาชีพ และองค์กรวิชาชีพได้พิจารณาแล้วว่า เป็นความผิด แต่สื่อมวลชนบางคนกลับเลือกที่จะลาออกจากองค์กรวิชาชีพเพื่อหลีกเลี่ยง ความรับผิดชอบ จึงเป็นสิ่งสะท้อนว่าสังคมไทยยังไม่มี ความเข้มแข็งในการเข้ามาร่วมตรวจสอบจริยธรรม ของสื่อมวลชน จึงขาดแรงกดดันทางสังคมให้สื่อมวลชนนั้นทำหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ ดังนั้น การกำกับดูแลกันเองของสื่อในประเทศไทยอาจเป็นไปได้ไม่มากนัก

3.10 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

3.10.1 ข้อมูลพื้นฐาน

เวียดนามเป็นประเทศขนาดใหญ่ประเทศหนึ่งในเอเชีย ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่หรือจำนวนประชากร มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศจีน ลาว และกัมพูชา เมืองหลวงคือ ฮานอย (นับตั้งแต่มีการรวมเวียดนาม เหนือและใต้เข้าด้วยกันในปี พ.ศ. 2519) เวียดนามมีประชากรประมาณ 90 ล้านคน นับว่ามีประชากร มากเป็นอันดับ 3 ในอาเซียน และเป็นอันดับที่ 13 ของโลก ประชากรของเวียดนามส่วนใหญ่อายุน้อย กว่า 35 ปี อายุเฉลี่ย คือ 27 ปี ส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ร้อยละ 94 แต่ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาไม่ สูงนัก งานที่ทำจึงเป็นลักษณะใช้แรงงานและทักษะ ขณะนี้ประชากรเวียดนามส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง ประเทศกำลังเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม เศรษฐกิจของเวียดนามประกอบด้วย ก่อสร้าง โรงงานและอุตสาหกรรมต่างๆ ร้อยละ 40 อุตสาหกรรมบริการ ร้อยละ 43 และเกษตรกรรม ร้อยละ 17 (Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, 2014)

ภาพที่ 3.28: แผนที่สาธารณรัฐเวียดนาม

ที่มา: <http://wwwnc.cdc.gov/travel/destinations/traveler/none/vietnam>

ชาวเวียดนามส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90) ติดต่อสื่อสารกันด้วยภาษาเวียดนามซึ่งเป็นภาษาทางการของประเทศ อีกร้อยละ 10 เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ตามเทือกเขาทางตอนเหนือและที่ราบสูงตอนกลางซึ่งจะพูดภาษาท้องถิ่นของตนเองและพูดภาษาเวียดนามเป็นภาษาที่สอง (Vietnam good travel guide, 2014) อย่างไรก็ตามเมื่อเวียดนามเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ภาษาที่จำเป็นในการติดต่อสื่อสารกับคนในเอเชียและประชาคมโลกคือภาษาอังกฤษ จากผลการทดสอบโทเฟล TOEFL (Test of English as a Foreign Language) ปี พ.ศ. 2556 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของคนเวียดนามที่สอบโทเฟลอยู่ที่ 78 คะแนน ซึ่งเป็นรองประเทศสิงคโปร์ (98 คะแนน) มาเลเซียและฟิลิปปินส์ (89 คะแนน) อินโดนีเซีย (82 คะแนน) และเมียนมาร์ (79 คะแนน) (อภิธา วัลลภศิริ. 2557) นับว่าคนเวียดนามมีการพัฒนาด้านภาษาอังกฤษได้ดีสำหรับประเทศที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการ

เวียดนามเป็นประเทศที่ปกครองด้วยพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม (Communist Party of Vietnam: CPV) มีคณะกรรมการบริหารพรรคเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ คือ ประธานกรรมการบริหารพรรค CPV นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลและประธานาธิบดีเป็นผู้ปกครองประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่อนุญาตให้มีพรรคการเมืองเดียวคือพรรคคอมมิวนิสต์ในการปกครองประเทศเท่านั้น ซึ่งกลายเป็นปัญหาทางการเมืองและสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการพูดและเขียนของประชาชน (Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, 2014)

3.10.2 สื่อมวลชนในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

สื่อทุกประเภทในเวียดนามอยู่ภายใต้สังกัดหรืออยู่ในการควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐทั้งสิ้น แต่ในยุคหลังนโยบายโด่ยเหม้ย (Đổi Mới) หรือการปฏิรูปทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2529 บรรยายภาพในการทำงานของสื่อเวียดนามเปิดกว้างมากขึ้น นอกจากนี้ สมาคมนักข่าวเวียดนามยังมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสมาคมนักข่าวของประเทศในกลุ่มของตน ดังนั้น ในทางทฤษฎี การบริหารงานของสื่อเวียดนามจะถูกจำกัดอยู่ในกรอบหรือแนวปฏิบัติที่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามวางไว้ ซึ่งหลักๆ แล้วคือ กำหนดให้การนำเสนอข่าวสารต่างๆ ต้องสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศและมุ่งให้ความรู้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม หน่วยงานต่างๆ ที่ดูแลรับผิดชอบสื่อสารมวลชน ต่างก็มีอิสระในการทำงานมากขึ้นกว่าเดิม แม้จะเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้สังกัดของรัฐก็ตาม ส่วนระดับของเสรีภาพหรือการเปิดกว้างในการนำเสนอข่าวนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารสื่อหรือกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับเป็นสำคัญ (มนธิรา ราโท. 2555) หนังสือพิมพ์ที่สำคัญในประเทศเวียดนาม ได้แก่ (bbc.com, 2014)

Nhan Dan – หนังสือพิมพ์รายวันของพรรคคอมมิวนิสต์ ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ

Vietnam Economic Times – ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ

Le Courier du Vietnam – ตีพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศส

Vietnam News หนังสือพิมพ์รายวันของรัฐ ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ

Tuoi Tre หนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษ ดำเนินการโดยสหภาพเยาวชนคอมมิวนิสต์ และมีการเผยแพร่ออนไลน์เป็นภาษาอังกฤษ

Thanh Nien หนังสือพิมพ์รายวันดำเนินการโดยสหภาพเยาวชนเวียดนาม และมีการเผยแพร่ออนไลน์เป็นภาษาอังกฤษ

The Saigon Times หนังสือพิมพ์ธุรกิจรายสัปดาห์ และมีการเผยแพร่ออนไลน์เป็นภาษาอังกฤษ

แม้ว่าสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะมีนิตยสารและหนังสือพิมพ์หลายร้อยฉบับ แต่หนังสือพิมพ์รายวันที่ขายดีที่สุดได้แก่หนังสือพิมพ์ Tuoi Tre และ Thanh Nien ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรเยาวชนในเมืองโฮจิมินห์ อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์และนิตยสารในเวียดนามขณะนี้กำลังอยู่ในช่วงการต่อสู้ดิ้นรนให้อยู่รอดได้เนื่องจากจำนวนยอดจำหน่ายลดลงด้วยการแข่งขันของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกในขณะนี้ หนังสือพิมพ์เวียดนามโดยพื้นฐานทำหน้าที่โฆษณาชวนเชื่อให้กับพรรคคอมมิวนิสต์ที่ปกครองประเทศ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐทั้งหมดในช่วง 3 ปีแรกที่ได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินงาน หลังจากนั้นขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละฉบับว่า จะสามารถหารายได้จากการโฆษณาและยอดจำหน่ายได้เพียงพอกับการดำเนินการหรือไม่ หนังสือพิมพ์บางฉบับก็ยินดีที่จะรับการสนับสนุนจากรัฐเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ประชาชนส่วนใหญ่จึงเคยชินและไม่ค่อยตั้งคำถามกับการรายงานข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ที่พวกเขาอ่าน หนังสือพิมพ์เวียดนาม

จึงมีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวความคิดของประชาชน ซึ่งก็ส่งผลต่อนโยบายสาธารณะของรัฐบาลเช่นกัน ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ใช้หนังสือพิมพ์เป็นเกณฑ์วัดปฏิกิริยาของประชาชนต่อนโยบายของรัฐด้วย

วิทยุกระจายเสียงในเวียดนามดำเนินการโดยรัฐบาล คือ Voice of Vietnam (VoV) ซึ่งมีเครือข่ายหกสถานี รวมทั้ง VoV 5 ซึ่งออกอากาศเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย และยังมีสถานีวิทยุ Dai Tieng Noi Nhan Dan ออกอากาศจากเมืองโฮจิมินห์ อย่างไรก็ดีตาม โทรศัพท์ยังคงเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุด สถานีโทรทัศน์ของรัฐบาล Vietnam Television (VTV) ออกอากาศจากกรุงฮานอย ในปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนผู้ให้บริการโทรศัพท์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 69 ราย เป็นผู้ประกอบการระดับชาติ 3 ราย และผู้ประกอบการระดับท้องถิ่น 63 ราย ออกอากาศโทรทัศน์ระบบภาคพื้นดินจำนวนถึง 109 ช่อง (Ministry of Information and Communications, 2012) และยังมีโทรทัศน์ประเภทบอกรับสมาชิก (pay TV) ซึ่งรวมถึงโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมด้วย (bbc.com, 2014)

เมื่อเปรียบเทียบส่วนแบ่งตลาดของธุรกิจโทรทัศน์ด้วยกัน ข้อมูลในปี พ.ศ. 2555 พบว่าโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบอนาล็อกมีร้อยละ 76.19 โทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีร้อยละ 12.50 ในขณะที่เคเบิลทีวีและโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมมีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 9.79 และ 1.56 ตามลำดับ โดยผู้ชมมีค่าใช้จ่ายสำหรับโทรทัศน์ประเภทบอกรับสมาชิกในราคาประมาณ 6 ดอลลาร์สหรัฐต่อเดือน และรับชมได้ทั้งหมดประมาณ 70 ช่องสัญญาณ รวมทั้งรายการจาก BBC และ CNN ด้วย

กิจการด้านสื่อของเวียดนามนับว่ามีการพัฒนามาเป็นลำดับและเติบโตอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะสื่อใหม่ สื่อออนไลน์และสื่อมัลติมีเดีย เห็นได้จากองค์กรสื่อของรัฐอย่างสถานีวิทยุแห่งชาติเวียดนาม (VOV) มีการปรับตัวที่ค่อนข้างรวดเร็ว โดยเป็นสถานีที่ผู้ฟังสามารถฟังรายการสดผ่านเว็บไซต์และเข้าไปฟังรายการย้อนหลังได้ด้วย ยิ่งกว่านั้น VOV ยังขยายกิจกรรมมาทำสถานีโทรทัศน์เสนอรายการข่าวและสารบันเทิง ออกอากาศวันละ 19 ชั่วโมง สามารถรับชมได้ทั้งทางภาคพื้นดินแบบฟรีทีวีทั่วไปชมผ่านอินเทอร์เน็ต ดาวเทียมและเคเบิลทีวีด้วย (ขวรงค์ ลิ้มปัทมปาณี. 2555)

นับแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 20 ประชาชนชาวเวียดนามเริ่มมีความไม่พอใจต่อสื่อโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา ไม่ไว้วางใจ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ถูกครอบงำโดยรัฐบาล ดังได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้ประชาชนหันไปให้ความสนใจในแหล่งข่าวที่ไม่เป็นทางการ เช่น เว็บบล็อก โดยเฉพาะประชาชนในเขตเมือง (McKinley, 2553)

โดยทั่วไปแล้ว เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชนในแต่ละประเทศ จะมีมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นกับระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ ดังนั้น ในเมื่อประเทศในประชาคมอาเซียนทั้ง 10 ประเทศต่างมีระบบการเมืองการปกครองที่หลากหลาย ย่อมทำให้สถานการณ์ของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันไปด้วย เวียดนามเป็นประเทศที่ปกครองด้วยพรรคคอมมิวนิสต์ ดังนั้นสื่อมวลชนในเวียดนามล้วนเป็นกิจการของรัฐ หรือรัฐมอบหมายให้ไปดำเนินการ ต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ของพรรค และดำเนินการอยู่ภายใต้กรอบแนวนโยบายของพรรค แม้ว่าในระยะหลัง

จะมีการผ่อนปรนด้วยการเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนสามารถนำเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ระดับสูงในรัฐบาล หรือเสนอข่าวที่สะท้อนปัญหาการทำงานของรัฐบาลได้มากขึ้นก็ตาม

ปัจจุบันนี้เวียดนามมีผู้ทำงานด้านสื่ออยู่กว่า 17,000 คน ซึ่งมีเสรีภาพภายใต้หลักการ “วิจารณ์ได้ แต่ห้ามทำลายพรรค” คือสื่อมวลชนเวียดนามมีเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของพรรคและรัฐบาลไม่ว่าบวกหรือลบ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการบ่อนทำลายอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นองค์กรบริหารสูงสุดของประเทศ (ขวรงค์ ลิ้มบัพัทหมปาณี. 2555) มิฉะนั้นอาจถูกดำเนินการจากรัฐบาล ตัวอย่างเช่น กรณีการเนรเทศตัวเองไปอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสของพันเอก บุย ติน (Bui Tin) รองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชน (NhanDan) ที่เกิดขึ้นเมื่อ 22 ปีที่แล้ว ตินเป็นนักข่าวที่มีความสามารถในการรายงานข่าวสงครามต่อสู้เพื่อเอกราชของโฮจิมินห์และนายพล หวอ เจวียน ซับ (Vo Nguyen Giap) เขาได้รับบาดเจ็บจากสมรภูมิเดียนเบียนฟูในปี พ.ศ. 2488 เนื่องจากเขาชอบวิพากษ์ตำหนินโยบายพรรคอย่างแข็งกร้าว ออกงานสังคมพูดคุยกับนักการทูตและให้สัมภาษณ์กับสื่อต่างชาติ จนทำให้ผู้นำพรรคบางคนเกิดความระแวงและต้องการกำจัดเขา แต่ด้วยความช่วยเหลือผ่านนักการทูตไทยบางคน ในที่สุดตินได้ลี้ภัยไปอยู่ประเทศฝรั่งเศสและมีผลงานบันทึกความทรงจำออกมา ต่อมามีการสอดส่องพฤติกรรมการเป็นปฏิปักษ์ต่อพรรคโดยเฉพาะเรื่องสิทธิมนุษยชนและการจำกัดการแสดงออกทางศาสนาของสื่อ เช่น การตั้งข้อกล่าวหาเกี่ยวกับสื่อเวียดนามที่เขียนในบล็อกวิจารณ์เรื่องศาสนา ว่า ‘ฝึกฝนฝ่าหลุนกง’ ซึ่งเป็น ‘ลัทธิมาร’ ที่นำเข้ามาจากจีน หรือหาวิธีกำจัดสื่อมวลชนที่ความเห็นไม่ลงรอยกับพรรค โดยตั้งข้อหาทุบตีทำร้ายภรรยาของตน อันเป็นเหตุให้ครอบครัวแตกแยกแล้วไล่ออก ซึ่งไม่ใช่สาเหตุจากความคิดต่างทางการเมือง ดังนั้นเพื่อความปลอดภัย สื่อสิ่งพิมพ์เชิงการเมืองหลายฉบับจึงเปลี่ยนไปเป็นสิ่งพิมพ์แนวกีฬา โดยเฉพาะฟุตบอลยอดเยี่ยม หรือไม่ก็เป็นหนังสือสตรี ดาราบันเทิงที่ขายดี มีภาพดารากาฬเพื่อเอาใจวัยรุ่น ด้วยสถานการณ์เช่นนี้ องค์กรนักข่าวไร้พรมแดน (Reporters without Borders) จึงได้จัดให้สื่อเวียดนามเป็นสื่อที่ไร้เสรีภาพติด 1 ใน 10 อันดับของโลกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2555 พร้อมกับพม่า เกาหลีเหนือ จีน และอิหร่าน มาโดยตลอด สำหรับในปี พ.ศ. 2557 ประเทศเวียดนามก็ยังคงถูกจัดอันดับไว้ท้ายสุดของกลุ่มประชาคมอาเซียนสำหรับการมีเสรีภาพของสื่อ

อย่างไรก็ตามเว็บไซต์ของสถานีวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ VOV (Voice of Vietnam) ได้ตอบโต้การจัดอันดับขององค์กรนักข่าวไร้พรมแดนไว้ว่า เวียดนามก็เหมือนกับประเทศอื่นๆ ที่มีข้อกำหนดในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อไม่ให้ส่งผลเสียต่อขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและความมั่นคงของประเทศ การเรียกร้องให้มีเสรีภาพด้านสื่อมวลชน รวมทั้งเสรีภาพด้านอินเทอร์เน็ตตามความเข้าใจจากฝ่ายเดียวนั้นถือเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและเป็นการมองเพียงด้านเดียว เวียดนามก็มีมาตรการยับยั้งพฤติกรรมที่ส่งผลเสียต่อความมั่นคงของชาติ การละเมิดคุณธรรม การกระทำที่ขัดกับ

ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม การละเมิดกฎหมาย รวมทั้งมาตรการปกป้องเด็กจากผลกระทบในทางลบของอินเทอร์เน็ต (สถานีวิทยูเวียดนาม ส่วนกระจายเสียงต่างประเทศ ภาคภาษาไทย. 2555)

ในส่วนของแหล่งรายได้ที่สำคัญของสื่อคือโฆษณานั้น ปรากฏว่าการโฆษณาในเวียดนามได้เริ่มต้นการโฆษณาทางโทรทัศน์เมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยในปีต่อมาได้มีการจัดตั้งบริษัทโฆษณาแห่งเวียดนาม (Vietnam Advertising Company: VAC) ซึ่งเป็นบริษัทโฆษณาแห่งแรกของเวียดนาม จากนั้นปี พ.ศ. 2538 บริษัทข้ามชาติ Procter & Gamble (P&G) ได้เข้ามาเปิดตลาดในเวียดนามและตามมาด้วยบริษัท Unilever ต่อมาปี พ.ศ. 2544 ได้มีการก่อตั้งสมาคมโฆษณาเวียดนามที่มีชื่อว่า Vietnam Advertising Association (VAA) และได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของ International Advertising Association (IAA) และ Asian Federation of **Advertising** Associations (AFAA) อุตสาหกรรมโฆษณามีความสำคัญต่อภาคเศรษฐกิจของเวียดนามมาก โดยมีการเจริญเติบโตเฉลี่ยประมาณร้อยละ 25 ต่อปี ปัจจุบันมีกลุ่มบริษัทโฆษณาขนาดใหญ่ได้แก่ P&G, Nestle, Coca Cola, Pepsi, Unilever, Samsung, Toyota ที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับวงการโฆษณาของเวียดนาม กิจกรรมโฆษณาด้านข้อบังคับและกฎหมายจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงวัฒนธรรม กีฬาและท่องเที่ยว นอกจากนี้ก็ยังเกี่ยวข้องกับกระทรวงอื่นๆ อีก เช่น กระทรวงข้อมูลและการสื่อสาร กระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า (สุภิญญา กลางณรงค์. 2556)

3.10.3 สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมืองในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

เว็บไซต์ VietNet เป็นเว็บไซต์แรกที่ก่อตั้งขึ้นในประเทศเวียดนามในเมืองนาตรังเมื่อปี พ.ศ. 2539 ให้บริการอินเทอร์เน็ต อีเมล และข่าวสาร นับได้ว่าเป็นเว็บไซต์บุกเบิกที่ดำเนินการก่อนที่รัฐบาลเวียดนามจะอนุญาตอย่างเป็นทางการให้บริษัทในเวียดนามสามารถให้บริการอินเทอร์เน็ตได้ถึงสองปีเต็ม ปัจจุบันความนิยมสื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์ของชาวเวียดนามเพิ่มขึ้นตามการเติบโตของเศรษฐกิจ โดยในปี 2557 นี้เศรษฐกิจเวียดนามขยายตัวร้อยละ 5.8 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5.4 ในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งสอดคล้องกับรายงาน Vietnam ICT 2014 ของ International Data Corporation (IDC) บริษัทวิจัยตลาด ICT ชั้นนำของโลก ระบุว่าค่าใช้จ่ายด้าน ICT ในเวียดนามขยายตัวเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.4 ในปี พ.ศ. 2556 เป็นร้อยละ 15.5 ในปี พ.ศ. 2557 และมูลค่าตลาด ICT ของเวียดนามจะเพิ่มขึ้นแตะระดับหนึ่งหมื่นสามพันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งจะทำให้เวียดนามเป็นหนึ่งในประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่มีการใช้จ่ายด้าน ICT สูง (IDC, 2013)

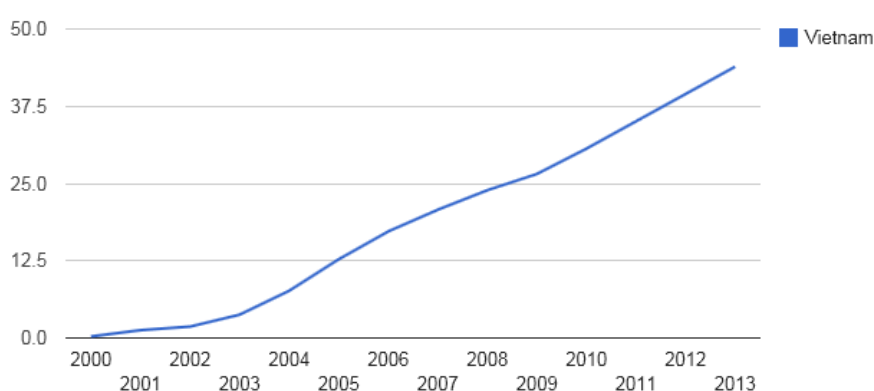
ปัจจัยที่เกื้อหนุนอุตสาหกรรม ICT ของเวียดนามให้ขยายตัวอย่างมากคือนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรม ICT ของรัฐบาลเวียดนามที่สำคัญ อาทิ การเร่งผลิตบุคลากรในสาขา ICT การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเทคโนโลยีผลิตภัณฑ์ซอฟต์แวร์การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมไฮเทคและนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ซึ่งเป็นแผนแม่บท ICT ที่นายกรัฐมนตรีของเวียดนามได้อนุมัติเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 โดยมีเป้าหมายที่จะผลักดันเวียดนามให้กลายเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าด้าน ICT ในปี พ.ศ. 2563

(Transforming Vietnam into an advanced ICT) นอกจากนี้รัฐบาลเวียดนามยังมีการอนุมัติแผนการพัฒนาศักยภาพด้าน IT ถึงปี พ.ศ. 2558 และมุ่งเป้าปี พ.ศ. 2563 (*IT HR development up to 2015 and toward 2020*) โดยแผนแม่บท ICT ของเวียดนามมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ 1) ผลักดันให้เวียดนามติดอันดับประเทศที่ให้บริการด้านการจ้างคนภายนอก (outsourcing) เรื่องซอฟต์แวร์ และเนื้อหาดิจิทัล (digital content) 2) เพิ่มจำนวนแรงงานด้านอุตสาหกรรม ICT ให้เป็น 1 ล้านคนในปี 2563 3) ให้มีการใช้ mobile broadband ครอบคลุมถึงร้อยละ 95 ของจำนวนประชากร 4) ให้ประชากรร้อยละ 70 สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ และ 5) ให้มีอินเทอร์เน็ตเข้าถึงตามบ้านร้อยละ 55 - 60 (Jaccar Equity Research, 2010 และ ฝ่ายวิจัยธุรกิจ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. 2557)

ข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติเวียดนาม (General Statistics Office: GSO) กล่าวว่าปลายปี พ.ศ. 2555 มีประชากรเวียดนามขึ้นทะเบียนใช้โทรศัพท์จำนวน 135.9 ล้านคน เป็นโทรศัพท์พื้นฐาน 15 ล้านคน และผู้ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่จำนวน 121 ล้านคน ส่วนเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตนั้น เวียดนามเริ่มมีการใช้อินเทอร์เน็ตในปี พ.ศ. 2540 และจากรายงานของ Saigoneer (2014) เวียดนามมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 36.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 40 ของจำนวนประชากร เวียดนามเป็นอันดับที่ 17 ของโลกที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตสูงสุด และเป็นอันดับ 5 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ประชากรร้อยละ 20 ใช้สมาร์ทโฟน ในจำนวนนี้ ร้อยละ 60 มีการสั่งซื้อสินค้าผ่านสมาร์ทโฟน และประชากรเวียดนามมากกว่า 20 ล้านคนใช้ Facebook ซึ่งเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในเวียดนามและในประเทศอื่นๆในภูมิภาคอาเซียนเช่นกัน

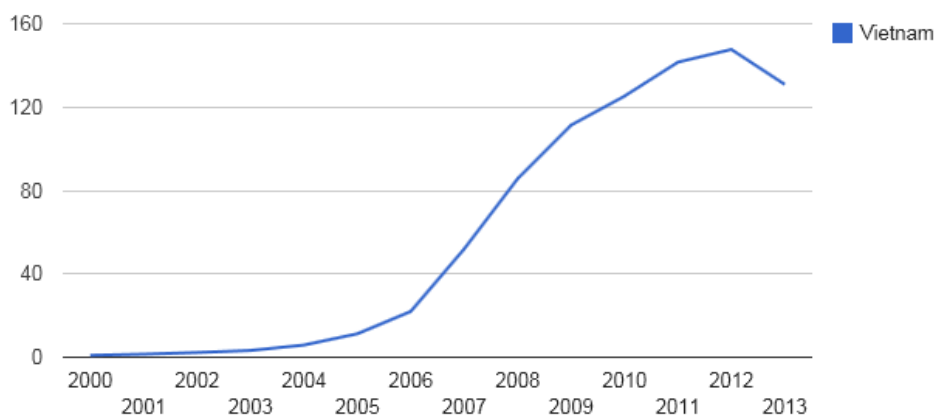
ภาพที่ 3.29: จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

พ.ศ. 2543 – 2556

ที่มา: www.theglobaleconomy.com วันที่ 1 สิงหาคม 2557

ภาพที่ 3.30: จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐเวียดนาม
พ.ศ. 2543 – 2556

ที่มา: www.theglobaleconomy.com วันที่ 1 สิงหาคม 2557

ประเทศเวียดนามได้เริ่มออกอากาศโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมาก่อนประเทศไทย โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2554 ในเมืองใหญ่ก่อน และกำหนดเป้าหมายว่าจะยุติการออกอากาศระบบอนาล็อกในเมืองใหญ่เหล่านั้นภายในสิ้นปี พ.ศ. 2557 รวมทั้งการกำหนดให้มีการยุติระบบอนาล็อกอย่างสมบูรณ์ทั่วประเทศภายในปี พ.ศ. 2563

สื่อมวลชนเวียดนามได้มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ที่มีลักษณะการนำเสนอข่าวสารและรายการในหลากหลายรูปแบบโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสนับสนุน ซึ่งช่วยให้จำนวนผู้ชมและผู้ฟังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์กระดาษในเวียดนามก็พัฒนาเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์ที่มีจำนวนผู้อ่านเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน (Catherine McKinley, 2010) แม้ว่ารัฐบาลจะตระหนักถึงผลกระทบของอินเทอร์เน็ตในการเป็นช่องทางของการไหลเวียนของข่าวสารซึ่งเชื่อมโยงกับธุรกิจและเศรษฐกิจของประเทศก็ตาม แต่รัฐบาลเวียดนามก็ยังคงควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยการออกกฎหมายบังคับและคอยสอดส่องพฤติกรรมของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตอยู่เสมอ โดยรัฐบาลเวียดนามได้ออกกฎหมายที่ชื่อว่า กฎฎีกา 72 (Decree 72) ถูกประกาศเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 และมีผลบังคับใช้ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 มีเนื้อหาระบุว่า บล็อกและเว็บไซต์สังคมต่างๆ ไม่ควรถูกใช้เพื่อแชร์บทความข่าว ยกเว้นข้อมูลส่วนตัวได้ กฎหมายฉบับนี้ ยังเรียกร้องให้บริษัทอินเทอร์เน็ตต่างชาติดูแลเซิร์ฟเวอร์ท้องถิ่นในเวียดนามด้วย” (TLC News, 2013)

อย่างไรก็ตาม Catherine McKinley (2010) ที่ปรึกษาด้านสื่อเวียดนามและทำงานกับองค์กร Swedish International Development Agency รายงานว่า หนังสือพิมพ์บางฉบับได้มีการลงนำเนื้อหาที่ไม่ผ่านการเซ็นเซอร์ของรัฐบาลเผยแพร่ทางเว็บไซต์ ถ้ารัฐบาลสั่งห้ามเนื้อหาดังกล่าวนั้นอีกครั้ง

บรรณาธิการก็จะเอาเนื้อหาส่วนนั้นออกไป แต่ถ้าไม่มีการห้ามซ้ำ บรรณาธิการก็จะปล่อยให้เนื้อหานั้นเผยแพร่ทางเว็บหรือบล็อกต่อไป จึงเห็นได้ว่าบล็อกและสื่อสังคมออนไลน์นั้นมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในการสื่อสารของประเทศเวียดนาม โดยเฉพาะในหมู่ประชาชนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาและรายได้สูง แม้ว่าส่วนใหญ่จะใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารทั่วไป แต่ก็ยังมีบล็อกเกอร์บางกลุ่มที่พูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องการเมือง คอร์รัปชัน และประเด็นอ่อนไหวทางสังคม ผู้สื่อข่าวหรือสื่อมวลชนบางกลุ่มก็ใช้ช่องทางนี้ในการรายงานข่าวที่ไม่สามารถนำเสนอได้ทางสื่อของรัฐ เว็บไซต์ข่าวที่เป็นที่นิยมสูงสุดในเวียดนาม คือ VietnamNet ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 รายงานข่าวเกี่ยวกับประเด็นด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มีผู้อ่านทุกระดับชั้นในหลากหลายอาชีพ เผยแพร่ข่าวสารทั้งภาษาเวียดนามและภาษาอังกฤษ

3.10.4 องค์กรสื่อและการกำกับดูแลสื่อในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

เวียดนามมีองค์กรสื่อระดับประเทศและระดับนานาชาติหลายแห่ง องค์กรสื่อที่สำคัญในเวียดนามคือ สำนักข่าวแห่งชาติ (Vietnam News Agency: VNA) มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงฮานอย เป็นสำนักข่าวที่รัฐเป็นเจ้าของ เป็นช่องทางการเผยแพร่ข่าวสารอย่างเป็นทางการของรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามโดยผ่านช่องทางสื่อที่หลากหลายทั้งในและต่างประเทศ ดังนั้น VNA จึงเป็นองค์กรที่ควบคุมข้อมูลข่าวสารของประเทศ นอกจากนี้ VNA ยังมีสำนักงานในเมืองใหญ่ เช่น ทางตอนใต้ของโฮจิมินห์ตอนกลางของเมืองดานัง และในจังหวัดอื่นๆ อีก 63 จังหวัด รวมถึงต่างประเทศอีก 27 ประเทศ โครงสร้างขององค์กร VNA ประกอบด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่ 1) ฝ่ายข่าว (Press information Section) 2) ฝ่ายสื่อสิ่งพิมพ์ (Press-Publication Section) และ 3) ฝ่ายโทรทัศน์ วิทย์และสื่อออนไลน์ (Vietnam News Agency, 2014)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าเวียดนามเป็นประเทศหนึ่งที่มีการควบคุมสื่ออย่างเข้มงวด โดยองค์กรสื่อจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพรรคคอมมิวนิสต์โดยตรง เพื่อที่จะให้แน่ใจว่าเนื้อหาของสื่อกระจายเสียงและสื่อสิ่งพิมพ์เป็นการส่งเสริมทางการเมือง วัฒนธรรม และตอกย้ำอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ให้กับประชาชน เวียดนามจึงถือตามแบบอย่างของประเทศจีนที่สื่อทั้งหมดเป็นสื่อของรัฐ ดังนั้น สื่อจึงเปรียบเสมือนเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล

ประเทศเวียดนามเริ่มมีกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ (Press Law) ในปี พ.ศ. 2441 กฎหมายนี้ได้รับการปรับปรุงครั้งแรกปี พ.ศ. 2542 และจะมีการพิจารณาปรับอีกในปี พ.ศ. 2558 เพื่อให้กฎหมายฉบับนี้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคมและสอดคล้องกับการทำงานของสื่อมวลชน (Baker & McKenzie, 2012) โดยกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ได้กำหนดกฎระเบียบในการควบคุมสิ่งพิมพ์ต่างๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทย์ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งอินเทอร์เน็ต โดยในมาตรา 10 ระบุว่า การจะใช้เสรีภาพในการพูดทางสื่อให้ถูกต้องนั้น ควรต้องปฏิบัติตามต่อไปนี้ (สุภิญญา กลางณรงค์. 2556)

- 1) ไม่ส่งเสริมให้ประชาชนต่อต้านรัฐ หรือระบอบสังคมนิยมหรือลบล้างความเป็นเอกภาพของชาติ
- 2) ไม่ส่งเสริมให้มีการกระทำอันรุนแรง ไม่ทำการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้เกิดสงคราม ความก้าวร้าว และก่อให้เกิดความอาฆาตพยาบาท ระหว่างชาติและประชาชนในประเทศที่ต่างกัน ไม่สนับสนุนการค้าประเวณี ความผิดทางเพศและอาชญากรรม
- 3) ไม่เปิดเผยความลับของรัฐ ความลับทางการทหาร ความมั่นคง ความลับเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศและความลับอื่นๆ ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย
- 4) ไม่ตีพิมพ์ข้อมูลเท็จ บิดเบือน หรือทำลายชื่อเสียงซึ่งมีจุดประสงค์จะทำลายเกียรติยศขององค์กรหรือความภาคภูมิใจของพลเมืองและกลุ่ม

รัฐบาลสามารถควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออื่นๆ ให้อยู่ภายใต้กฎระเบียบของมาตรา 10 ได้อย่างเคร่งครัด โดยมีบทลงโทษคือ ปรับ การกักขังแก่สาธารณชน รวมทั้งการถอดถอนใบอนุญาต หากหัวหน้าของหน่วยงานสื่อฝ่าฝืนกฎระเบียบอย่างรุนแรง ก็จะมีโทษที่รุนแรงยิ่งขึ้น ในอดีตนั้นกระทรวงวัฒนธรรมและสารสนเทศ (The Ministry of Culture and Information) ได้เป็นผู้ออกใบอนุญาตให้แก่สื่อ กระทรวงนี้ยังดูแลสื่อเวีดนามที่แพร่หลายในประเทศอื่นๆ และสื่อต่างประเทศในเวีดนาม นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ตรวจสอบสื่อสิ่งพิมพ์ก่อนการพิมพ์เผยแพร่ และเก็บทะเบียนการสดโทรทัศน์และวิทยุไว้ประมาณ 6 เดือน เนื้อหาสื่อวิทยุโทรทัศน์อื่นๆ จะถูกเก็บไว้ตรวจสอบอย่างน้อย 20 วัน

ปัจจุบันกระทรวงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร (Ministry of Information and Communications) มีหน้าที่กำหนดนโยบายและเป็นองค์กรทำหน้าที่กำกับดูแลสื่อ งานไปรษณีย์ โทรคมนาคม และอินเทอร์เน็ต การส่งความถี่วิทยุ ข้อมูลเทคโนโลยี การกระจายเสียงและโทรทัศน์ และข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ รวมถึงการจัดทำการบริการสาธารณะในนามของรัฐบาล ซึ่งในแง่ของการกำกับดูแลสื่อ นั้น กระทรวงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารจะกำกับดูแลกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งในด้านการบังคับใช้ การปรับปรุงกฎหมายที่ต้องผ่านการรับรองของคณะกรรมการบริหารพรรคคอมมิวนิสต์ และทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำและจัดระเบียบการดำเนินรายการในการพัฒนาธุรกิจ ด้านกระจายเสียงและโทรทัศน์ รวมถึงการจัดทำมาตรฐานด้านเทคนิคและจัดทำเกณฑ์ในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการต่างๆ และยังมีหน้าที่ในการให้ พักใช้ หรือเพิกถอนใบอนุญาตในการดำเนินกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ด้วย (Ministry of Information and Communication, 2014)

ส่วนการโฆษณา นั้น ถ้าเป็นเรื่องของกฎหมายโฆษณาจะเป็นหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงอื่นๆ ก็เป็นหน้าที่ของกระทรวงนั้นๆ ที่จะรับผิดชอบ เช่น กระทรวงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร กระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า นอกจากนี้ก็มีสมาคมโฆษณาที่มีหน้าที่ร่วมกับภาครัฐในการกำกับดูแลเฉพาะเรื่อง เช่น การคุ้มครองผู้บริโภค การโฆษณาชวนเชื่อ และกฎหมายการเผยแพร่โฆษณา ในปี พ.ศ. 2555 สภาแห่งชาติ (National Assembly) ได้ผ่านกฎหมายโฆษณาใหม่ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ซึ่งกฎหมายใหม่นี้ให้สมาคม

โฆษณาที่มีหน้าที่ในการจัดทำมาตรฐานจรรยาบรรณของการโฆษณาบนพื้นฐานสำคัญ 4 ประการ คือ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม การแข่งขันและการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้บริโภค นอกจากนี้โฆษณาใหม่ยังกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจโฆษณา (Ad Screening Committee) ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของผู้ผลิตโฆษณา (Advertisers) ผู้แทนทำโฆษณา (Ad agencies) ผู้วางแผนโฆษณา (Media houses) และผู้เชี่ยวชาญอิสระ (independent expert) (สุภิญญา กลางณรงค์. 2556)

จากที่กล่าวมาแล้วสามารถสรุปโครงสร้างการกำกับดูแลสื่อและการสื่อสารในเวียดนามได้ดังนี้ (Baker & McKenzie, 2012)

- 1) องค์กรที่กำกับดูแลสื่อ ได้แก่ กระทรวงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารเวียดนาม และกระทรวงวัฒนธรรม กีฬาและท่องเที่ยว
- 2) การลงทุนด้านสื่อทั้งหมดจะอยู่ภายใต้การดูแลและการออกใบอนุญาตจากรัฐบาลรวมถึงการลงทุนด้านนี้จากต่างประเทศ รัฐบาลอนุญาตให้ทำได้เฉพาะการลงทุนลักษณะร่วมทุนกับเอกชนเวียดนาม (joint venture)
- 3) กฎหมายพื้นฐานเกี่ยวกับการสื่อสาร ประกอบด้วย
 - 3.1) กฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ฉบับแรก (เริ่มวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2532) นอกจากจะควบคุมดูแลด้านสื่อสิ่งพิมพ์แล้วยังรวมถึงการออกใบอนุญาตเกี่ยวกับการกระจายเสียงและแพร่ภาพ
 - 3.2) กฎหมายการพิมพ์ (หมายเลข 30/2004/QH11 ออกเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2547) ใช้กับโรงพิมพ์ที่อยู่นอกเหนือกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์
 - 3.3) กฎหมายโทรคมนาคม หมายเลข 41/2009/QH12 ออกเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2554 ใช้กับกิจกรรมสื่อสารผ่านเครือข่ายโทรคมนาคม
 - 3.4) Decree No. 97, (No. 97/2008/ND-CP ออกโดยรัฐบาลเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551) ใช้กับอินเทอร์เน็ต
 - 3.5) Decision No. 20, (No. 20/2011/QĐ-TTg ออกเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2551 ใช้กับกิจการโทรทัศน์ที่ผู้ชมต้องเสียค่าบริการ (Pay TV)
 - 3.6) กฎหมายภาพยนตร์หมายเลข 62/2006/QH11 เริ่มเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2549 และปรับปรุงภายใต้กฎหมายหมายเลข 31/2009/QH12 ออกเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2552 ใช้กับการผลิต การเผยแพร่และการจัดจำหน่ายภาพยนตร์
 - 3.7) กฎหมายธุรกิจการค้าหมายเลข 35/2005/QH11 ผ่านเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2548 ใช้กับกิจการโฆษณา

เห็นได้ว่าเวียดนามมีกฎหมายที่ควบคุมสื่อหลายฉบับ ซึ่งการควบคุมที่เข้มงวดเช่นนี้ส่วนใหญ่ผู้ทำงานด้านสื่อมีความรู้สึกว่าการกฎหมายเหล่านี้ออกมาเพื่อทำโทษหรือเล่นงานพวกเขามากกว่าออกมาเพื่อปกป้องหรือสนับสนุนการทำงาน (McKinley, 2010) ดังนั้นเมื่อมีสื่อออนไลน์เกิดขึ้น

หนังสือพิมพ์หลายฉบับจึงใช้ช่องทางนี้ในการรายงานข้อมูลข่าวสารที่อ่อนไหวต่อประเด็นการเซ็นเซอร์ของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็พยายามคุมเข้มกับการตรวจสอบสื่อออนไลน์เช่นกัน มีการออกกฎหมายใหม่มาควบคุมดังได้กล่าวมาข้างต้น ขณะเดียวกันประชาชนเองก็ใช้สื่อออนไลน์ในการรายงานข่าว (นักข่าวพลเมือง) มากขึ้น จึงเปรียบเสมือนแมวไล่จับหนูนั่นเอง ดังตัวอย่างที่รัฐบาลปรับเงินนักเคลื่อนไหวด้านอินเทอร์เน็ตชาวเวียดนามคนหนึ่งซึ่งเขียนข้อความลงบนเฟซบุ๊กที่ร้านกาแฟแห่งหนึ่งในกรุงฮานอย เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2556 เป็นจำนวน 4,740 เหรียญสหรัฐ ในข้อหาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทางสื่อสังคมออนไลน์ และจำนวนผู้ถูกจับกุมในเรื่องทำนองนี้ก็มีมากขึ้นในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์, 2556)

แม้ว่าการส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของรัฐบาลเวียดนามจะเน้นไปเพื่อการพัฒนาด้านธุรกิจเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันก็ยังคงมีการควบคุมการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะประเด็นอ่อนไหวทางการเมือง และความมั่นคงของรัฐผ่านทางสื่อใหม่และสื่อสังคมออนไลน์เช่นเดียวกับสื่อกระแสหลัก สื่ออินเทอร์เน็ตยังถูกกลั่นกรองโดยรัฐบาลหากมีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งข่าวสารจากฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตบางครั้งถูกปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงเฟซบุ๊ก เครือข่ายสังคมออนไลน์ส่วนมากมีเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ในขณะที่นักเคลื่อนไหวมักจะใช้บล็อกซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้ ในต้นปี พ.ศ. 2555 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่ถูกจำคุกแล้วเป็นจำนวนถึง 19 คน (BBC News Asia, 2012) และมีกรณีที่ถูกบล็อกเกอร์ นักเขียน และสื่อมวลชนถูกจองจำในคุกเนื่องจากสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2556 “ขณะนี้มีคน 13 คนถูกขังอยู่ในคุกโดยที่พวกเขาไม่ได้ทำอะไรมากไปกว่าการแสดงออกทางการเมือง พวกเขาแสร้งความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่น่าสนใจทางอินเทอร์เน็ตและทำการต่อต้านอย่างสงบ” (The Guardian online, 2013)

3.10.5 จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

เวียดนามมีองค์กรที่ดูแลเรื่องจริยธรรมสื่อ เป็นสมาคมวิชาชีพสื่อมวลชน (Vietnam Journalism Association: VJA) ที่ออกระเบียบข้อบังคับเพื่อการกำกับดูแลกันเองของสื่อ (self-policing association) แต่ VJA ถูกมองว่าไม่เป็นอิสระ ผูกติดกับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม โดยให้ความสำคัญกับข้อบังคับเรื่องการภักดีต่อรัฐและกฎหมายมากกว่าการดูแลหรือพัฒนามาตรฐานการรายงานข่าวของสื่อ จรรยาบรรณที่ออกโดย VJA ประกอบด้วยเรื่องของสิทธิและหน้าที่ของสื่อ (MediaWise Admin, 2011) ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุป คือ

ด้านสิทธิ นักสื่อสารมวลชนจะมีสิทธิดังต่อไปนี้

- ก. ดำเนินกิจกรรมด้านสื่อภายใต้ขอบเขตของพรรคคอมมิวนิสต์และดำเนินกิจกรรมด้านสื่อต่างประเทศให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของรัฐบาล
- ข. เสาะแสวงหาและได้รับข้อมูลข่าวสารในกิจกรรมของสื่อที่สอดคล้องกับกฎหมาย
- ค. ปฏิเสธที่จะเขียนหรือเข้าร่วมกับการทำงานของสื่อที่ขัดต่อกฎหมายสื่อ

- ง. ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาปรับปรุงให้เข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพสื่อ
- จ. ได้รับการปกป้องโดยกฎหมายและข้อบังคับในวิชาชีพ ไม่มีใครได้รับอนุญาตให้ข่มขู่ ทำลายชื่อเสียงและศักดิ์ศรีของนักสื่อสารมวลชน หรือป้องกันนักสื่อสารมวลชนที่ทำหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมและเป็นไปตามกฎหมาย
- ด้านหน้าที่ นักสื่อสารมวลชนควรมีหน้าที่ดังต่อไปนี้
 - ก. รายงานข่าวในประเทศและต่างประเทศอย่างตรงกับข้อเท็จจริงโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศและประชาชน นำเสนอข้อคิดเห็นของประชาชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย และให้อิสระในการพูดแก้สื่อและประชาชน
 - ข. ปกป้องนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและกฎหมายของรัฐบาล และต่อสู้กับอุดมการณ์และการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง
 - ค. ศึกษาและฝึกฝนเพื่อพัฒนามาตรฐานด้านการเมือง จริยธรรมและมาตรฐานทางวิชาชีพสื่อ ไม่ละเมิดสถานภาพสื่อโดยการทำผิดกฎหมาย
 - ง. แก้ไขและขอโทษเมื่อพบว่ารายงานข่าวที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง บิดเบือน หรือการรายงานนั้นทำให้เกิดความเสียหายต่อองค์กร

จากจริยธรรมหรือจรรยาบรรณสื่อที่กำหนดโดย VJA ดังกล่าวข้างต้น หลายคนวิจารณ์ว่ายังไม่น่าจะนับเป็นจรรยาบรรณสื่อได้ เพราะมีจุดอ่อนดังกล่าว (MediaWise Admin, 2011) ดังนั้นแม้ว่ารัฐบาลจะเข้มงวดในการกำกับดูแลสื่อด้วยกฎหมาย แต่สื่อในเวียดนามก็ยังถูกรังเรียนหรือวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการละเมิดจริยธรรมในหลายกรณี ได้แก่

- 1) การนำเสนอภาพที่ไม่เหมาะสมด้านเพศในละครโทรทัศน์ช่วงเวลาไพรม์ไทม์

ภาพการแสดงที่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีในสื่อโทรทัศน์ซึ่งเป็นที่ได้รับความนิยมสูงสุดในเวียดนาม ดังกรณีที่มีการนำเสนอภาพความประพฤติน่าเกลียดที่ไม่เหมาะสมของตัวละครหนุ่มสาวในเมืองที่ออกอากาศในช่วงไพรม์ไทม์ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 (VTV3) ซึ่งผู้ชมชาวเวียดนามเรียกร้องให้สถานีและผู้จัดละครออกมาขอโทษ ทั้งยังแสดงความคิดเห็นว่าละครที่มีเนื้อหาและฉากที่แสดงออกในลักษณะไม่เหมาะสมเช่นนี้ควรจะเลื่อนเวลาแพร่ภาพเป็นหลัง 4 ทุ่ม (เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. 2555)

- 2) การที่หนังสือพิมพ์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของโฆษณาทำให้ไม่รายงานข่าวตามข้อเท็จจริง

จากการที่หนังสือพิมพ์เวียดนามหลายฉบับต้องดำเนินงานให้อยู่รอด จึงต้องขายพื้นที่ให้กับโฆษณา ทำให้บริษัทโฆษณามีอิทธิพลต่อการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ ดังที่ Catherine McKinley (2010) ได้วิจารณ์ในรายงานเรื่อง “Vietnam: Financially Viable Media in Emerging and Developing Markets” ว่า “มีบางกรณีที่หนังสือพิมพ์เวียดนามขายหน้าโฆษณาให้กับบริษัทโฆษณาแล้ว แต่ทำเป็นเขียนสนับสนุนโฆษณาในลักษณะการรายงานข่าว หรือกรณีที่หนังสือพิมพ์รับสินบนเป็นการเฉพาะบุคคลในการนำเสนอหรือปกปิดข่าว เป็นต้น

สำหรับสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น รัฐบาลมักควบคุมพฤติกรรมการใช้สื่อในเรื่องของการวิพากษ์วิจารณ์ด้านการเมือง และมีผู้ถูกจับกุมในเรื่องนี้หลายคนแล้วนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - 2557 แต่โดยธรรมชาติแล้ว อินเทอร์เน็ตและสื่อใหม่เป็นสื่อที่ควบคุมได้ยากเนื่องจากเทคโนโลยีได้ออกแบบให้สามารถใช้งานได้นอกกรอบสื่อกระแสหลัก ปัญหาด้านจริยธรรมเกี่ยวกับการใช้สื่อใหม่ในเวียดนามที่พบเห็นกันมาก ได้แก่

1) การนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางสื่อใหม่ที่ขาดการตรวจสอบความถูกต้อง

เนื่องจากสื่อใหม่มีศักยภาพด้านความสะดวก รวดเร็ว และต้องแข่งกับเวลา จึงส่งผลให้ผู้ใช้งานโดยเฉพาะสื่อมวลชน เช่น นักข่าว ที่ทำงานกับสื่อใหม่ละเลยการตรวจสอบความถูกต้อง และสื่อมวลชนเวียดนามในขณะนี้ใช้ช่องทางสื่อใหม่ในการทำงานมากขึ้นจึงมีคำถามที่เกี่ยวกับเรื่องนี้มากขึ้น ดังที่ Nguyen Dieu Thuy รองผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ People Daily Online (Vietnam) ได้แสดงความคิดเห็นในงานสัมมนา “สื่อสังคมออนไลน์กับการกำหนดวาระข่าวสารในสื่อกระแสหลัก” ในเวทีการเสวนาเรื่อง อิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์และการนำมาประยุกต์ใช้กับห้องข่าว ซึ่งจัดขึ้นในกรุงเทพฯ ว่าการรายงานข่าวในสื่อออนไลน์นั้นต้องคำนึงถึงการสร้างสมดุลระหว่างความเร็วกับความถูกต้อง ไม่ควรใช้แหล่งข่าวเดียว ควรมีตั้งแต่ 2 แหล่งขึ้นไป การเติบโตและธรรมชาติของสื่อสังคมออนไลน์จะทำให้องค์กรข่าวต้องคิดว่าจะแข่งกันในเรื่องความเร็วและความถูกต้องอย่างไร สิ่งสำคัญที่ควรต้องคิดต่อจากนี้คือ ทำอย่างไรให้สื่อออนไลน์ใช้มาตรฐานทางจริยธรรมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้วย (Online Journalism & Journalism in Digital Age, 2556)

2) การนำคลิปวิดีโอที่เป็นเรื่องส่วนตัวของผู้คนเผยแพร่ทางสื่อใหม่ที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงและเกียรติยศของบุคคลที่มีชื่อเสียง

เรื่องนี้เป็นคำถามและประเด็นที่ถกเถียงและอภิปรายกันในแทบทุกประเทศในขณะนี้ โดยเฉพาะการใช้สื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือหลากหลายรูปแบบ บ้างก็ใช้ในการโฆษณาสินค้า ในบางกรณีถูกนำมาใช้เพื่อสร้างข่าวให้เกิดประเด็นที่ทำให้ผู้คนสนใจและพูดจากันอย่างกว้างขวาง (talk of the town) ซึ่งการสร้างข่าวเช่นนี้เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสังคมหรือไม่ โดยเฉพาะการเล็งเห็นผลในการทำลายชื่อเสียงของผู้อื่น ดังกรณีที่มีการนำวิดีโอคลิปซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวของดารามีชื่อเสียงในเวียดนามเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นประเด็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันว่าการกระทำการเผยแพร่เรื่องส่วนตัวเช่นนี้เป็นสิ่งที่ละเมิดจริยธรรมของการใช้สื่อออนไลน์หรือไม่อย่างไร (เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์. 2550)

3) การใช้งานสื่อใหม่โดยไม่ให้ความสมดุลของข่าว

จากการที่สื่อหนังสือพิมพ์ประสบปัญหาจำนวนผู้อ่านที่ลดลงส่งผลให้หนังสือพิมพ์กระดาษจำเป็นต้องเปลี่ยนมาใช้สื่อออนไลน์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น ซึ่งลักษณะธรรมชาติของสื่อใหม่นี้เน้นเรื่องความรวดเร็ว ความสั้น กระชับ ไม่ได้เน้นความลึกของข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้นักสื่อสารมวลชนให้พื้นที่กับข่าวบันเทิงหรือข่าวที่ไม่มีสาระมาก ดังนั้นจึงมีข้อถกเถียงกันในประเด็นเรื่องความสมดุลของข่าวในวงการสื่อสารมวลชนของเวียดนาม

ปัญหาจริยธรรมของสื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์ในเวียดนามและประเทศอื่นๆ ในอาเซียนไม่ได้มีเพียงแค่นั้น ยังมีปัญหาอันเนื่องมาจากผู้ใช้สื่อใหม่ทั่วไปหรือองค์กรต่างๆ ละเลยในเรื่องการให้เครดิตเจ้าของข้อมูล การใช้ภาษา และการเผยแพร่ข้อมูลในที่ประชุมปิด บางคนใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือคาดไม่ถึงว่าจะเกิดผลเสียหายตามมาภายหลังมากมายขนาดไหน เช่น การทวีตข้อความของคณะผู้ติดตามประธานาธิบดีฟิลิปปินส์ที่เดินทางไปร่วมประชุมอาเซียนที่เวียดนาม ตำหนิวิถีชีวิตของคนเวียดนาม เป็นต้น (Mynametai, 2012)

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชน มีประเด็นสำคัญที่ต้องกล่าวถึง ได้แก่ 2.1) สิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน 2.2) จริยธรรมสื่อมวลชนและการกำกับดูแล 2.3) ทฤษฎีจริยธรรมสื่อมวลชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ 2.4) จริยธรรมสื่อมวลชนนานาชาติ ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีความสำคัญและสามารถนำมาช่วยอธิบายการปฏิบัติหน้าที่และจริยธรรมของสื่อมวลชนโดยตรงและทางอ้อมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ดังต่อไปนี้

2.1 สิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

เสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) หรือเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) เป็นสิทธิทางการเมืองในการสื่อสารความคิดของบุคคลผ่านการพูด รวมทั้งการแสดงออกด้วย สิทธิและเสรีภาพในการพูดได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิมนุษยชนภายใต้ข้อ 19 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และได้รับการยอมรับในกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant of Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยได้รับรองเป็นภาคีของกฎหมายทั้งสองฉบับ โดยเข้าเป็นภาคีของกติการะหว่างประเทศฯ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539

ข้อ 19 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนบัญญัติไว้ว่า “บุคคลมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะยึดมั่นในความเห็นโดยปราศจากการแทรกสอดและที่จะแสวงหา รับ ตลอดจนแจ้งข่าว รวมทั้งความคิดเห็น โดยผ่านสื่อใดๆ และโดยมีต้องคำนึงถึงเขตแดน” ส่วนข้อ 19 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง บัญญัติไว้ว่า

1. บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะถือความเห็นใดก็ได้โดยปราศจากการแทรกแซง
2. บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา รับ และกระจายข่าวและความคิดเห็นทุกรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงพรมแดน ทั้งนี้ไม่ว่าด้วยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษร หรือการตีพิมพ์ ในรูปของศิลปะ หรือโดยอาศัยสื่อประการอื่นตามที่ประสงค์

อย่างไรก็ตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมิได้มองว่าเสรีภาพในการแสดงออกเป็นสิทธิโดยสมบูรณ์ แต่อาจถูกจำกัดได้ ทั้งนี้การจำกัดสิทธิต้องอยู่ในวงแคบและมีเงื่อนไขดังที่บัญญัติไว้ในวรรคสามของข้อ 19 ดังนี้

“การใช้สิทธิตามที่บัญญัติในวรรคสองของข้อนี้ต้องเป็นไปโดยมีหน้าที่พิเศษและความรับผิดชอบ จึงตกอยู่ใต้ข้อจำกัดตัดทอนบางเรื่อง แต่ทั้งนี้ต้องบัญญัติไว้ในกฎหมายและจำเป็นแก่

(ก) การเคารพในสิทธิหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น (ข) การรักษาความมั่นคงของชาติ หรือความสงบเรียบร้อย หรือการสาธารณสุข หรือศีลธรรม”

จากข้อบัญญัติในวรรคสามของกติกาฯ นี้ จะเห็นได้ว่าการที่รัฐจะจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกได้นั้น จะต้องกระทำโดยมีเงื่อนไขสามประการคือ ต้องมีการออกเป็นกฎหมาย ต้องเป็นไปเพื่อเคารพในสิทธิหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น และต้องเป็นไปเพื่อการรักษาความมั่นคงของชาติ หรือความสงบเรียบร้อย หรือการสาธารณสุข หรือศีลธรรม ซึ่งการรับรองเสรีภาพในการแสดงออกในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมทั้งข้อจำกัดสิทธิในวรรคสามของข้อ 19 ของกติการะหว่างประเทศฯ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็มีความสอดคล้องกับประเทศไทย ที่มีการรับรองเสรีภาพในการแสดงออกของบุคคลและเสรีภาพของสื่อมวลชนมา นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 จนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ซึ่งได้รับรองไว้ในมาตรา 45 ถึงมาตรา 48 โดยมาตรา 45 เป็นมาตราหลักซึ่งรับรองเสรีภาพทั้งในระดับบุคคล และสื่อมวลชน ในทางกลับกัน สื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนเสรีภาพของประชาชน โดยทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนและเป็นช่องทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อด้วย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้น สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของมนุษย์มิได้มีสมบูรณ์ในทุกประเทศ และสิทธินี้โดยทั่วไปมักถูกจำกัด เพราะอาจไปกระทบกับผู้อื่น นำไปสู่การหมิ่นประมาท การดูหมิ่นซึ่งหน้า ความลามก และอาจเป็นการยุยงให้เกิดอาชญากรรมได้ ดังนั้น ในการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนทุกแขนง ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดได้ทุกขั้นตอน สื่อมวลชนจึงพึงต้องมีความรับผิดชอบควบคู่ไปกับสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารด้วย โดยต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างน้อยสองประการ คือ (จักรกฤษณ์ เพิ่มพูล 2554)

1) ความรับผิดชอบทางกฎหมาย

ในฐานะที่นักข่าวทำหน้าที่เป็นนายทวารข่าวสาร (gatekeeper) หรือเป็นด่านแรกในการทำงานข่าว ดังนั้น นักข่าวควรจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ จำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านสื่อสารมวลชน ทั้งนี้เพราะความรับผิดชอบทางกฎหมายเป็นข้อจำกัดในการใช้สิทธิเสรีภาพประการหนึ่ง ความรับผิดชอบทางกฎหมายที่นักข่าวหรือบรรณาธิการข่าวจะต้องเผชิญอยู่บ่อยครั้ง คือความผิดฐานหมิ่นประมาท ละเมิดต่อชื่อเสียงเกียรติยศ และทางทำมาหาได้ของบุคคลอื่น ตลอดจนการละเมิดอำนาจศาล ดังนั้นนักข่าวจึงต้องระมัดระวังในการใช้ถ้อยคำ การรายงานข่าวที่ต้องเคารพหลักการพูดความจริง มิฉะนั้นอาจส่งผลกระทบที่ไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมต่อผู้อื่นได้

2) ความรับผิดชอบทางจริยธรรม

ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมที่สำคัญซึ่งสื่อมวลชนควรต้องคำนึงถึงตลอดเวลา โดยใช้จิตสำนึกพิจารณาและใคร่ครวญถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่เป็นข่าว ญาติพี่น้อง และครอบครัวของบุคคลเหล่านั้น สำหรับการกำกับดูแลผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชน

ด้านจริยธรรมนั้น องค์กรวิชาชีพต่างๆ มักมีข้อบังคับหรือแนวทางควบคุมของตนเองเพื่อให้สมาชิกใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการทำงาน นอกจากนี้ องค์กรสื่อบางแห่งก็ได้มีข้อกำหนดเรื่องจริยธรรมเป็นลายลักษณ์อักษร โดยแสดงรายละเอียดของการประพฤติที่พึงกระทำหรืองดเว้นเพื่อให้พนักงานใช้เป็นหลักในการทำงานอย่างมีจริยธรรมด้วย

2.2 จริยธรรมสื่อมวลชนและการกำกับดูแล

คำว่า “จริยธรรม” นั้น มีผู้ให้ความหมายไว้เป็นจำนวนมาก นิยามส่วนใหญ่ก็มีความคล้ายคลึงกันและไม่ได้มีความซับซ้อนแต่อย่างใด ความหมายของจริยธรรมที่ตรงไปตรงมาและง่ายที่สุดอันหนึ่งได้แก่ “จริยธรรมคือหลักทางศีลธรรมสำหรับการดำรงชีวิตและการตัดสินใจ” (Leslie, 2004) ค่านิยมของจริยธรรมมักเกี่ยวข้องกับศีลธรรม (moral) ความเชื่อ (belief) ปทัสถาน (norms) และค่านิยม (values) ซึ่งบุคคลและสังคมใช้ในการตัดสินใจความถูกและความผิด บางคนกล่าวว่าจริยธรรมคือแนวปฏิบัติทางศีลธรรมที่คนใช้ในการดำรงชีวิตและตัดสินใจในโลกที่มีทางเลือกที่ยากลำบาก บางคนตัดสินใจว่าจริยธรรมเป็นการสร้างความคิดของมนุษย์เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจว่าจะอะไรถูกหรือผิด ในสาขาวิชาของการแสวงหาคำตอบทางปรัชญา (philosophical inquiry) นั้น จริยธรรมเกี่ยวข้องกับ ความดี ความถูกต้อง ความผิด หน้าที่ ค่านิยม และความรับผิดชอบด้วย (Leslie, 2004)

จริยธรรมสื่อ (media ethics) เป็นแขนงหนึ่งของ จริยศาสตร์ประยุกต์ (applied ethics) เป็นการนำเอาทฤษฎีทางจริยศาสตร์ไปใช้กับการทำงานของสื่อหรือสื่อมวลชน รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ ภาพยนตร์ ละคร และสื่อใหม่ต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น จริยธรรมสื่อช่วยให้นักข่าวและผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อในสาขาต่างๆ สามารถตัดสินใจว่าจะปฏิบัติงานของตนได้อย่างไร ในเชิงการประยุกต์อย่างเป็นรูปธรรม จริยธรรมสื่อมีลักษณะเป็นการปฏิบัติงานตามปทัสถาน ด้วยพื้นฐานแห่งการตัดสินใจด้วยตนเอง การใช้เหตุผล และด้วยความสมัครใจ

เมื่อกล่าวถึงข้อกำหนดทางจริยธรรมหรือประมวลจริยธรรม (code of ethics) จะเห็นว่ามักมีการใช้คำสลับกันไปมากับคำว่าจรรยาบรรณ (code of conduct) หากจะอธิบายถึงความแตกต่างของคำทั้งสอง จะเห็นว่าประมวลจริยธรรม เป็นข้อกำหนดที่บอกกล่าวให้ทราบว่าอะไรคือความถูกและผิด เป็นหลักการทางด้านสังคมและศีลธรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางให้สมาชิกขององค์กรปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ ส่วนจรรยาบรรณนั้นเป็นกฎที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานและความประพฤติทั้งข้อสนับสนุนและข้อห้ามภายใต้ข้อกำหนดทางจริยธรรม ดังนั้น จริยธรรมและจรรยาบรรณเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกัน เพราะผู้ที่ขาดจริยธรรมย่อมไม่สามารถปฏิบัติตามจรรยาบรรณในวิชาชีพของตนได้ ดังนั้นสื่อมวลชนที่มีจริยธรรมจึงสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามจรรยาบรรณในวิชาชีพสื่อมวลชนของตนได้ ไม่ว่าจรรยาบรรณนั้นจะมีการเขียนไว้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้ ทั้งจริยธรรมและจรรยาบรรณก็ไม่ใช่อำนาจที่ผู้มีอำนาจจะนำไปใช้บังคับหรือลงโทษผู้ฝ่าฝืนได้ แต่เป็น

สิ่งที่ผู้กระทำได้กระทำด้วยความสมัครใจ แต่ทั้งจริยธรรมและจรรยาบรรณก็นับว่าเป็นเครื่องมือที่จะใช้ในการตรวจสอบและควบคุมการทำงานของบุคคลในแต่ละวิชาชีพในระดับหนึ่งได้

Merill, J.C. (1997) กล่าวไว้ใน Overview: Theoretical Foundations for Media Ethics ว่าจริยธรรมสื่อเป็นเรื่องของความถูกต้องและความผิด ความดีและความเลว การกระทำที่ดีกว่าและเลวกว่า โดยบุคคลที่ทำงานในด้านข่าวและสื่อสารมวลชน ตัวสื่อเองนั้นไม่สามารถจะมีจริยธรรมหรือไม่จริยธรรมได้ แต่เป็นเรื่องของคนทำงานในวงการสื่อต่างหาก ดังนั้นเมื่อก้าวถึงจริยธรรมสื่อ ก็ย่อมหมายถึงความมีมาตรฐานในการทำงานของบุคคลและประเภทของการกระทำของพวกเขา ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนนั้นมีอยู่มากมาย ซึ่ง McQuail (2010) สรุปเป็นประเด็นใหญ่ๆ ไว้ดังนี้ 1) การนำเสนอความจริง 2) การนำเสนอข้อมูลอย่างชัดเจน 3) การปกป้องสิทธิสาธารณะ 4) ความรับผิดชอบในการสร้างมติสาธารณะ 5) ความมีมาตรฐานในการรวบรวมและนำเสนอข้อมูล 6) ความเคารพในความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว อย่างไรก็ตามจริยธรรมของสื่อมวลชนย่อมมีความแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะการทำงานของสื่อแต่ละประเภท และบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละสังคมที่สื่อเหล่านั้นทำหน้าที่อยู่

อย่างไรก็ตาม ในการทำงานนั้น สื่อมวลชนมักต้องเผชิญกับภาวะกดดันหลายด้าน เช่น การสืบข่าว ซึ่งโดยมากแล้วบุคคลที่เกี่ยวข้องมักต้องการปกปิดเป็นความลับ การล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล และการบุกรุกความเป็นส่วนตัวอาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในกระบวนการสืบเสาะข่าวและในการนำเสนอข่าวออกสู่สาธารณะ เส้นแบ่งระหว่างจริยธรรมสื่อมวลชนกับการล่วงล้ำชีวิตและความเป็นส่วนตัวของแหล่งข่าวจึงไม่ชัดเจน และนับเป็นภาวะล่อแหลมทางจริยธรรมที่สื่อมวลชนต้องให้ความสำคัญ Belsey (1998) กล่าวว่าสื่อมวลชนต้องคิดและพิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่ากระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลและหลักฐานมีความขัดแย้งต่อจริยธรรมสื่อหรือไม่ และในส่วนของการนำเสนอข่าวอาจสร้างผลกระทบทางลบใดๆ หรือไม่ รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องจะได้รับความเป็นธรรมอย่างเต็มที่หรือไม่ ในสภาวะความเป็นจริง สื่อมวลชนต้องรับแรงกดดันมากมาย เช่น ต้องสืบเสาะค้นหาเรื่องราวที่สาธารณชนสนใจ ซึ่งบางครั้งการได้มาของข้อมูลอาจต้องใช้กลวิธีที่ไม่อาจเปิดเผยได้หรือมีความล่อแหลมต่อทั้งจริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อ แต่สื่อมวลชนต้องมีเรื่องราวออกตีพิมพ์อย่างสม่ำเสมอ และต้องเป็นเรื่องที่สาธารณชนให้ความสนใจ ข่าวจึงจะขายได้ ทำรายได้ให้สำนักพิมพ์ บรรณาธิการข่าว จึงจะเกิดความพึงพอใจ และท้ายสุดผู้สื่อข่าวจึงจะได้รับรางวัลหรือการเลื่อนขั้นเงินเดือน วัฏจักรของชีวิตสื่อมวลชนหมุนเวียนเช่นนี้และมีความเสี่ยงต่อการละเมิดจรรยาบรรณได้เสมอ ซึ่ง Belsey (1998) กล่าวเพิ่มเติมว่า トラบดที่สื่อมวลชนตั้งมั่นอยู่ในการนำเสนอข่าวที่เป็นกลาง ยุติธรรมต่อทุกฝ่าย ความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพจะนำพาสื่อมวลชนออกจากการละเมิดจริยธรรมสื่อเอง

Day (2006) กล่าวถึงปัญหาจริยธรรมสื่อมวลชนเรื่องการขัดแย้งของผลประโยชน์ (conflicts of interest) ว่ามีความซับซ้อนมาก และสามารถเกิดขึ้นได้หลากหลายกรณี ที่พบเห็นกันมากมายคือ การรับเงินทองหรือของขวัญตามวาระต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลอื่นๆ นอกองค์กรสื่อมวลชนหยิบนับให้

ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากภายนอกขึ้นเป็นระยะๆ เพื่อตักเตือนสื่อมวลชนให้คิดพิจารณาว่า เหตุใดตนจึงได้รับสิ่งของพิเศษเหล่านั้น หากมิใช่เพราะความเป็นสื่อที่อาจเอื้อประโยชน์แก่ผู้ให้ในวัน หรือโอกาสข้างหน้าได้ นอกจากนั้น ยังมีสิ่งที่พบใหม่ๆ เกี่ยวกับปัญหาการขัดแย้งของผลประโยชน์ คือ เรื่องการเมือง ซึ่ง Day (2006) กล่าวว่าสื่อมวลชนหลายคนมีความคิดสนใจปัญหาบ้านเมืองเป็น พื้นฐาน จึงเข้ามาทำหน้าที่สื่อมวลชน และหลายคนมีความต้องการลึกๆ ที่จะเข้าสู่การเมืองเมื่อมี โอกาส ผู้สื่อข่าวเหล่านี้มักเป็นที่จับตามองของพรรคการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ บางคน ได้รับการชักชวนให้เข้าเป็นสมาชิกของพรรค หรือเป็นกระบอกเสียงให้แก่ทางพรรค คำถามสำคัญคือ สื่อมวลชนซึ่งอยู่ในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งในสังคมนั้นๆ ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่ ซึ่ง Fred Brown ประธานร่วมของคณะกรรมการสมาคมจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน (The Society of Professional Journalists Ethics Committee: SPJ) แห่งประเทศสหรัฐอเมริกากล่าวว่า การ กระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ควร เพราะแม้ว่าสื่อมวลชนจะเป็นพลเมืองคนหนึ่งในสังคมที่มีสิทธิที่จะทำ การใดๆ ได้ หากสิ่งนั้นไม่ผิดกฎหมาย แต่ Brown กล่าวว่าสื่อมวลชนไม่อาจสร้างความมั่นใจให้แก่ ผู้รับสารได้ว่า การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจะไม่ทำให้เขาปฏิบัติหน้าที่เอนเอียง ไม่เลือกที่จะเข้าข้าง พรรคของตน สภาพล่อแหลมเช่นนี้ไม่ควรต้องเกิดขึ้นให้เสื่อมเสียต่อวงการสื่อมวลชน

จะเห็นได้ว่า ประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อมวลชนในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่มากมาย เช่น

1) การหลอกลวงและการบิดเบือนข่าวหรือเรื่องราวที่สื่อนำเสนอ 2) การนำเสนอข่าวแบบรุกร้าเสรีภาพ ผู้อื่น 3) การนำเสนอภาพที่น่ากลัวและน่าตกใจ 4) การตามถ่ายภาพคนดัง 5) การขัดแย้งของ ผลประโยชน์ 6) การรับประโยชน์จากการทำหน้าที่สื่อ 7) การชุกชอนกล้องเพื่อบันทึกภาพและข่าว และ 8) การโจรกรรมผลงานผู้อื่น ฯลฯ ซึ่งประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นสามารถพบเห็นกันทั่วไปในหลาย ประเทศ และในแวดวงจริยธรรมของสื่อมวลชนนั้น จริยธรรมในการทำข่าว (ethics of journalism) ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เป็จุดสนใจจนเรียกได้ว่าเป็นการครอบงำจริยธรรมสื่อมวลชนในด้านอื่นๆ ที่เดียว การเพิ่มขึ้นของการแข่งขันในการทำข่าวและการนำเสนอข้อมูลและรายการต่างๆ ก็มีส่วนทำให้ สื่อมวลชนคำนึงถึงประเด็นด้านจริยธรรมน้อยลง สำหรับในประเทศไทยนั้น จักรกฤษ เพิ่มพูล (2554) ได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาทางจริยธรรมของสื่อมวลชนที่พบกันอยู่เสมอในการทำข่าว ได้แก่

การรายงานข่าวที่มีผลกระทบต่อบุคคลอื่น

ถึงแม้บางเหตุการณ์จะมีคุณค่าข่าวที่ควรนำเสนอ แต่ข่าวนั้นก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่นทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้ เช่น จากสไตล์การเขียนข่าว การเขียนเนื้อ ข่าวและความน่า การให้หัวข่าวหรือการใช้ภาพประกอบที่อาจสร้างความเจ็บปวดซ้ำๆ ให้แก่ ผู้เคราะห์ร้ายที่เป็นข่าวได้ นักข่าวจึงต้องใช้วิจารณญาณในการคัดเลือก และรายงานข่าว โดย หลีกเลี่ยงการล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่ตกเป็นข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ ความคุ้มครองอย่างเคร่งครัดต่อสิทธิมนุษยชนของเด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาส

วิธีการหาข่าว

นักข่าวควรมีวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารอย่างเหมาะสมเพราะวิธีการหาข่าวบางวิธีอาจเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมได้ เช่น การบุกรุกเข้าไปในบ้านของแหล่งข่าว การดักฟังหรือแอบบันทึกเสียง การติดต่อสนทนาของผู้อื่น การสะกดรอยติดตาม และแอบถ่ายด้วยอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีสูง การลอบถ่ายเอกสารข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล และการไม่แสดงตัวว่าเป็นนักข่าวขณะปฏิบัติหน้าที่ ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นวิธีการที่ไม่เป็นธรรม และเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลอื่น และขาดจริยธรรม แต่อาจยกเว้นได้ในกรณีทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ

อคติส่วนตัวของนักข่าว

นักข่าวควรแยกแยะอคติส่วนตัวออกจากการรายงานข่าว แม้ว่าบางครั้งนักข่าวจะมีความเชื่อ หรือทัศนคติในเรื่องต่างๆ แตกต่างจากเนื้อหาในข่าว หรือมีความรู้สึกไม่พึงพอใจในแหล่งข่าวก็ตาม

สิทธิส่วนบุคคล

สิทธิส่วนบุคคล (Right to Privacy) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างกฎหมายและจริยธรรม บ่อยครั้งที่บุคคลต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีชื่อเสียงหรือบุคคลสาธารณะ (public figure) เช่น นักการเมือง ดารานักแสดง มักจะถูกนักข่าวเฝ้าติดตามเสนอข่าวในแง่มุมต่างๆ อยู่เสมอ แม้ว่าชาวนั้นจะไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะก็ตาม อย่างไรก็ตามมีปัญหาว่าขอบเขตของความเป็นบุคคลสาธารณะนั้น ควรได้รับความคุ้มครองความเป็นส่วนตัวมากน้อยเพียงใด เพราะแม้ว่าความเป็นบุคคลสาธารณะจะทำให้ความเป็นส่วนตัว (privacy) น้อยลง แต่โดยหลักจริยธรรม แล้ว บุคคลเหล่านี้ก็ยังต้องได้รับความคุ้มครองในการใช้ชีวิตส่วนตัวอยู่ดี ดังนั้นนักข่าวต้องยึดถือหลักการรายงานข่าวด้วยความรับผิดชอบทางจริยธรรม โดยต้องแยกให้ออกระหว่างขอบเขตสิทธิส่วนบุคคลกับสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน

ด้วยเหตุที่จริยธรรมในวิชาชีพเป็นเรื่องของจิตใจและความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ซึ่งแตกต่างจากการกระทำผิดกฎหมาย ดังนั้น ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย การกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนจึงเน้นหลักการกำกับดูแลตนเอง (self-regulation) ซึ่งเป็นหลักการที่ผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อพึงปรารถนา มากกว่าวิธีการเซ็นเซอร์ (censorship) แนวคิดเรื่องการกำกับดูแลตนเองนั้นเติบโตมาจากความปรารถนาของสื่อมวลชนที่จะแก้ไขความผิดพลาดในการทำงานของตนและต้องการทำให้ตนเป็นที่น่าเชื่อถือของสาธารณะ และเครื่องมือที่จะช่วยให้สื่อมีการกำกับดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็คือการใช้ประมวลจรรยาบรรณ (code of ethics/ code of conduct) เป็นแนวปฏิบัติ โดยประกอบด้วยกลไกในการรับคำร้องเรียนและการตอบสนองต่อการร้องเรียน เช่น มีการจัดตั้งผู้ตรวจสอบสื่อ (ombudsman) หรือสภาสื่อ (media council) แม้ว่าหลักการกำกับดูแลตนเองจะถูกใช้ในหลายประเทศ แต่ก็มิใช่ว่าจะได้ผลดีเท่าที่คาดหวังเสมอไป สำหรับประเทศไทยนั้น

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 มาตรา 27 (18) กำหนดอำนาจหน้าที่ของกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติ (กสทช.) เกี่ยวกับการส่งเสริมจรรยาบรรณของสื่อมวลชนไว้ดังต่อไปนี้

“ส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพและการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม”

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 ได้มีบทบัญญัติในหมวด 3 เกี่ยวกับการส่งเสริมและควบคุมจริยธรรมแห่งวิชาชีพ โดยมีมุ่งส่งเสริมมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กรสื่อและการประกอบวิชาชีพสื่อ ในมาตรา 39 ซึ่งกล่าวว่า

“ให้คณะกรรมการดำเนินการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพและควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม

การจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กรตามวรรคหนึ่ง ต้องคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะของประชาชน และการคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพขององค์กร

ในการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพขององค์กรตามวรรคหนึ่ง ให้แต่ละองค์กรตามวรรคหนึ่งจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมจริยธรรมขึ้นโดยมีองค์ประกอบและให้คำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพ นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

องค์กรตามวรรคหนึ่งที่มีการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรม คณะกรรมการอาจให้การส่งเสริมจากกองทุนตามมาตรา 52 ก็ได้”

McQuail (2010) ได้แสดงความเห็นเช่นเดียวกันว่าความล้มเหลวจากการที่สื่อเน้นผลประโยชน์ทางธุรกิจ และความไม่เป็นอิสระจากการเมือง ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวด้านความเป็นวิชาชีพ ซึ่งสามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบ เช่น การที่องค์กรสื่อรวมตัวกันเป็นสมาคม การจัดตั้งสภาวิชาชีพ และการจัดทำประมวลจรรยาบรรณและจริยธรรม (code of practices and ethics) นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงระบบผู้ตรวจสอบสื่อ (ombudsman) ซึ่งได้ใช้กันมาเป็นประเพณีในสหรัฐอเมริกา Kenney และ Ozkan (2011) กล่าวว่าในปี พ.ศ. 2554 ประเทศสหรัฐอเมริกามีบุคลากรที่ทำหน้าที่ผู้ตรวจสอบสื่อไม่ถึง 30 คน ที่น่าเป็นห่วงคือ ระบบผู้ตรวจสอบสื่อนี้ทำงานได้ไม่เต็มที่ จุดที่น่าจะกล่าวว่าเป็นความล้มเหลวของระบบผู้ตรวจสอบสื่อคือ การที่ผู้ตรวจสอบสื่อไม่มีอำนาจใดๆ

อย่างแท้จริง ดังนั้นเสียงเตือนที่ส่งออกไป จึงไม่ได้รับความสนใจหรือเคารพยำเกรงจากสื่อมวลชนเท่าที่ควรจะเป็น ผู้ตรวจสอบสื่อในปัจจุบันจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งผิดไปจากเจตนารมณ์ดั้งเดิมของระบบผู้ตรวจสอบสื่อ Kenney และ Ozkan (2011) จึงเสนอว่าคำว่า “ผู้ตรวจสอบสื่อ” นี้ ควรปรับเปลี่ยนเป็น “ผู้ตรวจสอบจริยธรรมสื่อ” (the ethics examiner) และเสนอให้มีการทำงานร่วมกับองค์กรสื่อโดยตรง

ในประเทศไทยนั้น องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารหลายองค์กรได้มีการจัดทำหลักจริยธรรมหรือจรรยาบรรณในวิชาชีพของตนเอง เพื่อใช้เป็นกรอบควบคุมความประพฤติและเป็นแนวทางการปฏิบัติงานให้แก่เพื่อนร่วมวิชาชีพ เช่น

- ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ.2541
- แนวปฏิบัติของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เรื่อง การปฏิบัติตนของผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2549
- จริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
- ข้อบังคับสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2553
- ระเบียบสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพฯ พ.ศ. 2555
- ข้อบังคับสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง ว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ
- แนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ ขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
- แนวปฏิบัติเรื่อง การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสื่อมวลชน พ.ศ. 2553
- ข้อบังคับกรมประชาสัมพันธ์ ว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบวิชาชีพ ในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2555
- จรรยาบรรณวิชาชีพโฆษณา
- จรรยาบรรณนักประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในข้อ 2.2 นี้ สามารถนำไปเป็นกรอบในการเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน รวมทั้งการศึกษาปัญหาอุปสรรค และประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียนได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2.3 ทฤษฎีจริยธรรมสื่อมวลชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชน

ทฤษฎีเชิงปทัสสถาน

สื่อมวลชนนั้นเป็นสถาบันที่มีความจำเป็นสำหรับสังคมทุกระดับ เป็นตัวเชื่อมสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่ง เพราะสื่อมวลชนจะทำหน้าที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในที่แห่งหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับสังคมแต่ละสังคมนั้นย่อมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานหรือบริบทของสังคมนั้น อย่างไรก็ตามแต่ละสังคมนั้นย่อมมีบรรทัดฐานโดยหลักกว้างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของสื่อมวลชน เพื่อให้สื่อได้ทำหน้าที่อย่างเหมาะสมและยึดถือประโยชน์ของสาธารณชนเป็นใหญ่ ทฤษฎีที่กำหนดหน้าที่ของสื่อที่พึงกระทำในสังคมจัดว่าเป็นทฤษฎีเชิงปทัสสถาน (Normative Theories) เกี่ยวกับสื่อมวลชน

ในการศึกษาด้านสื่อมวลชนของต่างประเทศนั้น มีทฤษฎีดั้งเดิมที่กล่าวถึงบทบาทของสื่อได้แก่ Four Theories of the Press ซึ่งกล่าวถึงบทบาทของสื่อว่า การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและการปกครอง Four Theories of the Press ได้แก่ ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory) ทฤษฎีเสรีนิยม (Libertarian Theory) ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) และทฤษฎีคอมมิวนิสต์โซเวียต (Soviet Communist Theory) (Siebert, Peterson and Schramm, 1956) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory)

ทฤษฎีอำนาจนิยมมักจะใช้กันอยู่ในประเทศที่มีระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งระบบของสื่อมวลชนจะไม่มีอิสรภาพ และต้องอยู่ภายใต้การขึ้นหรือการเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล มีการตรวจข่าวและลงโทษผู้ที่เสนอข่าวผิดไปจากแนวนโยบายทางการเมืองที่กำหนดมาจากคนภายนอกวงการวิชาชีพ หรือจากผู้ที่ใช้อำนาจในประเทศนั้นเอง นอกจากนั้น ยังมีวิธีการควบคุมโดยการออกกฎหมายจากฝ่ายบริหาร การออกใบอนุญาต การควบคุมการผลิต การเก็บภาษีและการลงโทษทางเศรษฐกิจ ในประเทศที่มีการปกครองแบบเผด็จการ สื่อมวลชนอาจมีเสรีภาพมากหรือน้อยไม่เท่าเทียมกันก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับนโยบายยึดหยุ่นของรัฐบาลที่มักจะอ้างสถานการณ์เกี่ยวกับความมั่นคง ปลอดภัย ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของสังคมมาใช้เป็นเหตุผล ประเทศเยอรมันในยุคนาซีและอิตาลีในยุคฟาสซิสต์ได้มีการนำเอาแนวทางอำนาจนิยมนี้ไปใช้อย่างมีระบบ จนถึงกับมีการจัดตั้งหน่วยงานโฆษณาชวนเชื่อที่มุ่งใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสนับสนุนและรับใช้นโยบายของรัฐอย่างเข้มข้น ส่วนประเทศสเปนและโปรตุเกสในยุคนายพลฟรังโก ซึ่งมีพลเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายแคธอลิก ก็ได้สร้างแบบอย่างอำนาจนิยมที่มีการผสมกลมกลืนกับแนวอนุรักษนิยมทางศาสนาจึงมีความเข้มในความเป็นอำนาจนิมน้อยกว่า

ทฤษฎีเสรีนิยมหรืออิสรภาพนิยม (Liberal Theory or Libertarian Theory) หรือ ทฤษฎีสื่อเสรี (Free - press Theory)

ทฤษฎีนี้สนับสนุนสิทธิในการแสดงออกว่าเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง จากต้นกำเนิดของทฤษฎีเสรีนิยมหรืออิสรภาพนิยมข้างต้น นำมาสู่ทฤษฎีสื่อเสรี (Free - press Theory) ที่ถือว่าบุคคลควรมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น เพราะการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นสู่สาธารณชนเป็นหนทางที่ดีที่สุดที่จะหาข้อเท็จจริงและข้อผิดพลาดได้ สามารถที่จะทราบได้ว่าอะไรถูกอะไรผิด และทำให้สังคมทราบว่าสมาชิกในสังคมต้องการอะไร ดังนั้น ข้อเท็จจริง ความเป็นอยู่ที่ดีและเสรีภาพของประชาชนจึงเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกัน ที่จะทำให้สังคมนั้นๆ มีความสมบูรณ์ขึ้นมาได้

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory)

พฤติกรรมในทางลบของหนังสือพิมพ์เสรีในประเทศสหรัฐอเมริกามีส่วนในการผลักดันให้นักคิดและนักวิชาการเข้ามาจับตาดูหนังสือพิมพ์และผู้พิมพ์ผู้โฆษณาคิดสร้างจรรยาบรรณสำหรับวิชาชีพมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 หนังสือพิมพ์ต้องมีเสรีภาพตามแนวความคิดอิสรภาพนิยม แต่ขณะเดียวกันก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมไปด้วย เกิดเป็นแนวความคิดเสรีนิยมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่า Neo-liberalism ซึ่งตามแนวความคิดนี้ เสรีภาพจะถูกจำกัดขอบเขตด้วยความรู้สึกรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพภายใต้จรรยาบรรณของสมาคมวิชาชีพและโดยการควบคุมของสถาบันรัฐที่เป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาลหรือผู้ใด

ทฤษฎีโซเวียตคอมมิวนิสต์ (Soviet Communist Theory) หรือทฤษฎีเบ็ดเสร็จนิยม (Totalitarian Theory)

ความคิดที่เป็นรากฐานของทฤษฎีนี้มองว่า ชนชั้นกรรมาชีพ (working class) เป็นผู้ที่มีอำนาจปกครองในสังคมแบบสังคมนิยม เพราะฉะนั้นสื่อมวลชนทั้งหมดจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมขององค์กรซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพซึ่งอันดับแรกก็คือพรรคคอมมิวนิสต์นั่นเอง สื่อมวลชนจึงมีบทบาทเชิงบวกในการสร้างสรรค์สังคม และการผลักดันส่งเสริมให้ไปสู่ระบบคอมมิวนิสต์ ความคิดรากฐานดังกล่าวข้างต้นทำให้สื่อมวลชนกลายเป็นเครื่องมือของรัฐและพรรคคอมมิวนิสต์โดยตรง แต่ขณะเดียวกันก็ต้องจัดระเบียบกันเองให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีการพัฒนาและปฏิบัติตามแนวทางความประพฤติแห่งวิชาชีพ ให้มีการบริการและรับผิดชอบต่อสาธารณชน โดยมีการศึกษาวิจัยและให้ประชาชนผู้รับสารเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารมวลชนอย่างมีระบบ

จากทฤษฎีที่กล่าวถึงระบบสื่อมวลชนทั้งสี่แนวทางข้างต้น จะเห็นว่าสื่อมวลชนและสังคมมีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นและเกื้อหนุนในการทำหน้าที่ซึ่งกันและกัน ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory) กับทฤษฎีคอมมิวนิสต์โซเวียต (Soviet Communist Theory) มีความคล้ายคลึงในการเน้นการสนับสนุนความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม แต่ก็มีข้อแตกต่างกันคือ ตามทฤษฎีคอมมิวนิสต์โซเวียต สื่อจะไม่เสนอข่าวสารที่จะเป็นการแทรกแซงตามอำเภอใจ สื่อจะไม่เป็นของ

เอกชน และจะต้องทำงานเพื่อบริการสาธารณชน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจะเป็นสิ่งที่สื่อทุกประเภททั่วโลกต้องการ แต่ปัจจุบันนี้ สื่อมวลชนส่วนใหญ่ของโลกก็ไม่ได้ยึดมั่นอยู่กับทฤษฎีเสรีนิยมหรืออิสรภาพนิยม (Liberal Theory or Libertarian Theory) อย่างเต็มที่นัก สื่อส่วนหนึ่งพยายามแสดงบทบาทหน้าที่ของตนตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) เพื่อให้สาธารณชนได้รับประโยชน์จากการทำหน้าที่ของสื่ออย่างสูงสุดเช่นกัน

ทฤษฎีปทัสสถานสามารถอธิบายระบบสื่อสารมวลชนในกลุ่มประเทศอาเซียนได้ แม้ว่าปัจจุบันระบอบการปกครองในแต่ละประเทศได้มีการพัฒนาจนเปลี่ยนไปจากเดิม แต่สื่อมวลชนก็เป็นตัวสะท้อนสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้เป็นอย่างดี ในทางกลับกัน สภาพสังคมของแต่ละประเทศในประชาคมอาเซียนก็มีส่วนกำหนดรูปแบบและกรอบการทำงานของสื่อมวลชน ตลอดจนเนื้อหาที่ถูกถ่ายทอดมาสู่ผู้รับสารในประเทศนั้น

นอกจากการเชื่อมโยงบทบาทของสื่อกับสังคมแล้ว ทฤษฎีปทัสสถาน (Normative Theory) สามารถนำมาอธิบายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสื่อ การจัดการและการทำงานของสื่อได้ McQuail (2010) กล่าวถึง ประเด็นที่สำคัญบางประการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของระบบสื่อและเงื่อนไขของการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อไว้ดังนี้

เสรีภาพในการเผยแพร่ข่าวสาร (Freedom of publication)

เป็นที่ยอมรับกันว่าสื่อควรเป็นอิสระจากการควบคุมโดยรัฐหรืออิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ สื่อควรได้รับอิสรภาพเพียงพอที่จะทำหน้าที่รายงานข่าวสารและแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม/ผู้ฟัง เสรีภาพมักเกิดจากการผ่อนปรนในการตรวจสอบ (censorship) การออกใบอนุญาต (licensing) หรือการลงโทษ (punishment) หลังจากการเผยแพร่ข่าวสาร ในขณะที่เดียวกันฝ่ายประชาชนเองก็ควรมีเสรีภาพที่จะได้รับสื่อที่ตนเป็นผู้เลือกเองด้วย

ความหลากหลายในความเป็นเจ้าของ (Plurality of ownership)

แนวคิดนี้เป็นการต่อต้านการกระจุกตัวของความเป็นเจ้าของ (Plurality of ownership) และการใช้อำนาจควบคุมโดยการผูกขาด ไม่ว่าจะเป็นโดยภาครัฐหรือภาคธุรกิจสื่อก็ตาม หลักการของแนวคิดนี้เห็นว่าระบบของสื่อไม่ควรถูกครอบงำโดยกลุ่มผลประโยชน์เพียง 2 – 3 ราย

การจัดสรรอย่างทั่วถึง (Universality of provision)

ตามแบบจำลองของสื่อสาธารณูปโภค (public utility model) เครือข่ายการสื่อสารของสังคมหนึ่งๆ ควรให้พลเมืองทุกคนเข้าถึงได้ และด้วยราคาที่เท่าเทียมกันในกลุ่มผู้บริโภค ภาระในการจัดการให้ทั่วถึงเป็นหน้าที่ของรัฐ

ความหลากหลายของช่องรายการและรูปแบบ (Diversity of channels and forms)

โครงสร้างของสื่อเชิงอุดมคตินั้นจะต้องมีประเภทของสื่อที่หลากหลายแตกต่างกัน และจะต้องมีช่องรายการที่แตกต่างเพื่อเพิ่มโอกาสในการตอบสนองความต้องการของสาธารณะที่มีอยู่อย่างหลากหลายและกว้างขวาง นอกจากนั้นสื่อประเภทที่แตกต่างกัน (เช่นหนังสือพิมพ์และสื่อแพร่ภาพและกระจายเสียง) ควรอยู่ภายใต้การควบคุมที่แตกต่างกันด้วย

ความหลากหลายของข้อมูล ความคิดเห็น และเนื้อหาทางวัฒนธรรม (Diversity of information, opinion and cultural content)

ระบบของสื่อที่พึงปรารถนานั้นควรจะสามารถสะท้อนความหลากหลายของสังคมได้ โดยเฉพาะในมิติหลักๆ ด้านความเป็นภูมิภาค การเมือง ศาสนา เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม เป็นต้น ช่องรายการของสื่อควรเปิดพื้นที่ให้กับความเคลื่อนไหวและความคิดใหม่ๆ และเปิดให้ชนกลุ่มน้อยในสังคมสามารถเข้าถึงได้อย่างมีเหตุผล

McQuail (2010) ยังได้อธิบายทฤษฎีปทัสถานของสื่อที่เกี่ยวข้องกับประเภทของการให้บริการเนื้อหา (content provision) ซึ่งการให้บริการเนื้อหาของสื่อนั้นถูกคาดหวังว่าจะเป็นการให้บริการโดยมุ่งประโยชน์สาธารณะ (public interest) และมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพของการให้บริการทางวัฒนธรรม (quality of cultural provision) ซึ่งกล่าวว่าสื่อถูกคาดหวังให้เคารพอ่อนน้อมกระแสนิยมและมาตรฐานทางศีลธรรมในสังคมของตน และให้ความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าดั้งเดิม ศิลปะและภาษาประจำชาติหรือภูมิภาค คุณภาพของวัฒนธรรมสื่ออาจถูกประเมินได้หลายมาตรฐานและมุมมอง ซึ่งรวมไปถึงการให้การสนับสนุนผลงานต้นแบบและสร้างสรรค์ และการให้โอกาสชนกลุ่มน้อยในสังคมที่จะแสดงออกถึงศิลปะและวัฒนธรรมด้วย

ทฤษฎีปทัสถานเกี่ยวกับโครงสร้างสื่อมวลชนที่ McQuail (2010) กล่าวถึง เมื่อนำมาใช้ในบริบทสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนแล้ว ช่วยให้สามารถเข้าใจได้ว่า โครงสร้างและการทำงานของสื่อในรูปแบบใดจึงจะมีความเป็นมาตรฐานที่เหมาะสม แม้ว่าจะไม่ใช่ข้อกำหนดทางจริยธรรมเสียทีเดียว แต่การกำหนดโครงสร้างและการจัดการสื่อให้อยู่ในมาตรฐานดังกล่าว ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การสร้างกรอบจริยธรรมในการทำงานของสื่อมวลชนเช่นกัน

ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

นอกจากทฤษฎีเชิงปทัสถานที่กำลังมาข้างต้นแล้ว Merril (1997) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมไว้อย่างน่าสนใจหลายทฤษฎีด้วยกัน ตัวอย่างเช่น

ทฤษฎีวิวัฒธรรมสัมพัทธ์

นักคิดจำนวนมากเชื่อว่าสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันจะมีหลักจริยธรรมแตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่ระบบวัฒนธรรมสัมพัทธ์ (Cultural Relativism) นักมานุษยวิทยา Ruth Benedict (1934) ได้เขียนหนังสือที่ได้รับความนิยมมาก ชื่อ “Pattern of Culture” (รูปแบบของวัฒนธรรม) และกล่าวว่า ความเชื่อของคนขึ้นอยู่กับว่าคุณอยู่ที่ไหน ดังนั้น จริยธรรมของสื่อมวลชนในประเทศไทย อาจมีมาตรฐานที่แตกต่างจากจริยธรรมของสื่อมวลชนในประเทศตะวันตกในบางเรื่อง แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมสัมพัทธ์ นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าเราไม่อาจหามาตรฐานที่เป็นกลางเพียงพอที่จะกล่าวอ้างได้ว่าหลักจริยธรรมของสังคมหนึ่งดีกว่าหรือเลวกว่าอีกสังคมหนึ่ง และไม่มีความจริงครอบจักรวาลในด้านจริยธรรมแต่อย่างใด วัฒนธรรมสัมพัทธ์มีความใกล้เคียงกับจริยธรรมเชิงบริบท (contextual ethics) หรือ จริยธรรมในแต่ละสถานการณ์ (situation ethics)

ทฤษฎีภววิสัยเชิงจริยธรรม

ภววิสัยเชิงจริยธรรมหรือความมีอคติเชิงจริยธรรม (ethical subjectivism) คือมุมมองต่อจริยธรรมที่เห็นว่าความคิดเห็นเชิงศีลธรรมของเรานั้นเกิดจากพื้นฐานของความรู้สึก ดังนั้นจึงไม่มีสิ่งที่ถูกหรือผิดอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น เมื่อเรากล่าวว่านักข่าวไม่ควรใส่ความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปในเนื้อหาข่าว แต่เราก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าการใส่ความรู้สึกเข้าไปนั้นเป็นความเลวหรือความผิด เราเพียงแต่มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อการกระทำเช่นนั้น อันที่จริง การที่นักจริยธรรมเชิงภววิสัยกล่าวว่าสิ่งใดถูกต้องนั้นก็คือการแสดงความรู้สึกส่วนตัวว่าเขายอมรับหรือไม่ยอมรับพฤติกรรมนั้น อย่างไรก็ตาม นักปรัชญาด้านจริยศาสตร์นับแต่อดีตมักไม่ยอมรับว่าภววิสัย (subjectivism) เหมาะสมกับทฤษฎีทางจริยธรรม แต่มองว่าเป็นสิ่งที่แฝงไว้กับจิตวิทยามากกว่าเป็นการมองศีลธรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Merril, 1997)

ทฤษฎีจริยธรรมเชิงประโยชน์นิยม

หลักอรรถประโยชน์หรือประโยชน์นิยม (utilitarianism) นั้นมีความแตกต่างจากทฤษฎีอื่น เพราะเน้นความสุขและการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น บางครั้งอาจถือได้ว่าเป็นทฤษฎีทางจริยธรรมที่ทรงอิทธิพลที่สุด หลักประโยชน์นิยมในบางรูปแบบจะเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับศีลธรรมและเปลี่ยนทิศทางของจริยธรรมไปสู่แนวทางใหม่ที่เน้นความสำคัญของวิธีการและเป้าหมายมากกว่า นักอรรถประโยชน์นิยมหลายคน (เช่น David Hume, Jeremy Bentham และ John Stuart Mill) เริ่มคิดถึงจริยธรรมแตกต่างไปจากเดิม คือคิดว่าสื่อมวลชนมีวิธีการตัดสินใจที่เป็นไปได้หลายทางในการเลือกกระทำสิ่งที่จะนำพาความสุขหรือสิ่งที่ดีที่สุดในหมู่ประชาชนจำนวนมากที่สุด John Stuart Mill กล่าวไว้ใน Utilitarianism (1863) ว่าหลักจริยธรรมพื้นฐานคือการเดินตามทฤษฎีการผลิตความสุข หรือที่ Mill (1863) เรียกว่าหลักความสุขอันยิ่งใหญ่ที่สุด (The Greatest Happiness Principle) นั่นเอง เป้าหมายจะเป็นตัวกำหนดวิธีการ ถ้าเป้าหมายนั้นคือความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเพื่อคนส่วนมากที่สุดนั่นเอง

จากแนวคิดและทฤษฎีที่คัดสรรมาข้างต้นนั้น สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์สภาพจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนในกลุ่มประชาคมอาเซียนได้อย่างเหมาะสมในหลายมิติ เช่น ความเป็นภววิสัยเชิงจริยธรรมของสื่อซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าจะเป็นสื่อในประเทศใด ส่วนความแตกต่างทางสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศก็ส่งผลให้มุมมองด้านจริยธรรมแตกต่างกันตามแนวคิดของระบบวัฒนธรรมสัมพันธ์ ในขณะเดียวกัน มาตรฐานทางจริยธรรมของสื่อในแต่ละประเทศของกลุ่มอาเซียนอาจขึ้นอยู่กับหลักอรรถประโยชน์ซึ่งแต่ละประเทศเห็นว่าเหมาะสม หรืออาจกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติกลางของสื่อมวลชนในประชาคมอาเซียนร่วมกันได้

2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชน

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชน พบว่ามีงานวิจัยที่น่าสนใจทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ดังต่อไปนี้

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ทำการวิจัยเรื่อง “จริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชน” ระหว่างเดือนธันวาคม 2553 – เดือนมีนาคม 2556 พบว่าสื่อมวลชนในประเทศไทยมีปัญหาด้านจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น แต่สื่อมวลชนเองก็มีความพยายามในการที่จะพัฒนาจริยธรรมของตนเองด้วย ส่วนการไม่ปฏิบัติตามหรือการละเมิดจริยธรรมของสื่อมวลชนนั้น พบว่ามีสาเหตุมาจากความไม่มีเกณฑ์ด้านจริยธรรมที่ชัดเจน การขาดความใส่ใจด้านจริยธรรมอย่างจริงจังขององค์กรสื่อและผู้ปฏิบัติงาน การไม่มีกฎหมายและไม่มีสมาคมที่เข้ามาดูแล การดำเนินธุรกิจสื่อแบบทุนนิยม รวมถึงการถูกแทรกแซงทางธุรกิจจนอาจทำให้สื่อขาดจริยธรรม เมื่อสมาชิกไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมส่วนใหญ่ไม่อาจควบคุมกันเองได้ เพราะมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและเกรงใจกันเอง ซึ่งการวิจัยของศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็พบว่าองค์กรวิชาชีพด้านวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทยส่วนใหญ่มีมาตรการลงโทษเมื่อสมาชิกทำผิดหรือฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมเหมือนกัน ได้แก่ การตักเตือนและการประกาศให้สาธารณชนทราบ หรือส่งเรื่องไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) หรือ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) แต่มีส่วนน้อยที่ลงโทษโดยการให้ออกจากการเป็นสมาชิก นอกจากนี้ยังพบว่าขอบเขตที่องค์กรกำกับดูแลสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทยใช้ในการกำกับดูแลตนเองนั้น มีส่วนคล้ายคลึงกันใน 6 ประเด็น คือ 1) มาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพของผู้สื่อข่าว 2) การปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่มีความเสี่ยง 3) โฆษณาเกินจริง ผิดกฎหมาย ไร้อจริยธรรม 4) การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ข้อมูลส่วนบุคคล 5) สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ 6) การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (กสทช. 2556)

จากการสำรวจความคิดเห็นของสื่อมวลชนและประชาชนไทย ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2556) ยังพบว่าประเด็นด้านจริยธรรมของสื่อมวลชนในประเทศไทย

ที่สื่อมวลชนทุกประเภทควรถือปฏิบัตินั้น สามารถเรียงลำดับความสำคัญ 10 ลำดับแรกได้ดังนี้ 1) ความรับผิดชอบต่อสังคม 2) การคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ 3) การไม่นำเสนอ/ส่งข้อมูลอันอาจกระทบต่อสถาบันอันเป็นที่เคารพ 4) ความเป็นกลาง ไม่ลำเอียงในการทำหน้าที่สื่อมวลชน 5) ความถูกต้องแม่นยำในการนำเสนอข้อมูล 6) การไม่นำเสนอ/ส่งข้อมูลอันอาจกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย 7) ความซื่อสัตย์ และการยึดมั่นเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน 8) การไม่นำเสนอ/ส่งข้อมูลอันเป็นเท็จและสร้างความเสียหายให้ผู้อื่น 9) การสร้างจิตสำนึก การปลูกฝังอุดมการณ์ การยึดถือในเกียรติและความภาคภูมิใจในวิชาชีพ และ 10) การระมัดระวังประเด็นที่อาจกระทบต่อเชื้อชาติ ศาสนา และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม

นอกจากงานวิจัยในประเทศไทยแล้ว ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนในระดับนานาชาติที่น่าสนใจ ได้แก่ งานวิจัยของศูนย์จริยธรรมสื่อนานาชาติ (The Center for International Media Ethics: CIME) ซึ่งได้ทำการสำรวจจริยธรรมสื่อของประเทศต่างๆ ในปี พ.ศ. 2554 โดยสอบถามนักวิชาชีพสื่อมวลชนจาก 46 ประเทศทั่วโลก จากทวีปแอฟริกา เอเชีย อเมริกาเหนือ ละตินอเมริกา ยุโรป และออสเตรเลีย นักวิชาชีพสื่อมวลชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักข่าว รองลงมาเป็นบรรณาธิการ/หัวหน้ากองบรรณาธิการ นักเขียน ผู้สื่อข่าว นักเขียนคอลัมน์ นักข่าวช่างภาพ อาจารย์และนักศึกษาด้านสื่อสารมวลชน รวมทั้งวิชาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน

ผลการวิจัยของ CIME พบว่า สื่อมวลชนส่วนใหญ่ยืนยันว่าในองค์กรที่พวกเขาทำงานด้วยนั้นมีประมวลจริยธรรม (code of conduct) และพวกเขาก็ปฏิบัติตาม แต่ก็มีบางส่วนที่ยอมรับว่า แม้องค์กรของตนจะมีประมวลจริยธรรมอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติตาม CIME พบว่าองค์กรสื่อของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่มีประมวลจริยธรรมมีสัดส่วนเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ในทวีปเอเชีย แอฟริกา ละตินอเมริกา และยุโรป และองค์กรสื่อที่มีประมวลจริยธรรมมีจำนวนเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้น เมื่อถูกถามถึงปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรม นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่ยอมรับว่าต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน คือสื่อมวลชนในทวีปเอเชีย เช่น ประเทศปากีสถาน และบังกลาเทศ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่งของนักวิชาชีพสื่อมวลชนจากทั้งสองประเทศระบุว่าพบปัญหาอุปสรรคในการทำงานตามกรอบจริยธรรม ในขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามจากทวีปยุโรปและอเมริกามีเพียง 1 ใน 4 เท่านั้นที่มีปัญหา แต่เมื่อถามว่าพวกเขาเคยตกอยู่ในสภาวะลำบากใจทางจริยธรรมในการทำงานหรือไม่ นักสื่อสารมวลชนที่มาจากทวีปเอเชียจะมีจำนวนที่ต่ำกว่าทวีปอื่น

เมื่อ CIME ถามถึงประมวลจริยธรรมกลางของสื่อมวลชน (common code of ethics) ในประเทศต่างๆ ผู้ตอบแบบสอบถามกว่าครึ่งตอบว่ามีประมวลจริยธรรมกลางของสื่อมวลชนในประเทศของตน ได้แก่ ประเทศปากีสถาน อิรัก อินเดีย อาร์เจนตินา ปารากวัย แคนาดา สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ เม็กซิโก ชูแดน ฮังการี โรมาเนีย โครเอเชีย ยูเครน และกรีซ ในขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนร้อยละ 15 ไม่ทราบว่าในประเทศของตนมีประมวลจริยธรรมกลางของสื่อมวลชนหรือไม่

เมื่อถามถึงประเด็นที่ผิดจริยธรรมในแต่ละประเทศ พบว่ามีความแตกต่างกันเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่แล้ว สื่อมวลชนจากทุกทวีปในโลกนี้เห็นว่าการที่สื่อมวลชนคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป คือการผิดจริยธรรมที่สำคัญ บางครั้งบรรณาธิการก็ละเลยความจริงที่ว่า การสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้อ่านโดยการรายงานข่าวอย่างมีจริยธรรม คือ การลงทุนในระยะยาวเช่นกัน

ประเด็นทางจริยธรรมที่น่าเป็นห่วงอีกเรื่องหนึ่ง คือ การที่สื่อมวลชนไม่ค้นคว้าข้อมูลอย่างถี่ถ้วน พึ่งกระทำ ส่วนมากจะพึ่งพาข้อมูลจากข่าวแจก ซึ่งเป็นปัญหาในแทบทุกประเทศ ทั้งนี้ อาจเกิดจากปัญหาของเวลาที่บีบจำกัด ความเกียจคร้านและการไม่มีแหล่งข้อมูล ทำให้มีการรายงานข่าวที่ผิดพลาด นอกจากนั้น ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เป็นกลางของสื่อมวลชน และการถูกเซ็นเซอร์เนื้อหาด้วยเหตุผลทางการเมืองทำให้สื่อต้องรายงานแบบไม่ตรงกับความเป็นจริง ปัญหาเรื่องความเป็นเจ้าของสื่อที่มักจะถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มคนไม่กี่กลุ่มของแต่ละประเทศ รวมทั้งปัญหาการรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลของเหยื่ออาชญากรรม

2.3.3 จริยธรรมสื่อดิจิทัล

จริยธรรมในสื่อดิจิทัลจะมีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปัญหา การปฏิบัติงาน และบรรทัดฐานของสื่อมวลชนที่รายงานข่าวผ่านระบบดิจิทัล อันได้แก่ ผู้สื่อข่าวออนไลน์ บล็อกเกอร์ นักข่าวช่างภาพดิจิทัล นักข่าวพลเมือง และสื่อสังคม ปัจจุบันนี้เทคโนโลยีดิจิทัลเปิดโอกาสให้คนทั่วไปสามารถพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือกระจายเสียงและแพร่ภาพออนไลน์ได้ จริยธรรมในสื่อดิจิทัลจึงรวมถึงการที่คนใช้สื่อใหม่หรือสื่อดิจิทัลในการค้นคว้า ตีพิมพ์เผยแพร่ รวมทั้งการใช้เนื้อหาทั้งในรูปแบบตัวหนังสือและภาพของผู้อื่นที่เผยแพร่ไว้ด้วย (Ward, 2014) Charles M. Ess (2013) กล่าวว่าประเด็นสำคัญด้านจริยธรรมที่มากับสื่อดิจิทัล คือ ความเป็นส่วนตัว และเนื้อหาลามกอนาจาร (Privacy and Pornography) ประเด็นความเป็นส่วนตัวนั้นถูกระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ค.ศ.1948) ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นจึงไม่ควรถูกผู้ใดละเมิด ผลการวิจัยของศูนย์จริยธรรมสื่อนานาชาติ (The Center for International Media Ethics: CIME, 2011) พบว่าสื่อมวลชนผู้ตอบแบบสอบถามของ CIME จาก 46 ประเทศ ส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนจากทวีปอเมริกาเหนือ (ร้อยละ 77) และทวีปยุโรป (ร้อยละ 64) คิดว่าสื่อดิจิทัลส่งผลกระทบทางลบต่อจริยธรรมสื่อ และเมื่อสื่อหันมาทำงานผ่านสื่อใหม่หรือเผยแพร่เนื้อหาออนไลน์ ส่วนใหญ่มักล้มที่จะปฏิบัติตามกรอบจริยธรรมต่างๆ ที่เคยทำเมื่อตนปฏิบัติงานในรูปแบบของสื่อดั้งเดิม

Ward (2014) กล่าวถึงปัญหาจริยธรรมของสื่อมวลชนดิจิทัลว่า เป็นการยากที่จะแยกแยะว่าอะไรคือสื่อมวลชน เพราะคนทั่วไปก็สามารถส่งข้อมูลข่าวสารออนไลน์ได้ เมื่อใช้มุมมองตามทฤษฎีปทัสถานทางสังคมซึ่งมองว่าสื่อมวลชนต้องให้ข้อมูลต่อสาธารณะอย่างถูกต้องและอย่างรับผิดชอบ ดังนั้น ผู้ใช้สื่อดิจิทัลทั่วไปจึงไม่ควรถูกนับว่าเป็นสื่อมวลชน เพราะว่าพวกเขาไม่ได้รับการพัฒนาทักษะหรือได้รับการฝึกอบรมให้เป็นสื่อมวลชน ทั้งยังไม่ใช่ว่าผู้ที่ยึดถือบรรทัดฐานจริยธรรมสื่อมวลชนใดๆ

ดังนั้น ผู้ที่จะถูกตัดสินว่าเป็นสื่อมวลชนดิจิทัลได้จึงควรเป็นผู้ยึดมั่นในจริยธรรมตามบรรทัดฐานวิชาชีพของสื่อมวลชนด้วย อย่างไรก็ตาม Ward (2014) ได้นำเสนอประเด็นจริยธรรมของผู้ใช้สื่อดิจิทัลไว้ดังนี้

ความเป็นนิรนาม

ความเป็นนิรนาม (anonymity) เป็นสิ่งที่ยอมรับกันไปแล้วในการใช้สื่อออนไลน์ มากกว่าสื่อกระแสหลัก ประมวลจริยธรรมสื่อกระแสหลักจะยอมให้มีการใช้แหล่งข้อมูลที่ไม่ระบุชื่อ หรือที่มาเพียงบางกรณีเท่านั้น แต่ในสื่อออนไลน์นั้น ความเป็นนิรนามหรือการไม่ระบุตัวตนมักจะกระทำได้โดยการอำพรางภาพในการแสดงความคิดเห็นและการเปิดเผยการกระทำผิดของผู้อื่น สื่อกระแสหลักมักจะมีการกระทำที่ขัดแย้งในตัวเอง เช่น ยอมให้มีการปิดบังตัวตนได้เมื่อเป็นสื่อออนไลน์ แต่ห้ามการปิดบังในหนังสือพิมพ์และรายการวิทยุและโทรทัศน์ ดังนั้น จริยธรรมของสื่อมวลชนต่างประเภท (platform) จึงควรใช้หลักการเดียวกันหรือไม่สำหรับกรณีความเป็นนิรนาม

ความเร็ว ข่าวลือ และการแก้ไข

ภาพและข่าวออนไลน์สามารถเผยแพร่กันไปทั่วโลกด้วยความรวดเร็ว ในชีวิตประจำวัน เราจะเห็นผู้คนจำนวนมากต้องการบอกเล่าสิ่งที่ตนพบเห็นผ่าน Facebook, Twitter, YouTube, Blog, Line รวมทั้งการส่งข้อมูลผ่านอีเมลล์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ เมื่อนักข่าวและสำนักข่าวแข่งขันกันด้วยความเร็ว จึงทำให้ละเลยการตรวจสอบความถูกต้อง เราจึงพบเห็นข้อมูลผิดๆ ถูกนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัลเสมอ ยิ่งไปกว่านั้น องค์กรสื่อเองบางครั้งยังเก็บเอาข่าวลือออนไลน์มานำเสนอต่อและอาจก่อให้เกิดผลเสียเกินคาดได้ เพราะจะมีการส่งต่อกันไปเรื่อยๆ เราจึงเห็นว่าหลายครั้งที่การรับข้อมูลผิดๆ ออนไลน์ก่อให้เกิดการวิตกกังวลหรือเกิดความเสียหายในวงกว้าง นอกจากปัญหาข่าวลือที่ไม่เป็นความจริงแล้ว ยังมีปัญหาต่อเนื่องอื่นๆ อีก คือการแก้ไขความผิดพลาดในข้อมูลออนไลน์ ข้อผิดพลาดในสื่อดิจิทัลหรือสื่อออนไลน์อาจปรากฏขึ้นได้ในหลายระดับ นับแต่การสะกดคำไม่ถูกต้องไปจนถึงความผิดในข้อเท็จจริง ดังนั้นประเด็นท้าทายจริยธรรมในสื่อดิจิทัลอีกประการหนึ่งคือการมีหลักเกณฑ์ในการจัดการกับข่าวลือออนไลน์และการแก้ไขความผิดพลาด เพื่อให้สอดคล้องกับหลักจริยธรรมด้านความถูกต้องของข้อมูล การตรวจสอบ และความโปร่งใส

ความเป็นกลาง ผลประโยชน์ทับซ้อน และสื่อมวลชนเลือกข้าง

สื่อใหม่ส่งเสริมให้คนแสดงออกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย แต่ปรากฏว่าผู้ใช้สื่อออนไลน์ส่วนมากมักแสดงออกถึงความไม่เป็นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ในขณะที่สื่อกระแสหลักซึ่งยึดหลักการทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลางกลับได้รับผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ เนื่องจากผู้รับสารมักชอบติดตามอ่านความคิดเห็นที่รุนแรงหรือเลือกข้างมากกว่า ดังนั้นสื่อที่เป็นกลางจึงมักไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ประเด็นท้าทายจริยธรรมในสื่อดิจิทัล

อีกประการหนึ่งคือความหมายของความเป็นอิสระของสื่อมวลชนท่ามกลางประโยชน์สาธารณะในสถานการณ์ของสื่อใหม่ควรเป็นอย่างไร

การรับเงินสนับสนุนของสื่อมวลชน

สื่อกระแสหลักประสบปัญหาด้านธุรกิจกันมากเพราะผู้บริโภคสื่อหันไปหาสื่อออนไลน์กันมากขึ้น องค์กรสื่อหลายองค์กรถึงขั้นต้องปลดพนักงาน และมีสื่อส่วนหนึ่งเริ่มดำเนินการในรูปแบบใหม่ เช่น เปิดเว็บไซต์ข่าวหรือห้องข่าวที่ไม่หวังผลกำไร แต่ดำเนินการในรูปแบบมูลนิธิรับเงินบริจาคจากประชาชน สื่อมวลชนบางคนถึงขั้นขอเงินสนับสนุนจากประชาชนในการทำข่าว แนวโน้มการประกอบกิจการแบบนี้เรียกว่า “entrepreneurial journalism” ซึ่งการขายข่าวในรูปแบบนี้ก็นำมาซึ่งปัญหาด้านจริยธรรมที่ว่า เมื่อสื่อมวลชนรับเงินจากผู้บริจาคซึ่งมีอยู่จำนวนหนึ่ง สื่อมวลชนนั้นจะเป็นอิสระจากผู้บริจาคเงินสนับสนุนตนได้อย่างไร

การใช้สื่อสังคมของผู้สื่อข่าว

องค์กรสื่อหลายแห่งสนับสนุนให้นักข่าวใช้สื่อสังคมเพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสาร และเพื่อสร้างแบรนด์สำหรับตนเอง เช่น การสร้าง Blog, Facebook, หรือสร้างบัญชี twitter ขึ้นมา แต่การที่มีเว็บไซต์หรือช่องทางการสื่อสารเฉพาะตัวเช่นนี้อาจเกิดผลลบได้เช่นกัน กรณีที่แสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นอย่างไม่เป็นกลาง ประเด็นท้าทายจริยธรรมในสื่อดิจิทัลอีกประการหนึ่งคือการกำหนดแนวทางที่อนุญาตให้ผู้สื่อข่าวสามารถค้นหาข้อมูลในสื่อใหม่ได้ แต่ควรกำหนดขอบเขตในการแสดงความคิดเห็นออนไลน์

นักข่าวพลเมืองและการใช้เนื้อหาของพลเมือง

การที่ใครๆ ก็สามารถใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อรายงานข่าวได้ จึงเกิดนักข่าวอีกประเภทหนึ่งที่เรียกกันว่า “นักข่าวพลเมือง” (citizen journalists) และนำไปสู่คำถามที่ว่า นักข่าวพลเมืองควรอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์จริยธรรมเดียวกันกับนักข่าวออนไลน์ทั่วไปหรือไม่ ปัจจุบันนี้ องค์กรสื่อมักประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ จึงเต็มใจที่จะทำงานร่วมกับนักข่าวพลเมืองในการรายงานข่าวประเภทภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุ และข่าวสั้นอื่นๆ ซึ่งนักข่าวพลเมืองสามารถรายงานข่าวอย่างฉับไวจากที่เกิดเหตุทั้งภาพและเสียงโดยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ แต่ข้อมูลเหล่านั้นอาจมีการปลอมแปลงหรือลำเอียงได้เช่นเดียวกัน รวมทั้งการตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งข่าว ประเด็นท้าทายจริยธรรมในสื่อดิจิทัลอีกประการหนึ่งคือ ความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะมีมาตรฐานจริยธรรมสื่อที่สามารถใช้ได้กับสื่อทุกประเภท หรือควรมีมาตรฐานจริยธรรมของสื่อแต่ละประเภทแยกกันไป

จริยธรรมในการใช้ภาพออนไลน์

เทคโนโลยีภาพในสื่อใหม่มีลักษณะแตกต่างไปจากภาพแบบเดิมๆ เพราะภาพในระบบดิจิทัลมีความหมายรวมถึงภาพนิ่งและวีดิทัศน์ด้วย ปัจจุบันนี้ คนทั่วไปสามารถจับภาพจากหน้าเว็บไซต์และส่งต่ออย่างง่ายดาย หรือแม้กระทั่งการแก้ไขตัดแปลงภาพในลักษณะต่างๆ ประเด็นท้าทายจริยธรรมในสื่อดิจิทัลอีกประการหนึ่งคือ สื่อมวลชนหรือนักข่าวพลเมืองควรแก้ไขตัดแปลงภาพข่าวหรือไม่ ในขณะที่การแก้ไขตัดแปลงภาพข่าวในสื่อกระแสหลักอาจถูกตัดสินว่ามีความผิดและถูกลงโทษสถานหนักจากองค์กรสื่อที่เดียว นอกจากนั้น นักข่าวช่างภาพสามารถปรับแต่งภาพได้ในระดับใด เช่น การปรับสีและแสงในภาพ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กรอบการทำงานที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปคือ การปรับแต่งทางเทคนิคในภาพนั้นสามารถทำได้ แต่ต้องไม่เปลี่ยนความหมายหรือเนื้อหาของภาพจนกระทั่งทำให้ผู้อ่าน/ผู้ชมเข้าใจผิด มิฉะนั้นจะถือว่าผิดจริยธรรม อย่างไรก็ตาม เส้นแบ่งระหว่างการปรับแต่งทางเทคนิคและการปรับแต่งเนื้อหาที่ดูเหมือนจะไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติจริง ซึ่งประเด็นท้าทายจริยธรรมในสื่อดิจิทัลอีกประการหนึ่งคือการกำหนดเกณฑ์จริยธรรมในการสร้างภาพ และวิธีการจัดการกับกรณีที่ยากในการตัดสินทางจริยธรรม

การศึกษาเอกสารพบว่า สื่อใหม่หรือสื่อดิจิทัลนำมาซึ่งปัญหาจริยธรรมใหม่ๆ หลายประการ และยังมีอุปสรรคในการแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศต่างๆ หลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนกำลังมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมสื่อใหม่ที่สรุปมาข้างต้นจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบสถานการณ์ของประเทศในกลุ่มอาเซียนได้

2.4 จริยธรรมสื่อมวลชนนานาชาติ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีการสื่อสารสามารถเชื่อมโยงโลกทั้งใบเข้าด้วยกันในพริบตา จริยธรรมสื่อมวลชนยังเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาและส่งเสริม เพราะหากสื่อทำงานอย่างไม่มีจริยธรรม อาจเกิดความเสียหายแผ่ขยายไปถึงระดับโลกได้เช่นกัน แนวคิดในการร่างมาตรฐานกลางทางจริยธรรมสื่อ่นั้นเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน และในบางภูมิภาคของโลกก็ได้ทำสำเร็จแล้ว ในขณะที่บางภูมิภาคกำลังอยู่ในขั้นตอนของความพยายามดำเนินการให้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ยังไม่ปรากฏว่ามีมาตรฐานจริยธรรมกลางที่เป็นที่ยอมรับจากสมาคมนักข่าวและสำนักข่าวส่วนใหญ่ในระดับสากล (Ward, 2014)

ความพยายามในการสร้างมาตรฐานจริยธรรมกลางของสื่อมวลชนสากลเกิดขึ้นเพราะความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสาร และต้องการลดอำนาจการควบคุมสื่อในโลกนี้โดยกลุ่มประเทศตะวันตก นับแต่เริ่มทศวรรษที่ 1970 ความพยายามก่อตั้งระเบียบสารสนเทศและการสื่อสารของโลกใหม่ (New World Information and Communication Order: NWICO) เกิดขึ้นเพราะความเกรงกลัวว่าสื่อในประเทศตะวันตกและค่านิยมตะวันตกจะคุกคามค่านิยมทางวัฒนธรรมของ

ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ทำให้เกิดความพยายามปฏิรูประบบสื่อโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่กว้างกว่าเรื่องจริยธรรม เพราะไม่ใช่เพียงการแสวงหาบรรทัดฐานสำหรับนักวิชาชีพสื่อเพื่อทำงานในสถานะที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ต้องรายงานให้ประชาชนทราบ แต่การปฏิรูปมีขอบเขตรวมถึงเศรษฐกิจการเมืองและเทคโนโลยีของสื่อด้วย

ความจำเป็นที่ควรจะมีจริยธรรมสากลของสื่อมวลชนมีเหตุผลอยู่สองประการคือ 1) ปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากจริยธรรมสื่อมวลชนที่มีอยู่เดิมไม่สามารถครอบคลุมปัญหาจริยธรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนที่ทำงานในระดับสากล/นานาชาติ และ 2) ปัญหาในทางจริยธรรม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในระดับโลก เช่น การสื่อสารผ่านดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต ดังนั้นสื่อมวลชนจึงควรมีความรับผิดชอบในระดับโลกแบบใหม่ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม โดยควรคำนึงถึงความหลากหลายในมิติต่างๆ ในโลกด้วย มิฉะนั้นการทำงานที่ขาดจริยธรรมของสื่อมวลชนจึงอาจส่งผลกระทบในระดับโลกได้เช่นกัน

Ward (2014) ได้เสนอแนวทางของการสร้างจริยธรรมสื่อมวลชนสากลไว้ดังนี้

- 1) การตีความใหม่ในบทบาทและเป้าหมายทางจริยธรรมของสื่อมวลชนในระดับโลก/ระดับสากล
- 2) การตีความใหม่ในหลักปฏิบัติและมาตรฐานทางจริยธรรมของสื่อมวลชนในปัจจุบัน เช่น ประเด็นความเป็นกลาง การสร้างสมดุลของข่าว และความเป็นอิสระ
- 3) การสร้างบรรทัดฐานใหม่และแนวทางปฏิบัติที่ดีเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานของสื่อมวลชนระดับสากล

แนวคิดของจริยธรรมสากลจะมีความแตกต่างจากจริยธรรมแบบเดิมของสื่อมวลชนใน 3 ประการ คือ

- 1) จริยธรรมสื่อมวลชนสากลจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนสาธารณะในระดับสากล มีเป้าหมายในการช่วยให้โลกนี้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและหลากหลาย ต่อต้านการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารจากผู้เผด็จการ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการสร้างข้อมูลข่าวสารเพื่อผลประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- 2) จริยธรรมสื่อมวลชนสากลจะทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของพลเมืองโลกเป็นหลัก ไม่ยึดติดกับภูมิภาคหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง
- 3) การส่งเสริมความเข้าใจที่ไม่ยึดกลุ่มหรือเหล่า โดยใช้แหล่งข้อมูลและมุมมองที่หลากหลายในระดับนานาชาติ ต่อต้านความเป็นชาติพันธุ์นิยมหรือชาตินิยม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในระดับสากลเมื่อนำมาใช้กับกรอบจริยธรรมของสื่อมวลชนแล้ว ย่อมมีความแตกต่างกันในมิติที่มีความเป็นสากลมากขึ้น เช่น ประเด็นความเป็นกลางที่เคยหมายถึงการให้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในประเทศของตน เมื่อกล่าวถึงประเด็นความเป็นกลางในระดับสากลแล้ว สื่อมวลชนจะต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น คือ ต้องไม่เข้าข้างประเทศใดประเทศหนึ่งหรือวัฒนธรรมของชาติใดชาติหนึ่ง โดยเฉพาะในการรายงานข่าวในประเด็นเกี่ยวกับนานาชาติ ดังนั้น การรายงานข่าวของสื่อมวลชนจึงต้องมีความสมดุลคือใช้แหล่งข้อมูล

นานาชาติที่ถูกต้องและมีมุมมองข้ามวัฒนธรรม และควรคำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดวาระและการตีกรอบข่าวในระดับนานาชาติ

แนวคิดและความพยายามในการกำหนดมาตรฐานจริยธรรมสื่อมวลชนระดับนานาชาติได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน และมีการดำเนินการโดยองค์กรสื่อต่างๆ ในการประชุมวิชาชีพสื่อมวลชนนานาชาติ เช่น สหพันธ์สื่อมวลชนนานาชาติ (International Federation of Journalists: IFJ) ได้รับรองปฏิญญาหลักปฏิบัติของสื่อมวลชน (Declaration of Principles on the conduct of journalists) ในการประชุมใหญ่ระดับโลกของสหพันธ์สื่อมวลชนนานาชาติครั้งที่ 2 ณ เมืองบอร์โด ประเทศฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ 25-28 เมษายน พ.ศ. 2497 และต่อมาได้รับการแก้ไขในการประชุมใหญ่ของ IFJ ครั้งที่ 18 ณ เมืองเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ ระหว่างวันที่ 2-6 มิถุนายน พ.ศ. 2529

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ได้มีการประชุมองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติหลายครั้งนับแต่ พ.ศ. 2521-2526 ในการเตรียมร่างหลักจริยธรรมวิชาชีพนานาชาติเพื่อให้องค์กรวิชาชีพทั้งในระดับชาติและในระดับภูมิภาคได้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติกลางร่วมกัน และได้มีการประกาศใช้ในการประชุมองค์กรสื่อมวลชนครั้งที่ 4 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556

หลักการของจริยธรรมนานาชาติที่ออกโดย IFJ และ UNESCO มีความคล้ายคลึงกันเพราะเป็นการกล่าวถึงหลักการพื้นฐานในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน อันได้แก่ การแสวงหาความจริงและการนำเสนอความจริงต่อสาธารณะ ความเป็นกลาง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อสังคม การเคารพความเป็นส่วนตัวและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การเคารพค่านิยมสากลและความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมทั้งการคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น อย่างไรก็ตามหลายประเทศในโลกได้มีความพยายามสร้างกรอบจริยธรรมสื่อมวลชนสำหรับภูมิภาคของตนเอง เช่น กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง กลุ่มประเทศยุโรป เป็นต้น ตัวอย่างของการกำหนดมาตรฐานจริยธรรมสื่อมวลชนนานาชาติโดยองค์กรวิชาชีพต่างๆ ได้แก่

จริยธรรมสื่อมวลชนยุโรป

จริยธรรมสื่อมวลชนที่จัดทำขึ้นโดยองค์กรสื่อของประเทศต่างๆ ในยุโรปมีเป็นจำนวนมาก เมื่อปี พ.ศ. 2551 มีประมวลจริยธรรมสื่อมวลชนจำนวน 50 ฉบับจาก 46 ประเทศ บางประเทศมีมากกว่า 1 ฉบับ องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนมีความพยายามที่จะสร้างมาตรฐานจริยธรรมกลางของสื่อมวลชนในยุโรปอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังไม่มีกรอบร่างใดร่วมกันอย่างเป็นทางการ ร่างจริยธรรมกลางของสื่อมวลชนที่นำเสนอนี้เป็นร่างที่ 4 ซึ่งนำเสนอต่อองค์กรวิชาชีพต่างๆ เมื่อเดือนมกราคม 2554 เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชนทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อดิจิทัล มีหลักการสำคัญดังนี้

1. การแสวงหาความจริง

- ก. ไม่เผยแพร่ข้อมูลที่รู้อยู่แล้วว่าไม่ถูกต้อง
- ข. อ้างอิงแหล่งที่มาของรายงาน ข่าวลือ และข้อสันนิษฐานที่ไม่ได้รับการยืนยัน
- ค. แยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงและความคิดเห็น และระหว่างข้อเขียนกับเนื้อหาเชิงโฆษณา
- ง. ตรวจสอบข้อมูลทั้งถ้อยคำและภาพเพื่อความถูกต้อง
- จ. ไม่ละเว้นหรือบิดเบือนข้อมูลสำคัญจากเนื้อหา หัวข้อเรื่อง ภาพ หรือคำบรรยายภาพ
- ฉ. ให้สิทธิผู้ที่เกี่ยวข้องกับข่าวได้ชี้แจงข้อเท็จจริง
- ช. แก้ไขข้อความที่พบว่าไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องส่วนบุคคล
- ซ. ระบุและเชื่อมโยงแหล่งที่มาของข้อมูลเท่าที่สามารถทำได้
- ณ. เปิดรับความคิดเห็นของผู้อื่นเกี่ยวกับเนื้อหาของบทความ
- ญ. ไม่รับผลประโยชน์ทางการเงินจากข้อมูลทางการเงินที่ไม่ได้เผยแพร่ หรือให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ผู้อื่น

2. เคารพความเป็นส่วนตัว เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์สาธารณะอย่างชัดเจน

- ก. ไม่รูล้ำชีวิตส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต เว้นแต่แน่ใจว่าเป็นประโยชน์สาธารณะ
- ข. รักษาความลับของข้อมูลที่ถูกร้องขอให้เป็นความลับ
- ค. แสวงหาข้อมูลด้วยความซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา ด้วยวิธีการที่เปิดเผย เว้นแต่การสืบข่าวนั้นเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะหรือเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานซึ่งไม่อาจได้มาโดยวิธีการที่ตรงไปตรงมาได้
- ง. นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเด็ก วัยรุ่น หรือคนไข้ในโรงพยาบาลด้วยความรู้สึกอ่อนไหวเป็นพิเศษ

3. ปกป้องเสรีภาพของสื่อและสิทธิของผู้เขียน

- ก.ต่อต้านการคุกคามเพื่อโน้มน้าว บิดเบือน หรือหยุดยั้งข้อมูล
- ข. ปกป้องเสรีภาพในการสืบข่าวและเผยแพร่ข้อมูลอย่างซื่อสัตย์ รวมทั้งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ และสิทธิที่จะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน
- ค. ไม่รับผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นเงินสด ของใช้ การท่องเที่ยว ทุน หรือพักผ่อนส่วนตัว หรือการได้รับเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมพิเศษที่อาจจะทำให้ภาพลักษณ์ของตนเสื่อมเสีย

- ง. ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลของหน่วยงานและคลังข้อมูลสาธารณะโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- จ. หลีกเลี่ยงการคัดลอกผลงาน ให้อ้างอิงแหล่งข้อมูลและเคารพสิทธิของผู้เขียน

4. ปฏิเสธการเลือกปฏิบัติและการนำเสนอเรื่องเกินจริง

- ก. ไม่เผยแพร่เนื้อหาที่อาจนำไปสู่ความเกลียดชังหรือเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเกี่ยวกับวัย เพศสภาพ ชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา ความพิการ หรือรสนิยมทางเพศ
- ข. หลีกเลี่ยงการเน้นรายละเอียดเกี่ยวกับความรุนแรงโหดร้าย เว้นแต่จะเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะอย่างชัดเจน
- ค. ไม่นำเสนอผลการวิจัยที่ยังไม่จบสิ้นกระบวนการ เนื่องจากอาจก่อให้เกิดความคาดหวังหรือความกลัวที่ไม่ถูกต้องในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องได้

5. เชื่อในความบริสุทธิ์ ปกป้องแหล่งข่าวและผู้เกี่ยวข้อง

- ก. เชื่อในความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินการภายใต้กระบวนการยุติธรรม
- ข. ไม่นำเสนอเรื่องราวของบุคคลว่าเป็นผู้กระทำความผิดในขณะที่ยังไม่มีคำตัดสินว่ากระทำความผิดจริงตามกฎหมาย
- ค. หลีกเลี่ยงการระบุชื่อญาติพี่น้องและเพื่อนของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาชญากรรม เว้นแต่คนเหล่านั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดี
- ง. ไม่เปิดเผยอัตลักษณ์ของเหยื่อในคดีความรุนแรงทางเพศ เว้นแต่เป็นความต้องการของเหยื่อเอง
- จ. พึงใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งเมื่อตีพิมพ์เผยแพร่ประเด็นที่อาจมีการระบุชื่อคณะทำงานฝ่ายกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องในคดีเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม
- ฉ. ปกป้องอัตลักษณ์ของแหล่งข่าวผู้ให้ข้อมูลและเนื้อหาที่เป็นความลับ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าแหล่งข่าวนั้นตั้งใจจะให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ

จริยธรรมสื่อมวลชนของกลุ่มชาติอาหรับ

กฎบัตรแห่งเกียรติยศเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของประเทศในกลุ่มอาหรับ (Arab Information Charter of Honour) ซึ่งมีการทบทวนโดยสภารัฐมนตรีข้อมูลข่าวสารของอาหรับ ระหว่างวันที่ 2-3 สิงหาคม พ.ศ. 2521 ณ กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ ได้กำหนดกรอบการดำเนินการเกี่ยวกับการสื่อสาร

ของประเทศในกลุ่มอาหรับโดยมีหลักทั่วไปรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่จะต้องคำนึงถึง ความรับผิดชอบเป็นหลักสำคัญ ดังนั้น การใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจะต้องไม่กระทบ เสรีภาพของผู้อื่นเช่นกัน นอกจากนั้นยังได้กำหนดความรับผิดชอบของสื่อมวลชนในกลุ่มประเทศ อาหรับไว้หลายประการ เช่น การรับผิดชอบต่อมนุษยชาติของอาหรับ การนำเสนอความจริงที่บูรณาการ เอกลักษณ์ของชาติอาหรับทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม และการเมือง สื่อมวลชนของกลุ่มประเทศอาหรับ ควรคำนึงถึงความสามัคคีของกลุ่มประเทศอาหรับในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร การยึดมั่นความซื่อสัตย์ ความเป็นกลาง การออกเสียงและการใช้ภาษาอาหรับให้ถูกต้อง สื่อมวลชนอาหรับควรให้ความสนใจ เป็นพิเศษกับข้อมูลข่าวสารที่ผลิตโดยประเทศในกลุ่มอาหรับหรือหนังสือพิมพ์ที่เป็นมิตรกับกลุ่ม อาหรับ (Noedenstren, 1899) สำหรับประมวลจริยธรรมของสื่อมวลชนอาหรับซึ่งได้รับการรับรอง ในการประชุมสหพันธ์นักหนังสือพิมพ์อาหรับครั้งที่ 3 (Third Conference of the Federation of Arab Journalists) เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2515 ที่กรุงแบกแดด ประเทศอิรัก มีหลักการสำคัญดังนี้ (Noedenstren, 1899)

- 1) การยึดมั่นต่อความเป็นกลางของสาธารณะ และสิทธิของชาติอาหรับเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เสรีภาพ และความก้าวหน้าของชาติอาหรับ
- 2) นักหนังสือพิมพ์ต้องเคารพสิทธิของบุคคลด้านศักดิ์ศรีและความเป็นส่วนตัว และไม่ควรนำเสนอเรื่องราวส่วนตัวหรือครอบครัวที่จะมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว
- 3) เนื้อหาของหนังสือพิมพ์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่ควรนำเสนอด้วยการฉวยโอกาส ไม่ซื่อสัตย์ และหมิ่นประมาทผู้อื่น
- 4) เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ควรยึดมั่นกับความจริงและข้อเท็จจริงที่เป็นกลาง นักหนังสือพิมพ์จึงต้องแสวงหาข้อมูลข่าวสารโดยวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย และต้องแก้ไขให้ถูกต้อง หากพบว่ามีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น
- 5) ความสามัคคีของนักหนังสือพิมพ์ในกลุ่มชาติอาหรับต้องอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมวิชาชีพ ต้องเปิดเผยการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือการเรียกรับผลกำไร และให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ส่วนตัวโดยการตีพิมพ์ข่าวและเขียนข้อความที่มุ่งสร้างความตื่นเต้น หรือส่งเสริมการทุจริตและอาชญากรรม
- 6) นักหนังสือพิมพ์ต้องสนับสนุนความยุติธรรมในศาล โดยต้องไม่เข้าข้าง ต่อต้านหรือให้การสนับสนุนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก่อนที่ศาลจะพิจารณาตัดสิน
- 7) นักหนังสือพิมพ์ต้องเคารพสิทธิในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานของผู้อื่นและไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
- 8) ก่อนการประกอบวิชาชีพนักหนังสือพิมพ์ ควรให้มีการสาบานว่าจะปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์ และตรงไปตรงมา รักษาความลับแห่งวิชาชีพ และปฏิบัติตามกฎระเบียบและประเพณี รวมทั้งการปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

- 9) ควรมีเส้นแบ่งระหว่างการแสดงความคิดเห็นและการโฆษณา ไม่ควรให้การโฆษณาชวนเชื่อ และความคิดเห็นทางการเมืองเข้าไปปะปนกับเนื้อหาบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ มิฉะนั้น ต้องระบุให้ชัดเจนว่าเนื้อหาส่วนนั้นเป็นการโฆษณา

การโฆษณาทางการเมืองที่สร้างขึ้นโดยองค์กรต่างชาติไม่สามารถเผยแพร่ได้นอกจากจะมีความสอดคล้องกับนโยบายแห่งชาติ และในกรณีนั้นการเผยแพร่ควรมีราคาปกติเพื่อที่จะไม่มีการแปรเปลี่ยนการโฆษณาเป็นการบริจาคทางอ้อมจากต่างประเทศ

สมาชิกและองค์กรสื่อมวลชนควรงดเว้นการตีพิมพ์เผยแพร่ชื่อของตนใต้การโฆษณา เพื่อให้ไม่ถูกนำชื่อเสียงและอิทธิพลทางศีลธรรมไปใช้โดยเจ้าของสินค้า

การโฆษณาที่นำเสนอในรูปแบบการบริการสังคมมีหน้าที่สำคัญคือการเพิ่มยอดสินค้าซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค และหน้าที่นั้นจำเป็นต้องกระทำโดยการโกหกและหลอกลวง

หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และสื่อมวลชนอื่นๆ มีสิทธิที่จะตรวจสอบข้อมูลและข้อเท็จจริงในโฆษณา เพื่อธำรงรักษาชื่อเสียงของตน นอกจากนั้น สื่อมวลชนควรจัดพื้นที่สำหรับการโฆษณาให้กับประเด็นพิเศษซึ่งขัดแย้งกับผลประโยชน์สูงสุดของชาติอาหรับ เช่น การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อประโยชน์ของรัฐจักรวรรดินิยม การต่อต้านและการผูกขาดจากต่างชาติ

จริยธรรมของสื่อมวลชนอิสลาม

กฎบัตรของสื่อมวลชนอิสลาม ได้รับการรับรองในการประชุมสื่อมวลชนอิสลามนานาชาติครั้งที่ 1 ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 1-3 กันยายน พ.ศ. 2523 กฎบัตรนี้นับเป็นส่วนหนึ่งของปฏิญญาจาการ์ตา ประกอบด้วย 4 มาตรา ดังต่อไปนี้ (The Journal Rabbitat Al-Alam Al-Islami, 1980)

มาตรา 1

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความเชื่อของชาวมุสลิมในค่านิยมอิสลามและหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม

การทำงานเพื่อบูรณาการบุคลิกภาพอิสลามของชาวมุสลิม

ความพยายามนำเสนอข้อเท็จจริงภายใต้กรอบของกฎการปฏิบัติงานของอิสลาม

ความพยายามคุ้นเคยกับคนมุสลิมในด้านการงานและสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

มาตรา 2

สื่อมวลชนมุสลิมควรส่งเสริมความเป็นเอกภาพของชาวมุสลิม สนับสนุนมาตรการทางสติปัญญา ความเป็นภราดรภาพอิสลามและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นในการแก้ไขปัญหา

สื่อมวลชนมุสลิมควรยึดมั่นในการต่อสู้กับการล่าอาณานิคมทุกรูปแบบ ความก้าวร้าวลัทธิชาตินิยมฟาสซิสต์และลัทธิชาติพันธุ์นิยม

ต่อสู้กับลัทธิคินส์มาตุภูมิและนโยบายการล่าอาณานิคมของชนชาตินิยม รวมทั้งการกดขี่ประชาชนชาวปาเลสไตน์

สื่อมวลชนมุสลิมควรระมัดระวังแนวคิดและแนวโน้มการต่อต้านอิสลาม

มาตรา 3

สื่อมวลชนอิสลามควรตรวจสอบเนื้อหาล่วงหน้าทั้งสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพและสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อปกป้องประชาคมโลกมุสลิมจากอิทธิพลที่เป็นอันตรายต่อบุคลิกภาพและคุณค่าของความเป็นอิสลาม และเพื่อป้องกันอันตรายทั้งปวง

สื่อมวลชนควรปฏิบัติตามแนวทางที่สุภาพในการทำงาน ควรรักษาความซื่อสัตย์ของวิชาชีพและประเพณีอิสลาม หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม ไม่ตีพิมพ์เนื้อหาลามกอนาจาร หรือการเยาะเย้ยถากถาง ใส่ร้ายป้ายสี การปล่อยข่าวลือและรูปแบบอื่นของการหมิ่นประมาท

ไม่กระจายเสียงและแพร่ภาพ หรือตีพิมพ์สิ่งที่มีศีลธรรมและผิดกฎหมายประพฤติกุศลภาพ ซึ่งหมายรวมถึงการหลีกเลี่ยงการยกโทษอาชญากรรม ความรุนแรง การฆ่าตัวตาย หรือสิ่งอื่นใดที่กระตุ้นความหวาดกลัว หรือปลุกเร้าสัญชาตญาณฝ่ายต่ำ ไม่ว่าจะโดยทางตรงและทางอ้อม

ไม่ควรให้มีการโฆษณาสินค้าซึ่งฝ่าฝืนศีลธรรมอย่างเด็ดขาดทางสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพหรือสื่อสิ่งพิมพ์

มาตรา 4

สื่อมวลชนอิสลามต้องยึดมั่นในการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม การชี้แจงประเด็นศาสนาอิสลามและการปกป้องมุมมองแบบมุสลิม สื่อมวลชนควรแสวงหาและแนะนำคนมุสลิมให้รู้จักกันและกัน ควรให้ความสนใจในประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม และส่งเสริมภาษาอาหรับและการเผยแพร่ภาษาในกลุ่มชนมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนมุสลิมกลุ่มน้อย สื่อมวลชนควรรื้อฟื้นการควบคุมตามกฎหมายและจริยธรรมของศาสนาอิสลามแทนที่กฎหมายและหลักเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น สื่อมวลชนควรต่อสู้เพื่ออิสรภาพของชาวปาเลสไตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดินแดนศักดิ์สิทธิ์ สื่อมวลชนต้องอุทิศตนเพื่อแนวคิดของความเป็นชาติอิสลามซึ่งจะต้องไม่ถูกปนเปื้อนโดยลัทธิต่างชาติอื่นๆ สื่อมวลชนต้องสนับสนุนและต่อสู้กับความด้อยพัฒนาอย่างชัดเจนและสนับสนุนความพยายามเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบอันเป็นการประกันถึงสิ่งที่ดีขึ้นและพลังอำนาจของชนชาติมุสลิม

จริยธรรมสื่อมวลชนอาเซียน

การศึกษาประเด็นด้านจริยธรรมสื่อในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมิใช่ประเด็นใหม่ โดยมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าว อาทิ การประชุมระดับนานาชาติ การประชุมวิชาการ การประชุมระดับผู้เชี่ยวชาญ การสัมมนา การสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการศึกษาวิจัยมาแล้วเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากการตระหนักถึงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่มีต่อสาธารณะในแต่ละประเทศของภูมิภาคอาเซียน เมื่อปี พ.ศ. 2532 ในการประชุมสมัชชาสหพันธ์สื่อมวลชนแห่งอาเซียน (The Confederation of ASEAN Journalists: CAJ) ครั้งที่ 7 ได้มีการรับรองประมวลจริยธรรมสำหรับสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน เพื่อมุ่งหมายให้เกิดสันติภาพและความก้าวหน้าในภูมิภาค โดยมีข้อกำหนด 10 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนจะใช้วิธีการที่ยุติธรรม เปิดเผยและสื่อสัตย์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข่าว รูปภาพหรือข้อมูลเอกสารที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานสื่อ ตลอดจนเพื่อแสดงตัวว่าเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านสื่ออย่างเหมาะสม
- 2) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนจะไม่ยอมให้แรงจูงใจหรือผลประโยชน์มาฉ้อฉลหรือเปลี่ยนแปลงมุมมองที่อาจส่งผลกระทบต่อความซื่อสัตย์ในวิชาชีพ หรือบั่นทอนศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพได้
- 3) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนจะไม่เรียกร้องหรือยอมรับอำิสสินจ้างอันมีค่า เงินทอง ของขวัญหรือผลประโยชน์ใดๆ เพื่อแลกกับการรายงานข่าวที่เป็นเท็จหรือเพื่อระงับการรายงานข่าวที่เป็นจริง
- 4) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนจะรายงานข่าวและตีความข่าวด้วยความซื่อสัตย์ มั่นใจว่าใช้ความรู้และศักยภาพอย่างเต็มความสามารถ ไม่ปิดบังข้อเท็จจริงที่สำคัญหรือบิดเบือนความจริงด้วยการกล่าวอ้างเกินจริง หรือการเน้นย้ำข้อมูลที่ผิดหรือไม่เหมาะสม
- 5) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนต้องให้สิทธิในการชี้แจงโต้ตอบแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการรายงานและนำเสนอข่าว
- 6) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนต้องรักษาความลับของข้อมูลหรือเนื้อหาที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่
- 7) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนจะต้องปกปิดแหล่งข่าว และขัดขวางความพยายามที่จะให้เปิดเผย หากไม่ได้รับความยินยอมจากแหล่งข่าว
- 8) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนพึงละเว้นการรายงานข่าวอันจะมีผลทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงหรือเกียรติยศของบุคคลเว้นแต่กรณีเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- 9) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนพึงใช้ความระมัดระวังอย่างรอบคอบต่อประเด็นความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมและศาสนาในกลุ่มประเทศอาเซียน

- 10) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนต้องไม่รายงานข่าว ความเห็นหรือข้อคิดเห็นซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศตน หรือปลุกปั่นยุยงให้เกิดความแตกแยกระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน แต่ควรส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ

นอกจากแนวปฏิบัติของสื่อมวลชนแห่งอาเซียนข้างต้นแล้ว ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2537-2539 ได้มีการสัมมนาสมาคมวิชาชีพผู้สื่อข่าวซึ่งจัดโดยศูนย์สื่อ สารสนเทศและการสื่อสารแห่งอาเซียน (Asian Media Information and Communication Center: AMIC) ในหลายเวที อาทิ การสัมมนา Media Monitor in Asian (พ.ศ. 2537) การสัมมนา Asian Values in Journalism (พ.ศ. 2538) และการสัมมนา Press Freedom and Professional Standard (พ.ศ. 2539) ซึ่งมีนักวิชาชีพสื่อมวลชนจากประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และประเทศไทย เข้าร่วมการสัมมนา ซึ่งมีข้อเสนอแนะซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแนวทางปฏิบัติและข้อบังคับทางจริยธรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียนจากการสัมมนาทุกครั้ง ดังประเด็นสำคัญต่อไปนี้ (ไทยพีบีเอส 2556)

- 1) การเพิ่มกลไกการเฝ้าระวังเพื่อปกป้องสื่อจากการถูกคุกคามสิทธิเสรีภาพ
- 2) การเชื่อมโยงเพื่อลดช่องว่างในภูมิภาคในด้านคุณค่าทางสังคม ศีลธรรม เชื้อชาติและความเชื่อ ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมคุณค่าดั้งเดิมของสังคมเอเชีย และ
- 3) การลดช่องว่างระหว่างกฎหมายและการปฏิบัติตลอดจนแก้ไข ปรับปรุง พัฒนากฎหมายที่คุกคามเสรีภาพสื่อ

นอกเหนือจากข้อเสนอแนะข้างต้นซึ่งได้รับการยอมรับและประกาศใช้จากประเทศที่เข้าร่วมการสัมมนาแล้วนั้น ยังคงมีอีกหลายประเด็นที่ยังคงเป็นที่ถกเถียงอยู่ เนื่องจากในรายละเอียดอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ โดยประเด็นที่เป็นคำถาม อาทิ การตีความแนวคิดของสิทธิมนุษยชนภายใต้บริบทของประเทศต่างๆ หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข่าว และความเป็นอิสระของสื่อและโอกาสการปลอดจากการควบคุมของรัฐและการเมืองในแต่ละประเทศ

ในระดับของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก สถาบันเพื่อการพัฒนาวิทยุและโทรทัศน์แห่งภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asian-Pacific Institute for Broadcasting Development: AIBD) ได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อหลากหลายกิจกรรมในภูมิภาค ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการประชุมหัวข้อ “Ethical Principles for Broadcasters” เมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยมีผู้บริหารองค์กรสื่อ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาชีพสื่อ ผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อตลอดจนนักวิชาการทั้งในและนอกภูมิภาคเข้าร่วมการประชุม ซึ่งผลจากการประชุมนั้น AIBD ได้ผลิตรายงานวิชาการ “Ethical Principles for Broadcasters: Views, Tips and References” ซึ่งรวบรวมความรู้ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมการประชุม โดยในรายงานดังกล่าวมีประเด็นทางจริยธรรมที่สำคัญหลายประการ ซึ่งได้รับการพิจารณาจากองค์กรสื่อในภูมิภาค และประเด็นหนึ่งซึ่งเป็นประเด็นสนใจของหลายๆ ประเทศคือการกำกับดูแลสื่อ

สถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ได้จัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการจริยธรรมสื่ออาเซียน ระหว่างวันที่ 25-27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ณ กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้แทนด้านสื่อสารมวลชนในภูมิภาคอาเซียนเข้าร่วมจำนวนมาก และได้จัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจริยธรรมสื่ออาเซียน โดยระบุถึงความท้าทายทางจริยธรรมที่เกิดจากปัญหาโครงสร้างที่ทำให้เกิดการผูกขาดสื่อ การขาดการพัฒนาทักษะและความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน และค่าตอบแทนที่ต่ำ ในขณะที่สื่อใหม่จะประสบกับปัญหาการขาดกรอบทางกฎหมายที่จะกำกับดูแลหรือป้องกันการละเมิดจริยธรรมสื่อ และความไม่น่าเชื่อถือของข้อมูลที่เผยแพร่ออนไลน์ ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้เสนอแนะให้มีการก่อตั้งองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมจริยธรรมสื่อ หรือสถาบันแห่งอาเซียนเพื่อมีบทบาทในการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการและอัตลักษณ์ของภูมิภาค

ปัจจุบันนี้ องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนได้มีความเคลื่อนไหวรวมตัวกันเพื่อพัฒนาบทบาทของสื่อมวลชนในภูมิภาคให้เหมาะสมกับวิวัฒนาการของเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางสังคม ในปี พ.ศ. 2556 สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติของประเทศไทยได้ดำริที่จะจัดตั้งสภาสื่อมวลชนอาเซียน จึงได้มีการเชิญตัวแทนองค์กรสื่อในระดับสภาวิชาชีพที่ทำหน้าที่ดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนมาร่วมประชุม หากประเทศใดไม่มีสภาวิชาชีพสื่อ ก็เชิญสมาคมหรือองค์กรที่ทำหน้าที่คล้ายกันมาร่วมหารือ จนกระทั่งได้มีการทำบันทึกความเข้าใจ (memorandum of understanding: MOU) เพื่อตั้งคณะทำงานขึ้นมาร่างข้อกำหนดต่างๆ ร่วมกัน โดยวางเป้าหมายไว้ว่าองค์กรนี้จะไปสมัครเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของสำนักงานเลขาธิการอาเซียน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร สร้างความเข้าใจลึกซึ้งระหว่างกัน และสร้างหลักมาตรฐานจริยธรรมพื้นฐาน หลักจริยธรรมนี้อาจใช้บังคับเป็นข้อกำหนดกลางไม่ได้ แต่สามารถใช้เป็นเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นได้ การพบกันครั้งแรกได้จัดที่กรุงเทพมหานคร ครั้งที่สองจัดที่จังหวัดบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย เรื่องที่หารือกันเป็นเรื่องการทำแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี 2557) ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2557) กล่าวถึงความยากของการรวมกลุ่มวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน อันได้แก่

1) ระเบียบการปกครองที่แตกต่างกัน

2) ระดับความเจริญและมาตรฐานการพัฒนาประเทศที่ไม่ทัดเทียมกัน เช่น ประเทศไทย มีความแตกต่างกับพม่า กัมพูชา และลาวมาก ตัวอย่างเช่นระดับค่าครองชีพสูงและค่าตอบแทนสำหรับการทำงานในวิชาชีพสื่อมวลชนก็ต่ำกว่าไทยมาก นักข่าวกัมพูชาจำเป็นต้องมีอาชีพที่สอง มิเช่นนั้นจะอยู่ไม่ได้และอาจนำไปสู่การรับสินบน ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นความท้าทายอย่างมากในการรวมกลุ่ม องค์กรวิชาชีพสื่อที่เป็นหลักมั่นคง ได้แก่ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติของประเทศไทย สภาสื่อมวลชนของอินโดนีเซีย ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ยังไม่มีตัวแทนองค์กรระดับประเทศเช่นเดียวกับสิงคโปร์ ส่วนกัมพูชา พม่า ลาวและเวียดนาม มีสมาคมนักข่าวและอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาล ความแตกต่างดังกล่าวจึงเป็นความท้าทายในการรวมกลุ่มเพื่อกำกับดูแลกันเองในด้านจริยธรรมของสื่อในอาเซียน

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เพราะสื่อมวลชนทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน และในโลกส่วนอื่นๆ ที่อยู่ห่างไกล ทำให้ประชาชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับความบันเทิง และสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารมีการพัฒนาไปไกลจนเกินกว่าจะหยุดยั้ง บทบาทของสื่อมวลชนยังมีมากขึ้นเป็นทวีคูณ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนยุคดั้งเดิมในรูปแบบของหนังสือพิมพ์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ จนกระทั่งสื่อสมัยใหม่ที่มีการเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่าย เช่น อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีศักยภาพที่ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น และสามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากขึ้นพร้อมๆ กัน

วิชาชีพสื่อมวลชนเป็นวิชาชีพที่ได้รับสิทธิและเสรีภาพเป็นพิเศษจากทุกสังคมมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากความเชื่อที่ว่า “เสรีภาพของสื่อคือเสรีภาพของประชาชน” เสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) หรือเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) เป็นสิทธิทางการเมืองในการสื่อสารความคิดของบุคคลผ่านการพูดและการแสดงออก สิทธิและเสรีภาพในการพูดได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิมนุษยชนภายใต้ข้อ 19 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และได้รับการยอมรับในกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant of Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยได้รับรองเป็นภาคีของกฎหมายทั้งสองฉบับเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ประเทศต่างๆ หลายประเทศก็มีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองถึงควมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนรวมถึงสื่อด้วย เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า First Amendment ซึ่งห้ามการกระทำใดๆ ที่เป็นการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของสื่อและบุคคลทั่วไป เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 39 และ พ.ศ. 2550 มาตรา 45 และ 46

ท่ามกลางควมมีเสรีภาพของสื่อที่ได้รับการรับรองอย่างแพร่หลายในระดับสากล ปรากฏว่ามีสื่อมวลชนจำนวนมากที่ใช้เสรีภาพไปในทางที่ไม่เหมาะสมและขาดซึ่งจริยธรรม เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในทุกสังคมและทุกประเทศในโลก จึงเกิดแนวคิดในกลุ่มบรรทัดฐานหรือปทัสฐานของสื่อ (Normative Theories of Media) ซึ่งกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อในอุดมคติหรือที่ควรจะเป็น เช่น ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อต่อสังคม (Social Responsibility Theory of the Press) ซึ่งบุคคลในแวดวงวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมรู้จักกันเป็นอย่างดี และนำไปสู่แนวคิดให้สื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการสร้างกรอบจริยธรรมและจรรยาบรรณขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นเครื่องมือควบคุมในการทำหน้าที่ของตนเอง

ความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในโลกที่เกิดขึ้นทุกวินาที ด้วยเทคโนโลยีโทรคมนาคม และการสื่อสารที่ช่วยให้คนรับส่งข่าวสารกันได้สะดวกและรวดเร็ว การแข่งขันอย่างไม่หยุดยั้งของ ธุรกิจสื่อที่กลายเป็นองค์กรระดับโลก และความต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสารของประชาชนทุกกลุ่ม เกิดขึ้นอย่างไม่มีขีดจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้สื่อมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตคนและสังคม อย่างมากมายและกว้างไกลอย่างไร้พรมแดน ความพยายามในการสร้างมาตรฐานจริยธรรมกลางของ สื่อมวลชนสากลเกิดขึ้นเพราะความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสาร และต้องการลด อำนาจการควบคุมสื่อในโลกนี้โดยกลุ่มประเทศตะวันตก นับแต่เริ่มทศวรรษที่ 1970 ความพยายามก่อตั้ง ระเบียบสารสนเทศและการสื่อสารของโลกใหม่ (New World Information and Communication Order: NWICO) เกิดขึ้นเพราะความเกรงกลัวว่าสื่อในประเทศตะวันตกและค่านิยมตะวันตกจะคุกคาม ค่านิยมทางวัฒนธรรมของประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ทำให้เกิดความพยายามปฏิรูประบบสื่อโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่กว้างกว่าเรื่องจริยธรรม เพราะไม่ใช่เพียงการแสวงหาบรรทัดฐานสำหรับนักวิชาชีพสื่อเพื่อ ทำงานในสถานะที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ต้องรายงานให้ประชาชนทราบ แต่มีขอบเขตรวมถึงเศรษฐกิจการเมืองและเทคโนโลยีของสื่อด้วย

ความจำเป็นที่ควรจะมีจริยธรรมสากลของสื่อมวลชนมีเหตุผลอยู่สองประการคือ 1) ปัญหา ในทางปฏิบัติ เนื่องจากจริยธรรมสื่อมวลชนที่มีอยู่เดิมไม่สามารถครอบคลุมปัญหาจริยธรรมใหม่ๆ ที่ เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนที่ทำงานในระดับสากล/นานาชาติได้ และ 2) ปัญหาในทางจริยธรรม เนื่องจา การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในระดับโลก เช่น การสื่อสาร ผ่านดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต ดังนั้นสื่อมวลชนจึงควรมีความรับผิดชอบในระดับโลกแบบใหม่ซึ่ง แตกต่างไปจากเดิม โดยควรคำนึงถึงความหลากหลายในมิติต่างๆ ในโลกด้วย มิฉะนั้นการทำงานที่ขาด จริยธรรมของสื่อมวลชนจึงอาจส่งผลกระทบในระดับโลกได้เช่นกัน

ประชาคมอาเซียนได้ถือกำเนิดอย่างเป็นทางการเมื่อกว่าทศวรรษที่ผ่านมา จากการที่ผู้นำ อาเซียนได้ร่วมลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียนฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord) ณ จังหวัดบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งได้มีการเห็นชอบให้จัดตั้ง ประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2563 ภายใต้ความร่วมมือ 3 ด้าน เปรียบเสมือนเสาหลักสามเสาที่ เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community: ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม อาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community) ต่อมาผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้ง “ประชาคม อาเซียน (ASEAN Community)” ให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งกำลังจะมาถึงในเวลาอันใกล้ และจะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในด้านต่างๆ รวมทั้งจะทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างประชากรใน ภูมิภาคอาเซียนมีความสะดวกและเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น สื่อมวลชน ทุกประเภทในแต่ละประเทศสมาชิกจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และวัฒนธรรมระหว่างกัน ซึ่งบทบาทเหล่านี้ควรกระทำภายใต้กรอบจริยธรรมและความรับผิดชอบ ของสื่อมวลชนด้วยแนวทางและมาตรฐานเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีความ หลากหลายและแตกต่างในมิติด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จึงส่งผลต่อแนวทางปฏิบัติงานของสื่อ และระดับความเข้มงวดในการกำกับดูแลสื่อมวลชน และนั่นย่อมหมายถึงมาตรฐานทางจริยธรรมของสื่อ ในแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกันด้วย ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อผู้ประกอบการและผู้ปฏิบัติงานด้าน สื่อสารมวลชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคตอันใกล้ได้ ดังนั้น การแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนา

และส่งเสริมมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนในประเทศสมาชิกอาเซียนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้สื่อมวลชนในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมในภูมิภาคอาเซียนโดยรวม รวมทั้งเป็นโอกาสให้แต่ละประเทศมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค เสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลและสร้างสรรค์กรอบจริยธรรมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของภูมิภาค เพื่อให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ด้วยความถูกต้องเหมาะสมภายใต้หลักและอุดมการณ์แห่งเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสังคมอาเซียนร่วมกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน
- 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 3) ศึกษาประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน
- 4) หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 5) นำเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

1.3 วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนมีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น (preliminary study) โดยการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อมวลชนจากประเทศในกลุ่มอาเซียนในเดือนเมษายน พ.ศ. 2557 โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากประเทศในกลุ่มอาเซียนจำนวน 9 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์นำไปสู่การกำหนดประเด็นศึกษา การเข้าถึงแหล่งข้อมูล และการวางแผนการเก็บข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (literature review) รวมทั้งจากรายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ระยะที่ 1 เพื่อกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในภูมิภาคอาเซียนและเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนด
- 3) เก็บข้อมูลโดยการศึกษเอกสาร (documentary research) เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและการประกอบกิจการของสื่อในแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นด้านจริยธรรมสื่อมวลชนและการกำกับดูแลสื่อที่แตกต่างกัน กรณีที่ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารยังไม่ชัดเจนเพียงพอ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อในประเทศนั้นๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ศึกษา แหล่งข้อมูลในการศึกษาเอกสาร ใช้แหล่งข้อมูลที่เป็นทางการทั้งเอกสารตำรา สิ่งพิมพ์และข้อมูลออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบด้านสื่อสารมวลชน เว็บไซต์

ขององค์กรสื่อ หนังสือพิมพ์ออนไลน์และเว็บไซต์ที่เป็นทางการขององค์กรด้านจริยธรรมสื่อในประเทศต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพเพียงพอ ในเชิงความแท้จริง (authenticity) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (credibility) ของข้อมูล และการเป็นตัวแทน (representativeness) ที่นำมาใช้ในการศึกษาได้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารมีการกำหนดประเด็นเป็น 5 ด้าน ได้แก่

- ข้อมูลพื้นฐานของแต่ละประเทศ
- สื่อมวลชนในแต่ละประเทศ
- สถานการณ์สื่อใหม่และสื่อพลเมือง
- องค์กรสื่อและการกำกับดูแลสื่อ
- จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน

4) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (interviews) นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน รวมทั้งผู้แทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศไทยและประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียนจำนวน 28 คน ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการการคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์นักวิชาการไทยจำนวน 4 คน และนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยจำนวน 12 คน ส่วนใหญ่ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้า เว้นแต่ในกรณีที่ไม่สามารถนัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์ได้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และการส่งคำถามให้ตอบผ่านระบบออนไลน์ 2) การสัมภาษณ์ชาวต่างชาติจำนวน 12 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้าในประเทศไทยและในต่างประเทศ โดยผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองและมอบหมายให้ผู้ช่วยวิจัยทำการสัมภาษณ์ รวมทั้งการส่งคำถามเพิ่มเติมให้ตอบผ่านระบบออนไลน์ ผู้ให้ข้อมูลชาวต่างชาติเป็นชาวกัมพูชา 1 คน ลาว 1 คน อินโดนีเซีย 1 คน มาเลเซีย 2 คน พม่า 3 คน เวียดนาม 2 คน ชาวออสเตรเลียและชาวเยอรมันผู้ทำงานด้านสื่อสารมวลชนในอาเซียน 2 คน ในจำนวนนี้มีนักวิชาการ 1 คน และนักวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนจำนวน 11 คน สื่อมวลชนส่วนใหญ่ทำงานด้านข่าว เช่น นักข่าว บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีผู้บริหารระดับสูงของสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์แห่งชาติ รวมทั้งนักสื่อสารมวลชนออนไลน์ ทุกคนมีประสบการณ์ทำงานด้านสื่อสารมวลชนระหว่าง 10-30 ปี

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ โดยการสรุปประเด็นตามกรอบที่กำหนดเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 5 ข้อ

5) การจัดประชุมนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นในรูปแบบของการเสวนาวิชาการเรื่อง “จริยธรรมสื่ออาเซียน: โอกาสและความเป็นไปได้” เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อในประเทศไทย (stakeholders hearing) เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2557 ณ โรงแรม ดิเอม เมอร์ลิต์ กรุงเทพฯ และการเสวนาระดับภูมิภาค “Regional Symposium on ASEAN Media Ethics” จัดโดยสถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ องค์การแพร่ภาพและกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 8-9 ธันวาคม 2557 ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพฯ ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้รับการเสวนาทั้งสองครั้งมาวิเคราะห์ร่วมในการวิจัยนี้ด้วย

6) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของการวิจัย ผู้วิจัยมีการตรวจสอบความถูกต้องแบบสามเส้า (triangulation) ในด้านต่างๆดังนี้ 1) ด้านวิธีการวิจัย (methodological triangulation) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการเสวนาวิชาการ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและถูกต้องของข้อมูล 2) ด้านแหล่งข้อมูล (data triangulation) ใช้แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ในเวลาที่ต่างกัน และบุคคลที่ให้ข้อมูลก็มีความหลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบความถูกต้องของข้อมูล และ

3) ด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) โดยใช้ผู้วิจัยหลายคนในการเก็บข้อมูลทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและเป็นกลาง

1.4 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินการ 9 เดือน นับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน - 30 ธันวาคม 2557

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้ ได้แก่

- 1) ได้กรอบจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
- 2) ได้แนวทาง/ข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	i-vii
สารบัญ	(1)
สารบัญภาพ	(3)
สารบัญตาราง	(5)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 วิธีการศึกษาวิจัย	3
1.4 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 การศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 สิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน	6
2.2 จริยธรรมสื่อมวลชนและการกำกับดูแล	8
2.3 ทฤษฎีจริยธรรมสื่อมวลชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
2.4 จริยธรรมสื่อมวลชนนานาชาติ	24
บทที่ 3 สรุปผลการศึกษาเอกสาร: จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน	35
3.1 บรูไนดารุสซาลาม	35
3.2 ราชอาณาจักรกัมพูชา	45
3.3 สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	53
3.4 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	67
3.5 สหพันธรัฐมาเลเซีย	80
3.6 สหภาพพม่า	92
3.7 สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	103
3.8 สาธารณรัฐสิงคโปร์	116
3.9 ราชอาณาจักรไทย	128
3.10 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	139

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
สรุปผลการสัมภาษณ์และการเสวนาวิชาการ	154
4.1 สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาการสื่อสารมวลชนไทย	154
4.2 สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทย	161
4.3 สรุปผลการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนต่างประเทศ	170
4.4 สรุปผลการเสวนาวิชาการ	173
4.5 สรุปผลการประชุมวิชาการระดับภูมิภาคว่าด้วยจริยธรรมสื่ออาเซียน	177
 บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัย	180
5.1 สรุปขั้นตอนการวิจัย	180
5.2 สรุปผลการวิจัย	181
5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต	189
 รายการอ้างอิง	190
ภาคผนวก	

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1	แผนที่บรูไนดารุสซาลาม 35
3.2	จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในบรูไนดารุสซาลาม 41
	พ.ศ. 2538 – 2556
3.3	จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในบรูไนดารุสซาลาม พ.ศ. 41
	2535 – 2556
3.4	แผนที่ราชอาณาจักรกัมพูชา 46
3.5	จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในราชอาณาจักรกัมพูชา 48
	พ.ศ. 2543 – 2556
3.6	จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในราชอาณาจักรกัมพูชา 49
	พ.ศ. 2543 – 2556
3.7	แผนที่สาธารณรัฐอินโดนีเซีย 54
3.8	จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐอินโดนีเซีย 59
	พ.ศ. 2543 - 2556
3.9	จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐอินโดนีเซีย 59
	พ.ศ. 2543 - 2556
3.10	แผนที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 68
3.11	จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐประชาธิปไตย 74
	ประชาชนลาว พ.ศ. 2543 - 2556
3.12	จำนวนร้อยละของประชากรที่ครอบครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐ 75
	ประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2543 - 2556
3.13	แผนที่สหพันธรัฐมาเลเซีย 80
3.14	จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสหพันธรัฐมาเลเซีย 87
	พ.ศ. 2539 - 2556
3.15	จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสหพันธรัฐมาเลเซีย 87
	พ.ศ. 2535 - 2556
3.16	แผนที่สหภาพพม่า 93
3.17	จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสหภาพพม่า 97
	พ.ศ. 2539 – 2556

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3.18 จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสหภาพพม่า พ.ศ. 2535 - 2556	97
3.19 แผนที่สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	103
3.20 จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ พ.ศ. 2541 - 2556	106
3.21 จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ พ.ศ. 2535 - 2556	107
3.22 แผนที่สาธารณรัฐสิงคโปร์	117
3.23 จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐสิงคโปร์ พ.ศ. 2536 - 2556	123
3.24 จำนวนร้อยละของประชากรที่ครอบครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐสิงคโปร์ พ.ศ. 2533 - 2556	123
3.25 แผนที่ราชอาณาจักรไทย	133
3.26 จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 - 2556	114
3.27 จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2537 - 2556	133
3.28 แผนที่สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	140
3.29 จำนวนร้อยละของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม พ.ศ. 2543 - 2556	145
3.30 จำนวนร้อยละของประชากรที่ถือครองโทรศัพท์เคลื่อนที่ในสาธารณรัฐสังคมนิยม เวียดนาม พ.ศ. 2543 - 2556	146

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
5.1	สรุปประมวลจริยธรรม/แนวทางปฏิบัติของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน	184
5.2	สรุปประเด็นจริยธรรมสื่ออาเซียน	188

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

การวิจัยเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาศักยภาพและเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งได้มอบหมายให้ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชดำเนินการร่วมกับสถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยซึ่งอยู่ในระยะที่ 2 ของโครงการพัฒนาศักยภาพดังกล่าว

ความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในโลกที่เกิดขึ้นทุกวินาที ด้วยเทคโนโลยีโทรคมนาคมและการสื่อสารที่ช่วยให้คนรับส่งข่าวสารกันได้สะดวกและรวดเร็ว การแข่งขันกันอย่างไม่หยุดยั้งของธุรกิจสื่อที่กลายเป็นองค์กรระดับโลก และความต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสารของประชาชนทุกกลุ่มเกิดขึ้นอย่างไม่มีขีดจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้สื่อมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตคนและสังคมอย่างมากมายและกว้างไกลอย่างไร้พรมแดน การก้าวเข้าสู่ “ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)” ในปี พ.ศ. 2558 จะส่งผลให้การติดต่อสื่อสารระหว่างประชากรในภูมิภาคอาเซียนมีความสะดวกและเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น สื่อมวลชนทุกประเภทในแต่ละประเทศสมาชิกจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมระหว่างกัน ซึ่งบทบาทเหล่านี้ควรกระทำภายใต้กรอบจริยธรรมและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนด้วยแนวทางและมาตรฐานเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีความหลากหลายและแตกต่างกันในมิติด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จึงส่งผลต่อแนวทางปฏิบัติงานของสื่อและระดับความเข้มงวดในการกำกับดูแลสื่อมวลชน และนั่นย่อมหมายถึงมาตรฐานทางจริยธรรมของสื่อในแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกันด้วย ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อผู้ประกอบการและผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคตอันใกล้ได้ ดังนั้น การแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศสมาชิกอาเซียนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้สื่อมวลชนในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมในภูมิภาคอาเซียนโดยรวม รวมทั้งเป็นโอกาสให้แต่ละประเทศมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค เสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลและสร้างสรรค์กรอบจริยธรรมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของภูมิภาค เพื่อให้สื่อทำหน้าที่ด้วยความถูกต้องเหมาะสมภายใต้กรอบแห่งเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสังคมอาเซียนร่วมกัน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน
2. ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
3. ศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน
4. หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
5. นำเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

การวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินการ 9 เดือน นับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน - 30 ธันวาคม 2557 โดยมีกรอบการดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อมวลชนจากประเทศในกลุ่มอาเซียน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการในเดือนเมษายน 2557 โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากประเทศในกลุ่มอาเซียน จำนวน 9 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์นำไปสู่การกำหนดประเด็นศึกษา การเข้าถึงแหล่งข้อมูล และการวางแผนการเก็บข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากรายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ระยะที่ 1 เพื่อกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในภูมิภาคอาเซียนและเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนด

3. เก็บข้อมูลโดยการศึกษเอกสาร (documentary research) เพื่อศึกษาประเด็นจริยธรรม และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนในบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศ ในภูมิภาคอาเซียน

4. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน รวมทั้งผู้แทนองค์กรวิชาชีพสื่อซึ่งเป็นคนไทย จำนวน 16 คน

5. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน รวมทั้งผู้แทนองค์กรวิชาชีพสื่อซึ่งเป็นคนต่างชาติในภูมิภาคอาเซียน จำนวน 12 คน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทำงานด้านข่าว รวมทั้งผู้บริหารระดับสูงของสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์แห่งชาติ และนักสื่อสารมวลชนออนไลน์ ทุกคนมีประสบการณ์ทำงานด้านสื่อสารมวลชนระหว่าง 10-30 ปี

6. จัดประชุมนำเสนอผลงานและรับฟังความคิดเห็นจากนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อในประเทศไทย และจัดเสวนาระดับภูมิภาคอาเซียน เพื่อนำไปสู่การสรุปผลการวิจัยขั้นสุดท้าย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	วัตถุประสงค์หลัก
การเก็บข้อมูลเบื้องต้น (สัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพด้านการสื่อสารในภูมิภาคอาเซียน)	กำหนดประเด็นที่ศึกษา และวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล
การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1. เปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณ และการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนของประเทศในภูมิภาคอาเซียน 2. ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 3. ศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน 4. หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 5. นำเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน
การศึกษเอกสาร / วิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ	
การสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพชาวไทยและในอาเซียน / วิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ	
การจัดเสวนาวิชาการ/การสัมมนาระดับภูมิภาคอาเซียน	4. หาแนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน 5. นำเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

แม้ว่าประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนจะมีสภาพทางภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกัน แต่สภาพแวดล้อมด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้นสภาพการทำงานของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศจึงมีความเป็นมาและแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งส่งผลถึงปัญหาด้านจริยธรรมและแนวทางการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อมวลชน ดังต่อไปนี้

ประเทศบรูไน ยึดมั่นในอุดมการณ์ “วิถีชีวิตแบบมาเลย์ ศาสนาอิสลาม และยึดมั่นในระบบกษัตริย์” (Malay Islamic Monarchy หรือ Malay Islam Beraja: MIB) ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบสังคมของบรูไนและเป็นแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมของสื่อมวลชนบรูไนด้วย

ประเทศกัมพูชาเมืองครที่เรียกว่าศูนย์สื่ออิสระแห่งกัมพูชา (Cambodia Center for Independent Media) ซึ่งได้จัดทำประมวลจริยธรรม (Journalist code of ethics) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยความร่วมมือของสมาคมวิชาชีพสื่อ 16 องค์กร และมีการนำไปใช้โดยองค์กรสื่อบางแห่งซึ่งไม่มีการบังคับ ต่อมา มีการตั้งสภาสื่อมวลชนกัมพูชาเพื่อจริยธรรม (The Cambodian Journalist Council for Ethics: CJCE) ภายหลังจากการที่องค์กรสหประชาชาติสนับสนุนการประชุมเรื่องจริยธรรมของสื่อมวลชนในกัมพูชาเมื่อปี พ.ศ. 2553 CJCE ประกอบด้วยอดีตสื่อมวลชนและสื่อมวลชนอาวุโสจากองค์กรสื่อต่างๆ CJCE มีเป้าหมายที่จะยกระดับการทำงานของสื่ออย่างมีจริยธรรมและมีความเป็นมืออาชีพ และเพื่อลดการถูกทำร้ายที่อาจเกิดขึ้นแก่สื่อมวลชนจากการปฏิบัติหน้าที่ด้วย CJCE จึงมีโครงการรณรงค์เพื่อให้สื่อมวลชนในกัมพูชาตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบจริยธรรมซึ่งมีการร่างไว้ ในการประชุมระดับชาติของสื่อมวลชนกัมพูชาเมื่อปี พ.ศ. 2552

ประเทศอินโดนีเซียมีประมวลจริยธรรมสื่อมวลชน (Journalism Code of Ethics) ซึ่งได้รับการลงนามรับรองร่วมกันระหว่างองค์กรสื่อจำนวน 29 องค์กร เมื่อปี พ.ศ. 2549 แต่นอกเหนือจากกฎหมาย และหลักจริยธรรมที่กำหนดขึ้นแล้ว ยังมีหลักการทางศาสนาที่แสดงบทบาทในการกำกับดูแลสื่ออย่างเข้มงวด แม้กฎหมายจะให้เสรีภาพในการแสดงออก แต่แนวคิดของศาสนาอิสลามยังมีบทบาทสำคัญ หลักการของศาสนาถูกนำมาใช้ในการพิจารณาออกกฎหมายและกฎเกณฑ์ทางสังคมเพื่อให้ประชาชนรวมทั้งสื่อมวลชนปฏิบัติตาม

ประเทศลาวมีการควบคุมเนื้อหาสื่ออย่างเข้มงวด และการกำหนดบทลงโทษอย่างหนัก ทำให้มีบุคลากรด้านสื่อละเมิดกฎหมายหรือข้อก้ำกัทางจริยธรรมรวมทั้งนโยบายของรัฐน้อยมาก ส่วนการคุกคามร่างกาย หรือการโจมตีคนทำงานด้านสื่อเป็นก็ไม่ค่อยปรากฏใน สปป.ลาว เพราะนักข่าวพยายามหลีกเลี่ยงประเด็นที่จะก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นทางการเมือง สปป.ลาว มีข้อบังคับทางจริยธรรม 10 ประการ (Ten-point code of ethics) สำหรับผู้สื่อข่าวและผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน ได้รับการอนุมัติจากสมัชชาแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2551 ซึ่งถือเป็นกรอบการทำงานของสื่อมวลชนลาวบนหลักการแห่งเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อประชาชน

ประเทศมาเลเซีย มีการใช้กฎหมายควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนอย่างเข้มงวด เนื่องจากประเทศมาเลเซียประกอบไปด้วยประชาชนเชื้อชาติต่างๆ สื่อจึงต้องเคารพและให้ความสำคัญของประเด็นเรื่องเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งรัฐบาลได้มีการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ประเทศชาติตั้งอยู่ในความสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง ส่วนสหพันธ์สื่อมวลชนแห่งชาติ (National Union of Journalists: NUJ)

ซึ่งเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยองค์กรสื่อหลายประเภทเข้าด้วยกัน มีประมวลจริยธรรม (code of ethics) ของตนเอง โดยมีพื้นฐานมาจากประมวลจริยธรรมของสมาพันธ์ผู้สื่อข่าวนานาชาติ (International Federation of Journalists) สถาบันนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (Malaysian Press Institute) ได้หารือร่วมกับผู้แทนสื่อสารมวลชน 35 องค์กร และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ได้มีการประกาศใช้ข้อบังคับทางจริยธรรมในปี พ.ศ.2532

ประเทศพม่ามีประมวลจรรยาบรรณสื่อ (code of conduct) ซึ่งได้รับการรับรองจากสื่อมวลชนจำนวน 4,500 คน และมีการประกาศใช้เมื่อเดือน พฤษภาคม 2557 ประมวลจรรยาบรรณฉบับนี้ใช้กับสื่อทุกประเภท ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และสื่อออนไลน์ โดยปรับเนื้อหาจากประมวลจรรยาบรรณสื่อนานาชาติเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้จริงในการรายงานข่าวในประเทศพม่า แม้ว่าจะมีเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนในพม่าอยู่เสมอจากการปฏิบัติหน้าที่ที่อาจมีการขัดแย้งกับอำนาจรัฐ หรือมีกรณีสื่อมวลชนถูกลงโทษทางกฎหมายในชั้นรุนแรงโดยไม่เป็นธรรม แต่เป็นที่หวังว่าการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมสื่อฉบับใหม่ของพม่า จะสามารถเป็นเกราะป้องกันสื่อมวลชนจากการถูกดำเนินคดีทางกฎหมายโดยรัฐบาลได้ในระดับหนึ่ง

ประเทศฟิลิปปินส์มีการกำหนดจริยธรรมและจรรยาบรรณหลักสำหรับสื่อมวลชนในประเทศของตน เรียกว่าหลักจริยธรรมสื่อมวลชนฟิลิปปินส์ (The Philippine Journalist's Code of Ethics) ตราขึ้นร่วมกันโดยสถาบันสื่อสารมวลชนฟิลิปปินส์ (Philippine Press Institute) และชมรมสื่อสารมวลชนฟิลิปปินส์ (National Press Club) นอกจากนี้ ยังมีจริยธรรมสำหรับสื่อในด้านอื่นๆ อีก เช่น ประมวลจรรยาบรรณวิชาชีพและจริยธรรมของสถาบันหนังสือพิมพ์ฟิลิปปินส์ (Code of Professional and Ethical Conduct of the Philippine Press Institute) และประมวลจริยธรรมของศูนย์ช่างภาพข่าวแห่งฟิลิปปินส์ (Code of Ethics of the Philippine Center for Photojournalism)

ประเทศสิงคโปร์ มีรัฐบาลซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลการทำงานของสื่ออย่างเข้มงวดมากดังที่มีกฎหมายและพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ ตลอดจนข้อกำหนดต่างๆ มากมาย อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้กำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนเช่นเดียวกัน และเป็นการกำกับดูแลที่ไม่ได้ให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในเรื่องนี้ ดังนั้นจะเห็นว่าไม่มีการรวมตัวของสื่อมวลชนเป็นองค์กรสื่อใดๆ และไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานใดๆ ขององค์กรสื่อในสิงคโปร์มาก่อน จนกระทั่งมีการจัดตั้งสหภาพนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (Singapore National Union of Journalists) และได้มีการกำหนดแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ (code of ethics) ในสิงคโปร์ไว้โดยยึดหลักการจากสหภาพสื่อมวลชนแห่งสหราชอาณาจักร (United Kingdom National Union of Journalists)

ประเทศไทยมีองค์กรสื่อมวลชนหลายองค์กรที่จัดทำประมวลจรรยาบรรณและจริยธรรมของตน เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (National Press Council of Thailand) สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (Thai Journalists Association) สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย (Thai Broadcast Journalists Association) สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (The News Broadcasting Council of Thailand) และ สภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) (The Professionals of Broadcasting Council (Thailand)) และองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยก็ได้มีแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อ โดยที่ในส่วนของสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และโทรทัศน์ มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่ในการกำกับดูแลและมีหน้าที่ส่งเสริมให้

สื่อมวลชนรวมกลุ่มเพื่อสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมและกำกับดูแลกันเอง หลังจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีประกาศฉบับที่ 103/2557 ให้องค์กรวิชาชีพสื่อกำกับดูแลเรื่องจริยธรรมสื่อกันเอง องค์กรวิชาชีพสื่อที่ถูกกล่าวถึงข้างต้นได้มีการหารือเพื่อร่วมกันร่างแนวทางปฏิบัติงานของสื่อมวลชน ตามกรอบจรรยาบรรณวิชาชีพที่มีความชัดเจนมากขึ้นและจะเข้มงวดในการกำกับดูแลการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตามหลักจริยธรรม ภายใต้กฎหมายที่มีการบังคับใช้

ประเทศเวียดนามมีสมาคมสื่อมวลชนเวียดนาม (Vietnamese Journalists Association) ซึ่งดำรงอยู่คู่กับกฎหมายสื่อ (Media Law) ซึ่งเป็นกฎหมายที่สื่อมวลชนต้องปฏิบัติตาม โดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสมาคมสื่อมวลชนเวียดนามให้ดำเนินงานเพื่อปกป้องและทำงานตามแนวทางหรือนโยบายที่พรรคคอมมิวนิสต์กำหนด พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนไว้ด้วย แต่กฎหมายนี้ไม่อาจจัดเป็นประมวลจริยธรรมของสื่อมวลชนได้ อย่างไรก็ตามเวียดนามมีการสอนเรื่องจริยธรรมวิชาชีพสำหรับนักศึกษาด้านสื่อในมหาวิทยาลัยในประเทศเวียดนาม

ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

ประชาคมอาเซียนเป็นการรวมตัวกันของประเทศต่างๆ ที่มีความหลากหลายมาก ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอยู่ที่ ระบบการเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา และสังคมของแต่ละประเทศ ซึ่งแตกต่างกันไป ดังนั้นการกำหนดประเด็นจริยธรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็อาจจะไปกระทบกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และการเมืองของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องยากที่จะบังคับใช้ได้อย่างจริงจัง และทำให้แต่ละประเทศมีมุมมองต่างกันในเรื่องจริยธรรมบางประเด็น อาจทำให้เกิดอคติและไม่สามารถยอมรับทัศนคติที่แตกต่างกันได้

ผลการวิจัยพบว่าสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมดังต่อไปนี้

- 1) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมหรือจรรยาบรรณ เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติงานสื่อขาดความเป็นมืออาชีพ ขาดการศึกษาฝึกอบรมและพัฒนาวิชาชีพด้านสื่อที่เข้มแข็ง
- 2) สื่อมวลชนในหลายประเทศของภูมิภาคอาเซียนได้รับเงินเดือนน้อย ค่าตอบแทนต่ำ จึงมีแนวโน้มที่จะทำผิดจริยธรรมในการรับผลประโยชน์ตอบแทน
- 3) ระบบทุนนิยมสื่อมีผลต่อการที่สื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติตามจริยธรรม/จรรยาบรรณวิชาชีพ การแข่งขันที่เข้มข้นในธุรกิจสื่อและความจำเป็นเพื่อการดำเนินธุรกิจให้อยู่รอด อาจมีส่วนบั่นทอนความมั่นคงของการยึดมั่นในอุดมการณ์สื่อมวลชนได้
- 4) ในบางประเทศ สื่อมวลชนไม่รับรู้ถึงการมีจริยธรรมวิชาชีพเพราะต้องทำหน้าที่ตามที่พรรคการเมืองกำหนดเพื่อสนับสนุนพรรค (คอมมิวนิสต์)
- 5) อุดมการณ์ของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศแตกต่างกัน ทั้งในระดับปัจเจก ระดับองค์กร รวมถึงปัจจัยอื่นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หากเกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างประเทศ สื่อมวลชนอาจไม่สามารถรักษาความเป็นกลางได้ เพราะมักจะปกป้องประเทศของตนเองมากกว่า
- 6) สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนยังขาดความร่วมมือและเวทีที่จะถูกปัญหาจริยธรรมกันอย่างจริงจัง

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อแพร่ภาพกระจายเสียงและสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน

สื่อใหม่มีผลกระทบต่อจริยธรรมมาก ไม่เพียงในประเทศไทยหรือในประเทศอาเซียน แต่มีผลกระทบกับทุกประเทศทั่วโลก และเป็นเรื่องยากที่จะควบคุม อย่างไรก็ตาม สื่อใหม่ไม่ใช่สื่อมวลชนไปเสียทั้งหมด จึงต้องมีการแยกแยะและนิยามให้ถูกต้อง สื่อใหม่เช่นสื่อสังคมอย่าง Facebook หรือ Twitter นั้นไม่จัดว่าเป็นสื่อมวลชน การกำกับดูแลจริยธรรมของบุคคลจึงเป็นเรื่องยาก เพราะการกำหนดกรอบจริยธรรมขึ้นมากำกับส่วนที่เป็นสื่อมวลชนก็อาจจะไปกระทบกับส่วนที่เป็นเสรีภาพในการแสดงออกของปัจเจกชนได้

ผลกระทบจากสื่อใหม่ที่ได้เห็นได้ชัดคือ ความรวดเร็วที่คู่มากับความผิดพลาด สื่อออนไลน์เป็นแหล่งเผยแพร่ข่าวลือ การรุกร้าความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น และการใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชังได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด รวมทั้งการละเมิดลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ ทุกวันนี้สื่อมวลชนเองก็ใช้สื่อใหม่โดยเฉพาะ Facebook ของบุคคลสำคัญเป็นแหล่งข่าวด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งยังมีความเห็นว่าเป็นที่ควรระวังจัดว่าเป็นสื่อดั้งเดิมที่มีอิทธิพลสูงต่อปัญหาด้านจริยธรรมเช่นกัน เพราะมีทั้งภาพและเสียงจึงเปราะบางที่จะนำเสนอภาพที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือกลายเป็นผู้ซ้ำเติมความทุกข์ยากของผู้ที่ตกเป็นข่าว

แนวทาง/ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อในภูมิภาคอาเซียน

การวิจัยนี้เสนอแนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมร่วมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ดังนี้

1. การส่งเสริมจริยธรรมควรต้องเริ่มจากในระดับประเทศของตนเองก่อน แล้วจึงขยายไปเป็นข้อกำหนดร่วมของสื่อมวลชนในระดับภูมิภาคอาเซียน
2. การส่งเสริมจริยธรรมควรเริ่มจากระดับปัจเจกขึ้นไป คือสร้างความตระหนักเรื่องจริยธรรมในหมู่ประชาชนในภูมิภาคอาเซียนให้กว้างขวาง และส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อมวลชน (media literacy) ให้แก่ภาคประชาชน เพื่อให้พลังประชาชนผู้บริโภคข้อมูลข่าวสารเป็นตัวกำกับจริยธรรมของสื่อมวลชนทางอ้อม
3. สร้างความเป็นมืออาชีพให้แก่สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน โดยให้การศึกษาและฝึกอบรมทางวิชาชีพสื่อมวลชนแก่ผู้ปฏิบัติงานทั้งในระดับประเทศและภายใต้ความร่วมมือของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน
4. จัดให้มีเวทีพูดคุย ประชุมและสัมมนาด้านจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นโอกาสให้สื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนได้มีโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ ตลอดจนแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาด้านจริยธรรมร่วมกัน และจะนำไปสู่ข้อตกลงในการกำหนดจริยธรรมร่วมกันได้

ข้อเสนอกรอบจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน

จากผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญเพื่อนำเสนอเป็นกรอบจริยธรรมร่วมสำหรับสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนได้ดังนี้

1. สื่อมวลชนอาเซียนต้องมีความเข้าใจและเคารพความแตกต่างและความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ในแต่ละบริบทของแต่ละประเทศในอาเซียน
2. เคารพสิทธิมนุษยชน และไม่นำเสนอข้อมูลและภาพที่เป็นการละเมิดผู้อื่นและชนชาติอื่น และมีความระมัดระวังในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนพิการ
3. ไม่ใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชัง (hate speech) ทั้งในระดับประเทศและในระดับภูมิภาคอาเซียน
4. การเคารพทรัพย์สินทางปัญญา การนำผลงานของผู้อื่นมาใช้หรือเผยแพร่ต้องมีการขออนุญาตเจ้าของผลงานหรือมีการอ้างอิงตามวิธีการหรือแนวปฏิบัติที่เหมาะสมหรือเป็นที่ยอมรับได้ในระดับสากล
5. ต้องไม่เปิดเผยแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล หากการเปิดเผยนั้นจะนำความเสียหายหรือความเดือดร้อนไปสู่แหล่งข่าวนั้นๆ
6. การนำเสนอข่าวอย่างเที่ยงตรง เป็นกลาง ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน
7. สื่อมวลชนอาเซียนต้องช่วยกันสนับสนุนและยกย่องการทำงานบนหลักจริยธรรม และช่วยกันปกป้องสื่อมวลชนที่ถูกคุกคาม/ทำร้ายเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีจริยธรรม
8. การมีจิตสำนึกสาธารณะในภาพกว้าง ไม่มองข้ามหรือละเลยประเด็นข่าวหรือเรื่องราวที่มีผลกระทบต่อสังคมโลกและภูมิภาค แม้ว่าจะไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศตนเอง เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม หรือความรุนแรง และควรนำเสนออย่างรอบด้าน ไม่ลำเอียง หรือมีผลประโยชน์แอบแฝง
9. การไม่รับอามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์เพื่อแลกกับการปฏิบัติหน้าที่ที่ขัดต่อจริยธรรม
10. ไม่ทำการโฆษณาชวนเชื่อหรือโฆษณาสรรพคุณสินค้าเกินจริง
11. การปฏิบัติงานด้วยการเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น
12. การให้โอกาสผู้ที่ตกเป็นข่าวได้ชี้แจงอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ
12. การส่งเสริมความเป็นชาตินิยมต้องไม่กระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอาเซียน
14. การใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่อย่างมีความรู้และความรับผิดชอบ ไม่ให้เกิดผลเสียต่อบุคคลหรือสังคม